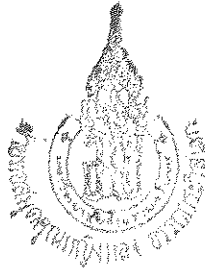

บทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ในจังหวัดสงขลา
Roles of Temples in Conservation and Restoration of the Cultural Environment in
Changwat Songkhla

ปิ่นปิลันธน์ พรหมสุวรรณ

Pinpilan Promsuwan

๑

เลขที่	N7322.56	ป.๖๓	๒๕๔๔	๓.๒
Bib Key	213082			
	๒๑.๑.๒๕๔๔			

วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการสิ่งแวดล้อม

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

Master of Science Thesis in Environmental Management

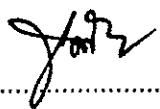
Prince of Songkla University

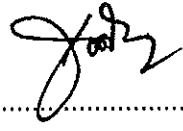
2544

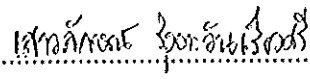
ชื่อวิทยานิพนธ์ บทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในจังหวัดสงขลา
ผู้เขียน นางปิ่นปิลันธน์ พรหมสุวรรณ
สาขาวิชา การจัดการสิ่งแวดล้อม

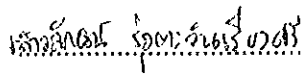
คณะกรรมการที่ปรึกษา

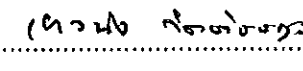
คณะกรรมการสอบ

.....ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุพจน์ โกวิทยา)

.....ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุพจน์ โกวิทยา)

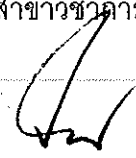

.....กรรมการ
(อาจารย์ ดร.เสาวลักษณ์ รุ่งตะวันเรืองศรี)

.....กรรมการ
(อาจารย์ ดร. เสาวลักษณ์ รุ่งตะวันเรืองศรี)

.....กรรมการ
(อาจารย์ ดร. เยาวนิจ กิตติ)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โรจน์ชัย ด้านสวัสดิ์)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยนี้เป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการสิ่งแวดล้อม

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.ปิติ ทฤษฎีคุณ)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ชื่อวิทยานิพนธ์ บทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในจังหวัดสงขลา
ผู้เขียน นางปิ่นปิลันธน์ พรหมสุวรรณ
สาขาวิชา การจัดการสิ่งแวดล้อม
ปีการศึกษา 2543

บทคัดย่อ

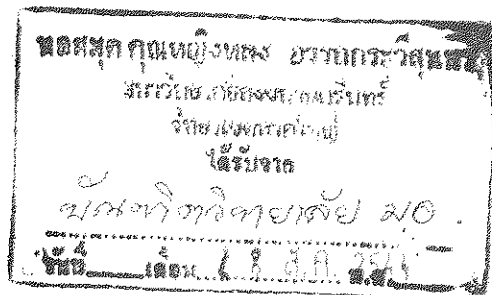
การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาระดับบทบาทและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในจังหวัดสงขลา เพื่อประมวลความคิดเห็นของบุคลากรในวัดและผู้แทนชุมชน ตลอดจนกำหนดแนวทางในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัด โดยกำหนดการวิจัยเป็น 2 ด้าน คือการวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ ในการวิจัยเชิงปริมาณประชากรที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ บุคลากรที่มีบทบาทหน้าที่ตามกฎหมายของวัดจำนวน 102 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือการสัมภาษณ์ด้วยแบบสอบถาม แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS/PC+โดยใช้สถิติพรรณนา การทดสอบค่าที การวิเคราะห์ความแปรปรวน และการวิเคราะห์ถดถอยพหุ ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกต และการศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง โดยเลือกวัดที่มีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในระดับดีและวัดที่ระดับควรปรับปรุง จำนวน 4 วัด ประชากรที่ศึกษาประกอบด้วย เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส คณะกรรมการวัด ไวยาวัจกร และผู้แทนชุมชน รวมจำนวน 24 ราย ใช้การวิเคราะห์ในลักษณะเชิงบรรยาย

ผลการวิจัยเชิงปริมาณพบว่า บทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในจังหวัดสงขลาอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีบทบาทในด้านการสงวนรักษามากที่สุด รองลงมาเป็นด้านการคุ้มครองป้องกัน ด้านการดูแลรักษา ด้านการซ่อมแซม ฟื้นฟู และด้านการใช้ประโยชน์และบริการชุมชน ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความแตกต่างของบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ได้แก่ ระดับการศึกษาทางสายสามัญ การให้คุณค่าสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ความรู้ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม พฤติกรรมเกี่ยวกับการรับรู้ข่าวสาร ความขัดแย้งของบุคลากรในวัด และการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ได้แก่ การที่บุคลากรในวัดมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมและการมีความรู้ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

ผลการวิจัยเชิงคุณภาพพบว่า วัดที่มีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมดี ปัจจัยที่สำคัญได้แก่ เจ้าอาวาสมีภาวะผู้นำและมีความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม การที่ไม่มีความขัดแย้งของบุคลากรภายในวัดและระหว่างวัดกับชุมชน เงื่อนไขที่วัดมีการประสานงานและมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันกับชุมชน รวมทั้งการที่ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของวัดอย่างสม่ำเสมอ

สรุปภาพรวมของการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการวิจัยเชิงปริมาณพบว่าปัจจัยสนับสนุนซึ่งได้แก่ ความรู้และการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมีอิทธิพลต่อบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม มีความสอดคล้องกับการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งพบว่าวัดที่มีบุคลากรในวัดมีความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม มีภาวะผู้นำ และมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม จะมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในระดับดี

ส่วนปัจจัยที่ก่อให้เกิดความแตกต่างของบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในการศึกษาเชิงคุณภาพพบว่า สอดคล้องกับการศึกษาเชิงปริมาณ ยกเว้นระดับการศึกษาทางสายสามัญ จากข้อสังเกตในการศึกษาเชิงคุณภาพพบว่า วัดที่มีบทบาทระดับดีบุคลากรในวัดที่มีบทบาทมากที่สุด เช่น เจ้าอาวาส มีความรู้ทางสายสามัญไม่สูงจบการศึกษาเพียงชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 และมีมัธยมศึกษาปีที่ 3 แต่ได้มีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมดีเด่นเนื่องจาก จิตสำนึกที่มีในตัวบุคคลเมื่อเข้ามารับภาระหน้าที่ต่อจากเจ้าอาวาสวัดซึ่งมีบทบาทเด่นในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมาก่อน รับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมอย่างสม่ำเสมอ และมีกลุ่มองค์กรให้ความร่วมมือดี ทำให้ความรู้ทางด้านสายสามัญแม้จะมีน้อยสามารถมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในระดับดีได้ ซึ่งตรงข้ามกับเจ้าอาวาสที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรี แต่มีความขัดแย้งภายในวัดและระหว่างวัดกับชุมชนขาดความร่วมมือในกิจกรรมต่าง ๆ และมีข้อจำกัดเกี่ยวกับการรับรู้ข่าวสาร ทำให้วัดมีบทบาทอยู่ในระดับควรปรับปรุง ผลการวิจัยเชิงคุณภาพในประเด็นนี้จึงไม่สอดคล้องกับผลการวิจัยเชิงปริมาณ

Thesis Title	Roles of Temples in Conservation and Restoration of the Cultural Environment in Changwat Songkhla
Author	Mrs. Pinpilan Promsuwan
Major Program	Environmental Management
Academic Year	2000

Abstract

The aim of this research was to study the levels and factors affecting the roles of temples in conservation and restoration of the cultural environment in Changwat Songkhla in order to gauge the opinion and concepts regarding conservation and restoration of the cultural environment from both representatives of the temples and representatives of the communities. Two research approaches were used in this study : quantitative and qualitative. The quantitative study analyzed data from 102 questionnaires and interviews of legal representatives of 30 temples using descriptive statistics, t-test, analysis of variance and multiple regression analysis in the Statistical Package for Social Sciences-Personal Computer Plus (SPSS/PC+) computer package. The qualitative study was carried out by in-depth interviews, observation and documentary research. From four temples having high and low levels of performances in conservation and restoration of the cultural environment, the study included the abbot, the deputy abbot, the assistant abbot, a temple committee member, a monk's helper and a representative of the community, providing a total of 24 subjects.

The result of the quantitative study showed that the roles of most temples in conservation and restoration of the cultural environment were at a moderate level. The roles mostly comprised preservation, protection, taking care of, restoration, and use and provision of community services. Factors related to the differences in the roles of temples in the conservation and restoration of the cultural environment were levels of formal education, knowledge, appreciation of the value of the cultural environment, conflicts among legal representatives and local participation of conservation and

restoration of the cultural environment. It was found that local participation and knowledge of conservation and restoration of the cultural environment were statistically significant factors affecting the roles of temples in conservation and restoration of the cultural environment.

A number of conditions were identified from the qualitative study in two temples with high level of performances in conservation and restoration of the cultural environment : the abbots were good leaders and had knowlege about conservation and restoration of the cultural environment; there was no conflict within the temple or between the temple and the community; and the local community was regularly involved in temple activities.

The finding of quantitative part of the study that knowlege and participation in the conservation and restoration of the cultural environment an impact on the roles of temples in the conservation and restoration of the cultural environment is consistent with the finding of the qualitative study that temples in which the personnel have knowlege about the cultural environment tend to be leaders, participate and play a good role in the conservation and restoration of the cultural environment.

Factors related to the difference in the role of temples in the conservation and restoration of the in the quantitative study, except for that of formal education. In the qualitative study it was found that is temples which played a good role, those with the greatest role, for example the abbot, did not have a high level of formal education, completing only primary or three years of secondary education, but nevertheless played an outstanding role in the conservation and restoration of the cultural environment. This was because, people accepting duties from the abbot were constantly reminded about the importance of the conservation and restoration of the cultural environment and of cooperation among various groups of the community. Thus, despite the low level of formal education, the level of knowledge regarding conservation and restoration of the cultural environment was good. The opposite situation was seen in the temples where the abbot had been educated to the bachelor level but where there were conflicts within the

temple and between the temple and the community, a lack of cooperation in various activities, and limitations on the dissemination of information. Such temples were in need of improvement. These qualitative findings were not consistent with the finding of the quantitative part of the study.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงลงได้ ด้วยความกรุณาให้คำปรึกษา แนะนำในทุกขั้นตอนของการวิจัย ความเอาใจใส่ การตรวจแก้ไขข้อบกพร่องของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้อย่างละเอียดถี่ถ้วน ตลอดจนให้กำลังใจและความปรารถนาดีจากอาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์.สุพจน์ โกวิทยา และอาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ดร. เสาวลักษณ์ รุ่งตะวันเรืองศรี รวมตลอดถึงข้อเสนอแนะต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัยที่ผู้วิจัยได้รับคำแนะนำและช่วยแก้ไขปรับปรุงวิทยานิพนธ์ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นจากคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ดร. เขาวนิจ กิตติธรรกุล และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. โรจน์ฉวีร์ ต่านสวัสดิ์ ผู้วิจัยรู้สึกเป็นพระคุณอย่างยิ่ง จึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณ พระราชวีราภรณ์ เจ้าคณะจังหวัดสงขลา อาจารย์ชัชวาล ฑิยะกุล และคุณสมศรี รักนุ้ย ที่กรุณาเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเนื้อหา ตลอดจนเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส คณะกรรมการวัด ผู้แทนชุมชน และไวยาวัจกรทุกท่าน ที่ให้ความร่วมมือให้ข้อมูลต่าง ๆ ขอขอบคุณบัณฑิตวิทยาลัยที่สนับสนุนทุนการวิจัย

ในการเข้าสำรวจพื้นที่และเข้าทำการสัมภาษณ์ทุกครั้ง ตลอดจนการประสานงานหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องได้รับความช่วยเหลือในด้านยานพาหนะ ด้านทุนทรัพย์ ตลอดจนกำลังใจ จากคุณมนตรี พรหมสุวรรณ ผู้เป็นสามี ผู้วิจัยขอขอบพระคุณและระลึกถึงอยู่เสมอ

สิ่งที่ดีและก่อให้เกิดประโยชน์จากวิทยานิพนธ์เล่มนี้ไม่ว่าจะมากหรือน้อย ผู้วิจัยขอขอบแก่ เด็กหญิงพิมพ์วัลลัญช์ พรหมสุวรรณ บุตรสาวผู้ซึ่งเฝ้ารอคอยวันสำเร็จการศึกษาของผู้วิจัย และมีส่วนช่วยเหลือทั้งกำลังกายและกำลังใจในหลายขั้นตอนของการทำวิทยานิพนธ์

ท้ายที่สุดนี้ขอโน้มรำลึกพระคุณบิดามารดา นายจุฑัย-นางนงเยาว์ แสงวิเชียร ผู้ซึ่งเป็นแบบอย่างที่ดี อบรมสั่งสอน ให้ความรู้ ให้กำลังใจ คำแนะนำ พร้อมทั้งสนับสนุนในทุก ๆ ด้านตลอดมา ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ปิณปิลันธน์ พรหมสุวรรณ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ.....	(3)
Abstract.....	(5)
กิตติกรรมประกาศ.....	(8)
สารบัญ.....	(9)
รายการตาราง.....	(12)
รายการภาพประกอบ.....	(14)
รายการภาพประกอบภาคผนวก.....	(15)
บทที่	
1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	5
สมมุติฐานการวิจัย.....	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	6
ขอบเขตการวิจัย.....	6
ข้อตกลงเบื้องต้น.....	8
ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย.....	9
ตัวแปรและระดับการวัด.....	10
กรอบแนวความคิดในการวิจัย.....	11
นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย.....	12
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
แนวความคิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม.....	15
แนวความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม.....	22
สาเหตุที่ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม	25
นโยบายและแนวทางดำเนินการอนุรักษ์แหล่งศิลปกรรม	28
กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม.....	31

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
แนวความคิดเกี่ยวกับบทบาท.....	35
แนวความคิดเกี่ยวกับทฤษฎีบทบาท.....	38
แนวความคิดเกี่ยวกับวัด	38
ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย	48
3 วิธีดำเนินการวิจัย	
การวิจัยเชิงปริมาณ.....	55
การวิจัยเชิงคุณภาพ.....	58
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูล.....	58
คุณภาพของเครื่องมือ	62
การวิเคราะห์ข้อมูล	64
การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยและการทดสอบทางสถิติ โดยการทดสอบที (t-test) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way Analysis of Variance).....	65
การหาความสัมพันธ์โดยการวิเคราะห์ถดถอยพหุแบบขั้นตอ (Stepwise Multiple Regression Analysis)	65
4 ผลการวิจัย	
ผลการวิจัยเชิงปริมาณ.....	66
ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ.....	92
5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	
สรุปผลการวิจัยเชิงปริมาณ.....	120
สรุปปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม ศิลปกรรม.....	122
อภิปรายผลการวิจัยเชิงปริมาณ.....	128
สรุปและอภิปรายผลการวิจัยเชิงคุณภาพ.....	133

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
สรุปภาพรวมของการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ.....	140
ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม.	
ศิลปกรรม.....	141
ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป.....	145
บรรณานุกรม.....	146
ภาคผนวก.....	159
ภาคผนวก ก.....	160
ภาคผนวก ข.....	180
ภาคผนวก ค.....	192
ประวัติผู้เขียน.....	197

รายการตาราง

ตาราง	หน้า
1 รายชื่อวัด จำนวนเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาสผู้ช่วยเจ้าอาวาสและไวยาวัจกร.....	7
2 ตัวแปรและระดับการวัด.....	10
3 จำนวนและร้อยละของปัจจัยระดับบุคคล.....	67
4 จำนวนและร้อยละของปัจจัยสนับสนุน.....	70
5 จำนวนและร้อยละของระดับการให้คุณค่าสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม.....	71
6 จำนวนและร้อยละของระดับพฤติกรรมการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟู สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม.....	71
7 จำนวนและร้อยละของประเภทของสื่อและความถี่ที่ได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์และ ฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม.....	73
8 จำนวนและร้อยละของประเภทของข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟู สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม.....	75
9 จำนวนและร้อยละของระดับความรู้ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม.....	77
10 จำนวนและร้อยละของระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม.....	77
11 จำนวนและร้อยละของระดับบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม.....	78
12 บทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในด้านต่าง ๆ	79
13 การจัดกลุ่มวัดตามระดับบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม.....	80
14 การวิเคราะห์การแปรผันทางเดียวระหว่างปัจจัยระดับบุคคลกับบทบาทของวัดในการอนุรักษ์ และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม.....	82
15 การวิเคราะห์การแปรผันทางเดียวระหว่างปัจจัยสนับสนุนกับบทบาทของวัดในการอนุรักษ์ และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม.....	85
16 การวิเคราะห์ถดถอยพหุแบบขั้นตอน เพื่อแสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระต่าง ๆ กับตัวแปรตามคือบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในจังหวัด สงขลา.....	88
17 จำนวนร้อยละของปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะของการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม ศิลปกรรม.....	90
18 ปัจจัยเสริมและปัจจัยอุปสรรคของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม.....	118

รายการตาราง (ต่อ)

ตาราง	หน้า
19 สรุปปัญหา ข้อเสนอแนะ แนวทางในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ของวัดในจังหวัดสงขลา.....	124
20 ระดับบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม.....	190

รายการภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 กรอบแนวคิดบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม.....	11
2 บทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม.....	47
3 ที่ตั้งวัดที่ขึ้นโบราณสถาน โบราณวัตถุ ในจังหวัดสงขลา.....	56
4 จำนวนโบราณสถาน โบราณวัตถุ ของวัดในจังหวัดสงขลา.....	57

รายการภาพประกอบภาคผนวก

ภาพประกอบ	หน้า
1 โบราณสถานและสิ่งแวดล้อมวัดแหลมจาก.....	192
2 โบราณสถานวัดศาลาห้วยางซึ่งมีโรงเรียนเทศบาล 3 สร้างประดิ.....	192
3 สิ่งแวดล้อมรอบ ๆ โบราณสถานวัดศาลาห้วยาง.....	193
4 วัชพืชบริเวณหลังคาโบราณสถาน.....	193
5 โบราณสถานวัดศาลาห้วยาง.....	194
6 โรงซ่อมจักรยานเพื่อแลกเปลี่ยนแรงงานของวัดท้ายยอ.....	194
7 สิ่งแวดล้อมภายในวัดท้ายยอ.....	195
8 เจ้าอาวาสวัดท้ายยอกำลังซ่อมแซมกุฏิในบริเวณวัด.....	195
9 สิ่งแวดล้อมโบราณสถานวัดท้ายยอ.....	196
10 การรักษากระเบื้องเกาะยอไว้ใช้ซ่อมแซมโบราณสถาน.....	196

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ชาติไทยเป็นชาติที่มีความเจริญทางด้านศิลปวัฒนธรรมมาช้านานไม่แพ้ชาติอื่นใดในโลก ซึ่งบรรพบุรุษของไทยได้สร้างสรรค์ความยิ่งใหญ่ในทางศิลปกรรม เป็นมรดกทางวัฒนธรรมสืบทอดให้ชนรุ่นหลังได้ศึกษาเป็นประจักษ์พยานอยู่มากมาย ทั้งในรูปแบบของโบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ หลงเหลือกระจายอยู่ทั่วแผ่นดินไทย บางแห่งยังมีความสำคัญในระดับโลก ซึ่งได้รับประกาศเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของมวลมนุษยชาติ นำชื่อเสียงและความภาคภูมิใจให้คนในชาติ

ศิลปกรรมเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่เปรียบเหมือนอภรณ์ประดับโลกที่มนุษย์สร้างขึ้น เป็นหลักฐานทางกายภาพของอดีตที่มีคุณค่าต่อบริบทปัจจุบัน แสดงถึงเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี บ่งบอกถึงความมั่งคั่งของวัฒนธรรมชุมชนในท้องถิ่นและประเทศชาติ แสดงถึง ความรู้ ภูมิปัญญา เทคนิค ความเชื่อ ความเข้าใจในสุนทรียภาพในศิลปกรรม รูปแบบของศิลปกรรมยังเป็นสิ่งสะท้อนภาพของอดีตที่ต่อเนื่องสัมพันธ์ตามกาลเวลา นอกจากนี้ยังเป็นรากฐานสำคัญทางการศึกษาที่คนรุ่นต่อไป จะนำไปใช้เป็นแนวทางพัฒนางานศิลปกรรมสืบไป เป็นเอกลักษณ์และความภาคภูมิใจของคนไทยทั้งชาติ ดังพระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลปัจจุบันว่า

"โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ทั้งหลายนั้นเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง ที่ชี้ให้เห็นอดีตอันรุ่งโรจน์ของชาติไทยเรา เป็นประโยชน์แก่การศึกษาทั้งในทางประวัติศาสตร์ ศิลปะ โบราณคดีและวัฒนธรรม จึงควรที่ทุกฝ่ายจะได้ช่วยกันทะนุถนอม บำรุงรักษาไว้ อย่าให้สูญหายไป ดังนั้น "การรักษามรดกไทยเป็นการรักษาชาติ" (ถ้อยแถลง, 2532 : 13)

ประเทศไทยเป็นชาติที่มีผลงานทางด้านศิลปกรรมมากมาย มีสถานที่ซึ่งเคยเป็นเมืองโบราณถึง 1,208 แห่ง โดยประมาณ มีแหล่งศิลปกรรมที่สำคัญได้รับการยกย่องเป็นมรดกโลกถึง 3 แห่งมีโบราณคดีได้ท่องเที่ยวประมาณ 200 แห่ง (โรจน์ คุณเอนก, 2539 : 101) แต่ละแห่งจะเกี่ยวข้องกับประเพณี วัฒนธรรม พุทธศาสนา และพระมหากษัตริย์ โดยเฉพาะพุทธศาสนาจะมีส่วนอย่างยิ่งในการก่อให้เกิดศิลปกรรมที่ยิ่งใหญ่ประณีตงดงาม (จิรพันธ์ สมประสงค์, 2524 : 16) วัดจึงเป็นแหล่งกำเนิดศิลปกรรม และสืบทอดวิทยาการทางด้านศิลปกรรมทุกประเภท ทั้งทางด้านสถาปัตยกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม ที่สร้างด้วยความเชื่อในพระพุทธศาสนา เพราะวัดเป็นแหล่งที่รวมของผลงานด้านศิลปกรรมจำนวนมาก ดังนั้นวัดจึงเป็นศูนย์รวมชุมชนทำหน้าที่ให้ความรู้เป็น

ที่รวมของผลงานด้านศิลปกรรมจำนวนมาก ดังนั้นวัดจึงเป็นศูนย์รวมชุมชนทำหน้าที่ให้ความรู้เป็น พิพิธภัณฑ์ส่งเสริมวัฒนธรรมไทย เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจรักษาปัญญาทางด้านจิตใจ (บรรพต วีรชัย และคณะ, 2528 : 35 – 38)

ในการอนุรักษ์ให้ศิลปกรรมดำรงอยู่อย่างมีคุณภาพ จำเป็นต้องคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศโดยรอบ ที่เรียกว่าสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมโดยทั่วไปจะเป็นบริเวณที่ปกป้องคุ้มครองตัวโบราณสถานมิให้ได้รับผลกระทบโดยตรงจากสิ่งแวดล้อมภายนอก การรักษาบริเวณที่มีแหล่งศิลปกรรมให้มีสิ่งแวดล้อมที่ดี เป็นวิธีการอนุรักษ์ส่งเสริมคุณค่าความสำคัญและความสง่างามให้ดำรงอยู่เหมาะสมกับความสำคัญของแหล่งศิลปกรรมนั้น ๆ วัดจึงมีบทบาทมากในการดูแลรักษาและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นและเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติที่อยู่รอบ ๆ แหล่งศิลปกรรม การที่ศิลปกรรมจะงดงามทรงคุณค่าอยู่ได้จะต้องอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมโดยเฉพาะบริเวณวัดซึ่งเป็นสถานที่ที่คนคุ้นเคย และได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน ดังนั้นวัดในศาสนาพุทธของไทยนั้นเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าเป็นสถาปัตยกรรมที่งดงามคงความเป็นเอกลักษณ์ของศิลปวัฒนธรรมแบบไทย เป็นแหล่งศิลปกรรมที่มีความใกล้ชิดกับประชาชน การได้เห็นสิ่งที่ตั้งตามวัดย่อมก่อให้เกิดความรู้สึกที่ดีขึ้นในใจ วัดจึงเป็นผู้นำทางจิตใจและทางศิลปะให้แก่ชุมชนมาเป็นเวลาช้านาน การรักษาสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมตามวัดจะมีส่วนช่วยให้ศิลปกรรมไทยทรงคุณค่าน่าสนใจ และเป็นที่ยิ่งขึ้น

การใช้มาตรการป้องกันคุ้มครองและรักษาสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมปรากฏอยู่ตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ เช่น กฎหมายว่าด้วยที่ดิน กฎหมายว่าด้วยโบราณสถาน กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เป็นต้น แต่มาตรการเหล่านั้นมิได้มีวัตถุประสงค์จะอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมโดยตรง จนกระทั่งเมื่อ พ.ศ. 2518 จึงได้มีพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ โดยได้ระบุเหตุผลถึงความเสื่อมโทรมของสภาพสิ่งแวดล้อมไว้ว่า "อยู่ในภาวะเข้าขั้นวิกฤตหากไม่ป้องกันแก้ไขจะเดือดร้อนต่อชีวิตประชาชน" ในปี 2524 จึงได้มีการประกาศใช้นโยบายและมาตรการพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ซึ่งปรากฏว่านโยบายและมาตรการดังกล่าวไม่สามารถจะป้องกันและแก้ไขภาวะการนี้ได้ กลับทวีความเสื่อมโทรมยิ่งขึ้น ดังนั้นในปี พ.ศ. 2535 จึงได้มีพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมฉบับใหม่ขึ้นเพื่อแก้จุดบกพร่องของกฎหมายเดิม กิจกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมที่เคยอยู่ภายใต้สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและการพลังงาน (เดิม) ถูกโอนให้สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม โดยมีคณะ

ได้มีบทบาทในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมอย่างจริงจังโดยมีเป้าหมายให้ประชาชนในท้องถิ่นทั่วประเทศได้ตระหนักและเข้าใจถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อมที่จะมีต่อมรดกทางวัฒนธรรมของชาติอย่างแท้จริง (สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, 2541 : 3)

สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมปัจจุบันนี้เสื่อมโทรมลงเพราะสาเหตุสองประการคือ วิกฤตการณ์ภัยตามธรรมชาติและการกระทำของมนุษย์ เนื่องจากสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมที่โดดเด่นได้ถูกนำมาใช้ประโยชน์ในเชิงทรัพยากรเศรษฐกิจเพื่อการท่องเที่ยวมากขึ้น อันเนื่องมาจากภาวะเศรษฐกิจสังคมและการขยายตัวตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและพัฒนาแห่งชาติ ส่งผลให้สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ สถานที่สำคัญทางศาสนาอันเป็นเอกลักษณ์พื้นบ้านและแบบอย่างสถาปัตยกรรมไทยที่ทรงคุณค่าอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของประเทศเสื่อมลง ความพยายามในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมที่ผ่านมายังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เพราะประชาชนและชุมชนในท้องถิ่นยังไม่มีบทบาทเต็มที่ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม แผนการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมยังไม่เพียงพอกับแหล่งอนุรักษ์ มีการดำเนินการแก้ไขซึ่งได้ระบุไว้ในสาระสำคัญของนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2540 – 2559 ของกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม (สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, 2541 : 71) แต่อย่างไรก็ตามความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมก็ยังคงปรากฏอยู่มากมาย เนื่องจากรัฐบาลขาดบุคลากรและงบประมาณในการอนุรักษ์ การดูแลรักษาป้องกันและฟื้นฟูตามหลักวิชาการ ซึ่งไม่สามารถดำเนินการได้ทั่วถึงทุกแหล่งเพราะการดำเนินงานล่าช้าไม่ทันต่อความเสียหายที่เกิดขึ้น แหล่งศิลปกรรมก็มีมากมายกระจายอยู่ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ รัฐบาลได้กำหนดนโยบายการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ที่จะส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมศิลปกรรม โดยจัดตั้งหน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่นของแต่ละจังหวัด เพื่อลดอัตราการทำลายศิลปกรรมของชาติ ศิลปกรรมนั้นเมื่ออยู่ที่ใดก็ควรเป็นสมบัติของชุมชนนั้นจึงเป็นหน้าที่ของคนในท้องถิ่นนั้นต้องปกป้อง ดูแลรักษา จะเห็นได้ว่าแนวทางที่จะสามารถอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม คือการให้ความรู้ต่อเยาวชน ประชาชน ข้าราชการ และบุคคลในท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระภิกษุสงฆ์ ซึ่งเป็นผู้ใกล้ชิดแหล่งศิลปกรรมมากที่สุด เพื่อส่งเสริมความรู้ความเข้าใจ ความสำนึกในคุณค่าและความสำคัญของชาติ (นิจ วิทยาระนันท์, 2533 : 230)

จังหวัดสงขลา เป็นจังหวัดที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมายาวนาน มีหลักฐานโบราณสถานโบราณวัตถุที่แสดงถึงความเจริญสืบทอดมาหลายสมัย นครประวัติศาสตร์สงขลาได้รับการคุ้มครองโดยการประกาศเป็นโบราณสถานแห่งชาติ ซึ่งประกาศในหนังสือราชกิจจานุเบกษา เล่มที่

จังหวัดสงขลา เป็นจังหวัดที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมายาวนาน มีหลักฐานโบราณสถานโบราณวัตถุที่แสดงถึงความเจริญสืบทอดมาหลายสมัย นครประวัติศาสตร์สงขลาได้รับการคุ้มครองโดยการประกาศเป็นโบราณสถานแห่งชาติ ซึ่งประกาศในหนังสือราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 109 ตอนที่ 119 เมื่อวันที่ 17 กันยายน พ. ศ. 2535 ส่วนแหล่งศิลปกรรมในบริเวณอื่น ๆ ในจังหวัดสงขลา ได้ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นแห่ง ๆ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2478 เป็นต้นมา (กองโบราณคดี, 2535 :7) ในปัจจุบันจังหวัดสงขลามีการพัฒนาให้เป็นเมืองหลักและศูนย์กลางของภาคใต้ตอนล่างในด้านการศึกษา ด้านเศรษฐกิจของภาคใต้และภูมิภาค ด้านศูนย์กลางการท่องเที่ยว แหล่งศิลปกรรมของจังหวัดสงขลา มักอยู่ในวัดเป็นส่วนใหญ่ หลายวัดมีชื่อเสียงเป็นแหล่งศิลปกรรมชั้นเยี่ยม นอกจากนี้มีคุณค่าในทางศิลปวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดีแล้ว ยังเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ส่งผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจได้ดีอีกด้วย

ศิลปกรรมของวัดในจังหวัดสงขลาส่วนใหญ่จะเป็นโบราณสถาน สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมหลายแห่งในขณะนี้ได้ถูกบุกรุกทำลาย และเสื่อมสภาพลงอย่างรวดเร็วดังตัวอย่างเช่น วัดจะทิ้งพระ วัดสุวรรณคีรี วัดสี่หย่ง วัดสนามชัย วัดท้ายยอ เป็นต้น ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจ การพัฒนาเมือง และอุตสาหกรรมจังหวัดสงขลา การดำเนินการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมยังมีน้อย ส่วนใหญ่จะเป็นการซ่อมแซมศิลปกรรมที่ชำรุดเสียหายและยังทำได้ไม่ทั่วถึงเนื่องจากแหล่งศิลปกรรมมีอยู่มากมายเกินกำลังเจ้าหน้าที่ดูแลรักษา หากปล่อยทิ้งไว้จะเสื่อมโทรมจนยากแก่การฟื้นฟูบูรณะและไม่สามารถรักษารูปแบบดั้งเดิมไว้ได้ ซึ่งปัญหานี้ได้เกิดขึ้นกับแหล่งศิลปกรรมหลายแห่งในประเทศไทย วัดในจังหวัดสงขลาหลายแห่งยังไม่ทราบวิธีการอนุรักษ์และฟื้นฟู บางวัดที่มีโบราณสถานที่ยื่นทะเบียนแล้วแต่มีพระสงฆ์อยู่ประจำวัดเพียงหนึ่งหรือสองรูปเท่านั้นและเป็นพระซึ่งสูงอายุมาก ดังนั้นในการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อให้ศิลปกรรมเหล่านั้นยังคงอยู่จะประสบความสำเร็จได้ต้องมีการประสานร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับปัญหาสิ่งแวดล้อม ทั้งในฐานะบทบาทหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงหรือผู้ที่ได้ผลกระทบจากปัญหา เพื่อนำไปสู่ความร่วมมือในการทำงานให้บรรลุผลตามเป้าหมาย

จากความเป็นมาและปัญหาดังกล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาถึงบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม เพื่อที่จะทราบระดับบทบาทและปัจจัยต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อบทบาทของวัด ข้อคิดเห็น โดยเฉพาะปัญหาและแนวทางในการจัดการสิ่งแวดล้อมในด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเพื่อเป็นข้อมูลที่จะสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการอนุรักษ์ และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมอย่างยั่งยืนในอนาคต

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาระดับบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม
- 2.2 เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในจังหวัดสงขลา
- 2.3 เพื่อทราบความคิดเห็นของบุคลากรในวัดและผู้แทนชุมชนในการเสนอแนะ ปรับปรุง แก้ไข ปัญหาการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม
- 2.4 เพื่อกำหนดแนวทางในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัด

3. สมมติฐานการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ มีสมมติฐานในการวิจัย ดังนี้

- 3.1 บุคคลที่มีอายุแตกต่างกันมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกัน
- 3.2 พระสงฆ์ที่มีอายุพรรษาแตกต่างกันมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกัน
- 3.3 บุคคลที่มีตำแหน่งแตกต่างกันมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกัน
- 3.4 บุคคลที่มีระดับการศึกษาสายสามัญแตกต่างกันมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกัน
- 3.5 บุคคลที่มีการศึกษาทางพุทธศาสนาแตกต่างกันมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกัน
- 3.6 บุคคลที่มีระยะเวลาดำรงตำแหน่งแตกต่างกันมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกัน
- 3.7 บุคคลที่มีการใช้ประโยชน์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกันมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกัน
- 3.8 บุคคลที่มีความศรัทธาเชื่อถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์แตกต่างกันมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกัน
- 3.9 บุคคลที่มีการให้คุณค่าสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกันมากกว่ามีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกัน

- 3.10 บุคคลที่มีความรู้ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมกรรมแตกต่างกันมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกัน
- 3.11 บุคคลที่มีพฤติกรรมการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกันมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกัน
- 3.12 บุคคลที่มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกันมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกัน
- 3.13 วัดที่มีความขัดแย้งของบุคลากรในวัดแตกต่างกันมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกัน
- 3.14 วัดที่มีรายได้แตกต่างกันมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกัน
- 3.15 วัดที่มีสถานที่ตั้งแตกต่างกันมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกัน

4. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 4.1 ทำให้ทราบระดับบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัดในปัจจุบัน
- 4.2 ทำให้ทราบถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมและทราบถึงปัญหา อุปสรรค แนวทางการแก้ไขของวัดในจังหวัดสงขลา
- 4.3 เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการกำหนดนโยบายตลอดจนการปรับปรุงโครงสร้างในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในจังหวัดสงขลาในอนาคต
- 4.4 เพื่อเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมตลอดจนผู้สนใจให้นำไปเป็นแนวทางในการส่งเสริมบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมและแหล่งศิลปกรรมอื่น ๆ ต่อไป

5. ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาถึงบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในจังหวัดสงขลา โดยศึกษาเฉพาะบทบาทของวัดที่มีโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ที่ขึ้นทะเบียนโบราณสถานแห่งชาติและประกาศในหนังสือราชกิจจานุเบกษาในจังหวัดสงขลาซึ่งมีจำนวนวัดทั้งหมด 30 วัด (สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เขต 10, 2543 : 1-6) โดยในการวิจัยครั้งนี้ได้ใช้ประชากรที่ศึกษาทั้งหมดจำนวน 102 คน โดยไม่มีการสุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้ได้ใช้ประชากรที่ศึกษาทั้งหมดจำนวน 102 คน โดยไม่มีการสุ่มตัวอย่าง เนื่องจากจำนวนประชากรมีน้อยและต้องการให้การวิจัยมีความครอบคลุมและได้แบ่งจำนวนประชากรออกเป็น 3 กลุ่ม ดังรายละเอียดในตาราง 1

5.1.1 เจ้าอาวาสทุกวัดจำนวน 28 รูป (มีวัดร้าง จำนวน 2 วัด)

5.1.2 รองเจ้าอาวาสและผู้ช่วยเจ้าอาวาส จำนวน 25 รูป

5.1.3 ไวยาวัจกร จำนวน 49 คน

ตาราง 1 จำนวนเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาสและไวยาวัจกร

ที่	ชื่อวัด	เจ้าอาวาส	รองเจ้าอาวาส	ผู้ช่วยเจ้าอาวาส	ไวยาวัจกร
1	วัดเกาะใหญ่	1	-	-	1
2	วัดพังยาง	1	-	-	2
3	วัดสี่หยัง	1	-	-	1
4	วัดเจตีย์งาม	1	-	2	1
5	วัดพะโคะ	1	-	1	2
6	วัดศีลาลอย	1	-	-	1
7	วัดสนามชัย	1	-	-	1
8	วัดดีหลวง	1	1	-	1
9	วัดจะทิ้งพระ	1	-	-	2
10	วัดบางเจียด	1	1	-	1
11	วัดหนองหอย	1	1	-	1
12	วัดโลกอาราม	1	-	1	1
13	วัดสลักป่าเก่า	1	-	-	1
14	วัดแหลมจาก	1	-	-	1
15	วัดดีหลวงใน	1	1	-	4
16	วัดภูผาเบิก	1	-	-	1
17	วัดปอทรัพย์	1	-	-	3

ตาราง 1 (ต่อ)

ที่	ชื่อวัด	เจ้าอาวาส	รองเจ้าอาวาส	ผู้ช่วยเจ้าอาวาส	ไวยาวัจกร
18	วัดสุวรรณคีรี	1	-	1	3
19	วัดแหลมพ้อ	1	-	-	1
20	วัดท้ายยอ	1	-	-	1
21	วัดแจ้ง	1	1	2	1
22	วัดศาลาหัวยาง	1	-	-	-
23	วัดโพธิ์ปฐมมวาส	1	1	6	4
24	วัดมัชฌิมาวาส	1	1	3	4
25	วัดสามกอง	1	-	-	3
26	วัดคูเต่า	1	-	-	1
27	วัดคูหา	1	-	-	3
28	วัดถ้ำตลอด	1	1	1	3
29	วัดศิริวรรณาวาส	-	-	-	-
30	วัดกุหลาบ	-	-	-	-
	รวม	28	8	17	49

ที่มา : สมุดบันทึกการแต่งตั้ง ถอดถอน พระสังฆาธิการจังหวัดสงขลา (วัดโคกสมาณคุณ) ปี 2543.

6. ข้อตกลงเบื้องต้น

ประชากรที่ศึกษา จากวัดที่ขึ้นทะเบียนโบราณสถานแห่งชาติในจังหวัดสงขลาจำนวนทั้งหมด 30 วัด ซึ่งเป็นผู้แทนตามกฎหมายของวัด รวมจำนวนทั้งหมด 102 คน โดยตอบคำถามตามความเป็นจริง มีความน่าเชื่อถือ และยอมรับได้

7. ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาดังต่อไปนี้

7.1 ตัวแปรอิสระ (Independent Variables) ได้แก่

7.1.1 ปัจจัยระดับบุคคล

- 7.1.1.1 อายุ/ อายุพรรษา
- 7.1.1.2 ตำแหน่ง
- 7.1.1.3 ระดับการศึกษาสายสามัญ
- 7.1.1.4 ระดับการศึกษาทางพุทธศาสนา
- 7.1.1.5 ระยะเวลาดำรงตำแหน่ง

7.1.2 ปัจจัยสนับสนุน

- 7.1.2.1 การใช้ประโยชน์สิ่งแวดลอมศิลปกรรม
- 7.1.2.2 ความศรัทธาเชื่อถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์
- 7.1.2.3 การให้คุณค่าสิ่งแวดลอมศิลปกรรม
- 7.1.2.4 ความรู้ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดลอมศิลปกรรม
- 7.1.2.5 พฤติกรรมการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดลอมศิลปกรรม
- 7.1.2.6 การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดลอมศิลปกรรม
- 7.1.2.7 รายได้ของวัด
- 7.1.2.8 ความขัดแย้งของบุคลากรในวัด
- 7.1.2.9 ที่ตั้งของวัด

7.2 ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ บทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดลอม

ศิลปกรรมในจังหวัดสงขลา

8. ตัวแปรและระดับการวัด

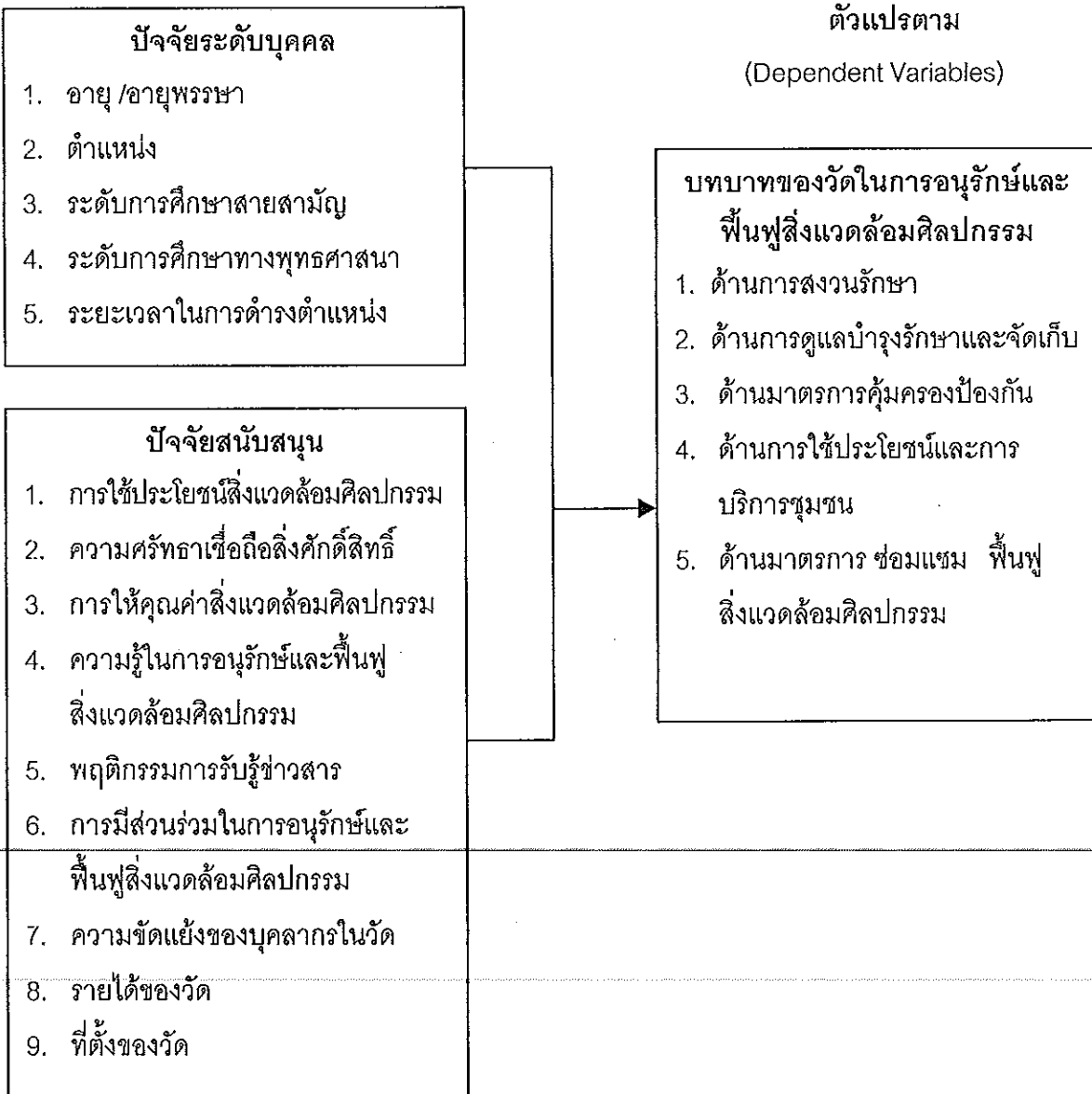
ตาราง 2 ตัวแปรและระดับการวัด

ตัวแปร	ระดับการวัด
ตัวแปรอิสระ (Independent Variables)	
- อายุ	ช่วง (Interval Scale)
- อายุพรรษา	ช่วง (Interval Scale)
- ตำแหน่ง	กลุ่ม (Nominal Scale)
- ระดับการศึกษาสายสามัญ	กลุ่ม (Nominal Scale)
- ระดับการศึกษาทางพุทธศาสนา	กลุ่ม (Nominal Scale)
- ระยะเวลาดำรงตำแหน่ง	ช่วง (Interval Scale)
- การใช้ประโยชน์สิ่งแวดลอมศิลปกรรม	กลุ่ม (Nominal Scale)
- ความศรัทธาเชื่อถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์	กลุ่ม (Nominal Scale)
- การให้คุณค่าสิ่งแวดลอมศิลปกรรม	ช่วง (Interval Scale)
- ความรู้ในการอนุรักษ์พื้นที่สิ่งแวดลอมศิลปกรรม	ช่วง (Interval Scale)
- พฤติกรรมการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ และพื้นที่สิ่งแวดลอม ศิลปกรรม	ช่วง (Interval Scale)
- การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพื้นที่สิ่งแวดลอม ศิลปกรรม	ช่วง (Interval Scale)
- ความขัดแย้งของบุคลากรในวัด	กลุ่ม (Nominal Scale)
- รายได้ของวัดต่อเดือน	ช่วง (Interval Scale)
- ที่ตั้งของวัด	กลุ่ม (Nominal Scale)
ตัวแปรตาม (Dependent Variables)	
บทบาทของวัดในการอนุรักษ์และพื้นที่สิ่งแวดลอม ศิลปกรรม	ช่วง (Interval Scale)

9. กรอบแนวความคิดในการวิจัย

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ได้ทำการศึกษารูปแบบของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม โดยพิจารณาบุคลากรผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่ตามกฎหมายของวัด ภายใต้กรอบแนวคิดทางทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเพื่อนำไปสู่แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

ตัวแปรอิสระ (Independent Variables)

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

10, นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

บทบาท หมายถึง พฤติกรรม การกระทำกิจกรรมใด ๆ ของบุคลากรในวัดตามกฎหมาย
ที่เป็นผู้มีส่วนริเริ่มประสานงานสนับสนุนให้เกิดกิจกรรมการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

วัด หมายถึง ศาสนสถานในพุทธศาสนา เป็นที่พำนักของภิกษุสงฆ์ สามเณรและศิษย์
วัดแต่ในการวิจัยครั้งนี้ วัดหมายถึง นิติบุคคลซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทในทางกฎหมาย ได้แก่ เจ้าอาวาส
รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส และไวยาวัจกร

เจ้าอาวาสวัด หมายถึง พระสงฆ์ที่ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสตาม
พระราชบัญญัติของพระสงฆ์ พ.ศ. 2505 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2535 และพระสงฆ์ที่ได้รับ
แต่งตั้งให้รักษาการในตำแหน่งเจ้าอาวาส ซึ่งจำพรรษาในวัดที่อยู่ในเขตจังหวัดสงขลา

รองเจ้าอาวาส หมายถึง พระสงฆ์ที่ได้รับการแต่งตั้งให้ทำการแทนเจ้าอาวาสได้ในกรณี
เจ้าอาวาสมีกิจธุระไม่ได้อยู่ประจำวัด

ผู้ช่วยเจ้าอาวาส หมายถึง พระสงฆ์ที่ได้รับการแต่งตั้งให้ทำการช่วยเหลือเจ้าอาวาสใน
กิจกรรมต่าง ๆ ที่ได้รับมอบหมาย

ไวยาวัจกร หมายถึง ผู้ที่ได้รับมอบหมายจากเจ้าอาวาสในการรับผิดชอบดำเนินกิจการ
ต่าง ๆ ในวัดและประสานงานระหว่างวัดกับชุมชน

การอนุรักษ์ หมายถึง การดูแลสงวนรักษา การป้องกันและการรักษาไว้ให้คงสภาพไม่
ให้เสียหายเพื่อให้คงคุณค่าเอาไว้ให้เป็นประโยชน์ต่อประชาชนมากที่สุดและใช้ได้นานที่สุด

การฟื้นฟู หมายถึง กระบวนการทำให้กลับสู่สภาพการใช้อ้างเดิม ในที่นี้คือการ
ซ่อมแซม บูรณะปฏิสังขรณ์

ศิลปกรรม หมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นหรือกำหนดขึ้นทั้งในอดีตและปัจจุบันด้วย
ความสามารถ สติปัญญา กำลังกาย กำลังใจ และได้รับการยกย่องว่ามีคุณค่าเป็นมรดกวัฒนธรรม

ของชาติ

สิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่มีลักษณะทางกายภาพและชีวภาพที่อยู่รอบตัวมนุษย์
ซึ่งเกิดขึ้นโดยธรรมชาติและสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น

แหล่งศิลปกรรม หมายถึง พื้นที่หรือที่ตั้งของโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ที่มี
คุณค่าในทางประวัติศาสตร์ ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ แหล่งศิลปกรรมที่เป็นวัดซึ่งกรมศิลปากรได้
ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานในจังหวัดสงขลา จำนวน 30 วัด

สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม หมายถึง สิ่งแวดล้อมและศิลปกรรมที่มีความเกี่ยวเนื่องและ
สัมพันธ์กันทั้งทางตรงและทางอ้อม

การอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม หมายถึง การสงวนรักษา ดูแล ปกป้อง คุ้มครองมิให้ถูกทำลาย จากการกระทำใด ๆ มิให้ศิลปกรรมและสิ่งแวดล้อมโดยรอบถูกบุกรุกทำลาย ถูกกรบกรวนได้รับความกระทบกระเทือนเสื่อมโทรม หรือสูญเสียทัศนียภาพ ตลอดจนการบำรุงรักษา บูรณะปฏิสังขรณ์ฟื้นฟู การปรับปรุงพัฒนาอย่างมีแบบแผน เสริมสร้างความสง่างามให้ศิลปกรรม และสิ่งแวดล้อมดำรงอยู่อย่างมีคุณค่า หรือหากเปลี่ยนแปลงจะต้องไปในทิศทางที่ดีขึ้น

อายุ หมายถึง อายุเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส ไวยาวัจกร ตั้งแต่วันเกิด จนถึงปัจจุบัน

ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง หมายถึง ระยะเวลาในการครองสถานภาพตำแหน่ง ของพระสงฆ์และไวยาวัจกร

ระดับการศึกษาสายสามัญ หมายถึง การศึกษาชั้นสูงสุดสายสามัญทางภาครัฐบาล

ระดับการศึกษาทางพุทธศาสนา หมายถึง ระดับการศึกษาชั้นสูงสุดทางพุทธศาสนา จากหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรม คือ นักธรรมตรี นักธรรมโท นักธรรมเอก และหลักสูตร พระปริยัติธรรมแผนกบาลี คือ ชั้นเปรียญตรี ประโยค 3 เปรียญโทประโยค 4 – 6 เปรียญเอก ประโยค 7 – 9

การใช้ประโยชน์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม หมายถึง การได้รับประโยชน์จากแหล่งศิลปกรรม และสิ่งแวดล้อมโดยรอบในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การท่องเที่ยว การพักผ่อนหย่อนใจ การศึกษา ประวัติศาสตร์ การทำกิจกรรมทางศาสนาวัฒนธรรมประเพณี การเคารพสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ใน แหล่งศิลปกรรม

ความศรัทธาเชื่อถือในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หมายถึง ความเคารพบูชา นับถือศรัทธาของประชาชน ที่มีต่อแหล่งศิลปกรรมในจังหวัดสงขลา

การให้คุณค่าสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม หมายถึง การมีจิตสำนึกหรือความตระหนักต่อ แหล่งศิลปกรรมและสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม เป็นการแสดงออกของบุคคลในด้านความรู้สึก ความ สำคัญ ความสนใจ ความประทับใจ ความภาคภูมิใจ ต่อแหล่งศิลปกรรมและสิ่งแวดล้อมโดยรอบ ในแง่คุณค่าวัฒนธรรม คุณค่าประโยชน์ใช้สอย และคุณค่าทางอารมณ์

ความรู้ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม หมายถึง การรู้เรื่องราวข้อเท็จจริง กฎเกณฑ์และข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมที่วัดสามารถถ่ายทอดให้บุคคลอื่นทราบ

พฤติกรรมการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์และการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมหมายถึง แหล่งที่มาและความถี่ของการได้รับข่าวสารหรือข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟู

สิ่งแวดลอมศิลปกรรม จากสื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ เช่น หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วิทยุ โทรทัศน์ แผ่นพับ ไปสเตอร์ และจากสื่อระหว่างบุคคล

การมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณประโยชน์ หมายถึง การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดลอมศิลปกรรม เช่น การดูแลป้องกัน การเก็บโบราณวัตถุให้เจ้าหน้าที่โบราณคดี การช่วยเผยแพร่ความรู้หรือมีส่วนร่วมในชุมชน หรือเป็นชมรมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมสิ่งแวดลอม

รายได้ของวัด หมายถึงรายได้เฉลี่ยที่วัดได้รับจากการบริจาคทำบุญ หรือจากการจัดผลประโยชน์ของวัดในหนึ่งเดือนโดยไม่หักค่าใช้จ่าย

ความขัดแย้งของบุคลากรในวัด หมายถึง ความไม่เข้าใจ ไม่พึงพอใจ หรือความคิดเห็นไม่ตรงกันในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดลอมศิลปกรรมในวัด

ที่ตั้งของวัด หมายถึง อาณาเขตที่วัดแบ่งเขตการปกครองส่วนท้องถิ่น แยกเป็นวัดที่อยู่ในเมือง และวัดที่อยู่ในชนบท

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยเรื่องบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ในจังหวัดสงขลา ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาจากตำรา เอกสาร งานวิจัย เพื่อเป็นพื้นฐาน แนวทางในการวิจัย และกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย ประกอบด้วยสาระสำคัญดังนี้

1. แนวความคิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม
2. แนวความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม
3. สาเหตุที่ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม
4. นโยบายและแนวทางการดำเนินการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม
5. กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม
6. แนวความคิดเกี่ยวกับบทบาท
7. แนวความคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท
8. แนวความคิดเกี่ยวกับวัด
9. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวความคิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเป็นสิ่งส่งเสริมและรักษาคุณค่าตลอดจนคุณภาพของศิลปกรรมให้คงอยู่อย่างมีคุณค่าเป็นเอกลักษณ์ของชาติ สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเป็นการรวมคำว่า สิ่งแวดล้อมและศิลปกรรมเข้าด้วยกัน เพื่อกำหนดขอบเขตหน้าที่ความรับผิดชอบของหน่วยงานให้ชัดเจนขึ้น แนวความคิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมประกอบด้วย ความหมายของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ความสำคัญและคุณค่าของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ ประเภทและองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมรวมทั้งปัญหาและแนวทางในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม การรักษาศิลปกรรมให้คงอยู่จำเป็นต้องคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมแก่แหล่งศิลปกรรมนั้น ด้วยเหตุนี้จึงมีความจำเป็นที่จะต้องดูแลปกป้องและรักษาสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมอย่างรีบด่วน มิฉะนั้นหลักฐานด้านอารยธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของชาติจะเสียหายจากการพัฒนาและหมดสิ้นไป เป็นเหตุให้ชนรุ่นหลังขาดความมั่นใจและภาคภูมิใจในเกียรติของชาติ การครอบงำทางวัฒนธรรมสังคมนตะวันตกและด้านเศรษฐกิจจะติดตามมา ซึ่งเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของชาติในที่สุด

1.1 ความหมายของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ฉบับพ.ศ. 2525 (ราชบัณฑิตยสถาน 2539: 871) ได้ให้ความหมายของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ดังนี้

สิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่มีลักษณะทางกายภาพและชีวภาพที่อยู่รอบตัวมนุษย์ซึ่งเกิดขึ้นโดยธรรมชาติและที่มนุษย์ได้ทำขึ้น

ศิลปกรรม หมายถึง สิ่งที่เป็นศิลปะ สิ่งที่เกิดสร้างขึ้นเป็นศิลปะ

สำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม (2541 : 9-10) ได้ให้ความหมายดังนี้

สิ่งแวดล้อม หมายถึง มนุษย์กับสิ่งต่าง ๆ ทั้งที่มีชีวิตที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในการดำรงชีวิตให้สมดุล

ศิลปกรรม หมายถึง สิ่งที่มนุษย์ได้สร้างขึ้น หรือกำหนดขึ้น ทั้งในอดีตและปัจจุบันด้วยความสามารถ สติปัญญา กำลังกาย กำลังใจ และได้รับยกย่องว่ามีคุณค่า ในทางศิลปวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และเทคโนโลยี

สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม หมายถึง สิ่งแวดล้อมและบรรยากาศรอบ ๆ ตัวศิลปกรรมที่มีความเกี่ยวเนื่องและมีความสัมพันธ์กันทั้งทางตรงและทางอ้อม

นอกจากนั้น สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม (2541 : 24) ได้ให้ความหมายในรายละเอียดของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ดังนี้

สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม หมายถึง สิ่งแวดล้อมที่มีความเกี่ยวเนื่องกับสิ่งที่มีมนุษย์ได้สร้างขึ้นหรือกำหนดขึ้นทั้งในอดีตและปัจจุบัน ที่มีคุณค่าในทางศิลปะ วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดี เทคโนโลยีและรวมถึงตัวศิลปกรรมที่เป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อม

ในการประชุมสมัชชาสามัญครั้งที่ 17 ขององค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (องค์การยูเนสโก) เมื่อวันที่ 16 พฤศจิกายน พ.ศ. 2515 ณ กรุงปารีส ที่ประชุมได้มีมติยอมรับอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติของโลก (Convention Concerning the Protection of World Culture and Nature Heritage) ซึ่งมีการกำหนดคำจำกัดความของศิลปกรรมหรือมรดกทางวัฒนธรรมไว้ดังนี้ คือ (นิจ วิทยธีระนันท์, 2533 : 310)

1. มรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage) หมายถึง

1.1 อนุสรณ์ (Monument) ผลงานทางสถาปัตยกรรม ผลงานทางประติมากรรมและจิตรกรรมอันทรงความสำคัญ ส่วนประกอบหรือโครงสร้างทางโบราณคดี จารึก ถ้ำที่อยู่ และส่วนผสมกันของลักษณะเหล่านี้ อันมีคุณค่าดีเด่นในด้านประวัติศาสตร์ ศิลปะ หรือวิทยาศาสตร์

1.2 กลุ่มอาคาร (Groups of Buildings) กลุ่มของอาคารที่แยกกัน หรืออยู่ต่อเนื่องกัน โดยลักษณะทางสถาปัตยกรรม ความร่วมมือลักษณะ หรือที่ตั้งอันเหมาะสมในภูมิทัศน์ได้ทำให้เกิดคุณค่าดีเด่นในด้านประวัติศาสตร์ ศิลปะ หรือวิทยาศาสตร์

1.3 สถานที่ (Sites) ผลงานของมนุษย์หรือผลงานอันผสมผสานกันของธรรมชาติและมนุษย์และพื้นที่อันรวมทั้งโบราณสถานซึ่งมีคุณค่าในด้านประวัติศาสตร์ (Historical) สุนทรียภาพ (Aesthetic) ชาติพันธุ์วิทยา (Ethnological) หรือมานุษยวิทยา (Anthropological)

2. มรดกทางธรรมชาติ (Natural Heritage) หมายถึง

2.1 ลักษณะทางธรรมชาติอันประกอบด้วยภูมิทัศน์ฐานทางกายภาพ และทางชีวภาพหรือกลุ่มของภูมิทัศน์ฐานเช่นว่านั้น ซึ่งมีคุณค่าดีเด่นในด้านสุนทรียศาสตร์ หรือวิทยาศาสตร์

2.2 ภูมิทัศน์ฐานทางธรณีวิทยาและภูมิวิทยาและพื้นที่อันได้กำหนดขอบเขตได้แน่ชัด ซึ่งเป็นที่อยู่ของสัตว์และพืชประเภทที่กำลังได้รับการคุกคามอยู่ อันมีคุณค่าในด้านวิทยาศาสตร์หรือการอนุรักษ์

2.3 สถานที่ทางธรรมชาติหรือพื้นที่ทางธรรมชาติ อันได้กำหนดขอบเขตไว้แน่ชัด ซึ่งมีคุณค่าในด้านวิทยาศาสตร์ (Science) การอนุรักษ์ (Conservation) หรือความงามแห่งธรรมชาติ (Natural Body)

นอกจากนั้น ประสงค์ เขียมอนันต์ (2537 : 308) ได้ให้ความหมายสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมคือสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศรอบ ๆ โบราณสถานซึ่งเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นในระยะใกล้และระยะไกล สิ่งแวดล้อมโดยทั่วไปจะเป็นบริเวณที่ปกป้องคุ้มครองโบราณสถาน มิให้ได้รับผลกระทบโดยตรงจากสิ่งรบกวนภายนอก และเป็นบริเวณที่ปรับเปลี่ยนสภาพต่าง ๆ ให้สอดคล้องกลมกลืนกับโบราณสถานนั้น ๆ อีกทั้งเป็นบริเวณที่สามารถตกแต่งให้โบราณสถานมีความสง่างาม และได้บรรยากาศสอดคล้องกลมกลืนกับโบราณสถานนั้น

1.2 ความสำคัญและคุณค่าของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมีความสำคัญอย่างยิ่ง และเป็นสิ่งที่ส่งเสริมและรักษาคุณค่าตลอดจนคุณภาพของศิลปกรรมให้ดำรงอยู่ และมีความหมายยิ่งขึ้น ในทางกลับกันหากสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องเนื่องกับศิลปกรรมถูกทำลายหรือเสื่อมโทรมลงไป ย่อมส่งผลกระทบต่อให้คุณภาพและคุณค่าของศิลปกรรมด้อยลงจนหมดความหมายในที่สุด (สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, 2541 : 10)

นอกจากนี้ ประสงค์ เอี่ยมอนันต์ (2537 : 24) ได้อธิบายขอบเขตของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม มีความสำคัญต่อตัวศิลปกรรม คือ

1. ปกป้องคุ้มครองแหล่งศิลปกรรมและตัวศิลปกรรมมิให้ได้รับผลกระทบโดยตรงจากสิ่งแวดล้อม
2. เป็นพื้นที่ที่สามารถปรับเปลี่ยนสภาพต่างๆ ให้สอดคล้องกลมกลืนกับแหล่งศิลปกรรมและตัวศิลปกรรมแต่ละแห่ง
3. เป็นพื้นที่ที่สามารถจัดเพื่อส่งเสริมให้แหล่งศิลปกรรมมีความสง่างามและเหมาะสมตามความสำคัญ

นอกจากนี้ กรมศิลปากร (2533 : 68) ได้สรุปคุณค่าของศิลปกรรมดังนี้ คือ

1. คุณค่าทางวัฒนธรรม ซึ่งจำแนกปลีกย่อยได้หลายประการ เช่น คุณค่าทางด้านข้อมูลเอกสาร คุณค่าทางประวัติศาสตร์ คุณค่าทางโบราณคดี คุณค่าทางความงดงาม คุณค่าทางทัศนียภาพของเมือง คุณค่าทางภูมิสถาปัตยกรรมและนิเวศวิทยา
2. คุณค่าทางการใช้สอย จำแนกออกเป็น คุณค่าด้านประโยชน์ใช้สอย คุณค่าทางเศรษฐกิจ คุณค่าทางสังคม คุณค่าทางการเมือง
3. คุณค่าทางอารมณ์ จำแนกออกเป็นความวิจิตรบรรจง มหัศจรรย์ เอกลักษณะ ความต่อเนื่อง

ในทำนองเดียวกัน คักดีชาย กมขุนทด (2540 : ภาคผนวก 2) ได้สรุปประโยชน์ของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ทั้งประโยชน์ที่ได้รับโดยตรงต่อสภาพแวดล้อมและตัวศิลปกรรมและประโยชน์โดยอ้อมไว้ 3 ด้าน ดังนี้ คือ

1. ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรทางวัฒนธรรม
 - 1.1 ช่วยเสริมคุณค่าและความสำคัญของแหล่งศิลปกรรม ซึ่งถือว่าเป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรมให้เด่นชัดขึ้น
 - 1.2 ช่วยให้เกิดความภาคภูมิใจในอารยธรรมอันเก่าแก่ของชาติ
 - 1.3 ช่วยให้เกิดความสามัคคีในการร่วมมือร่วมใจ ดูแล ปกป้อง และรักษาแหล่งศิลปกรรมที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติให้คงอยู่ต่อไป
2. ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
 - 2.1 ช่วยเสริมสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีแก่ชุมชน
 - 2.2 ช่วยให้ประชาชนในบริเวณนั้นมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น
 - 2.3 ช่วยให้ชุมชนมีแหล่งนันทนาการเพื่อประโยชน์ทางด้านสุขภาพอนามัยและจิตใจ

3. ด้านการศึกษาและวิจัย

3.1 ช่วยยกระดับคุณภาพทรัพยากรบุคคลให้มีมาตรฐานสูงขึ้นทั้งในด้านวิชาการ และทัศนคติ

3.2 ช่วยให้เยาวชนของชาติมีแหล่งความรู้ทางวิชาการที่จะนำไปสู่การศึกษาและ วิจัย ซึ่งจะนำประโยชน์มาสู่ท้องถิ่น

จากความสำคัญและคุณค่าของศิลปกรรมที่กล่าวมาสรุปว่า สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมีความ สำคัญเป็นอย่างยิ่งอันมิอาจประเมินค่าได้ ความสำคัญและคุณค่านี้มีได้เกิดจากตัวศิลปกรรมเท่านั้น หากแต่เกิดจากสิ่งแวดล้อมโดยรอบศิลปกรรมนั้นด้วย เพราะสิ่งแวดล้อมเป็นตัวเกื้อกูลให้แหล่ง ศิลปกรรมมีความสง่างาม จึงมีคุณค่าความสำคัญอันมิอาจแยกออกจากกันได้ และประโยชน์ที่ได้ จะสามารถดำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์และมรดกทางวัฒนธรรมให้แก่คนรุ่นต่อไปได้อย่างยั่งยืน

1.3 ประเภทและองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (2528 : 93) ได้กล่าวถึงสิ่งแวดล้อม ศิลปกรรมประกอบด้วย 2 ส่วน ที่สำคัญ คือ

1. ตัวศิลปกรรมหรือแหล่งศิลปกรรม คือ โบราณสถาน อนุสรณ์สถาน แหล่งประวัติ ศาสตร์และโบราณคดี

2. สภาพแวดล้อมที่อยู่โดยรอบที่เกี่ยวข้อง คือ ปริมาณพลรอบตัวศิลปกรรม กรมศิลปากร (2533 : 82-86) ได้จำแนกประเภทศิลปกรรมได้ 2 ลักษณะ คือ

1. ซากอารยธรรม (Dead Monuments) หมายถึง บรรดาสิ่งก่อสร้างอาคาร สถาปัตยกรรม รูปเคารพ สระน้ำ โบสถ์ วิหาร ซึ่งเคยใช้สอยมาแต่ในอดีตแต่ได้ร้างไป เพราะเหตุใด เหตุหนึ่งพร้อมกับสังคมประเพณี ซึ่งไม่มีความสัมพันธ์กับสังคมปัจจุบันจนกระทั่งสภาพของศิลป กรรมนั้นมีลักษณะเป็นซากหลักฐานทางอารยธรรมในอดีตมากกว่าการเป็นสิ่งที่มิใช่ประโยชน์ใช้สอย ในปัจจุบัน เช่น คูเมือง วัดร้าง ปราสาท

2. ศิลปกรรมที่ใช้ประโยชน์ (Living Monuments) เป็นศิลปกรรมที่ยังคงใช้ประโยชน์ ทางการใช้สอยและสืบทอดประเพณีทางศิลปกรรมเช่น พระราชวัง พระอุโบสถ เจดีย์ พระพุทธรูป ซึ่ง ประชาชนยังใช้สอยเป็นที่สักการะและแสดงความนับถือ หรือป้อมปราการ คลอง บ่อน้ำ รวมทั้ง บ้านเรือนที่อยู่อาศัยย่านตลาด ฯลฯ ที่ยังคงมีประโยชน์ใช้สอยต่อมาจนถึงปัจจุบัน

ส่วนกรมศิลปากร (2533 : 82-86) ได้แบ่งประเภทของศิลปกรรม จำแนกตามลักษณะศิลปกรรมเป็น 7 ประเภท คือ

1. โบราณสถานสัญลักษณ์แห่งชาติ (National Historic Landmarks) หมายถึง โบราณสถานใดก็ตาม (อาจมาในรูปแบบอาคาร แหล่งโบราณคดี สิ่งก่อสร้างวิศวกรรมอนุสาวรีย์ ยานประวัติศาสตร์ หรือแบบใดก็ได้) ที่มีความสำคัญสูงสุด หากชาติชาติซึ่งโบราณสถานจะเป็นการสูญเสียอย่างใหญ่หลวง เนื่องจากโบราณสถานนั้น ๆ เป็นสัญลักษณ์ของชาติ หรือเป็นเอกลักษณ์ของชาติ เช่น พระบรมราชวังและวัดพระศรีรัตนศาสดาราม พระธาตุคอกยสุเทพ เมืองสุโขทัยเมืองอยุธยา เป็นต้น
2. อนุสาวรีย์แห่งชาติ (National Historic Statues) หมายถึง อนุสรณ์สถานที่ได้สร้างขึ้นเพื่อบุคคลหรือเรื่องราวที่ประชาชนจะต้องร่วมรำลึกถึงด้วยกัน อนุสาวรีย์อาจมีได้มีอายุเก่าแก่ เนื่องจากมีการจัดสร้างขึ้นภายหลัง แต่อนุสาวรีย์เป็นตัวแทนเรื่องราวหรือบุคคลที่สำคัญยิ่งในประวัติศาสตร์หรือเป็นที่เคารพอย่างสูงในชาติ เช่น ศาลหลักเมือง เจดีย์ยุทธหัตถี อนุสาวรีย์สมเด็จพระปิยะมหาราช (พระบรมรูปทรงม้า) เป็นต้น
3. อาคารประวัติศาสตร์ (National Historic Building) หมายถึง อาคารและสิ่งแวดล่อมก่อสร้างทางสถาปัตยกรรมและวิศวกรรมอันทรงไว้ซึ่งการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน หรือเกี่ยวกับบุคคลสำคัญหรือเหตุการณ์สำคัญแห่งชาติ
4. ย่านประวัติศาสตร์ (National Historic Districts) หมายถึง พื้นที่ที่กำหนดขอบเขตได้พื้นที่หนึ่งด้วยความหนาแน่นทางสถาปัตยกรรม เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ การวางผังเมืองหรือสภาพแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นในลักษณะต่อไปนี้ ย่านประวัติศาสตร์การพาณิชย์ ย่านประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม ย่านประวัติศาสตร์การอุตสาหกรรม ย่านประวัติศาสตร์พื้นถิ่น เขตพื้นที่ทางโบราณคดี ย่านประวัติศาสตร์ที่สามารถจัดเป็นย่านประวัติศาสตร์แห่งชาติ เช่น ย่านประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม รัตนโกสินทร์ ย่านประวัติศาสตร์การพาณิชย์ภูเก็ต เขตพื้นที่ทางโบราณคดีแห่งภาพเขียนสีอ่าวพังงา เป็นต้น
5. อุทยานประวัติศาสตร์แห่งชาติ (National Historic Parks) หมายถึง พื้นที่ที่กำหนดขอบเขตให้เป็นพื้นที่ซึ่งมีเนื้อหาทางประวัติศาสตร์ องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมและวิศวกรรมร่วมกับสภาพแวดล้อมทั้งที่มนุษย์สร้างและโดยธรรมชาติ เช่น แม่น้ำ หรือภูเขาในพื้นที่นั้นอันจะทำให้สาระทางประวัติศาสตร์และการควบคุมพิทักษ์รักษาพื้นที่ประวัติศาสตร์ให้ดำรงไว้ได้อุทยานประวัติศาสตร์จึงสามารถครอบคลุมพื้นที่มากกว่าพื้นที่ย่านประวัติศาสตร์หรือนครประวัติศาสตร์ เช่น อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร เป็นต้น

6. นครประวัติศาสตร์ (National Historic Cities) หมายถึง เมืองและนคร ซึ่งยอมกำหนดขอบเขตการตั้งถิ่นฐานได้ อาจจะช่วยกำแพง คูน้ำหรือคันดิน อันแสดงถึงหลักฐานความเป็นเมืองหรือนครซึ่งมีแบบอย่างทางวัฒนธรรม, สาระสำคัญทางประวัติศาสตร์ และองค์ประกอบของเมืองสถาปัตยกรรม วิศวกรรม ผังเมือง หรือความเป็นอยู่ ซึ่งยังคงแสดงให้เห็นได้ในปัจจุบัน เช่น นครประวัติศาสตร์แห่งชาติ ได้แก่ เมืองสุโขทัย เมืองเชียงใหม่ เมืองเชียงแสน เป็นต้น

7. ซากโบราณสถานและแหล่งโบราณคดีประวัติศาสตร์แห่งชาติ (Trace of National Archaeology or National Historic sites) หมายถึง แหล่งโบราณคดีประวัติศาสตร์ และซากโบราณสถาน ซึ่งเป็นหลักฐานแสดงถึงประวัติศาสตร์อันสำคัญยิ่ง เช่น บ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี ซากเจดีย์หลวง จังหวัดเชียงใหม่ ซากเมืองอโยธยา พระนครศรีอยุธยา เป็นต้น

นอกจากนั้น ประสงค์ เขียมอนันต์ (2537 : 23) ได้แบ่งประเภทงานสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมตามขอบเขตและความสำคัญ และขนาดของงานศิลปกรรมชิ้นนั้นหรือกลุ่มนั้นก่อน แล้วจึงพิจารณาพื้นที่สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมบริเวณนั้น ๆ ออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่

1. สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมประเภทงานศิลปกรรมเดี่ยว

โดยทั่วไปมีขอบเขตไม่กว้างนักขึ้นอยู่กับขนาดและความทรงคุณค่าของงานศิลปกรรมชิ้นนั้น ๆ เช่น บริเวณอนุสาวรีย์ทหารอาสา อนุสาวรีย์หมี ศาลหลักเมือง ฯลฯ ซึ่งมีขนาดเล็ก ขอบเขตบริเวณสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมีขนาดไม่กว้างมาก หากงานศิลปกรรมชิ้นใหญ่มาก ๆ เช่น องค์พระปฐมเจดีย์ พระปรางค์วัดอรุณราชวราราม โฉมปราสาท ฯลฯ ซึ่งมีขนาดใหญ่ ขอบเขตบริเวณสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมจึงต้องมีขนาดใหญ่มาก เพื่อการป้องกันคุ้มครองและส่งเสริมให้งานศิลปกรรมชิ้นนั้นเด่นสง่ามีคุณค่า

2. สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมประเภทงานศิลปกรรมรวมกลุ่ม

โดยทั่วไปมีพื้นที่กว้างมากในกลุ่มของงานศิลปกรรมต้องมีงานศิลปกรรมเดี่ยวอย่างน้อยหนึ่งชิ้นที่สำคัญที่สุด และงานศิลปกรรมอื่นเป็นส่วนเสริม เช่น พระบรมมหาราชวัง วัดพระศรีรัตนศาสดาราม วัดเบญจมบพิตร

3. สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมประเภทศิลปกรรมที่เป็นพื้นที่

โดยทั่วไปสิ่งแวดล้อมประเภทนี้มีขอบเขตกว้างมาก เนื่องจากตัวศิลปกรรมที่เป็นพื้นที่ยอมมีขอบเขตกว้างขวางอยู่แล้ว สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมจึงต้องกว้างขวางด้วย ได้แก่ ย่านชุมชนเมือง เช่นบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ กรุงเทพมหานคร ย่านอาคารเก่าในเมืองภูเก็ต เมืองเก่ากำแพงเพชร เมืองเก่าลพบุรี ฯลฯ ขอบเขตสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมที่อยู่รอบงานศิลปกรรมประเภทนี้จึงกว้างขวางมาก ซึ่งประกอบไปด้วยคูเมือง กำแพงเมือง แบบแผนถนน และเนื้อเมือง

ดังนั้น ในการทำการวิจัยครั้งนี้สรุปได้ว่า การแบ่งประเภทของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมที่สามารถที่จะจำแนกออกได้ตามลักษณะประโยชน์ใช้สอยในปัจจุบัน ตามซากอารยธรรมที่ยังคงหลงเหลืออยู่จากแหล่งกำเนิดของศิลปกรรมตามขอบเขตพื้นที่สิ่งแวดล้อม โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญสองอย่าง คือ แหล่งศิลปกรรมและสิ่งแวดล้อมรอบๆแหล่งศิลปกรรมที่มีความสำคัญและมีคุณค่าในด้านศิลปกรรม ด้านโบราณคดี และ ด้านประวัติศาสตร์

2. แนวความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

แนวความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเป็นแนวความคิดที่ทำให้ทราบความหมายที่มาของการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมจากแหล่งต่าง ๆ และมีผู้สนับสนุนความคิดอย่างไร และแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาจะต้องควบคู่ไปด้วกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมจึงจะทำให้การจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมีคุณภาพเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน

2.1 แนวความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 (ราชบัณฑิตยสถาน, 2539 : 915) ได้ให้ความหมายของการอนุรักษ์ หมายถึง การรักษาให้คงสภาพเดิม

พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 (ราชบัณฑิตยสถาน, 2539: 569) ได้ให้ความหมายของการฟื้นฟู หมายถึง การกระทำเพื่อให้คืนสู่สภาพเดิม

ระเบียบกรมศิลปากรว่าด้วยการอนุรักษ์โบราณสถาน พ.ศ. 2528 (กรมศิลปากร, 2533 : 98) ได้ให้ความหมาย การอนุรักษ์ว่า หมายถึงการดูแลเพื่อให้คงคุณค่าไว้ และให้ความหมายรวมถึงการป้องกัน การรักษา การสงวน การปฏิสังขรณ์และการบูรณะด้วย โดยให้ความหมายของคำจำกัดความที่เกี่ยวข้องดังนี้คือ

การสงวนรักษา หมายถึง การห้ามเข้าไปใช้ประโยชน์ในช่วงระยะหนึ่ง เพื่อดูแล รักษาไว้ตามสภาพของเดิมเท่าที่เป็นอยู่และป้องกัน มิให้เสียหายต่อไป

การปฏิสังขรณ์ หมายถึง การทำให้กลับสู่สภาพอย่างที่เคยเป็นมา

การบูรณะ หมายถึงความถึงการซ่อมแซมและปรับปรุงให้มีรูปทรงลักษณะกลมกลืนเหมือนของเดิมมากที่สุดเท่าที่จะมากได้ แต่ต้องแสดงความแตกต่างของสิ่งที่มีอยู่เดิม และสิ่งที่ทำขึ้นใหม่

ส่วนสำนักคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (2523 : 144-145) ได้ให้ความหมายของการสงวนรักษา (Preservation) และการอนุรักษ์ (Conservation) ไว้ดังนี้ คือ

การสงวนรักษา (Preservation) หมายถึง การรักษาไว้ในสภาพเดิมเพื่อนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมตามช่วงเวลาที่กำหนดไว้

การอนุรักษ์ (Conservation) หมายถึง การสงวนรักษา การรักษาความสำคัญและหลักฐานในการที่เป็นเครื่องชี้ให้เห็นวิวัฒนาการความรุ่งโรจน์ของศิลปวัฒนธรรมไว้โดยปรับสภาพให้เข้ากับสภาพสังคมและเศรษฐกิจ เพื่อให้ประชาชนในสังคมนั้น สามารถสร้างสรรค์สิ่งที่มีคุณค่าในด้านศิลปกรรมในปัจจุบันและอนาคตต่อไปได้

การอนุรักษ์นั้นไม่เพียงแต่การเก็บอาคารเพื่อการ "รักษา" เท่านั้น หากหมายถึงการถนอมดูแลรักษาทุกสิ่งจากตัวอาคาร รวมถึงสภาพแวดล้อมทางกายภาพและบรรยากาศในจินตนาภาพอันมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ โดยเชื่อว่า เมืองไม่ใช่เป็นเพียงผลงานในพิพิธภัณฑ์ นักอนุรักษ์เป็นผู้ที่กำลังจะฟื้นอดีตให้กลับมารับใช้และเป็นประโยชน์แก่ชีวิตในสังคมปัจจุบัน

จากแนวความคิดดังกล่าวในการวิจัยครั้งนี้ได้ให้ความหมายการอนุรักษ์ว่า การอนุรักษ์ หมายถึง การรักษาสงวนดูแล การรู้จักใช้อย่างมีประสิทธิภาพ ใช้ได้นานที่สุด เกิดประโยชน์มากที่สุดและสูญเสียน้อยที่สุด ปกป้องมิให้ถูกทำลายเพื่อคงคุณค่าไว้ การรู้จักรักษาไว้มิให้สูญสิ้นไป หรือให้อยู่ในลักษณะผสมผสานกลมกลืนกับชีวิต และเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมมนุษย์ในสังคมปัจจุบัน ซึ่งแนวความคิดนี้มีผู้กล่าวสนับสนุนไว้ หลายท่าน คือ

ม.จ. สุภัทรดิศ ดิศกุล (2523 : 15) ได้กล่าวถึงเรื่องราวนี้ว่า การที่จะรักษาอาคารเหล่านั้น อาจมีวิธีอีกอย่างหนึ่ง คือ สร้างอาคารใหม่เพื่อเชิดชูอาคารเก่าให้เด่นชัด โดยต้องขึ้นอยู่กับความสามารถของสถาปนิกว่ามีความสามารถเพียงใด และโสภณ เดชมา (2524 : 7) ให้ความเห็นว่า การอนุรักษ์เกี่ยวข้องกับมนุษย์ทุกคน ไม่ว่าจะอยู่ในเมืองหรือชนบท ดังนั้นในการวางแผนการจัดการทรัพยากรอย่างชาญฉลาดจึงต้องไม่แยกมนุษย์ออกจากธรรมชาติ ในทำนองเดียวกัน ปรียากาญจนกิจ (อ้างถึงใน พิสันต์ ณะสมบุรณ์, 2542 : 30) ได้ให้ความหมายการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมว่าหมายถึงการใช้สิ่งแวดล้อมอย่างฉลาดมีเหตุผลเพื่อจะให้สิ่งแวดล้อมนั้นมีคุณภาพที่ดีตลอดไป ซึ่งรวมไปถึงการหาทางกำจัดและป้องกันมลพิษของสิ่งแวดล้อมไม่ให้เกิดขึ้นในสังคมส่วนรวม ซึ่งสอดคล้องกับสาทิศ ชูแสง (2526:68) ได้ให้แนวความคิดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมว่าหมายถึงการสร้างสรรค์การฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมในด้านศิลปกรรมในรูปแบบผสมผสานเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมและสืบทอดความเป็นชาติและเอกลักษณ์ของประชาชนในท้องถิ่น การอนุรักษ์เป็นการรักษาสภาพเดิมของศิลปวัตถุ สถาปัตยกรรม โบราณสถาน หรือส่วนของเมือง รวมทั้งสิ่งแวดล้อมที่มีคุณค่า เพื่อให้ประโยชน์ใช้สอยร่วมกับเราในชีวิตประจำวันได้นานและจากแนวความคิดในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของกรมศิลปากร (2533: 102) หลักการสำคัญในการอนุรักษ์นั้นเป็นการดำเนินงานมิให้โบราณสถานโดดเดี่ยวจากผู้คนเพื่อสนองทางวิชาการอย่างเดียว แต่จะต้องทำให้โบราณสถานเป็นส่วนหนึ่งของสังคมในแต่ละท้องถิ่นด้วย

ในการวิจัยครั้งนี้ได้ให้ความหมายการอนุรักษ์และการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม หมายถึง การสงวน การดูแล การป้องกันคุ้มครอง หรือปกป้องมิให้ศิลปกรรมและสิ่งแวดล้อมโดยรอบนั้น ถูกทำลาย ถูกรบกวนได้รับความกระเทือน เสื่อมโทรม สูญเสียทัศนียภาพ ตลอดจนการบูรณะ ปฏิสังขรณ์ ฟื้นฟู ปรับปรุงไปในทิศทางที่ดีตามแผนตามกรอบการพัฒนาที่กำหนดไว้ เพื่อเสริมสร้างความสง่างามให้ศิลปกรรมและสิ่งแวดล้อมสามารถดำรงอยู่อย่างมีคุณค่า สามารถใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนเกิดประโยชน์ต่อประชาชนท้องถิ่น สืบทอดเอกลักษณ์ท้องถิ่นและชาติต่อไป

2.2 แนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนา

คำว่า "พัฒนา" (Development) มีผู้ให้ความหมายไว้มากมาย ดังเช่น

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 (ราชบัณฑิตยสถาน, 2539 : 580) ได้ให้ความหมายไว้ว่าการพัฒนา หมายถึง ความเจริญ

พจนานุกรมฉบับภาษาอังกฤษ ฉบับ Webster's New World Dictionary of the American Language (1960 : 401) ให้ความหมายของคำว่า "Development" หมายถึง การเจริญเติบโต และก้าวหน้า

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2526 : 5) ได้ให้ความหมายของคำว่า "พัฒนา" ว่า หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่มีการกำหนดทิศทาง (Directed Change) หรือการเปลี่ยนแปลงที่ได้วางแผนไว้แน่นอนล่วงหน้าในทำนองเดียวกันยุวัฒน์ วุฒิเมธี (2526 : 1) ได้ให้ความหมายของคำว่า "พัฒนา" หมายถึง การกระทำให้เกิดขึ้น คือ เปลี่ยนแปลงจากสภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่งที่ดีกว่า

ในปัจจุบันโครงการ "พัฒนา" และก่อสร้างบางประเภทเช่น โครงการสะพานลอย โครงการทางด่วนพิเศษ ฯลฯ ซึ่งเมื่อก่อสร้างแล้วอาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่สิ่งแวดล้อมในเมือง ตลอดจนอาคารสถานที่อื่นมีความสำคัญในด้านอื่น ๆ เช่นนี้จะต้องได้รับการพิจารณาเป็นการล่วงหน้าอย่างรอบคอบจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องก่อน

ในการวิจัยครั้งนี้ได้ให้ความหมายของการพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่มีการกระทำให้เกิดขึ้น หรือมีการวางแผนกำหนดทิศทางไว้ล่วงหน้า การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจะต้องเป็นไปในทางที่ดีขึ้น ไม่มีการทำลายสิ่งแวดล้อมหรือทำให้สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเสื่อมโทรม ในการจัดการสิ่งแวดล้อมด้านศิลปกรรมจะเกิดคุณภาพและประสิทธิภาพเมื่อมีการกำหนดแนวทางการพัฒนาควบคู่ไปกับการอนุรักษ์อย่างมีดุลยภาพ ไม่ทำให้สูญเสียเอกลักษณ์ของสิ่งเหล่านั้นไปอย่างไม่สมควร การอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมจะสามารถเอื้อประโยชน์อย่างยั่งยืน มีการร่วมมือระหว่างภาครัฐกับประชาชนร่วมมือในการพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัดซึ่งเป็นแหล่ง

รวมศิลปกรรมส่วนใหญ่ไว้ นับเป็นแนวคิดที่ควรนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดผลในทางปฏิบัติอย่างแท้จริง จึงเป็นแนวความคิดที่ผลักดันให้มีการศึกษาวิจัยในเรื่องดังกล่าวนี้

3. สาเหตุที่ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

ในการที่จะก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม สาเหตุมีหลายประการ สาเหตุส่วนใหญ่มาจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจและการเมืองซึ่งจะเป็นด้านการบังคับใช้กฎหมายและนโยบายต่าง ๆ ดังรายละเอียด ดังนี้

1. กฎหมายและระเบียบปฏิบัติที่มีอยู่เดิมยังไม่เอื้ออำนวยอย่างเต็มที่ต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม จึงไม่สามารถที่จะลงโทษผู้ละเมิดหรือกระทำผิดได้ ประกอบกับในการขึ้นทะเบียนโบราณสถานหลายแห่งจะขึ้นทะเบียนเฉพาะตัวศิลปกรรม และบางแห่งมิได้กำหนดเขตที่ดินโดยรอบที่เหมาะสม จึงมีผลให้เกิดการทำลายสภาพแวดล้อมโดยรอบโบราณสถานได้ ประกอบกับมีบทลงโทษที่ค่อนข้างเบา จึงมักเกิดการฝ่าฝืนอยู่เสมอ รัฐและประชาชนโดยส่วนใหญ่ขาดการศึกษา จิตสำนึก และความตระหนักถึงคุณค่าของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ นอกจากนี้ยังมีทัศนคติที่ว่าของเก่าเป็นเรื่องของความล้าสมัย แต่ของใหม่เป็นเรื่องของความทันสมัย ประกอบกับความก้าวหน้าทางวิทยาการสมัยใหม่และความเร่งรีบในการดำรงชีวิตของคนในสังคมยุคใหม่ที่มุ่งเน้นเรื่องเศรษฐกิจเป็นสำคัญ มีส่วนทำให้ประชาชนไม่เห็นความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตกับสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม จึงไม่เกิดความภาคภูมิใจในศิลปกรรมซึ่งเป็นเกียรติของชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนในสังคมเมืองยังขาดการเชื่อมต่อทางความคิดในเรื่องทางดำเนินชีวิตระหว่างสังคมเก่ากับสังคมใหม่

2. ความเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากการพัฒนาเศรษฐกิจที่มีได้มีแนวความคิดที่จะอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติไว้เป็นพื้นฐาน ทำให้มีการทำลายศิลปกรรมอยู่ตลอดเวลา เช่นการสร้างเมืองใหม่ในเมืองเก่า การรื้อทำลายพื้นที่แหล่งศิลปกรรมเพื่อทำธุรกิจการค้า การก่อสร้างอาคารประชิดกับโบราณสถาน การติดตั้งเสาไฟฟ้า หม้อไฟฟ้า เสาอากาศและอุปกรณ์อื่น ๆ ตลอดจนป้ายโฆษณาในบริเวณใกล้เคียงแหล่งศิลปกรรม

3. การขยายตัวทางเศรษฐกิจจนเกิดขีดความสามารถของพื้นที่ที่จะรองรับจึงทำให้เกิดความจำเป็นในการใช้ที่ดินโดยรอบแหล่งศิลปกรรม เพื่อประโยชน์ทางธุรกิจ ทั้งในส่วนของรัฐและเอกชน เช่น การสร้างอาคารโรงเรียนในวัดที่เป็นแหล่งศิลปกรรม หรือการปลูกสร้างอาคารประชิดกับตัวศิลปกรรม เป็นต้น

4. การขยายตัวทางเศรษฐกิจและสังคม ทั้งการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรทำให้มีความต้องการใช้ประโยชน์จากพื้นที่โดยรอบแหล่งศิลปกรรมโดยการบุกรุก เพื่อให้เป็นที่อยู่อาศัยหรือเป็นที่ทำกินของราษฎรโดยมิชอบด้วยกฎหมาย หรือหน่วยงานรัฐเข้าไปครอบครองโดยผลกรรม นอกจากนี้แผนงานและโครงการพัฒนาของหน่วยราชการยังได้มีการใช้ที่ดินในพื้นที่ที่มีแหล่งศิลปกรรม โดยมีได้คำนึงถึงหลักการของการอนุรักษ์เป็นแนวทางในการปฏิบัติ จึงเปิดโอกาสให้มีการทำลายสภาพแวดล้อมศิลปกรรม เช่น การสร้างถนน การสร้างเขื่อน การประกอบธุรกิจ การออกเอกสารสิทธิครอบครอง

5. เจ้าหน้าที่ของรัฐส่วนหนึ่งขาดความรู้ ความสนใจ ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม และยังไม่พร้อมที่จะดำเนินงานเพื่อการอนุรักษ์ศิลปกรรม ประกอบกับรัฐมีงบประมาณกำลังคนและอุปกรณ์ เครื่องมือสำหรับการสอดส่องดูแลรักษาแหล่งศิลปกรรมและสิ่งแวดล้อมเพียงเล็กน้อย ไม่พอเพียงกับภาระหน้าที่ จึงทำให้สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมจำนวนมากถูกทำลายจากโครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ เช่นการตัดถนนผ่านกำแพงเมืองเก่าจังหวัดพิษณุโลก กำแพงเมืองเก่าลพบุรี และ นครศรีธรรมราช เป็นต้น

6. ประชาชนส่วนใหญ่ขาดความเอาใจใส่ดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเพราะมีทัศนคติว่าสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเป็นสาธารณะสมบัติไม่ใช่ของตน จึงถือเป็นหน้าที่ของรัฐแต่ผู้เดียวในการทนบำรุง ดูแล รักษา

7. ศิลปกรรมมีความเสื่อมโทรมตลอดเวลา ในขณะที่เจ้าหน้าที่มีกำลังในการดูแลรักษาไม่ทั่วถึง

3.1 ปัญหาและแนวโน้มของปัญหา

ปัจจุบันความเสื่อมโทรมและความเสียหายของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม กำลังเป็นปัญหาที่น่าวิตก เนื่องจากมีผลกระทบที่ทำให้แหล่งศิลปกรรมที่สำคัญของชาติหลายแห่งถูกทำลายหมดสภาพ หรือยากแก่การที่จะดำเนินการแก้ไขอยู่ในสภาพที่ทรงคุณค่าต่อไป ในการแก้ปัญหาที่ผ่านมายังขาดการพิจารณาถึงต้นเหตุที่แท้จริงของปัญหานั้น ปัญหาสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมที่มีผลกระทบต่อการทำลายคุณค่าและความสำคัญของแหล่งศิลปกรรม สืบเนื่องมาจากการกระทำของมนุษย์เป็นส่วนใหญ่ ผลเสียหายที่เกิดขึ้นจึงมีหลายระดับ ตั้งแต่ระดับธรรมดา คือ สามารถแก้ไขได้หากดำเนินการระงับปัญหาทันที ระดับปานกลาง คือ การแก้ไขได้แต่ต้องใช้ระยะเวลา และงบประมาณและระดับอันตรายคือ ยากแก่การแก้ไขเพราะมีปัญหาด้านอื่นเข้ามาเกี่ยวข้อง ประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์นั้น มีประเด็นสำคัญที่สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม (2541 : 12-17) สรุปได้ดังนี้ คือ

1. การใช้ที่ดิน จากสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เติบโตอย่างรวดเร็ว ทำให้ที่ดินในเมืองมีราคาสูงขึ้น ประชากรหนาแน่น จึงทำให้มีการใช้ที่ดินอย่างคุ้มค่าและขาดการคำนึงถึงการเว้นที่ว่าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริเวณโดยรอบแหล่งศิลปกรรมจึงเป็นที่น่าเสียดายว่าด้วยความมั่งคั่งของแหล่งศิลปกรรมในเมืองถูกทำลาย เพราะมีการใช้ที่ดินไม่เหมาะสม เช่น

1.1 การก่อสร้างอาคารหรือที่อยู่อาศัย อาคารพาณิชย์ โรงแรม สถานบริการ ตลาด โรงงานอุตสาหกรรม เกิดการรुकล้ำหรือประชิดกับตัวศิลปกรรม หรือขอบเขตของแหล่งศิลปกรรมบดบังความสง่างามและเกิดมลพิษ แหล่งศิลปกรรมหลายแห่งจึงอยู่ด้านหลังของความเจริญเหล่านี้ทำให้สภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม สูญเสียความสง่างาม และความเป็นเอกลักษณ์ของสิ่งที่เป็นหลักฐานทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี

1.2 การใช้พื้นที่โล่งว่าง (Open Space) ในแหล่งศิลปกรรมหรือบริเวณใกล้เคียง เพื่อเป็นที่จอดรถ ห้องน้ำ ร้านแผงลอย หาบเร่ เกิดความสกปรก ขาดความเป็นระเบียบเรียบร้อย ทำให้แหล่งศิลปกรรมเสื่อมคุณค่า และสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเสื่อมโทรม

1.3 การครอบครอง นुकรุกหรือรुकล้ำ โดยการยึดครองพื้นที่แหล่งศิลปกรรมเพื่อใช้ประโยชน์ในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง หรือโดยการลักลอบขุดเจาะเพื่อหาสิ่งที่มีค่า เป็นการทำลายสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมให้หมดสภาพไปอย่างรวดเร็ว และเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในแหล่งศิลปกรรมที่ขาดการเอาใจใส่ดูแล

2. การเปลี่ยนแปลงค่านิยมและรูปแบบ เมื่อสังคมไทยยอมรับวัฒนธรรมใหม่เข้ามา ย่อมเกิดลักษณะที่เรียกว่า การสูญหายทางวัฒนธรรม (Cultural Loss) คือ การเกิดวัฒนธรรมใหม่ ๆ มาแทนที่ของเก่า จึงมีการดัดแปลงหรือถอน หรือทำลายโบราณสถาน เกิดขึ้นเนื่องจากค่านิยมของสังคมที่มีการรับอิทธิพลของอารยธรรมต่างถิ่นเข้ามา ซึ่งมีบทบาทต่อการเปลี่ยนแปลงระสนิยมในเรื่องรูปแบบที่สังคมปัจจุบันคิดว่าล้าสมัย ทำให้เกิดการสร้างสิ่งแวดล้อมใหม่ที่เกิดความขัดแย้งทางด้านภูมิทัศน์ เป็นการทำลายแหล่งศิลปกรรมให้เสื่อมคุณค่าในที่สุด

3. การขาดความสำนึกต่อส่วนรวม โดยการรื้อถอนหรือนำอิฐ หรือนำหินจากซากปรักหักพังของโบราณสถานที่อยู่ใกล้เคียงไป หรือต่อเติมที่พักอาศัยหรือนำไปสร้างทางเดิน ใช้ส่วนของโบราณสถาน เป็นที่อยู่อาศัย พักสินค้าหรือวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ซึ่งหากปล่อยให้มีการใช้ประโยชน์ผิดประเภทเช่นนี้ต่อไปอาจพังทลายลงได้ และก่อให้เกิดทัศนอุจาดเป็นการทำลายสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมโดยสิ้นเชิง

4. การพัฒนาทางด้านสาธารณูปโภค แม้ว่าการพัฒนาจะช่วยให้ประเทศชาติเจริญก้าวหน้า แต่ถ้าไม่มีการวางแผนป้องกันผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมทั้งที่อยู่บนพื้นที่ได้ดินและได้น้ำแล้ว ตัวศิลปกรรมและสิ่งแวดล้อมที่อยู่โดยรอบจะถูกทำลายเสียหาย

5. ภาวะมลพิษที่เกิดขึ้นในเมืองและชนบทมีผลทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในแหล่งศิลปกรรมได้ สาเหตุสำคัญ ได้แก่

5.1 แรงสั่นสะเทือนจากยานพาหนะ การก่อสร้าง การระเบิดและย่อยหินทำให้ศิลปกรรมทรุดหรือแตกหักเสียหายพังทลาย และสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม

5.2 เขม่าและฝุ่นละอองที่เกิดขึ้นในอากาศบางอย่างสามารถทำปฏิกิริยากับเนื้อวัสดุที่เป็นไม้หรือโลหะ ทำให้ศิลปกรรมเสื่อมสภาพเร็วกว่าปกติและเป็นมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมที่อยู่โดยรอบ

5.3 ทัศนอุจาด เป็นผลจากการไร้ระเบียบทำให้สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมได้รับความเสียหาย เช่น บริเวณที่เป็นแหล่งศิลปกรรม การทิ้งขยะการติดป้ายโฆษณาสินค้าขนาดใหญ่ภายในบริเวณโบราณสถาน การปล่อยน้ำเสียจากร้านค้า อาคารบ้านเรือน ฯลฯ ลงในคูคลองคูเมืองโบราณสถาน การจัดบริการที่ไม่เหมาะสมกับแหล่งท่องเที่ยว เช่น ห้องน้ำ แสงลอย ร้านค้า เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ล้วนก่อให้เกิดทัศนอุจาดต่อสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมทั้งสิ้น

5.4 สัตว์ประเภทต่าง ๆ เช่น แมลง นก ปลวก ค้างคาว โดยการกัดแทะ และถ่ายมูล ทำความเสียหายให้กับตัวศิลปกรรมและสภาพแวดล้อม

จากปัญหาสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมดังกล่าว สรุปได้ว่าผลการทำลายสิ่งแวดล้อมและตัวศิลปกรรมให้อยู่ในสภาพเสื่อมโทรม หมดคุณค่าและความสง่างาม มีผลเสียหายมากมาย ด้วยเหตุนี้จึงควรมีการร่วมมือและประสานงานระหว่างหน่วยงานของรัฐในการพัฒนาพื้นที่ใด ๆ ก็ตามควรร่วมกันวางแผนการดำเนินงานอย่างรอบคอบรัดกุม เพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของประชาชน ดังนั้นต้องมีมาตรการในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ตลอดจนรณรงค์ให้ความรู้ความเข้าใจ ให้เกิดความตระหนักถึงความสำคัญและคุณค่าของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมให้กับประชาชน โดยมีเป้าหมายเพื่ออนุรักษ์ไว้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติสามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน

4. นโยบายและแนวทางดำเนินการอนุรักษ์แหล่งศิลปกรรม

นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2540-2559 (สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, 2541 : 71-76) ได้กำหนดเป้าหมายในการอนุรักษ์แหล่งศิลปกรรมว่า "อนุรักษ์คุ้มครองและฟื้นฟูแหล่งศิลปกรรมเพื่อเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของประเทศ"

4.1 นโยบายและแนวทางดำเนินการ

สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม (2541 : 71-76) ได้มีนโยบายแหล่งศิลปกรรม ประกอบด้วยนโยบาย 5 ประการ ดังนี้

1. นโยบายการบังคับใช้กฎหมายเพื่อแก้ไขสภาพความเสื่อมโทรม และอนุรักษ์แหล่งศิลปกรรม ให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกฎหมายอย่างจริงจัง แนวทางดำเนินการ มีดังนี้

1.1 เร่งรัด ปรับปรุงและแก้ไขกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับและขั้นตอนการปฏิบัติงานให้เหมาะสม ตลอดจนให้มีการบังคับใช้อย่างจริงจัง โดยเปิดโอกาสให้องค์กรเอกชนมีส่วนร่วมด้วย

1.2 ให้ใช้ผังเมืองรวม ผังเมืองเฉพาะ กฎหมายว่าด้วยการควบคุมอาคาร และกฎหมายสิ่งแวดล้อม เป็นมาตรการสำคัญเพื่อการอนุรักษ์แหล่งศิลปกรรมในเมืองและชนบท

1.3 กำหนดและประกาศเขตอนุรักษ์แหล่งศิลปกรรมเพื่อการคุ้มครองป้องกันสภาพแวดล้อมของพื้นที่ที่เป็นหลักฐานสำคัญทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี

1.4 เร่งรัดให้มีการประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถาน และแหล่งศิลปกรรมให้ครบถ้วนทั่วประเทศ และกำหนดเขตประวัติศาสตร์ในเมืองต่าง ๆ

2. นโยบายเสริมสร้างกลไกการบริหารและการจัดการเพื่อให้การอนุรักษ์แหล่งศิลปกรรมเป็นอย่างมีประสิทธิภาพ แนวทางดำเนินการกระจายอำนาจและหน้าที่ความรับผิดชอบไปยังส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่นรวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนบทบาทของหน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่น โดยให้คณะกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมประจำจังหวัดเป็นองค์กรท้องถิ่น กำหนดแนวทางการควบคุมดูแลแหล่งศิลปกรรมและสภาพแวดล้อมศิลปกรรมของท้องถิ่น

2.1 ปรับปรุง/ยกระดับ และขยายฐานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ครอบคลุมถึงการอนุรักษ์แหล่งศิลปกรรม

2.2 สนับสนุนประชาชนและองค์กรเอกชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดูแล รักษา แหล่งศิลปกรรมทั้งในเมืองและชนบท

3. นโยบายส่งเสริม และเร่งรัดให้มีการอนุรักษ์ และบูรณะแหล่งศิลปกรรม

3.1 ให้การอนุรักษ์แหล่งศิลปกรรม เป็นนโยบายที่สำคัญประการหนึ่งในการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และให้กำหนดมาตรการที่เหมาะสมเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพ

3.2 สนับสนุนการดำเนินงานของชุมชนองค์กรเอกชนและประชาชนในการอนุรักษ์แหล่งศิลปกรรม

3.3 ประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ความรู้ เรื่องการอนุรักษ์แหล่งศิลปกรรมแก่บุคลากรของรัฐ นักการเมืองทุกระดับ สถานศึกษา และองค์กรเอกชนและประชาชนให้กว้างขวาง

3.4 ส่งเสริมให้เกิดผู้นำท้องถิ่นที่มีความรู้และมีบทบาทในการอนุรักษ์แหล่งศิลปกรรมท้องถิ่น

3.5 ใช้มาตรการด้านเศรษฐกิจเพื่อจูงใจให้เอกชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งศิลปกรรม

4. นโยบายการพัฒนาเมืองและชนบท จะต้องให้ความสำคัญต่อการอนุรักษ์แหล่งศิลปกรรม แนวทางการดำเนินการ มีดังนี้

4.1 ให้นำหน่วยงานที่มีหน้าที่กำกับ ดูแลนโยบายการอนุรักษ์แหล่งศิลปกรรม มีบทบาทร่วมในการกำหนดแผนพัฒนาทั้งในเมืองและชนบท

4.2 หน่วยงานของรัฐ หรือองค์กรเอกชนหรือภาคเอกชนจะต้องคำนึงถึงความสำคัญของแหล่งศิลปกรรมทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติโดยหลีกเลี่ยงการกระทำที่มีผลในการทำลายสภาพแวดล้อมของแหล่งศิลปกรรมและต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ในกรณีที่เป็น

5. นโยบายรักษาสภาพแวดล้อมของแหล่งศิลปกรรม โดยการอนุรักษ์ให้มีพื้นที่สีเขียวหรือพื้นที่โล่งโดยรอบแหล่งศิลปกรรม แนวทางการดำเนินการ คือ

5.1 การจัดทำผังเมืองหรือการขยายเมืองใหม่ให้กำหนดพื้นที่สีเขียวหรือพื้นที่โล่งโดยรอบแหล่งศิลปกรรม เพื่อส่งเสริมและรักษาคุณค่าของแหล่งศิลปกรรม

5.2 ประกาศใช้ผังเมืองรวมและผังเมืองเฉพาะรวมทั้งออกข้อบัญญัติต่าง ๆ เพื่อควบคุมการก่อสร้างอาคาร สิ่งก่อสร้างและการประกอบกิจการบางประเภทในแหล่งศิลปกรรมและบริเวณโดยรอบ

5.3 หน่วยราชการและเอกชนใดที่เป็นผู้ครอบครองพื้นที่ที่อยู่ใกล้แหล่งศิลปกรรมหากมีความจำเป็นจะต้องขยายหรือปรับปรุงสถานที่ ควรพิจารณาหาทางให้มีการย้ายไปยังที่แห่งใหม่ที่เหมาะสมเพื่อลดความหนาแน่นและสามารถปรับปรุงพื้นที่ให้เกิดประโยชน์แก่การอนุรักษ์แหล่งศิลปกรรม

5. กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

ในการดำเนินงานอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องที่ควรคำนึงถึง ดังนี้

5.1 พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535

ในพระราชบัญญัติฉบับนี้ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับศิลปกรรมและสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมี ดังนี้ มาตรา 43 ซึ่งระบุว่า ในกรณีปรากฏว่าพื้นที่ที่มีลักษณะเป็นพื้นที่ต้นน้ำ ลำธาร หรือเป็นพื้นที่ที่มีคุณค่าทางธรรมชาติหรือศิลปกรรมหรือศิลปกรรมอันควรแก่การอนุรักษ์และพื้นที่นั้นยังมิได้ถูกประกาศกำหนดให้เป็นเขตอนุรักษ์ ให้รัฐมนตรีโดยคำแนะนำของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติมีอำนาจออกกฎกระทรวง กำหนดให้พื้นที่เป็นเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม

นอกจากนี้ ในมาตรา 44 ได้ระบุว่า ในการออกกฎกระทรวงตามมาตรา 43 ให้กำหนดมาตรการคุ้มครองอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง ดังต่อไปนี้ไว้ในกฎกระทรวงด้วย

5.1.1 กำหนดการใช้ประโยชน์ในที่ดินเพื่อรักษาสภาพธรรมชาติ หรือมิให้กระทบกระเทือนต่อระบบนิเวศน์ตามธรรมชาติ หรือคุณค่าของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

5.1.2 ห้ามการกระทำหรือกิจกรรมใด ๆ ที่อาจเป็นอันตรายหรือก่อให้เกิดผลกระทบในทางเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศน์ของพื้นที่นั้นจากลักษณะตามธรรมชาติ หรือเกิดผลกระทบต่อคุณค่าของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

5.1.3 กำหนดประเภทและขนาดของโครงการหรือกิจการของส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือเอกชนที่จะทำการก่อสร้างหรือดำเนินการในพื้นที่นั้น ให้มีหน้าที่ต้องเสนอรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม

5.1.4 กำหนดวิธีการจัดการโดยเฉพาะสำหรับพื้นที่ รวมทั้งการกำหนดขอบเขตหน้าที่และความรับผิดชอบของส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง เพื่อประโยชน์ในการร่วมมือ และประสานงานให้เกิดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน เพื่อรักษาสภาพธรรมชาติ ระบบนิเวศน์ตามธรรมชาติหรือคุณค่าของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในพื้นที่นั้น

5.1.5 กำหนดมาตรการคุ้มครองอื่น ๆ ตามที่เห็นสมควรและเหมาะสมแก่สภาพของพื้นที่นั้น

มาตรา 45 ในพื้นที่ใดที่ได้มีการกำหนดให้เป็นเขตอนุรักษ์ เขตผังเมืองรวม เขตผังเมืองเฉพาะเขตควบคุมอาคาร เขตนิคมอุตสาหกรรม ตามกฎหมายว่าด้วยการนั้นหรือเขตควบคุมมลพิษตามพระราชบัญญัตินี้ไว้แล้ว แต่ปรากฏว่ามีสภาพปัญหาคุณภาพสิ่งแวดล้อมรุนแรงเข้าขั้นวิกฤตซึ่งจำเป็นต้องได้รับการแก้ไขทันที และส่วนราชการที่เกี่ยวข้องไม่มีอำนาจตามกฎหมาย หรือไม่สามารถที่จะทำการแก้ไขปัญหาได้ ให้รัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติเสนอต่อคณะรัฐมนตรีของอนุมัติเข้าดำเนินการ เพื่อให้มาตรการคุ้มครองอย่างใดอย่าง

หนึ่งหรือหลายอย่างตามมาตรา 44 ตามความจำเป็นและเหมาะสมเพื่อความคุ้มครองและแก้ไขปัญหาในพื้นที่นั้นได้

ในพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้กำหนดบทลงโทษในมาตรา 99 ซึ่งระบุว่า ผู้ใดบุกรุกหรือครอบครองที่ดินของรัฐโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรือเข้าไปกระทำด้วยประการใด ๆ อันเป็นการทำลาย ทำให้สูญหาย หรือเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติ หรือศิลปกรรมอันควรแก่การอนุรักษ์ หรือก่อให้เกิดมลพิษอันมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมใน เขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม ตามมาตรา 43 ต้องระวางจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินห้าแสนบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ

และบทลงโทษในมาตรา 100 ระบุว่า ผู้ใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามข้อกำหนดในกฎกระทรวงที่ออกตามมาตรา 44 หรือ ตามประกาศรัฐมนตรีตามมาตรา 45 ต้องระวางจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

5.2 พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 มีสาระสำคัญดังนี้

5.2.1 ความหมายของคำว่า "โบราณสถาน"

คำว่า "โบราณสถาน" หมายความว่า "อสังหาริมทรัพย์ซึ่งโดยอายุหรือโดยลักษณะแห่งการก่อสร้าง หรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติของอสังหาริมทรัพย์นั้นเป็นประโยชน์ในทางศิลปะ ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี" ทั้งนี้ให้รวมถึงสถานที่ที่เป็นแหล่งโบราณคดี แหล่งประวัติศาสตร์ และอุทยานประวัติศาสตร์ด้วย

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น การที่จะถือว่าสิ่งใดเป็นโบราณสถานจะต้องประกอบด้วยหลักเกณฑ์ดังนี้

5.2.1.1 ต้องเป็นอสังหาริมทรัพย์ ได้แก่ทรัพย์สินดังต่อไปนี้ ที่ดิน ทั้งที่เป็นที่ดินที่เจ้าของมีกรรมสิทธิ์ เช่นที่ดินมีโฉนด โฉนดแผ่นที่ โฉนดตราจอง และยังรวมถึงที่ดินที่มีผู้มิสิทธิครอบครอง เช่น ที่ดินที่มี ส.ค.1 น.ส.3 น.ส.3 ก เป็นต้น ซึ่งทรัพย์สินติดกับที่ดิน ได้แก่

- ก ทรัพย์สินที่เกิดหรือติดกับที่ดินโดยธรรมชาติ เช่น ไม้ยืนต้น
- ข ทรัพย์สินที่ติดกับที่ดินโดยมีผู้นำมาติด เช่น ดึก อนุสาวรีย์ เจดีย์ เป็นต้น
- ค ทรัพย์สินที่ประกอบเป็นเดียวกับที่ดิน เช่น แม่น้ำ ลำคลอง เป็นต้น

นอกจากนั้น มีสิทธิอันเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ในที่ดิน ซึ่งแบ่งออกได้ เป็น 2 ประเภท คือ สิทธิเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ในที่ดินโดยตรง เช่น กรรมสิทธิ์ สิทธิครอบครอง สิทธิใช้สอยและสิทธิได้มาซึ่งดอกผล สิทธิที่จะจำหน่ายหรือโอนสิทธิที่จะติดตามทวงคืนจากผู้ไม่มีสิทธิจะยึดถือไว้ เป็นต้น

5.2.1.2 โดยอายุหรือลักษณะแห่งการก่อสร้าง หรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติของอสังหาริมทรัพย์นั้นเป็นประโยชน์ในทางศิลปะ ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี ซึ่งจะต้องพิจารณาถึงหลักการสำคัญอย่างหนึ่งอย่างใดใน 3 ประการ คือ

- ก อายุของอสังหาริมทรัพย์
- ข ลักษณะการก่อสร้างของอสังหาริมทรัพย์
- ค หลักฐานเกี่ยวกับประวัติของอสังหาริมทรัพย์

ทั้งนี้จะต้องเป็นประโยชน์ต่อศาสตร์แขนงหนึ่งแขนงใดใน 3 แขนงนี้ คือ ศิลปกรรม ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี

5.3 ผลของการขึ้นทะเบียนโบราณสถาน

โบราณสถานใดที่กรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนแล้วจะมีผล ดังนี้

การควบคุมการปลูกสร้างอาคารตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมการก่อสร้างอาคารเนื่องจากว่าปัญหาที่เกี่ยวกับสภาพภูมิทัศน์ของโบราณสถานเสียไป ฉะนั้นในปี พ.ศ. 2515 จึงได้มีประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 308 ข้อ 1 ให้เพิ่มมาตรา 7 ทวิ แห่งพระราชบัญญัติโบราณสถานฯ พ.ศ. 2504 เพื่อควบคุมการปลูกสร้างอาคารในเขตโบราณสถานที่ขึ้นทะเบียนแล้ว ดังนี้

มาตรา 7 ทวิ ห้ามมิให้ผู้ใดปลูกสร้างอาคารตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมการก่อสร้างอาคารภายในเขตของโบราณสถาน ซึ่งอธิบดีได้ประกาศขึ้นทะเบียนแล้วแต่จะได้รับอนุญาตเป็นหนังสือจากอธิบดี

ในกรณีที่มีการปลูกสร้างอาคารโดยมิได้รับอนุญาตให้อธิบดีมีอำนาจสั่งระงับการก่อสร้างอาคารภายในกำหนดสิบวัน นับแต่วันที่ได้รับคำสั่ง

ผู้ใดขัดขึ้นไม่ระงับการก่อสร้างหรือรื้อถอนอาคารหรือส่วนแห่งอาคารตามคำสั่ง อธิบดีมีความผิดฐานขัดคำสั่งเจ้าพนักงาน และให้อธิบดีดำเนินการรื้อถอนอาคารหรือส่วนแห่งอาคารนั้นได้ โดยเจ้าของหรือผู้ครอบครองหรือผู้ปลูกสร้างไม่มีสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายหรือ ดำเนินคดีแก่ผู้รื้อถอนไม่ว่าด้วยประการใดทั้งสิ้น

5.4 หน้าที่ของเจ้าของหรือผู้ครอบครองโบราณสถาน

ตามปกติเจ้าของหรือผู้ครอบครองโบราณสถาน ไม่ว่าจะขึ้นทะเบียนหรือไม่ก็ต้องปฏิบัติตามที่พระราชบัญญัติโบราณสถานฯ พ.ศ. 2504 กำหนดให้ต้องปฏิบัติเช่น ตามมาตรา 10 มาตรา 10 ทวิ อยู่แล้ว อย่างไรก็ตามในกรณีที่โบราณสถานนั้นได้ขึ้นทะเบียนแล้วเจ้าของหรือผู้ครอบครองจะต้องมีหน้าที่เพิ่มขึ้น ดังนี้

5.4.1 เจ้าของหรือผู้ครอบครองโบราณสถานต้องแจ้งชำรุด หักพัง หรือเสียหาย ไม่ว่าจะด้วยประการใดเป็นหนังสือไปยังอธิบดีกรมศิลปากร ภายใน 30 วัน นับแต่วันที่โบราณสถานชำรุด

หักพังหรือเสียหาย (ตามมาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติโบราณสถานฯ พ.ศ. 2504) หากไม่แจ้งมีโทษตามมาตรา 34 ซึ่งกำหนดให้จำคุกไม่เกิน 1 เดือน ปรับไม่เกิน 10,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

5.4.2 เจ้าของหรือผู้ครอบครองโบราณสถานต้องยินยอมให้พนักงานเจ้าหน้าที่หรือบุคคลใด ๆ ซึ่งได้รับคำสั่งจากอธิบดีศิลปากรเข้าทำการซ่อมแซมหรือกระทำด้วยประการใด ๆ เพื่อเป็นการบูรณะหรือรักษาไว้ให้คงสภาพเดิมเมื่อได้รับการแจ้งเป็นหนังสือจากอธิบดี กรมศิลปากร

5.4.3 เจ้าของหรือผู้ครอบครองซึ่งเป็นผู้โอนโบราณสถาน ให้บุคคลอื่นจะต้องแจ้งการโอนเป็นหนังสือโดยระบุชื่อและที่อยู่ของผู้รับโอนและวันเดือนปีที่โอน ไปยังอธิบดีกรมศิลปากรภายใน 30 วัน นับแต่วันโอน และในกรณีที่เจ้าของเป็นผู้ได้รับกรรมสิทธิ์โบราณสถานโดยทางมรดกหรือโดยพินัยกรรมต้องแจ้งการได้รับกรรมสิทธิ์ภายใน 60 วัน นับแต่วันที่ได้รับกรรมสิทธิ์ หากมีผู้ได้รับกรรมสิทธิ์โบราณสถานเดียวกันหลายคน เมื่อได้มีการมอบหมายให้ผู้มีกรรมสิทธิ์รวมคนใดคนหนึ่งเป็นผู้แจ้งการรับกรรมสิทธิ์ และผู้ได้รับมอบหมายได้ปฏิบัติ การแจ้งนั้นภายในกำหนดเวลาดังกล่าวแล้ว ให้ถือว่า ผู้มีกรรมสิทธิ์รวมทุกคนได้ปฏิบัติการแจ้งนั้นแล้วด้วย

5.5 การเพิกถอนหรือแก้ไขเพิ่มเติมการขึ้นทะเบียนโบราณสถาน

การขึ้นทะเบียนโบราณสถานนั้น เจตนารมณ์ของกฎหมายก็เพื่อประโยชน์ในการดูแลรักษาและควบคุมโบราณสถาน ดังนั้น หากปรากฏต่อมาว่าโบราณสถานนั้นไม่มีประโยชน์ในการดูแลรักษาและการควบคุมอีกต่อไป กฎหมายก็ให้อำนาจอธิบดีกรมศิลปากรเพิกถอนการประกาศขึ้นทะเบียนนั้นได้ นอกจากนี้ เมื่อได้ประกาศขึ้นทะเบียนแล้วอาจมีการเปลี่ยนแปลง เช่น ขยายหรือลดเขตโบราณสถานกฎหมายจึงได้กำหนดไว้ให้อธิบดีกรมศิลปากรมีอำนาจจะแก้ไขเพิ่มเติมได้เช่นกัน อย่างไรก็ตามการเพิกถอนหรือการแก้ไขเพิ่มเติมประกาศดังกล่าวจะมีผลตามกฎหมายต้องประกาศในราชกิจจานุเบกษาด้วย

เกี่ยวกับการเพิกถอน หรือแก้ไขเพิ่มเติมประกาศการขึ้นทะเบียนโบราณสถานนี้มีข้อที่น่าสนใจเกตว่า ในกรณีที่ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานที่มีเจ้าของหรือผู้ครอบครองนั้นกฎหมายกำหนดไว้ชัดว่าอธิบดีกรมศิลปากรจะต้องแจ้งเป็นหนังสือให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองทราบ แต่การเพิกถอนหรือการแก้ไขเพิ่มเติมประกาศดังกล่าวกฎหมายมิได้กำหนดให้ต้องแจ้งเจ้าของหรือผู้ครอบครองทราบแต่อย่างใด

6. แนวความคิดเกี่ยวกับบทบาท

คำว่าบทบาทได้มีผู้ให้ความหมายแตกต่างกันไป ซึ่งนักวิชาการต่าง ๆ ได้ให้ความหมายคำจำกัดความ แนวคิดไว้ดังต่อไปนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 (ราชบัณฑิตยสถาน, 2539 : 453) ให้ความหมายบทบาทไว้ว่าบทบาทหมายถึง การทำหน้าที่ที่กำหนดไว้ สุชา จันทรเอม (2524 : 28) ให้ความหมายบทบาทไว้ว่า บทบาทเป็นสิ่งที่บุคคลในสภาพต่าง ๆ พึงกระทำนั้นคือเมื่อสังคมกำหนดสิทธิและหน้าที่ในสภาพใด บุคคลในสภาพนั้นจะต้องประพฤติจะต้องปฏิบัติตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ นั้น ๆ และจากแนวคิดของสุพัตรา สุภาพ (2543 : 25) ได้กล่าวไว้ว่าบทบาทคือการปฏิบัติตามสิทธิหน้าที่ของสถานภาพ (ตำแหน่ง) เช่น เป็นพ่อบทบาทคือเลี้ยงลูก เป็นครูบทบาทคือสั่งสอนอบรมนักเรียนให้ดี เป็นคนใช้บทบาทคือ ปฏิบัติตามคำสั่งหมอบ นอกจากนั้นไพบูลย์ ช่างเรียน (2516 : 27) ได้อธิบายแนวความคิดเกี่ยวกับบทบาทว่า บทบาทโดยทั่วไปสามารถพิจารณาได้ 2 นัยคือ

นัยแรก พิจารณาในด้านโครงสร้าง (Social Structure) บทบาทหมายถึง ตำแหน่งทางสังคมที่มีชื่อเรียกต่าง ๆ ซึ่งแสดงลักษณะและคุณสมบัติและกิจกรรมของบุคคลที่ครองตำแหน่งนั้น

นัยที่สองพิจารณาในด้านการแสดงบทบาทหรือการปะทะสังสรรค์ทางสังคม (Social Interaction) บทบาทจึงหมายถึงผลสืบเนื่องที่มีแบบแผน ของการกระทำที่เกิดจากการเรียนรู้ของบุคคลที่อยู่ในสถานการณ์แห่งการสังสรรค์นั้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของยัง (Yong, 1955 : 58) อ้างถึงใน นพปฏิถ มกุลกาญจน์, 2539 : 33) ซึ่งเสนอว่าบทบาท คือหน้าที่ของฐานะตำแหน่งเมื่อบุคคลดำรงตำแหน่งใด สิ่งที่ติดตามมากับตำแหน่งคือสิ่งที่เขาต้องมีการปะทะสังสรรค์กับตำแหน่งอื่น ๆ ทั้งที่สูงกว่าและต่ำกว่าภายในกลุ่ม ส่วน ลินตัน (Linton, 1964 : 115) ได้ให้ความหมาย บทบาทและสถานภาพว่า สถานภาพเป็นนามธรรมซึ่งหมายถึงฐานะ หรือตำแหน่งจะเป็นเครื่องกำหนดบทบาทของตำแหน่งต่าง ๆ ว่าตำแหน่งนั้นจะมีภาระหน้าที่อย่างไรบ้าง ดังนั้นเมื่อมีตำแหน่งเกิดขึ้นจะต้องมีบทบาทกำกับ บทบาทจะเป็นสิ่งที่คู่มากับตำแหน่ง และโคเฮิน (Cohen, 1979 : 35) ได้มีความเห็นเกี่ยวกับบทบาท หมายถึง พฤติกรรมที่ถูกคาดหวังว่าผู้ดำรงตำแหน่งนั้นต้องปฏิบัติ ซึ่งลิวสัน (Livison, 1964 : 285) ได้สรุปความหมายของบทบาทไว้ 3 ประการ ดังนี้

1. บทบาท หมายถึง ปทัสสถาน ความมุ่งหวัง ข้อห้าม ความรับผิดชอบและอื่น ๆ ที่มีลักษณะในทำนองเดียวกัน ซึ่งผูกพันอยู่ที่ตำแหน่งทางสังคมที่กำหนดให้ บทบาทตามความหมายนี้คำนึงถึงตัวบุคคลน้อยที่สุด แต่มุ่งไปถึงการชี้ป่งหน้าที่อันควรกระทำ

2. บทบาท หมายถึง ความเป็นไปได้ของผู้ดำรงตำแหน่งที่คิดและกระทำเมื่อดำรงตำแหน่งนั้น

3. บทบาทหมายถึง การกระทำของบุคคลแต่ละคนที่กระทำโดยให้สัมพันธ์กับโครงสร้างทางสังคม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ แนวทางอันบุคคลที่กระทำเมื่อดำรงตำแหน่งนั้น ๆ

นอกจากนั้น พระราชวรมณี (ปยุทธ์ ปยุตโต) (2527 :5) ได้มีแนวความคิดเกี่ยวกับบทบาทว่า บทบาทคือสิ่งที่ควรปฏิบัติ บทบาทของพระภิกษุที่ควรกระทำต่อสังคมคือการช่วยเหลือให้ผู้อื่นพ้นทุกข์โดยอาศัยเมตตาธรรมและกรุณาธรรม ในฐานะเป็นผู้นำชุมชนควรมีบทบาทในการเป็นผู้นำ 2 ลักษณะได้แก่ บทบาทหลักเป็นผู้นำชุมชนในด้านจิตใจเป็นตัวอย่างที่ดี บทบาทรองเป็นผู้ประสานการรวมตัวของชุมชน โดยการดำเนินบทบาทรองสัมพันธ์และสอดคล้องกับบทบาทหลัก

จากความหมายและแนวคิดดังกล่าว สรุปได้ว่า บทบาทหมายถึง การแสดงพฤติกรรมหรือการกระทำที่เกี่ยวข้องกับสิทธิและหน้าที่ในขอบเขตของตำแหน่งทางสังคมที่ผู้นั้นดำรงอยู่

6.1 องค์ประกอบของบทบาท

การที่ผู้คนจะแสดงบทบาทได้มากน้อยเพียงใดนั้น สจวน สุทธิเลิศอรุณ (2522 : 35) ได้กล่าวว่า ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบดังนี้ คือ

1. วัฒนธรรมประเพณีและความปรารถนาของสังคมที่เกี่ยวข้อง
2. ลักษณะเฉพาะทางสังคม
3. บุคลิกและความจำเป็นของผู้แสดง

และความคิดของนาเดียล (Nadel , 1958 : 29) ได้แบ่งส่วนประกอบของบทบาทออกเป็น 3 ชนิด ดังนี้

1. ส่วนประกอบที่อยู่ภายนอก (Periherral Attributes) เป็นส่วนประกอบที่ส่งเสริมบทบาทซึ่งแม้จะขาดหายไปบ้างก็ไม่ทำให้ผิดไปจากบทบาทที่ต้องการคือส่วนประกอบของบทบาทนี้ที่สามารถที่จะเลือกได้

2. ส่วนประกอบที่มีผลสำคัญต่อบทบาทที่จะขาดเสียมิได้ เพราะถ้าขาดไปแล้วจะทำให้บทบาทนั้นผิดไปจากฐานะตำแหน่งและจะเกิดปฏิกิริยาเรียกร้องให้มีการปฏิบัติให้ถูกต้องตามบทบาท

3. ส่วนประกอบที่เป็นไปตามกฎหมายและระเบียบข้อบังคับที่กำหนดไว้ชัดเจน (Legitimizing or Pivotal Attributes) ถ้าบทบาทขาดส่วนประกอบนี้ จะทำให้บทบาทที่เกิดขึ้นเฉพาะตำแหน่งหน้าที่เปลี่ยนไป เป็นการแสดงบทบาทที่ผิดไปจากฐานะตำแหน่งที่ได้กำหนดไว้ แต่อาจจะเป็นการแสดงบทบาทสำหรับฐานะอื่นที่กำหนดไว้

6.2 ลักษณะของบทบาท

เมื่อพิจารณาถึงลักษณะหน้าที่ของบทบาทที่บุคคลแสดงออกมามีนักวิชาการเสนอแนวคิดเกี่ยวกับลักษณะบทบาทไว้ เช่น จำนง อติวัฒน์สิทธิ์และคณะ (2533 : 45-46) ได้จำแนกลักษณะของบทบาทไว้ 3 ประการ คือ

1. บทบาทในอุดมคติ (Ideal Role) ได้แก่ บทบาทที่กำหนดไว้เป็นกฎหมายหรือตามความคาดหวังของบุคคลทั่วไปในสังคม เป็นแบบฉบับที่สมบูรณ์ผู้ที่มีสภาพหนึ่ง ๆ ควรกระทำแต่อาจไม่มีใครทำตามนั้น

2. บทบาทที่บุคคลเข้าใจหรือรับรู้ (Perceived Role) เป็นบทบาทที่ขึ้นอยู่กับบุคคลนั้น ๆ จะคาดคิดด้วยตนเองว่าควรจะเป็นอย่างไร ทั้งนี้ย่อมเกี่ยวข้องกับทัศนคติค่านิยมหรือบุคลิกภาพและประสบการณ์ของบุคคลแต่ละบุคคล

3. บทบาทที่แสดงออกจริง (Actual Enacted Role) ได้แก่การกระทำที่บุคคลปฏิบัติขึ้นจริง ซึ่งขึ้นอยู่กับสถานการณ์เฉพาะหน้า สถานการณ์ต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการแสดงบทบาทหนึ่ง ๆ อาจเป็นสภาพธรรมชาติและสภาพแวดล้อมทางสังคม เช่น การกดดันของกลุ่มต่าง ๆ ดังนั้นบทบาทที่แท้จริงจึงสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับบทบาทในทางอุดมคติหรือบทบาทที่บุคคลรับรู้ก็ได้

ในทำนองเดียวกัน นพปฎล มกุลกาญจน์ (2539 : 38) ได้อธิบายลักษณะของบทบาทไว้ว่า

1. ในทุกสังคมจะมีสถานภาพ (Status) กำหนดไว้
2. แต่ละสถานภาพจะมีบทบาทกำกับอยู่
3. สมาชิกในสังคมจึงต้องแสดงบทบาทตามสิทธิและหน้าที่ที่กำหนดไว้
4. ผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่ได้สมบทบาทย่อมขึ้นอยู่กับคุณสมบัติของผู้สวมบทบาท ความ

เข้าใจเกี่ยวกับกฎระเบียบลักษณะของสังคม รวมถึงขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมของสังคมอีกด้วย

5. การที่จะทราบถึงบทบาทได้นั้นต้องผ่านกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม

จากการตรวจเอกสารแนวคิดต่าง ๆ เกี่ยวกับบทบาท สรุปได้ว่าบทบาทคือพฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออกตามแนวปฏิบัติของตำแหน่งหน้าที่ ความรับผิดชอบ ความต้องการของสังคมและการยอมรับของสังคม โดยที่บทบาทมีส่วนประกอบอย่างน้อย 3 ประการคือ

1. ส่วนที่เสริมบทบาท
2. ส่วนที่มีผลสำคัญต่อบทบาท
3. ส่วนที่มีกฎหมายและข้อบังคับกำหนดไว้ชัดเจน

7. แนวความคิดเกี่ยวกับทฤษฎีบทบาท

จำนง อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ (2533 : 66-67) ได้สรุปทฤษฎีที่อธิบาย พฤติกรรมทางสังคมที่บุคคลหรือกลุ่มแสดงออกในทางสังคมวิทยา ทฤษฎีบทบาท (Role Theory) ได้อธิบายถึง พฤติกรรมทางสังคมที่บุคคลแสดงต่อกันว่า เป็นการแสดงบทบาทที่สังคมกำหนดทำนองเดียวกับการแสดงละครตามบท "บทบาท" ดังกล่าวก็คือสถานภาพและบรรทัดฐาน บุคคลในสังคมในสถานภาพต่าง ๆ มากมาย จะถูกคาดหวังจากคนอื่นให้แสดงบทบาทตามสถานภาพที่ตนดำรงอยู่ ส่วนบรรทัดฐานหรือความคาดหวังของสังคมก็มีหลายระดับ ตั้งแต่การบังคับให้ต้องกระทำหรือห้ามกระทำจนถึงการคาดหวังว่า ควรกระทำหรือไม่ควรกระทำ

ในการศึกษาถึงบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมนี้ สามารถนำทฤษฎีบทบาทมาอธิบายบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม กล่าวคือ บทบาทของวัดที่มีต่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเป็นทั้งบทบาทที่กระทำ การปฏิบัติจริง และสิ่งที่ทุกคนคาดหวังให้มีบทบาทเกิดขึ้น การกระทำต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ ที่มาเกี่ยวข้อง การที่วัดจะดำรงอยู่ได้ต้องมีบทบาทที่ปฏิบัติหน้าที่อย่างสอดคล้องกัน เพื่อให้เกิดดุลยภาพ ซึ่งความเจริญหรือการเสื่อมของวัดที่มีต่อสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมนั้น ขึ้นอยู่กับ บทบาทเหล่านี้ ปัจจัยที่มีผลต่อการศึกษารูปแบบของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม มิได้เป็นปัจจัยในระดับบุคคลเพียงอย่างเดียว แต่ยังมีปัจจัยสนับสนุนอื่น ๆ ในระบบสังคมที่มีผลต่อบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม การใช้ทฤษฎีบทบาทจะทำให้เห็นถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นได้อย่างชัดเจน

8. แนวความคิดเกี่ยวกับวัด

8.1 ความเป็นมาของวัดไทย

ความเจริญรุ่งเรืองของศาสนาพุทธในประเทศไทย ได้ปรากฏมาเป็นเวลานานโดยวัดมีส่วนเกี่ยวข้องกับทางพุทธศาสนาเป็นอันมากเพราะเป็นที่อยู่อาศัยของพระภิกษุ สามเณร และพบว่าเมื่อใดมีวัดที่นั่นก็จะมีคนนับถือศาสนาพุทธ พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันหลักทางศาสนาของสังคมไทย การนับถือพระพุทธศาสนาในประเทศไทยในสังคมเมืองและสังคมชนบทมีระเบียบประเพณีแน่ชัดเป็นเอกลักษณ์ของไทยอย่างหนึ่ง ทุกสังคมย่อยของไทยจะมีวัดเป็นที่ตั้งของสถาบันศาสนาประจำหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ หรือจังหวัด ทั้งในเมืองและชนบท "วัด" เป็นศาสนสถานในพระพุทธศาสนา เป็นสำนักของพระภิกษุสงฆ์และเป็นศูนย์กลางของสังคมทุกท้องถิ่น ทั้งในด้านจิตใจและด้านกิจกรรมตามประเพณีนิยม " (กรมการศาสนา, 2541 : 1)

วัดส่วนใหญ่ในสังคมไทยมีที่ดินประมาณ 6 ไร่ขึ้นไป ประกอบด้วยบริเวณและเสนาสนะบริเวณวัดอาจแบ่งได้เป็น 3 ส่วน คือ เขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาส และเขตศาสนสงเคราะห์ หรือสาธารณสงเคราะห์ วัดที่มีบริเวณกว้างขวางและอยู่ในทำเลดีอาจมีการจัดเป็นเขตจัดผลประโยชน์อีกส่วนหนึ่งด้วย เสนาสนะในวัดที่สำคัญคือ โบสถ์ซึ่งเป็นสำหรับพระสงฆ์ทำสังฆกรรมตามพระพุทธรูปัญญัติ วิหารหรือศาลาการเปรียญเป็นที่สำหรับพระสงฆ์แสดงธรรมแก่ประชาชน และอาจใช้เป็นที่ประกอบกิจกรรมส่วนรวมของสังคมด้วยรวมทั้งกุฏิที่พำนักอาศัยของพระสงฆ์

ลักษณะที่ตั้งของวัดขึ้นอยู่กับประเภทของวัด กล่าวคือ วัดที่ตั้งอยู่ในเขตชุมชน มักเป็นวัดที่มุ่งในด้านการศึกษาล่าเรียนพระปริยัติธรรม และวัดที่ตั้งห่างจากเขตชุมชน ซึ่งมักมุ่งการปฏิบัติธรรมในด้านสมถะวิปัสสนาเป็นสำคัญ มีข้อนำสังเกตคือเขตพุทธาวาสจะอยู่หน้าวัด เขตสังฆารามจะอยู่ส่วนหลังของวัด มีส่วนน้อยที่เขตสังฆาวาสมาอยู่ด้านข้างหรือหน้าวัด ระหว่างเขตพุทธาวาสและสังฆารามอาจมีกำแพงหรือลำคลองกั้น สำหรับเขตที่ดินวัดนั้นขึ้นอยู่กับสภาพเดิม อาจอยู่ติดวัดหรืออยู่ห่างไกลออกไป (กรมการศาสนา, 2541 : 1) วัดเกิดขึ้นเพราะชุมชนมีผู้เข้าใจธรรมชาติและชีวิต มีความเชื่อเลื่อมใสในพระพุทธเจ้า วัดจึงเป็นสัญลักษณ์ของความสงบ ร่มเย็น ความสะอาดร่มรื่นทั้งกาย วาจา ใจ เพราะเป็นที่พำนักอันสงบเป็นที่อยู่ผู้ละเว้นห่างไกลจากความชั่วทุกรูปแบบที่เรียกว่า " บรรพชิต " (ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์, 2525 : 23) และเป็นสถาบันอุดมคติ เพราะเป็นตัวเปลี่ยนแปลงทัศนคติด้านพื้นฐานของมนุษย์ เปลี่ยนแปลงทัศนคติของสังคม

บุคคลที่พำนักในวัดได้แก่ ภิกษุ สามเณร และศิษย์วัด ภิกษุมีหน้าที่ศึกษาปฏิบัติตามพระธรรมวินัย บำเพ็ญกิจเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน และดำเนินกิจการวัดและพระศาสนาของสังคม สามเณรมีหน้าที่ศึกษาปฏิบัติตามพระวินัยเป็นผู้ปฏิบัติรับใช้พระภิกษุเพื่ออุปสมบทเป็นพระภิกษุต่อไป ส่วนศิษย์วัดเป็นผู้มาอาศัยวัดเพื่อปฏิบัติรับใช้พระภิกษุ ในด้านกฎหมายวัดคือ ที่อยู่อาศัยของสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2505 และพร้อมที่จะเป็นสถานที่กระทำสังฆกรรมตามพระวินัยได้ทุกประการ (กรมการศาสนา, 2529 : 2-3)

พระสงฆ์ เป็นคำรวมที่ใช้เรียกศาสนบุคคลในพระพุทธศาสนา คือผู้ที่ได้รับการอุปสมบทตามพระธรรมวินัยและระเบียบแบบแผนประเพณีของคณะสงฆ์ไทยตามกฎหมายมหาชนฉบับที่ 4 พ.ศ. 2500 (ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์ และคณะ, 2522 : 117 - 156) ปัจจุบันแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ ประเภทบวชตามประเพณี และบวชเพื่อดำรงเพศบรรพชิตเป็นศาสนทายาทสืบทอดพระศาสนาสืบไป ประเภทบวชตามประเพณีแบ่งได้อีกเป็น 2 แบบคือ บวชชั่วคราวไม่ถึง 3 เดือนหรือไม่ครบพรรษา กับบวช 3 เดือน ได้จำพรรษา 1 พรรษาหรือมากกว่านั้นแต่ไม่เกิน 5 พรรษา

อีกประเภทหนึ่งคือ บวชเป็นศาสนทายาทสืบพระพุทธศาสนา ประเภทหลังนี้บวชเป็นเวลานานบางรูปและส่วนใหญ่ไม่สึกตลอดชีวิต

นอกจากนี้ กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ ยังได้แบ่งวัดโดยแยกออกตามประเภท ไว้ดังนี้ คือ

1. วัดหลวง หรือพระอารามหลวงนั้นเป็นวัดที่พระมหากษัตริย์ หรือพระบรมวงศ์ได้สร้างและปฏิสังขรณ์เป็นส่วนพระองค์หรือพระราชทานเพื่อเป็นเกียรติแก่ผู้ต่ำศักดิ์ลงมาหรือแก่วัดเองหรือวัดที่รัฐบาล ราษฎรทั่วไปสร้างขึ้นแล้วน้อมถวายเป็นพระอารามหลวงในพระบรมราชูปถัมภ์ ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการขอยกวัดราษฎรขึ้นเป็นอารามหลวง พ.ศ. 2518 ซึ่งประกาศในแถลงการคณะสงฆ์ เล่มที่ 64 ตอนที่ 4 พ.ศ. 2519 (กรมการศาสนา, 2529 : 3-4)

2. วัดราษฎร หรืออารามราษฎรเป็นวัดที่ราษฎรสร้างขึ้นตามศรัทธาและได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาถูกต้องตามกฎหมายซึ่งออกตามพระราชบัญญัติสงฆ์ พ.ศ. 2505 มาตรา 31 และ 32 ส่วนวัดที่ราษฎรสร้างขึ้นตามศรัทธาเพื่อเป็นที่พำนักของพระภิกษุสงฆ์และไม่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา จัดเป็นสำนักสงฆ์ (กรมศาสนา, 2529 : 4)

พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต) (2529 : 29) ได้กล่าวถึงวัดราษฎรไว้ในพจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์ว่า มี 2 ประเภท คือ คณะมหานิกายและคณะธรรมยุตโดยได้อธิบายไว้ดังนี้

คณะมหานิกาย หมายถึง คณะสงฆ์ไทยเดิมที่สืบมาแต่สมัยสุโขทัย และเป็นชื่อที่ใช้เรียกเมื่อได้เกิดคณะธรรมยุตแล้ว

คณะธรรมยุต หมายถึง คณะสงฆ์ที่ตั้งขึ้นใหม่เมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงผนวชเป็นพระภิกษุในสมัยรัชกาลที่ 3

8.2 การจัดองค์การวัดของไทยในปัจจุบัน

สำหรับการจัดองค์การวัดในประเทศไทยในปัจจุบันย่อมมีความแตกต่างจากสมัยพุทธกาล เนื่องจากเมื่อพุทธศาสนาเผยแพร่เข้ามาในประเทศไทย สภาพเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองมีสภาพที่แตกต่างกัน รวมทั้งกาลเวลาที่ผ่านไป ทำให้พุทธศาสนาต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม แต่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการปรับตัวนี้มีได้เป็นไปทั้งหมด เพียงแต่มีการแก้ไขเพิ่มเติมคำสอนบางอย่างให้เหมาะกับสภาพสังคมไทย ดังนั้นการจัดองค์การวัดในประเทศไทยจึงมีรูปแบบที่แตกต่างไปจากสมัยพุทธกาลบ้างดังนี้ คือ

1. เจ้าอาวาส หมายถึง พระสงฆ์ที่ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสตามกฎหมาย พระราชบัญญัติสงฆ์ พ.ศ. 2505 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2535 และตามกฎหมายอาญา

ตามาคมฉบับที่ 5 พ.ศ. 2506 ในการแต่งตั้งให้เป็นหน้าที่ของเจ้าคณะตำบลและเจ้าคณะอำเภอเป็นผู้คัดเลือก วัดแต่ละวัดกฎหมายกำหนดให้มีเจ้าอาวาสได้เพียงรูปเดียว ส่วนบางวัดที่เป็นวัดใหญ่มีภารกิจมากจนเจ้าอาวาสไม่สามารถปฏิบัติงานได้ทั่วถึง เพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระเจ้าอาวาสกฎหมายจึงได้กำหนดให้มีรองเจ้าอาวาสและผู้ช่วยเจ้าอาวาสไว้ ซึ่งจะมีที่รูปก็ได้ตามความเหมาะสมของวัด นอกจากนี้ยังได้กำหนดอำนาจและหน้าที่ของเจ้าอาวาสไว้อย่างกว้างขวาง ใ้รับภาระทุกอย่างภายในวัดไม่ว่าด้านศาสนศึกษา การปกครอง การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พุทธศาสนา การสาธารณูปการ การสาธารณสงเคราะห์ เป็นต้น ส่วนหน้าที่ของรองเจ้าอาวาสและผู้ช่วยเจ้าอาวาสกฎหมายไม่ได้ระบุไว้อย่างชัดเจน แต่ให้ปฏิบัติตามที่เจ้าอาวาสมอบหมาย การที่วัดมีเจ้าอาวาสได้เพียงรูปเดียวก็เพื่อตัดปัญหาในเรื่องความแตกแยกนั่นเอง เพราะเจ้าอาวาสเป็นผู้ที่มีอำนาจมากที่สุดในวัด ถ้ามีเจ้าอาวาสเกินกว่าหนึ่งรูปและความคิดไม่ลงรอยกัน การบริหารวัดย่อมจะยุ่งยาก (พระราชวิราภรณ์, สัมภาษณ์) สำหรับการให้มีรองเจ้าอาวาสหรือผู้ช่วยเจ้าอาวาสนั้น นอกจากจะเป็นการเพื่อช่วยเหลือเจ้าอาวาสแล้ว ยังเป็นการกระจายอำนาจมิให้เจ้าอาวาสมีอำนาจหน้าที่มากเกินไป อีกทั้งเป็นการกระจายงาน เพื่อให้งานดำเนินไปด้วยความรวดเร็ว จะเห็นได้ว่าตำแหน่งทั้งสามนี้ต่างก็มีความสำคัญต่อวัดและต่อชุมชน ในการคัดเลือกพระภิกษุเข้ามารับตำแหน่งดังกล่าว จึงต้องมีการพิจารณากันอย่างรอบคอบ โดยมีกฎระเบียบกำหนดถึงคุณสมบัติและการแต่งตั้งที่เป็นไปตามขั้นตอน เพื่อให้ได้ซึ่งบุคคลที่มีคุณธรรมที่ดีงาม มีความรับผิดชอบสูง ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเสียสละ ไม่หลีกเลี่ยงหน้าที่ หากแต่มีการร่วมมือกันปฏิบัติงานเพื่อความเจริญรุ่งเรืองของวัดและพระศาสนา

2. เจ้าหน้าที่ต่าง ๆ ภายในวัด ถ้าเป็นวัดเล็กมีพระภิกษุสามเณรไม่มากนัก เจ้าอาวาสก็ทำหน้าที่ปกครองดูแลพระภิกษุสามเณรภายในวัด ตามพระธรรมวินัยและตามพระราชบัญญัติด้วยตนเอง หากวัดนั้นมีภิกษุหลายหลังเจ้าอาวาสก็มอบหมายให้พระภิกษุอาวุโสเป็นผู้ปกครองดูแลสั่งสอนพระภิกษุสามเณรที่พำนักอยู่ในแต่ละกุฏิอีกต่อหนึ่ง ถ้าเป็นวัดใหญ่มีภิกษุสามเณรเป็นจำนวนมาก มักจะแบ่งการปกครองภายในวัดออกเป็นคณะ ในคณะหนึ่งมีพระภิกษุอาวุโส หรือรองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาสแบ่งกันไปดูแลปกครอง หรืออาจมีการแต่งตั้งพระภิกษุสามเณรขึ้นเป็นเจ้าหน้าที่ต่าง ๆ ขึ้น เพื่อช่วยเหลือกันดูแลรักษาวัด เช่นเจ้าหน้าที่ไฟฟ้า เจ้าหน้าที่ประปา เจ้าหน้าที่โรงครัว เจ้าหน้าที่เกี่ยวกับจิวร เป็นต้น ซึ่งตำแหน่งเหล่านี้ขึ้นอยู่กับความสะดวกเหมาะสมของแต่ละวัดที่จะมีหรือไม่มีก็ได้

3. ไวยาวัจกร หมายถึง ผู้ได้รับแต่งตั้งให้มีหน้าที่เบิกจ่ายนิตยภัตและมีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาจัดการทรัพย์สินของวัดอันเกี่ยวกับผลประโยชน์ส่วนได้ส่วนเสียของวัด ดังนั้นการแต่งตั้ง

ไวยาวัจกร จึงมีกำหนดกฎเกณฑ์ให้มีการคัดเลือกผู้ที่มีคุณสมบัติและความประพฤติอันเหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่ เพื่อให้การดูแลรักษาและจัดการผลประโยชน์ของวัดได้ดำเนินไปโดยเรียบร้อย ในมาตรา 45 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 "ให้ถือว่าพระสงฆ์ที่ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งในการปกครองคณะสงฆ์และไวยาวัจกรเป็นพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา หากกระทำผิดในหน้าที่ก็ต้องผิดฐานเจ้าพนักงานกระทำผิดโดยนัยเช่นเดียวกัน "

ตำแหน่งต่าง ๆ ในวัดล้วนมีความสำคัญ เพราะต่างก็มีส่วนรับผิดชอบต่อกิจการของวัด และมีส่วนทำให้วัดก้าวหน้าหรือตกต่ำได้เช่นกัน ซึ่งทั้งภิกษุที่อยู่ในวัดที่ไม่มีตำแหน่งใด ๆ รวมทั้งคฤหัสถ์ ก็ควรจะได้ช่วยกันบริหารวัดโดยปฏิบัติตามกฎระเบียบที่ได้วางไว้ หมั่นปรึษาหาหรือเกี่ยวกับกิจการของวัดเพื่อปรับให้เข้ากับความต้องการของส่วนรวม ดังนั้นการแต่งตั้งบุคลากรต่างๆ ภายในวัดจึงควรพิจารณากันอย่างรอบคอบโดยคำนึงถึงผู้ที่มีคุณสมบัติเดิมที่ได้กำหนดไว้และมีคุณสมบัติครบถ้วนตามที่กำหนดไว้ในกฎระเบียบเพื่อให้ได้กลุ่มผู้บริหารวัดที่ดีและมีประสิทธิภาพในการทำงาน

8.3 บทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูรักษาศาสนสถานที่สำคัญให้มีคุณภาพและมาตรฐาน

วัดในอดีตนอกจากจะเป็นสถานที่ที่ประกอบกิจกรรมทางพุทธศาสนาและเป็นที่อยู่อาศัยของพระสงฆ์พุทธทายาทแล้ว ยังเป็นเสมือนศูนย์กลางสังคมไทย เช่น เป็นที่ประกอบพิธีกรรมตามประเพณี เป็นโรงเรียนถ่ายทอดความรู้ ทั้งธรรมของพระพุทธเจ้า และวิชาการความรู้ทางโลก เช่น ภาษา วรรณกรรม ศิลปะ งานฝีมือ ช่างปั้น ช่างแกะ ช่างวาด ฯลฯ โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้สอน เป็นครู ซึ่งได้รับวิชาการเหล่านี้มาจากการเดินทางไปเรียนรู้ ณ แหล่งกำเนิดเช่น อินเดีย ศรีลังกา พม่า รวมทั้งพระสงฆ์ จากดินแดนต่าง ๆ เหล่านั้น เดินทางมาเผยแพร่ศาสนาในประเทศไทยและได้นำวิชาการต่าง ๆ เหล่านี้เข้ามาด้วย (พระราชวรมุนี, 2527 : 67)

ศิลปกรรมส่วนใหญ่ที่ปรากฏอยู่ในวัด เป็นศาสนสถานและศาสนวัตถุเครื่องใช้สอยภายในวัด เช่น เจดีย์ วิหาร มณฑป ปรางค์ อุโบสถ กุฏิ พระพุทธรูป พระพิมพ์ ฯลฯ และเนื่องจากศิลปกรรมเหล่านี้ล้วนถ่ายทอดมาจากความเชื่อในหลักธรรมของพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นสัจจะตามธรรมชาติ จึงเป็นรากฐานของการพัฒนาในทุกสาขาวิชาชีพ เป็นปัจจัยพื้นฐานทางวิชาการดำรงชีวิต

ศาสนสถานและศาสนวัตถุในวัด จึงเป็นสิ่งที่มีความค่า เป็นมรดกที่บรรพบุรุษร่วมกันสร้างสรรค์ไว้ การสงวนรักษาปกป้องโบราณสถาน โบราณวัตถุของวัดจึงเป็นเรื่องจำเป็นและรีบด่วนที่วัดและผู้รับผิดชอบจะต้องให้ความพยายามหยุดยั้งการละเมิดทำลายไว้ให้ได้ โดยจะต้องร่วมมือกันทั้งวัด ทั้งบ้าน ทั้งราชการที่เกี่ยวข้อง เพื่อการปกป้องที่ถูกต้อง

8.4 การอนุรักษ์และฟื้นฟูโบราณสถานในอดีต

ในประเทศตะวันตกหรือยุโรป เริ่มอนุรักษ์และฟื้นฟูโบราณสถานกันเมื่อ 500 ปีมาแล้ว ประเทศไทยเริ่มบูรณะมาก่อนหน้านั้นประมาณ 100 ปี คือเริ่มมาตั้งแต่ สมัยพระมหาธรรมราชาลิไท ในจารึกหลักที่ 3 (หลักวัดศรีชุม) กล่าวถึงพระมหาเถรศรีศรีทวารวดีราชจุลามณี อธิบดีสงฆ์ผู้ใหญ่ในแคว้นสุโขทัยขณะนั้น ว่าได้ทำการบูรณะเจดีย์ที่ปรักหักพังหลายแห่ง รวมทั้งพระพุทธรูปที่หักพัง ถูกทิ้งเกลื่อนกลาดอยู่ตามพื้นที่บูรณะขึ้นให้ดีขึ้นกว่าเดิม ทั้งนี้เพราะคตินิยมของพุทธศาสนิกชน ถือว่าถาวรวัตถุในพระพุทธศาสนานั้นไม่ควรหรือทำลายจะเป็นบาปและตรงกันข้ามการบูรณะรักษาไว้จะเป็นผลบุญอันยิ่งใหญ่ของผู้จัดทำ (วันดี ยงชุยศ, 2529 : 38-39)

ในสมัยกรุงศรีอยุธยา การบูรณะโบราณสถานที่เป็นวัดกลายเป็นราชประเพณี พระมหากษัตริย์เมื่อได้ขึ้นเสวยราชย์แล้วก็จะสถาปนาวัดหนึ่งวัดใดโดยการซ่อมแซมปรับปรุงวัดเก่าแห่งหนึ่งแห่งใดขึ้นเป็นวัดประจำรัชกาล หรือเพื่อบุคคลอื่นใดที่พระองค์เห็นสมควรที่จะทรงอุทิศให้ คตินิยมเช่นนี้ได้ตกทอดมาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ยุคต้น ๆ การซ่อมแซมเปลี่ยนแปลงบูรณะวัดในระยะแรก ๆ นี้เป็นไปตามความเห็นความต้องการของผู้ซ่อม จนเมื่อมาถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว การดำเนินการใด ๆ กับโบราณสถานโบราณวัตถุจะต้องดำเนินการภายในขอบเขตที่ทางการกำหนดหรือแนะนำไว้ให้ ดังจะเห็นได้จากพระราชกระแสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่องการบูรณะพระปรางค์วัดอรุณราชวราราม "...การซ่อมแซมพระปรางค์วัดอรุณและบริเวณ ต้องตั้งใจว่าจะรักษาของเก่าที่ยังคงใช้ได้ไว้ให้หมดถึงสี่จะมัวหมองเป็นของเก่ากับใหม่ต่อกัน เช่น รูปภาพเขียน ลายเพดาน เป็นต้น อย่าได้พยายามที่จะแต่งของเก่าให้สนุกสดเท่าของใหม่ ถ้ากลัวอย่างคำที่เรียกว่า ดำง ให้พยายามที่จะประสมสีใหม่อ่อนลง อย่าให้สีแหลมเหมือนที่ใช้อยู่เดี๋ยวนี้ พอให้กลืนกันไปกับสีเก่า ลวดลายถาวรรูปพรรณอันใดก็ตามให้รักษาคงไว้ตามรูปเก่า ถ้าจะเปลี่ยนแปลงแห่งใดสิ่งใดให้ดีขึ้นต้องกราบทูลก่อน..." นอกจากนี้ยังมีพระราชหัตถเลขาจากพระปิยมหาราชอีกหลายแห่งที่ทรงปรารถถึงเรื่องนี้ เจ้านายอีกหลายองค์ในสมัยรัชกาลนี้เป็นต้นว่า สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงอธิบายแนะนำวิธีการบูรณะสงวนรักษาโบราณสถานไว้อย่างสมหลักวิชาการที่ใช้กันอยู่ทั่วไปในปัจจุบันนี้ (กรมศิลปากร, 2533 : 78)

8.5 การอนุรักษ์และการฟื้นฟูโบราณสถาน โบราณวัตถุในปัจจุบัน

การบูรณะโบราณสถานเป็นปัญหาใหญ่สำคัญในกลุ่มผู้อนุรักษ์ ผู้ศึกษาอดีตของคน เพราะโบราณสถานเป็นมรดกของมนุษยชาติ ซึ่งเป็นทรัพยากรประเภทที่เมื่อสูญไปแล้วไม่อาจนำกลับมาใช้ใหม่ได้ มนุษย์จึงต้องมีความพิถีพิถันและมุ่งมั่นต่องานอนุรักษ์อันอย่างมาก ด้วยเหตุผลนี้จึงมีองค์กรต่าง ๆ คิดค้นวิธีการสงวนรักษาโบราณสถานที่เป็นที่ยอมรับของมวลหมู่ประเทศ

สมาชิกที่มีโบราณสถานด้วยกัน โดยร่วมกันรับรองในกฎบัตรสัญญา อนุสัญญา และข้อผูกพัน ระหว่างกันในรูปแบบอื่นอีกมากมายที่เป็นที่รู้จักกันแพร่หลาย เช่น กฎบัตรแห่งเมืองเวนิซ

ในปัจจุบันการศึกษาค้นคว้าวิจัยทำได้ง่ายและรวดเร็ว การตื่นตัวในด้านการสงวนรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรมมีมากและกว้างออกไปทุกที เพราะประชาคมโลกมีการประสานกันอย่างรวดเร็วฉับไว องค์การยูเนสโกมีบทบาทเพิ่มมากขึ้น ผู้เชี่ยวชาญหลายสาขาได้ให้หลักการอนุรักษ์โบราณสถานกว้าง ๆ ไว้ ดังนี้

1. การป้องกัน
2. การบำรุงรักษา
3. การอนุรักษ์ด้วยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์
4. การเสริมความแข็งแรง
5. การปฏิสังขรณ์
6. การสร้างชิ้นใหม่
7. การประยุกต์การใช้สอย

วัดในอดีตมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูศิลปกรรมโดยไม่มีกฎหมายเข้ามาเกี่ยวข้อง จากเดิมวัดมีการอนุรักษ์เฉพาะตัวศิลปกรรมอย่างเดียวไม่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อมหรือบรรยากาศรอบ ๆ แหล่งศิลปกรรม หรือดูแลแต่สิ่งแวดล้อมอย่างเดียวโดยไม่อนุรักษ์ศิลปกรรม กิจกรรมส่วนใหญ่ที่วัดดำเนินการเองในอดีตพระสงฆ์ในวัดเป็นผู้กระทำหน้าที่หานายช่างก่อสร้าง ซ่อมแซม ตกแต่งบูรณะซ่อมแซมด้วยตนเองไม่ต้องขออนุญาตหรือรายงานผู้ใด หากขัดสนในด้านเงินทองในการก่อสร้างปฏิสังขรณ์ก็มีการรับบริจาคจากประชาชนตามศรัทธา บทบาทในอดีตของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมจะเป็นลักษณะคิดเองทำเองไม่มีกฎหมายมาเป็นตัวกำหนด โดยมีเจ้าอาวาสวัดเป็นผู้ดำเนินการและมีบทบาทมากที่สุด ยกตัวอย่าง บทบาทของวัดราชบูรณะ (วัดข้างใต้) ซึ่งได้ริเริ่มสร้างหลวงพ่อดังตั้งแต่ พ.ศ. 2497 จนเป็นเอกลักษณ์ของรูปแบบพระเครื่อง แม้จะมีวัดที่สร้างต่างกันแต่เอกลักษณ์รูปแบบยังคงเดิม ซึ่งถือได้ว่าวัดได้อนุรักษ์พระเครื่องหลวงพ่อดังไว้อย่างต่อเนื่องและสืบไป นอกจากนี้ยังได้สร้างโบสถ์ เจดีย์ ศาลาการเปรียญตามรูปแบบศิลปกรรมไทยเพื่อแสดงถึงเอกลักษณ์ศิลปกรรมทางภาคใต้ (กมลลาศน์ บุญเพชรทอง, 2542 : 94)

ในปัจจุบันสภาพต่างๆทางสังคมทางเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไป วัดจึงมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมต่างไปจากเดิม ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูศิลปกรรม มีการคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับศิลปกรรมร่วมด้วย การแก้ปัญหาเฉพาะตัว

ศิลปกรรมมิใช่การแก้ปัญหาที่ต้นเหตุ การรักษาบริเวณที่แหล่งศิลปกรรมให้มีสิ่งแวดล้อมที่ดีเป็นวิธีการอนุรักษ์ส่งเสริมคุณค่าและความสง่างามให้ดำรงอยู่ในสภาพที่เหมาะสมกับความสำคัญของแหล่งศิลปกรรมนั้น ๆ มีนโยบายต่างๆจากหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกับวัดโดยตรงเช่น กระทรวงศึกษาธิการ กรมการศาสนา กรมศิลปากร ในทางกฎหมายผู้ที่มีบทบาทมากที่สุดคือเจ้าอาวาสและไวยาวัจกรเพราะเจ้าอาวาสมีหน้าที่รักษาอารามโดยการเป็นผู้ใช้คนทำการในวัดและเป็นผู้ใช้พระสงฆ์ สามเณรและศิษย์วัด (วันดี ยงชุยศ, 2529 : 38-39) ส่วนผู้ที่มีบทบาทร่วมกับเจ้าอาวาสก็คือไวยาวัจกร ซึ่งทำหน้าที่ประสานระหว่างวัดกับชุมชน ในทางปฏิบัติจริงวัดจะมีเจ้าอาวาสและพระสังฆาธิการเป็นตัวแทนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม เข้าร่วมประชุมการถวญความรู้ในเรื่องการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมจากองค์กรและหน่วยงานของรัฐ ซึ่งเกี่ยวข้องกับวัด ยกตัวอย่างจังหวัดสงขลา ซึ่งมีหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเช่น กระทรวงศึกษาธิการ กรมการศาสนา สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ที่ 10 สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สถาบันทักษิณคดีศึกษา สำนักงานสิ่งแวดล้อม ภาคที่ 12 เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าบทบาทของวัดอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในปัจจุบันมีมากมายไม่เฉพาะจะเป็นการสงวนรักษาโบราณสถาน การดูแลความสะอาดสิ่งแวดล้อม การบริหารจัดการในวัดโดยคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม หากวัดไม่ทราบและไม่มีบทบาทจะเป็นการทำลายมรดกศิลปวัฒนธรรมโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ดังนั้นบุคคลในวัดควรศึกษาหาความรู้และปฏิบัติตามกฎหมายเพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมให้คงอยู่สืบไป

8.6 วัดกับกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

ในการดำเนินงานอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัดมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับวัดดังนี้

1. พระราชบัญญัติส่งเสริมการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535
2. พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

พ.ศ. 2504 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2 พ.ศ.2535)

2.1 ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 189

2.2 ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 308

2.3 ประกาศกระทรวงศึกษาธิการเรื่องแต่งตั้งพนักงานเจ้าหน้าที่เพื่อปฏิบัติตาม

พระราชบัญญัติ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ.25401

2.4 ระเบียบกรมศิลปากรว่าด้วยการจัดผลประโยชน์และควบคุมสิ่งก่อสร้างในเขต

โบราณสถานของกรมศิลปากร พ.ศ.2523

3. พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505

3.1 กฎกระทรวง ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2511) ออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505

3.2 ประกาศคณะสงฆ์ เรื่องระเบียบควบคุมโบราณวัตถุ และศิลปวัตถุภายในวัด

4. ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยศูนย์วัฒนธรรม พ.ศ. 2526

5. พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ.2518

6. พระราชบัญญัติที่ควบคุมอาคาร พ.ศ.2522

7. พระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ. 2518

7.1 กฎกระทรวง (พ.ศ. 2519) ออกตามความในพระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ. 2518

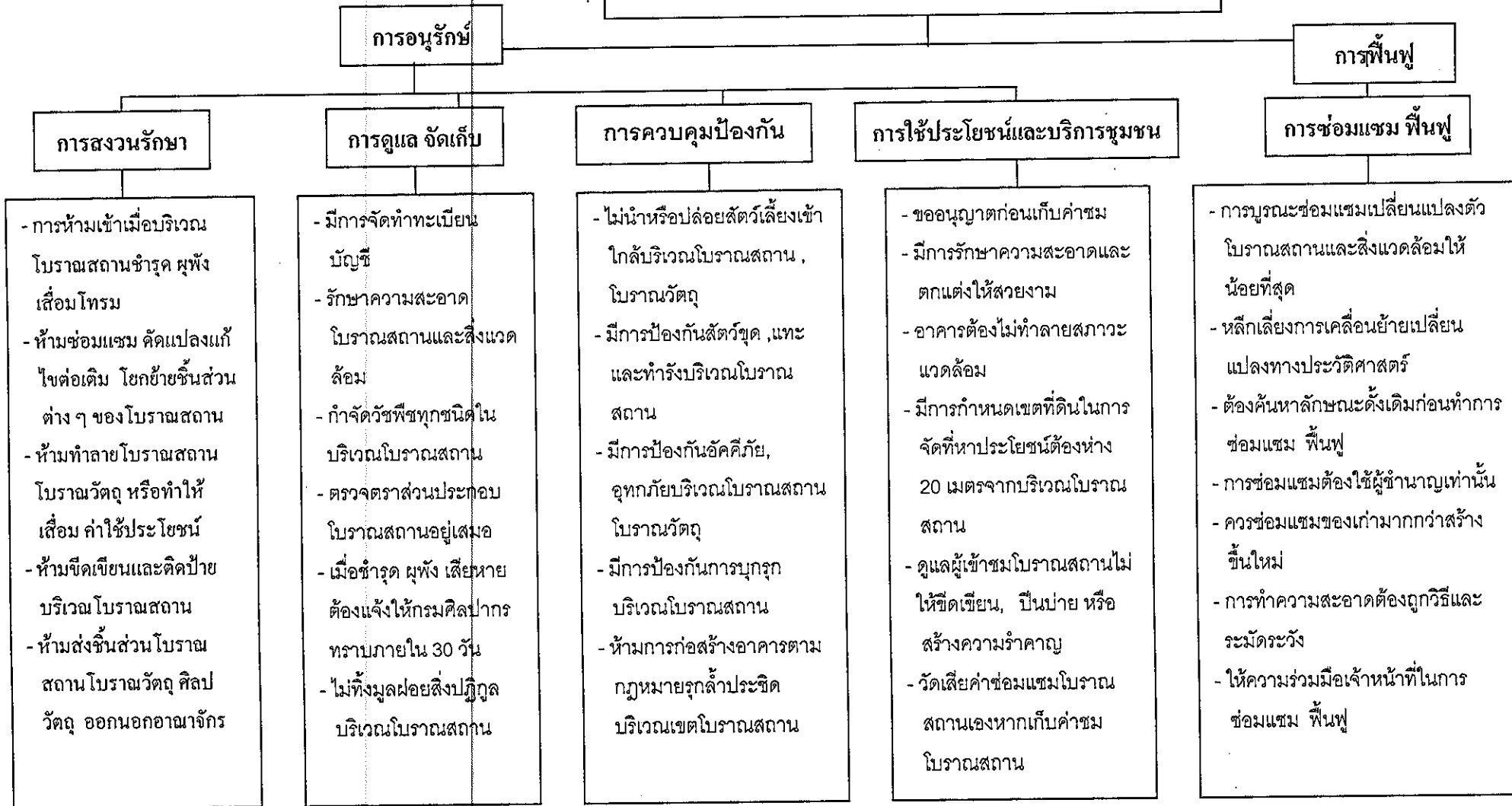
7.2 กฎกระทรวง ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2526) ออกตามความในพระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ.2518

8. ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 295 เรื่อง ทางหลวง (พ.ศ.2515)

9. ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ.2497

จากรายละเอียดกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมและเกี่ยวข้องกับวัด สามารถประมวลกฎหมายต่าง ๆ กับบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม โดยแบ่งบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมตามกฎหมายออกเป็นรายด้านต่าง ๆ ได้ 5 ด้าน ดังรายละเอียดในภาพประกอบ 2

บทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

ภาพประกอบ 2 บทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

9. ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้การศึกษาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมที่นำมาพิจารณาได้มาจากการสำรวจเอกสารและวิเคราะห์การวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ดังนี้

9.1 อายุ

บุคคลที่มีอายุแตกต่างกันย่อมมีประสบการณ์ที่แตกต่างกันตามช่วงเวลา ตามความเชื่อในสังคมไทยบุคคลที่มีอายุมากย่อมมีประสบการณ์มากกว่าบุคคลที่มีอายุน้อย ดังนั้นความแตกต่างของอายุน่าจะมีส่วนทำให้บทบาทของแต่ละบุคคลในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกัน ดังการศึกษาที่

กรมพัฒนาชุมชน (2519 : 66 – 90) ได้สรุปในรายงานวิจัย โครงการสารภี ตำบล ช้างมุง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าประชากรที่มีอายุมากมีส่วนร่วมในโครงการสารภีมากกว่าประชากรที่มีอายุน้อย ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัย ของ นิตยา วิรุฬรัตน์ (2529 : 120-123) พบว่า อายุที่ต่างกันจะทำให้ประชากรมีทัศนคติต่อสิ่งแวดล้อมแตกต่างกัน ในทำนองเดียวกัน ขวัญ สงวนเสริมศรี (2529 : 110-112) ได้ศึกษาพบว่าคณะกรรมการหมู่บ้านที่มีอายุมากจะมีความรู้เรื่องการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมากกว่าคณะกรรมการหมู่บ้านที่มีอายุน้อย นอกจากนี้ พิสันต์ ธาระสารสมบุรณ์ (2542 : 180) ได้พบว่า ประชาชนที่มีอายุมากจะมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมากกว่าประชาชนที่มีอายุน้อยกว่าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 โดยเฉพาะผู้ที่อายุ 52 ปีขึ้นไปจะมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมากกว่าประชาชนที่มีอายุ 51 ปีลงมาตามลำดับ

ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้จึงตั้งสมมุติฐานว่าบุคคลที่มีอายุแตกต่างกันมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกัน

9.2 อายุพรรษา

อายุพรรษาคือจำนวนพรรษา (ปี) ที่พระสงฆ์ได้บวชและปฏิบัติกิจวัตรของสงฆ์อยู่ที่วัดพระที่มีอายุพรรษามากคือพระที่ได้บวชเรียนหรือได้ปฏิบัติตนในทางธรรมมานาน หากมีอายุพรรษา 5 ปีขึ้นไปเรียกว่าพระนวกะ อายุ 10 ปีขึ้นไปเรียกพระเถระ ดังนั้นอายุพรรษาน่าจะมีส่วนทำให้บทบาทการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกัน ดังการศึกษาที่

กองพุทธศาสนสถาน กรมการศาสนา (2529 : 98 – 100) ได้เสนอการวิจัยเรื่องการสำรวจกิจกรรมของพระสงฆ์ในภาคคณะสงฆ์ 2 เกี่ยวกับการศึกษานอกระบบโรงเรียนพบว่า พระภิกษุสงฆ์กลุ่มที่มีอายุพรรษามากจะมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมของการศึกษามากกว่าพระภิกษุสงฆ์ที่มีอายุพรรษาน้อยกว่า ในทำนองเดียวกัน โคจิ โนสุ (2530 : 120) ได้ทำการศึกษาเรื่อง

บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาสังคมศึกษาเฉพาะกรณีในจังหวัดสงขลา พบว่าพระสงฆ์ที่อายุพรรษามากมีบทบาทในการพัฒนาสังคมมากกว่าพระสงฆ์ที่มีอายุพรรษาน้อยกว่า ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของ สันติรัตน์ ทอนงามแก้ว (2537: 86) ศึกษาบทบาทพระธรรมยุตที่มีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในจังหวัดสกลนคร พบว่าพระภิกษุสงฆ์ที่มีอายุพรรษามากกว่ามีส่วนร่วมในการปฏิบัติตนต่อสภาพแวดล้อมดีมากกว่าพระภิกษุสงฆ์ที่มีจำนวนพรรษาน้อยกว่า

ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้จึงตั้งสมมุติฐานว่าพระสงฆ์ที่มีอายุพรรษาแตกต่างกันมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกัน

9.3 ตำแหน่ง

การที่บุคคลแต่ละคนมีตำแหน่งหน้าที่ที่แตกต่างกันย่อมมีบทบาทไม่เหมือนกันมีประสบการณ์ที่ต่างกันและมีพื้นความรู้ที่ไม่เท่ากัน ดังนั้นบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมย่อมแตกต่างกัน ดังการศึกษาต่อไปนี้

จากการศึกษาของศราวุธ อรรถานุกรักษ์ (2534:72) ศึกษาบทบาทของพระภิกษุกับการพัฒนาชุมชนตามความจำเป็นพื้นฐานในจังหวัดปัตตานีพบว่าพระภิกษุที่มีตำแหน่งต่างกันมีบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนตามความจำเป็นพื้นฐานแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ 0.01 ในทำนองเดียวกัน สันติรัตน์ ทอนงามแก้ว (2537 : 86) ได้ศึกษาบทบาทของพระธรรมยุตที่มีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ จังหวัดสกลนคร พบว่าพระธรรมยุตที่มีตำแหน่งแตกต่างกันมีบทบาทในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ที่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของโคจิโนสุ (2530 : 96) ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาสังคม ศึกษาเฉพาะกรณีในจังหวัดสงขลา พบว่าพระสงฆ์ที่มีตำแหน่งจะมีบทบาทในการพัฒนาสังคมมากกว่าพระสงฆ์ที่ไม่มีตำแหน่งนอกจากนี้ พิสันต์ ธนะสมบุญ (2542 : 185) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม : ศึกษาเฉพาะกรณีเกาะสีชัง จังหวัดชลบุรี พบว่าประชาชนที่มีตำแหน่งทางสังคมแตกต่างกันมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ที่ระดับ 0.001

ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้ จึงตั้งสมมุติฐานว่าบุคคลที่มีตำแหน่งแตกต่างกันมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกันในที่มีตำแหน่งดังกล่าวได้แก่ ตำแหน่งเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส และไวยาวัจกร

9.4 ระดับการศึกษาสายสามัญ

การศึกษาเป็นตัวกำหนดความรู้ และเป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความตระหนัก จากการศึกษาของกรมการพัฒนาชุมชน (2529 : 5) ศึกษาโครงการสารภี ตำบลหัวมุง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าประชาชนที่มีการศึกษาสูงมีส่วนร่วมในกิจกรรมโครงการสารภีมากกว่า

ประชาชนที่มีการศึกษาต่ำกว่า นอกจากนี้ ดารณี อภรณ์พัฒนา (2533 : 96) ได้ศึกษาความรู้และความตระหนักของประชาชนที่มีต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในท้องถิ่น : ศึกษาเฉพาะกรณีองค์พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม พบว่าประชาชนที่มีความรู้ระดับการศึกษาสูงมีความตระหนักต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมากกว่าประชาชนที่มีการศึกษาต่ำ ในทำนองเดียวกันเทียนชัย ให้ศิริกุล (2538 : 77) ได้ศึกษาบทบาทของประชาชนท้องถิ่นที่มีต่อการอนุรักษ์และส่งเสริมสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม : ศึกษากรณีประสาธินพนมรุ้งและประสาธกุสวณแด่ง จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่าผู้ที่มีการศึกษาแตกต่างกันมีบทบาทในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกัน ผู้ที่มีการศึกษาระดับดีจะมีบทบาทในการอนุรักษ์และส่งเสริมสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมากกว่าผู้ที่มีระดับการศึกษาน้อย

ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้จึงตั้งสมมุติฐานว่าบุคคลที่มีระดับการศึกษาสายสามัญแตกต่างกันมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกัน

9.5 ระดับการศึกษาทางพุทธศาสนา

สุพจน์ บันเทิง (2536 : 110) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทในการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ : ศึกษากรณีอำเภอวังสามสี จังหวัดอุบลราชธานี พบว่าพระสงฆ์ที่มีระดับการศึกษาทางปริยัติธรรมสูงมีบทบาทในการพัฒนาชนบทมากกว่าพระสงฆ์ที่มีระดับการศึกษาน้อยซึ่งสอดคล้องกับ สันติรัตน์ ทอนงามแก้ว (2537 : 87) ศึกษาบทบาทพระธรรมยุตที่มีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในจังหวัดสกลนคร พบว่าระดับการศึกษาของพระธรรมยุตที่มีการศึกษาสูงจะมีบทบาทในการอนุรักษ์มากกว่าพระธรรมยุตที่มีระดับการศึกษาต่ำ ในทำนองเดียวกันกองพุทธศาสนาสถาน กรมการศาสนา (2529 : 88 - 99) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชนบทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือพบว่าพระสงฆ์ที่มีการศึกษาพระปริยัติสูงกว่ามีบทบาทต่อการศึกษานอกโรงเรียนมากกว่าพระสงฆ์ที่ไม่มีระดับการศึกษา หรือระดับการศึกษาต่ำและจากงานวิจัยของกานานุช เสกวิจิตร (2531 : 76) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการศึกษานอกโรงเรียนศึกษากรณีจังหวัดสมุทรสาคร พบว่าระดับการศึกษามีผลกับบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการศึกษานอกโรงเรียน

ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้ จึงตั้งสมมุติฐานว่าบุคคลที่มีการศึกษาทางพุทธศาสนาที่แตกต่างกันมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

9.6 ระยะเวลาที่ดำรงตำแหน่ง

ขวัญ สงวนเสริมศรี (2529 : 110-112) ได้ทำการวิจัย พบว่าคณะกรรมการหมู่บ้านที่มีระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไปมีความตระหนักในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากกว่ากลุ่มที่ดำรงตำแหน่งไม่ถึง 4 ปี ในทำนองเดียวกัน ดารณี อภรณ์พัฒนา

(2533 : 86) ได้ศึกษาความรู้ความตระหนักของประชาชนที่มีต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ในท้องถิ่น : ศึกษาเฉพาะกรณีองค์พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม พบว่าประชาชนที่มีตำแหน่งอยู่ในชุมชนนานกว่าจะมีความรู้และความตระหนักต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมากกว่าประชาชนที่มีตำแหน่งอยู่ในชุมชนน้อย

ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้จึงตั้งสมมุติฐานว่าบุคคลที่มีระยะเวลาดำรงตำแหน่งที่แตกต่างกันมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกัน

9.7 การใช้ประโยชน์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

นฤนาท พุทธิสง (2541 : 88) ได้ศึกษาเรื่องความคิดเห็นของประชาชนในท้องถิ่นต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมโบราณสถาน : ศึกษาเฉพาะกรณีโบราณสถานบริเวณเกาะเมืองอยุธยา พบว่ากลุ่มผู้ใช้ประโยชน์จากโบราณสถานเห็นด้วยกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมศิลปกรรมมากกว่ากลุ่มผู้ใช้ประโยชน์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 แต่ผลการศึกษาของพิสันต์ ธนะสมบุรณ์ (2542 : 185) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม : ศึกษากรณีเกาะสีชัง จังหวัดชลบุรี พบว่าประชาชนในท้องถิ่นที่มีการใช้ประโยชน์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในท้องถิ่นมากกว่ามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในท้องถิ่นมากกว่าอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้จึงตั้งสมมุติฐานว่าบุคคลที่มีการใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมที่แตกต่างกันมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกัน

9.8 ความศรัทธาเชื่อถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์

จรรยา สุวรรณทัต (2526 : 815) ได้กล่าวไว้ว่าความเชื่อ หรือความนึกคิดของบุคคลต่อส่วนรวมซึ่งอาจมีเหตุผลหรือไม่มีเหตุผลก็ได้ ทำให้มนุษย์มีความโน้มเอียงจะปฏิบัติตามแนวคิดนั้น ๆ นอกจากนั้นสถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยขอนแก่น (2536 : 32 - 33) ได้ศึกษาพบว่าชาวอีสานมีการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ โดยให้หลักความเชื่อที่ผูกพันกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์และอภินิหารอาศัยความเกรงกลัวต่ออำนาจเป็นกฎเกณฑ์ของส่วนรวมเป็นหน้าที่ของทุกคนในหมู่บ้านต้องอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยถือเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ใครเข้าไปทำลายไม่ได้ ซึ่งสุชา จันทร์โสม (2524 : 74) ได้กล่าวว่า ความเชื่อของบุคคลแตกต่างกันไปตามคำสั่งสอนอบรม ประสบการณ์ ตลอดจนการเรียนรู้ทำให้ความเชื่อจะเหมือนหรือแตกต่างกันก็ได้ ส่วนในทรรณะของภิญโญ จิตต์ธรรม (2518 : 54) ได้กล่าวว่าเป็นการยอมรับนับถือหรือยึดมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่งว่ามีอยู่จริงและมีอำนาจที่จะบันดาลให้เกิดผลดีหรือผลร้ายแก่มนุษย์ได้ ซึ่งสอดคล้องกับทรรณะของพระอริยานุวัตรเขมจารี (2530:2) กล่าวว่าสาเหตุของความเชื่อศรัทธาสังค์ดิ์สิทธิ์เกิดมาจากศาสนาซึ่งมีคำสอนไว้ตามลัทธิศาสนาอันสั่งคมยอมรับนับถือกันมานาน

ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้จึงตั้งสมมุติฐานว่าบุคคลที่มีความเชื่อถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของบุคลากรใน
วัดที่แตกต่างกันมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกัน

9.9 การให้คุณค่าสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

นฤนาท พุทโธสง (2541 : 89) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ความคิดเห็นของประชาชนในท้องถิ่นต่อ
การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมโบราณสถาน : ศึกษาเฉพาะกรณีโบราณสถานบริเวณ
เกาะเมืองอยุธยา พบว่าประชาชนที่ให้คุณค่าต่อโบราณสถานสูงจะเห็นด้วยกับการมีส่วนร่วมใน
การอนุรักษ์สภาพแวดล้อมโบราณสถานมากกว่าประชาชนที่ให้คุณค่าต่อการอนุรักษ์สภาพแวด
ล้อมโบราณสถานต่ำกว่า ซึ่งสอดคล้องกับพิสันต์ ณะสมบุรณ์ (2542 : 185) ได้ศึกษาการมีส่วน
ร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ศึกษาเกาะสีชัง จังหวัดชลบุรีพบว่า
ประชาชนที่มีการให้คุณค่าสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมากมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมาก
กว่า อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.001 ในทำนองเดียวกัน ดารณี อภรณ์พัฒนา (2533 :
100) ได้ศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างที่ให้คุณค่าแหล่งศิลปกรรมระดับสูงจะมีความตระหนักในการ
อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมากกว่ากลุ่มอื่น

ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้จึงตั้งสมมุติฐานว่าบุคคลที่มีการให้คุณค่าสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่าง
กันมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมแตกต่างกัน

9.10 ความรู้ในการอนุรักษ์และฟื้นฟู สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

สันติรัตน์ ทองงามแก้ว (2537 : 87) พบว่าผู้มีความรู้สูงจะมีความเข้าใจในการอนุรักษ์
ป่าไม้มากกว่าผู้มีความรู้ในการอนุรักษ์ป่าไม้น้อยกว่า ในทำนองเดียวกัน นฤนาท พุทโธสง (2541:
88) ได้ทำการศึกษาเรื่องความคิดเห็นของประชาชนในท้องถิ่นต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์
สภาพแวดล้อมโบราณสถาน : ศึกษาเฉพาะกรณีโบราณสถานบริเวณเกาะเมืองอยุธยา พบว่า
ประชาชนที่มีความรู้ในการอนุรักษ์โบราณสถานสูงเห็นด้วยกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สภาพ
แวดล้อมโบราณสถานบริเวณเกาะเมืองอยุธยามากกว่ากลุ่มอื่น ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของ
พิสันต์ ณะสมบุรณ์ (2542 : 185) ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
ศิลปกรรมศึกษาเฉพาะกรณีเกาะสีชัง จังหวัดชลบุรี ซึ่งพบว่าประชาชนที่มีความรู้ในการอนุรักษ์
สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมากกว่ามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมากกว่าผู้ที่มีส่วนร่วมใน
การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมน้อย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้จึงตั้งสมมุติฐานว่าบุคคลความรู้ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม
ศิลปกรรมที่แตกต่างกันมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกัน

9.11 พฤติกรรมการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

ลาวัญญ์ มนต์ไตรเวศย์ (2528 : 92) ได้ทำการศึกษาเรื่องความคิดเห็นของผู้ที่ได้รับสิทธิ์ทำกินต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ : ศึกษาเฉพาะกรณี เขตป่าวังม่วงค่อม จังหวัดลพบุรี พบว่า ผู้ที่ได้รับฟังข่าวสารมากจะมีความคิดเห็นที่ดีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้มากกว่ากลุ่มที่ได้รับข่าวสารน้อยกว่า ในทำนองเดียวกันดารณี อภรณ์พัฒนา (2533 : 86) ได้ศึกษาความรู้ความตระหนักของประชาชนที่มีต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในท้องถิ่น : ศึกษาเฉพาะกรณีองค์พระปฐมเจดีย์จังหวัดนครปฐมพบว่ากลุ่มประชาชนที่มีพฤติกรรมในการรับฟังข่าวสารในระดับสูงจะมีความตระหนักต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ และความแตกต่างในการรับฟังข่าวสารก่อให้เกิดความแตกต่างในด้านความรู้และความตระหนักต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของพิสันต์ ณะสมบุญ (2542 : 185) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ศึกษาเกาะสีชัง จังหวัดชลบุรี พบว่าประชาชนที่มีพฤติกรรมการรับรู้ข่าวสารในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมากมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมากกว่าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.001

ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้จึงตั้งสมมุติฐานว่าบุคคลที่มีพฤติกรรมการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมที่แตกต่างกันมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกัน

9.12 การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และ ฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

กันทิมา อินทรบุตร (2538 : 121) ได้ศึกษาเรื่องทัศนคติของประชาชนที่มีต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในท้องถิ่น ศึกษาเฉพาะกรณีในเขตเทศบาลเมือง จังหวัดเพชรบุรี พบว่าประชาชนที่ได้เข้าร่วมในกิจกรรมโครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมจะมีทัศนคติต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมที่ดีกว่าประชาชนที่ไม่เคยเข้าร่วมโครงการ นอกจากนี้ เทียนชัย ให้อริกุล (2538 : 77) ได้ศึกษาบทบาทของประชาชนท้องถิ่นที่มีต่อการอนุรักษ์และส่งเสริมสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม : ศึกษาเฉพาะกรณีประสาธน์พนมรุ้งและประสาธน์สุรนทร์ จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า การมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณประโยชน์มีความสัมพันธ์กับบทบาทในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมอย่างมีนัยสัมพันธ์ทางสถิติที่ระดับ 0.01

ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้จึงตั้งสมมุติฐานว่าบุคคลที่มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมที่แตกต่างกันมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกัน

9.13 ความขัดแย้งของบุคคลากรในวัด

งานวิจัยที่ใช้ศึกษาความขัดแย้งของบุคคลากรในวัดโดยตรงนั้นยังไม่มีผู้ทำการศึกษาไว้ โดยตรงจึงขอใช้งานวิจัยที่ใกล้เคียงมาเป็นแนวทางการศึกษา

จากการศึกษาของพิสันต์ ณะสมบุญ (2542 : 200) พบว่าประชาชนที่เกาะสี่ซึ่งมีความขัดแย้งแบ่งออกเป็นสองกลุ่มใหญ่คือ กลุ่มที่มีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมและกลุ่มที่ต้องการพัฒนาเพื่อจะใช้ประโยชน์จากที่ดิน ทำให้มีการแตกแยกขาดความสามัคคี ไม่ให้ความร่วมมือเท่าที่ควรในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมและการมีส่วนร่วมอื่น ๆ ซึ่งเป็นอุปสรรคในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่น

ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้จึงตั้งสมมุติฐานว่าวัดที่มีความขัดแย้งแตกต่างกันมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกัน

9.14 รายได้ของวัดต่อเดือน

งานวิจัยที่ใช้ศึกษาเกี่ยวกับรายได้ของวัดโดยตรงนั้นยังไม่มีผู้ทำการศึกษาไว้โดยตรงจึงขอใช้งานวิจัยที่ใกล้เคียงมาเป็นแนวทางการศึกษา

ฟ้ารุ่ง มีอุดร (2539 : 112) ได้ศึกษาพบว่ารายได้ต่อปีของประชาชนมีความสัมพันธ์ในเชิงบวกต่อการมีบทบาทในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชุมชน และสนใจ เข็มเจริญ (2531 : 85-89) ได้ทำการศึกษาเรื่องความร่วมมือของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ : ศึกษาเฉพาะกรณี ตำบลสะเดียง อำเภอสอง จังหวัดแพร่ พบว่ารายได้เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้จึงตั้งสมมุติฐานว่าวัดที่มีรายได้แตกต่างกันมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกัน

9.15 ที่ตั้งของวัด

โคจิ โนสุ (2530 : 122) ได้ทำการศึกษาเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาสังคมศึกษาเฉพาะกรณีในจังหวัดสงขลา พบว่าวัดที่มีสถานที่ตั้งของวัดอยู่ในเมืองมีบทบาทในการพัฒนาสังคมมากกว่าวัดที่มีสถานที่ตั้งของวัดอยู่นอกเมือง ซึ่งผลการศึกษานี้ขัดแย้งกับการศึกษาของสมพร คุ่มแก้ว (2538 : 128) ซึ่งได้ศึกษาบทบาทของเจ้าอาวาสที่มีต่อกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน : ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดปทุมธานี พบว่าที่ตั้งของวัดกับบทบาทของวัดเจ้าอาวาสในกิจกรรมศึกษานอกระบบโรงเรียนมีความสัมพันธ์ต่อกันในระดับต่ำ

ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้จึงตั้งสมมุติฐานว่าวัดที่มีสถานที่ตั้งแตกต่างกันมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกัน

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เพื่อมุ่งศึกษาเรื่องบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ในจังหวัดสงขลา ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษา และกำหนดให้มีการศึกษา 2 ด้าน คือ การศึกษาเชิงปริมาณ โดยการใช้แบบสอบถาม (Questionnaires) ที่มีโครงสร้างแน่นอนประกอบการสัมภาษณ์ นอกจากนี้แล้วเพื่อให้ได้รายละเอียดเพิ่มเติมและสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงทำการศึกษาเชิงคุณภาพโดยวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) การสังเกต และการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อเป็นการสนับสนุนเนื้อหาของปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกี่ยวข้องในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัด ในจังหวัดสงขลา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

1.1 ประชากรที่ใช้ในการศึกษา

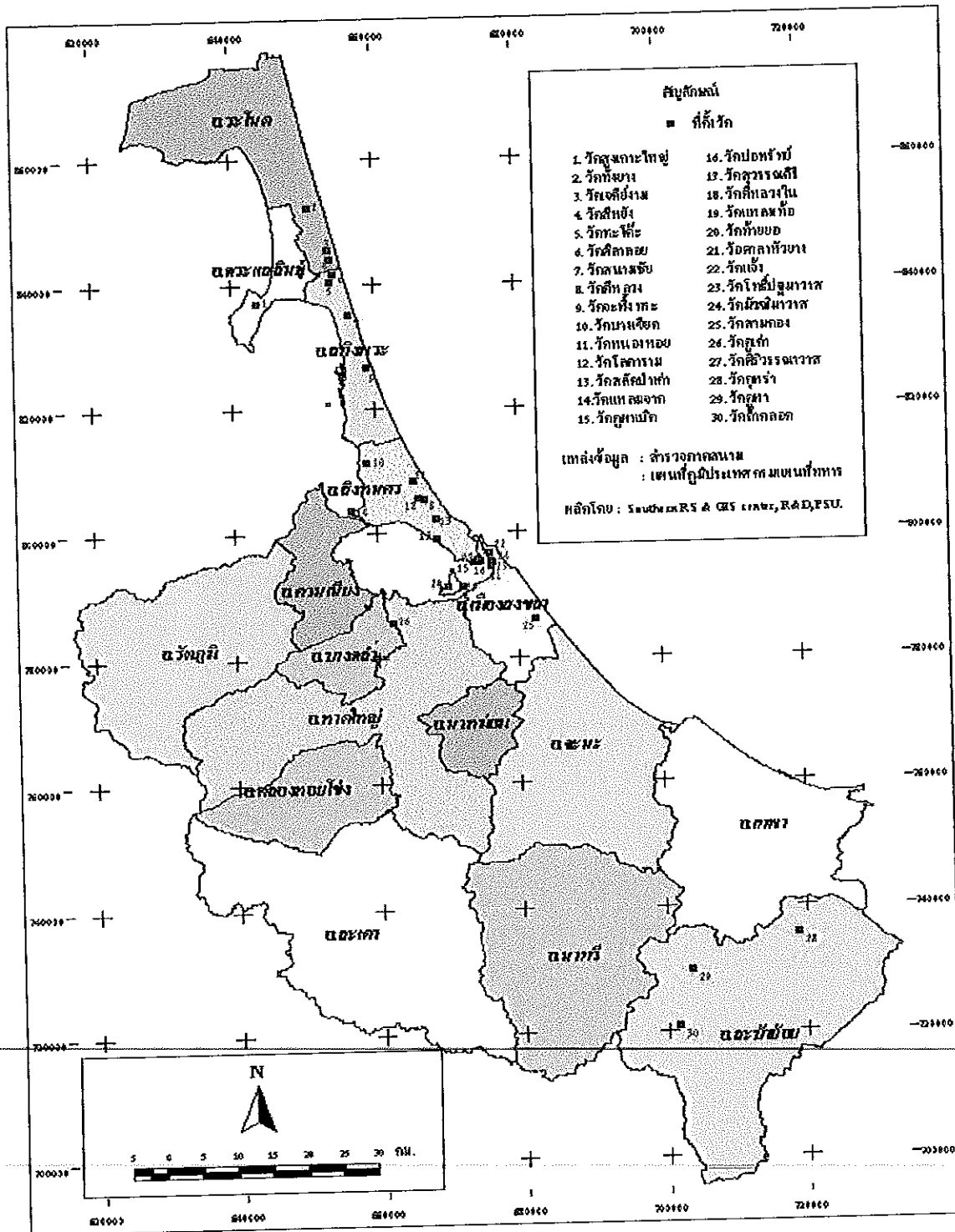
ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้ที่มีบทบาทในทางกฎหมายของวัดเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในวัดที่ขึ้นทะเบียนโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ในจังหวัดสงขลา ซึ่งมีทั้งหมด 30 วัด (สำนักงานโบราณคดีฯ ที่ 10, 2543)

1.2 การเลือกและการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

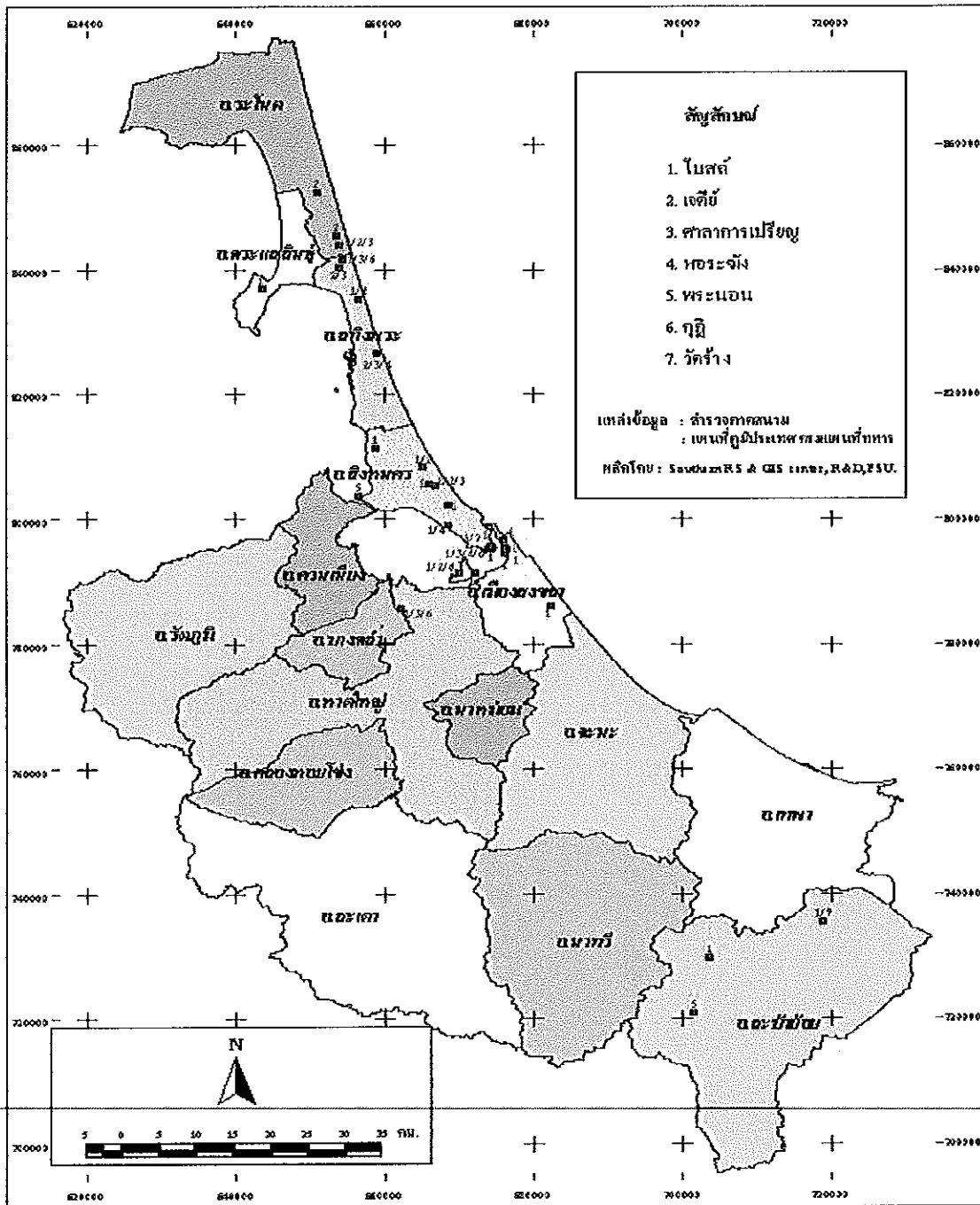
การวิจัยเรื่องบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในจังหวัดสงขลา ประชากรเป้าหมาย (Target Population) ของการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้ที่มีบทบาทในทางกฎหมายของวัด ที่ขึ้นทะเบียนโบราณสถาน จำนวน 30 วัด รวมจำนวน 102 คน เนื่องจากจำนวนประชากรที่ศึกษามีจำนวนไม่มากและเพื่อให้การวิจัยมีความครอบคลุมจึงใช้จำนวนประชากรทั้งหมด

ในการวิจัยครั้งนี้ สถานที่ศึกษาได้แก่วัดที่ขึ้นทะเบียนโบราณสถาน จำนวน 30 วัดดังรายละเอียด

ในภาพประกอบ 3 และภาพประกอบ 4

ภาพประกอบ 3 ที่ตั้งวัดที่ขึ้นทะเบียนโบราณสถาน โบราณวัตถุ ในจังหวัดสงขลา

ภาพประกอบ 4 จำนวนโบราณสถาน โบราณวัตถุของวัดในจังหวัดสงขลา

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

เมื่อวิจัยเชิงปริมาณแล้วมีการจัดกลุ่มวัดและคัดเลือกวัดที่มีการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมอยู่ในระดับดี จำนวน 2 วัด วัดที่มีการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมอยู่ในระดับควรปรับปรุง จำนวน 2 วัด มาทำการศึกษาเชิงคุณภาพ ศึกษาด้วยวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) และการสังเกต ในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ซึ่งประชากรที่ศึกษาประกอบด้วย เจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาสหรือรองเจ้าอาวาส คณะกรรมการวัด และโยธาวัจกร จำนวน 4 วัด ผู้แทนชุมชน 4 คน เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล หรือเจ้าหน้าที่เทศบาลผู้รับผิดชอบวัด จำนวน 4 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 24 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยศึกษาจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมและบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ในจังหวัดสงขลา ส่วนการเก็บข้อมูลภาคสนามนั้นผู้วิจัยเข้าพื้นที่ศึกษา เพื่อสังเกตสภาพทั่วไปในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัด ในจังหวัดการเก็บข้อมูลภาคสนามใช้วิธีการเก็บข้อมูล 2 วิธี คือ

3.1 การสังเกต ใช้การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม โดยการสังเกตสำรวจสภาพทั่วไป ภายในวัด และการดำเนินชีวิตประจำวันของบุคคลากรในวัด

3.2 การสัมภาษณ์ ใช้ 2 วิธี คือ

3.2.1 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ซึ่งเป็นแบบสัมภาษณ์ที่ไม่มีโครงสร้าง (Unstructured questionnaire) แต่กำหนดกรอบคำถามตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา เพื่อเป็นเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบการศึกษาเชิงปริมาณ ทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความสมบูรณ์โดยผู้วิจัยได้กำหนดโครงสร้างกว้าง ๆ เป็นแนวคำถาม (Interview guide) เพื่อเป็นแนวทางในการเข้าไปสัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

3.2.1.1 ข้อมูลทั่วไป

ประวัติความเป็นมาของวัด

บริบททางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจของประชาชนในชุมชนใกล้วัด

3.2.1.2 ข้อมูลเฉพาะ

- ปัจจัยที่ส่งเสริมบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม
- ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม

ศิลปกรรม

- แหล่งศิลปกรรมเหล่านี้ยังมีความหมายต่อชุมชนหรือไม่
- ชุมชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมอย่างไร
- วัดมีจุดมุ่งหมายในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเพื่ออะไร
- ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูวัดต้องใช้เทคโนโลยี (เครื่องมือ, อุปกรณ์) อย่างไร
- วัดจำเป็นต้องใช้ความรู้อะไรบ้างในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม

ศิลปกรรม

3.2.2 การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการซึ่งเป็นแบบสัมภาษณ์แบบที่มีโครงสร้าง (Structured Questionnaires) โดยการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคลจากประชากรกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 102 คน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้ คือ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลลักษณะส่วนบุคคลได้แก่ อายุ/อายุพรรษา ระดับการศึกษาในสายสามัญ ระดับการศึกษาในทางพุทธศาสนา ระยะเวลาที่ดำรงตำแหน่ง การใช้ประโยชน์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ความศรัทธาเชื่อถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่ตั้งของวัด รายได้ของวัด และความขัดแย้งของบุคลากรในวัด รวม 15 ข้อ เป็นแบบสอบถามแบบตรวจสอบรายการ

ส่วนที่ 2 เกี่ยวกับการให้คุณค่าสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมีลักษณะคำถามแบบปลายเปิด 3 ตัวเลือก ซึ่งเป็นคำถามเชิงบวกและลบคละกันไป รวม 12 ข้อ โดยมีคำถามที่ประยุกต์ใช้แนวคิดการสร้างแบบ ลิเคิร์ตสเกล (Likert Scale) เมื่อนำมาแปลความในเชิงสถิติแล้วมีอยู่ 3 ระดับคือ ใช่ ไม่แน่ใจ ไม่ใช่ โดยมีเกณฑ์ในการวัด ดังนี้

ข้อความสนับสนุนหรือมีลักษณะเป็นบวก (Positive)

ใช่	ให้คะแนน	3	คะแนน
ไม่แน่ใจ	ให้คะแนน	2	คะแนน
ไม่ใช่	ให้คะแนน	1	คะแนน

ข้อความที่ต่อต้านหรือมีลักษณะเป็นลบ (Negative)

ใช่	ให้คะแนน	1	คะแนน
ไม่แน่ใจ	ให้คะแนน	2	คะแนน
ไม่ใช่	ให้คะแนน	3	คะแนน

หลักเกณฑ์ การจัดกลุ่มคะแนน การให้คุณค่าสิ่งแวดลอมศิลปกรรมพิจารณาค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนน (ประภาเพ็ญ สุวรรณ, 2537 : 58) ได้แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ได้คะแนน ต่ำกว่า 31 คะแนน หมายถึง กลุ่มที่มีการให้คุณค่าสิ่งแวดลอมศิลปกรรมระดับต่ำ

กลุ่มที่ได้คะแนน 31-34 คะแนน หมายถึง กลุ่มที่มีการให้คุณค่าสิ่งแวดลอมศิลปกรรมระดับปานกลาง

กลุ่มที่ได้คะแนน 35 คะแนนขึ้นไป หมายถึง กลุ่มที่มีการให้คุณค่าสิ่งแวดลอมศิลปกรรมระดับสูง

ส่วนที่ 3 คำถามเกี่ยวกับพฤติกรรมการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดลอมศิลปกรรมได้แก่ การรับข่าวสารทางสื่อมวลชน การรับข่าวสารระหว่างบุคคล ลักษณะคำถามเป็นแบบปลายปิด รวม 9 ข้อ โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

ไม่ได้รับ	ให้คะแนน	0	คะแนน
2-3 เดือนต่อครั้ง	ให้คะแนน	1	คะแนน
เดือนละ 1 ครั้ง	ให้คะแนน	2	คะแนน
เดือนละ 2-3 ครั้ง	ให้คะแนน	3	คะแนน
เดือนละ 4 ครั้ง	ให้คะแนน	4	คะแนน

เมื่อได้คะแนนเกี่ยวกับการพฤติกรรมการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดลอมศิลปกรรมแล้วนำมาจัดกลุ่มโดยพิจารณาจากค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนน (Standard Deviation) โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ได้คะแนน ต่ำกว่า 13 คะแนน หมายถึง กลุ่มที่มีพฤติกรรมการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดลอมศิลปกรรมในระดับต่ำ

กลุ่มที่ได้คะแนน 13-23 คะแนน หมายถึง กลุ่มที่มีพฤติกรรมการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดลอมศิลปกรรมในระดับปานกลาง

กลุ่มที่ได้คะแนน 24 คะแนนขึ้นไป หมายถึง กลุ่มที่มีพฤติกรรมการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดลอมศิลปกรรมในระดับสูง

ส่วนที่ 4 คำถามเกี่ยวกับความรู้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดลอมศิลปกรรมในวัด โดยมีคำถามเป็นลักษณะประเมินเป็นค่า 2 ระดับคือ ใช่ และ ไม่ใช่ จำนวน 40 ข้อ โดยมีเกณฑ์ให้คะแนนดังนี้

คำตอบถูกให้คะแนน	1	คะแนน
คำตอบผิดให้คะแนน	0	คะแนน

หลักเกณฑ์ การจัดกลุ่มคะแนนความรู้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม พิจารณาค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนน (Standard Deviation) โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มดังนี้ คือ

กลุ่มที่ได้คะแนน ต่ำกว่า 28 คะแนน หมายถึง กลุ่มที่มีความรู้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมระดับต่ำ

กลุ่มที่ได้คะแนน 28-32 คะแนน หมายถึง กลุ่มที่มีความรู้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมระดับปานกลาง

กลุ่มที่ได้คะแนน 33 คะแนนขึ้นไป หมายถึง กลุ่มที่มีความรู้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมระดับสูง มีความรู้ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมาก

ส่วนที่ 5 คำถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัดในจังหวัดสงขลา รวม 11 ข้อ ใช้วัดระดับของการมีส่วนร่วมของบุคลากรวัด ในขั้นตอนต่าง ๆ เป็นคำถามแบบให้ตอบ 4 ตัวเลือกคือ ไม่มีส่วนร่วม มีส่วนร่วมบางครั้ง มีส่วนร่วมบ่อยครั้ง และมีส่วนร่วมทุกครั้ง หลักเกณฑ์การให้คะแนนเพื่อนำมาวิเคราะห์ความหมายทางสถิติ ดังนี้

การมีส่วนร่วม

ไม่มีส่วนร่วม	ให้คะแนน	0	คะแนน
มีส่วนร่วมบางครั้ง	ให้คะแนน	1	คะแนน
มีส่วนร่วมบ่อยครั้ง	ให้คะแนน	2	คะแนน
มีส่วนร่วมทุกครั้ง	ให้คะแนน	3	คะแนน

หลักเกณฑ์ การจัดกลุ่มคะแนนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม พิจารณาค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนน (Standard Deviation) โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มดังนี้ คือ

กลุ่มที่ได้คะแนน ต่ำกว่า 11 คะแนน หมายถึง กลุ่มที่มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมระดับต่ำ

กลุ่มที่ได้คะแนน 11-24 คะแนน หมายถึง กลุ่มที่มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมระดับปานกลาง

กลุ่มที่ได้คะแนน 25 คะแนนขึ้นไป หมายถึง กลุ่มที่มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมระดับสูง

ส่วนที่ 6 คำถามเกี่ยวกับบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม
ใช้วัดระดับบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม รวม 40 ข้อ เป็นแบบ
Likert Scale 5 ระดับ โดยมีหลักเกณฑ์ในการวัด เพื่อนำมาวิเคราะห์ความหมายทางสถิติ ดังนี้

บทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

มากที่สุด	ให้คะแนน	4	คะแนน
มาก	ให้คะแนน	3	คะแนน
ปานกลาง	ให้คะแนน	2	คะแนน
น้อย	ให้คะแนน	1	คะแนน
น้อยที่สุด	ให้คะแนน	0	คะแนน

หลักเกณฑ์ การจัดกลุ่มคะแนนบทบาทของวัดในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม
พิจารณาค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนน (Standard Deviation) โดยแบ่ง
ออกเป็น 3 กลุ่มดังนี้ คือ

กลุ่มที่ได้คะแนน ต่ำกว่า 55 คะแนน หมายถึง กลุ่มที่มีบทบาทในการอนุรักษ์และ
ฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมระดับต่ำ

กลุ่มที่ได้คะแนน 55-109 หมายถึง กลุ่มที่มีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม
ศิลปกรรมระดับปานกลาง

กลุ่มที่ได้คะแนน 110คะแนนขึ้นไป หมายถึง กลุ่มที่มีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟู
สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมระดับสูง

ส่วนที่ 7 คำถามปลายเปิดเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะบทบาทของวัด
ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในจังหวัดสงขลา รวม 10 ข้อ

4. คุณภาพของเครื่องมือ

แบบสอบถามที่ไม่มีโครงสร้าง (Unstructured questionnaire) ซึ่งกำหนดตามวัตถุประสงค์
ของการศึกษาและแบบสอบถามแบบมีโครงสร้าง (Structured questionnaire) ที่สร้างขึ้นนี้ได้รับการ
การตรวจสอบความตรง (Validity) ความสอดคล้อง (Consistency) ความครอบคลุมเนื้อหาจาก
อาจารย์ที่ปรึกษา อาจารย์ที่ปรึกษาร่วมและผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่านคือ พระราชวีราภรณ์
เจ้าคณะจังหวัดสงขลา อาจารย์ชัยวุฒิ ทิยะกุล รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการสถาบันทักษิณคดี
ศึกษา และนางสมศรี รัชชัญญ์ นักวิชาการสำนักงานการศึกษา การศาสนา และวัฒนธรรม จังหวัด
สงขลา หลังจากนั้นจึงนำแบบสอบถามแบบมีโครงสร้าง (Structured questionnaire) ไปทดลองใช้

(Pre-test) กับเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส และไวยาวัจกร วัดที่ขึ้นทะเบียนโบราณสถานในจังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 30 ราย และนำไปหาความเที่ยง (Reliability) ของแบบสอบถาม เพื่อปรับปรุงแบบสอบถามให้ดีขึ้น

การหาความเชื่อมั่นของแบบสอบถามส่วนที่ 2 ด้านการใช้คุณค่าสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม และส่วนที่ 6 บทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ใช้วิธีของ Cronbach 's Alpha ซึ่งมีสูตรดังนี้ (บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์, 2534 : 208)

$$r_{tt} = \frac{K}{k-1} \left[1 - \frac{\sum S_i^2}{S_t^2} \right]$$

r_{tt} = ค่าของความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม

K = จำนวนข้อคำถามในแบบสอบถาม

S_i^2 = ความแปรปรวนของคำถามแต่ละข้อ

S_t^2 = ความแปรปรวนของคะแนนรวม

การหาความเชื่อมั่นของแบบสอบถามส่วนที่ 4 ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์และการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ใช้วิธีของ คูเดอร์-ริชาร์ดสัน (Kuder Richardson) (ประภาเพ็ญ สุวรรณ, 2537 : 13) ซึ่งมีสูตร ดังนี้

$$r_{tt} = \frac{K}{K-1} \left[1 - \frac{\sum pg}{S_t^2} \right]$$

เมื่อ r_{tt} แทนความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม

K = จำนวนข้อคำถามในแบบทดสอบ

P = สัดส่วนของคนตอบถูก

g = สัดส่วนของคนตอบผิด

S_t^2 = ความแปรปรวนของคะแนนที่สอบทั้งฉบับ

ผลการคำนวณความเชื่อมั่นแบบสอบถามในแต่ละส่วนได้ดังนี้

ส่วนที่ 2 แบบสอบถามการให้คุณค่าแหล่งศิลปกรรม 12 ข้อ ได้ค่าความเชื่อมั่น 0.80

ส่วนที่ 4 แบบสอบถามเกี่ยวกับความรู้ รวม 40 ข้อ ได้ค่าความเชื่อมั่น 0.80

ส่วนที่ 6 แบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม

ศิลปกรรม รวม 40 ข้อ ได้ค่าความเชื่อมั่น 0.91

5. การเก็บข้อมูล

ในการเก็บข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูลด้วยตนเองโดยมีขั้นตอนดังนี้

5.1 นำจดหมายราชการจากคณะกรรมการจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

5.2 ดำเนินการเก็บข้อมูลจากประชากรกลุ่มเป้าหมาย

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

6.1 ในการวิจัยข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยนำแบบสอบถามมาตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามที่ได้กลับคืนมา แล้วนำแบบสอบถามมาตรวจให้คะแนน และลงรหัสในคู่มือลงรหัส (Coding Form) แปลงข้อมูลที่ได้เพื่อทำการคำนวณ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปสำหรับงานวิจัยทางสังคมศาสตร์ (Statistical Package for the Social Sciences : SPSS for Window)

ในการประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติโดยในการวิเคราะห์ครั้งนี้ กำหนดตัวแปรตามจำนวน 1 ตัว คือ บทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม มีตัวแปรอิสระจำนวน 14 ตัว ได้แก่ อายุ อายุพรรษา ตำแหน่ง ระดับการศึกษาสายสามัญ ระดับการศึกษาทางพุทธศาสนา ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง การใช้ประโยชน์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม การให้คุณค่าสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ความศรัทธาเชื่อถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความรู้ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม รายได้ของวัด ความขัดแย้งของบุคลากรในวัด และที่ตั้งของวัด โดยใช้สถิติเพื่อการพิจารณาและวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

6.1.1 ลักษณะทั่วไปของประชากรที่ศึกษา วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพื้นฐานต่าง ๆ ใช้สถิติร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

6.1.2 เปรียบเทียบระดับบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยสนับสนุนด้วยการทดสอบที่ t-test และด้วยการทดสอบ F-test

6.1.3 วิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม โดยใช้สถิติการวิเคราะห์ถดถอยพหุ (Multiple Resgresstion Analysis : MRA) ทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระหลายตัว (ระดับการวัดเป็นช่วง) กับตัวแปรตาม 1 ตัว (ระดับการวัดเป็นช่วง) เพื่อดูว่าปัจจัยอะไรบ้างที่มีอิทธิพลต่อบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

6.2 สำหรับข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสังเกตและการสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งเป็นแบบสอบถามแบบไม่มีโครงสร้าง นำข้อมูลมาจัดหมวดหมู่และใช้วิธีการวิเคราะห์ที่ตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปมัยตามกรอบที่ใช้ในการวิจัยในลักษณะเชิงพรรณนาวิเคราะห์ (Description Approach Analysis) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

7. การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยและการทดสอบทางสถิติโดยการทดสอบที (t-test) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way Analysis of Variance)

t-test เป็นวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบความแตกต่าง หรือเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของประชากร 2 กลุ่มใช้สำหรับการทดสอบข้อมูลที่มีการกระจายแบบปกติ (Normal Distribution) ใช้ได้ 2 กรณี คือ กลุ่มตัวอย่างที่เป็นอิสระต่อกัน (Independent Samples) และกลุ่มที่ไม่เป็นอิสระต่อกัน (dependent Samples)

F-test เป็นวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบความแตกต่างหรือเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของประชากรตั้งแต่ 3 กลุ่มขึ้นไป โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์ความแปรปรวน (Analysis of Variance) และเมื่อทดสอบพบว่ามีความแตกต่างกันจริงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติจึงทำการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของแต่ละคู่ว่ามีความแตกต่างกันจริงในทางสถิติ (ประคอง กรรณสูต, 2525 : 308)

8. การหาความสัมพันธ์โดยการวิเคราะห์ถดถอยพหุแบบขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis)

การศึกษახอบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ใช้การวิเคราะห์ถดถอยพหุแบบขั้นตอนซึ่งเป็นการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระมากกว่า 1 ตัว หรือตัวแปรตาม 1 ตัว ซึ่งระดับการวัดของตัวแปรตามและตัวแปรอิสระต้องมีระดับการวัดเป็นช่วง ผลที่ได้จากการวิเคราะห์สามารถสรุปได้เป็นความสัมพันธ์อยู่ในรูปแบบของสมการเส้นตรง และสามารถอธิบายและเปรียบเทียบความสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระแต่ละตัวว่าตัวแปรใดมีอิทธิพลต่อตัวแปรตามมากที่สุด โดยมีเงื่อนไขดังนี้ (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2540 : 68-77)

8.1 error term ต้องเป็นอิสระต่อกัน หรือไม่เกิด Autocorrelation

8.2 ตัวแปรอิสระนั้นต้องไม่มีความสัมพันธ์กันเอง (Multicollinearity) ทดสอบโดยใช้ Simple Correlation Technique โดยวิเคราะห์ Correlation ระหว่างตัวแปรอิสระทุกตัวในรูปของ (Correlation matrix)

8.3 ตัวแปรทุกตัวต้องเป็นข้อมูลเชิงปริมาณ

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในจังหวัดสงขลา ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ปัญหา อุปสรรค เพื่อทราบความคิดเห็นบุคคลากรจากประชากร จำนวน 102 คน และนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล 2 ด้าน คือการวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีรายละเอียดการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับ ดังนี้

1. ผลการวิจัยเชิงปริมาณ

4.1 ปัจจัยระดับบุคคล ซึ่งการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ของประชากรที่ศึกษา โดยแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (\bar{X}) และ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

4.2 ปัจจัยสนับสนุน การวิเคราะห์ข้อมูลให้ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต และ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

4.3 บทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม การวิเคราะห์ข้อมูลให้ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต และ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

4.4 การวิเคราะห์เปรียบเทียบปัจจัยระดับบุคคลกับบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมโดยการทดสอบที (t-test) และโดยการทดสอบ F-test

4.5 การวิเคราะห์เปรียบเทียบปัจจัยสนับสนุนกับบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมโดยการทดสอบที (t-test) และโดยการทดสอบ F-test

4.6 การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม โดยการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis : MRA)

4.7 ปัญหา อุปสรรคของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

4.1 ปัจจัยระดับบุคคล

จากการศึกษาปัจจัยระดับบุคคลของประชากรจำนวน 102 คน ผลการศึกษาสามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

4.1.1 อายุ พบว่า ประชากรที่ศึกษาส่วนใหญ่ มีอายุระหว่าง 50 – 70 ปี หรือเท่ากับร้อยละ 69.6 รองลงมาอายุ 71 ปีขึ้นไป และอายุ 29 – 49 ปี หรือเท่ากับร้อยละ 16.7 และ 13.7 ตามลำดับ โดยมีอายุน้อยที่สุด 29 ปี อายุมากที่สุด 87 ปี อายุเฉลี่ย 60 ปี

4.1.2 อายุพรรษา พบว่า ประชากรที่ศึกษาจำนวนมากวกว่ากึ่งหนึ่งมีอายุ 1-21พรรษา หรือเท่ากับร้อยละ 56.6 รองลงมาเป็น 22 - 43 พรรษา และ 44 พรรษาขึ้นไป หรือเท่ากับร้อยละ 32.1 และ 11.3 ตามลำดับ

4.1.3 ตำแหน่ง พบว่า ประชากรที่ศึกษาเกือบกึ่งหนึ่ง มีตำแหน่ง ไวยาวัจกร หรือเท่ากับ ร้อยละ 48 รองลงมาเป็นตำแหน่งเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาสและผู้ช่วยเจ้าอาวาส หรือเท่ากับร้อยละ 27.5 และ 24.5 ตามลำดับ

4.1.4 ระดับการศึกษาสายสามัญ พบว่า ประชากรที่ศึกษาจำนวนมากกว่าหนึ่งในสี่ หรือเท่ากับร้อยละ 35.3 มีการศึกษาในระดับประถมศึกษา รองลงมาคือ กลุ่มที่ศึกษาในระดับ มัธยมศึกษา (ม.1- ม.6) ระดับปริญญาตรี ระดับอนุปริญญา ปวส.หรือเทียบเท่า ระดับสูงกว่า ปริญญาตรีหรือเทียบเท่า และไม่มีการศึกษา หรือเท่ากับร้อยละ 25.5, 19.6, 8.8, 5.9 และ 4.9 ตามลำดับ

4.1.5 การศึกษาทางพุทธศาสนา พบว่า ประชากรที่ศึกษาจำนวนกึ่งหนึ่ง มีการศึกษา ระดับนักธรรมตรี หรือเท่ากับร้อยละ 50 รองลงมาเป็นระดับนักธรรมเอก นักธรรมโท เปรียญตรี เปรียญ โท และเปรียญเอก หรือเท่ากับร้อยละ 37.1, 6.9, 2, 2 และ 2 ตามลำดับ

4.1.6 ระยะเวลาดำรงตำแหน่ง พบว่า ประชากรที่ศึกษาเกินกว่ากึ่งหนึ่ง มีระยะเวลา ดำรงตำแหน่ง 1 – 8 ปี หรือเท่ากับร้อยละ 63.7 รองลงมาเป็น 9 – 17 ปี และระยะเวลาดำรง ตำแหน่ง 18 ปีขึ้นไป หรือเท่ากับร้อยละ 29 และ 46.9 ตามลำดับ ดังรายละเอียดในตาราง 3

ตาราง 3 จำนวนและร้อยละของปัจจัยระดับบุคคล

ปัจจัยระดับบุคคล	จำนวน (N=102)	ร้อยละ
อายุ		
29 – 49 ปี	14	13.7
50 – 70 ปี	71	69.6
71 ปี ขึ้นไป	17	16.7
อายุพรรษา		
	(N= 53)	
0 – 21 ปี	30	56.6
22 – 43 ปี	17	32.1
44 ปี ขึ้นไป	6	11.3

ตาราง 3 (ต่อ)

ปัจจัยระดับบุคคล	จำนวน (N=102)	ร้อยละ
<u>ตำแหน่ง</u>		
เจ้าอาวาส	28	27.5
รองเจ้าอาวาสและผู้ช่วยเจ้าอาวาส	25	24.5
ไวยาวัจกร	49	48.0
<u>ระดับการศึกษาสายสามัญ</u>		
ไม่ได้ศึกษา	5	4.9
ระดับประถมศึกษา (ป.1 – ป.6)	36	35.3
ระดับมัธยมศึกษา (ม.1 – ม.6)	26	25.5
ระดับอนุปริญญา ปวส. หรือเทียบเท่า	9	8.8
ระดับปริญญาตรี และสูงกว่า	26	25.5
<u>ระดับการศึกษาทางพุทธศาสนา</u>		
นักธรรมตรี/เปรียญตรี	53	52.0
นักธรรมโท/เปรียญโท	9	8.9
นักธรรมเอก/เปรียญเอก	40	39.1
<u>ระยะเวลาดำรงตำแหน่ง</u>		
0 – 8 ปี	65	63.7
9 – 17 ปี	30	29.4
18 ปีขึ้นไป	7	6.9

4.2. ปัจจัยสนับสนุน

จากการศึกษาปัจจัยสนับสนุนของจำนวนประชากร 102 คน ผลการศึกษาสามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

4.2.1 การใช้ประโยชน์สิ่งแวดลอมศิลปกรรมพบว่า ประชากรที่ศึกษาทั้งหมดใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดลอมศิลปกรรมทุกคน คิดเป็นร้อยละ 100

4.2.2 ประเภทของการใช้ประโยชน์พบว่า ประชากรที่ศึกษาจำนวนเกินกว่ากึ่งหนึ่งหรือเท่ากับร้อยละ 59.8 มีการใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดลอมศิลปกรรมด้วยการร่วมกิจกรรมพิธีกรรมทาง

ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี รongลงมาเพื่อเคารพสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพื่อศึกษาทางประวัติศาสตร์ และเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ หรือเท่ากับร้อยละ 28.8, 8.7 และ 2.7 ตามลำดับ

4.2.3 ความศรัทธาเชื่อถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์พบว่า ประชากรที่ศึกษาจำนวนสามในสี่มีความศรัทธามาก นอกจากนั้นมีความศรัทธาบ้างหรือเท่ากับร้อยละ 76.5 และ 23.5 ตามลำดับ

4.2.4 ความประทับใจในคุณค่าของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในวัดในจังหวัดสงขลาพบว่า ประชากรที่ศึกษาจำนวนหนึ่งในสี่ มีความประทับใจในคุณค่าทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี หรือเท่ากับร้อยละ 25.5 รongลงมาประทับใจคุณค่าทางการใช้ประโยชน์ใช้สอยเป็นสถานที่ท่องเที่ยวพักผ่อน คุณค่าทางวัฒนธรรมการเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น คุณค่าความงดงามของศิลปกรรม และความประทับใจในคุณค่าการจัดสภาพสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม หรือเท่ากับร้อยละ 21.2, 19.5, 17.9 และ 15.9 ตามลำดับ

4.2.5 สถานที่ตั้งของวัดพบว่า ประชากรที่ศึกษาจำนวนเกินกว่ากึ่งหนึ่งหรือเท่ากับร้อยละ 60.8 มีสถานที่ตั้งอยู่ในเขตชนบท

4.2.6 รายได้เฉลี่ยในแต่ละเดือนของวัดพบว่า ประชากรที่ศึกษาส่วนใหญ่ หรือเท่ากับร้อยละ 87.3 มีรายได้เฉลี่ยอยู่ในช่วง 0 – 10,000 บาท

4.2.7 ความขัดแย้งของบุคลากรในวัดพบว่า ประชากรที่ศึกษาส่วนใหญ่หรือเท่ากับร้อยละ 85.3 ไม่มีความขัดแย้งของบุคลากรในวัด

4.2.8 ความคิดเห็นไม่ตรงกันของบุคลากรในวัดเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในวัดส่วนใหญ่จะมีสาเหตุต่าง ๆ พบว่า ประชากรที่ศึกษาจำนวนกึ่งหนึ่งหรือเท่ากับร้อยละ 51 มีความเห็นว่าสาเหตุเกิดการไม่เข้าใจในเรื่องกฎระเบียบและกฎหมายที่เกี่ยวข้องรongลงมาเกิดจากปัญหาส่วนบุคคลในเรื่องส่วนตัว การไม่เข้าใจบทบาทของแต่ละบุคคล และความคิดไม่อยากเห็นผู้อื่นดีกว่าตน หรือเท่ากับร้อยละ 29.5, 12.6 และ 6.9 ตามลำดับ

4.2.9 เมื่อมีความขัดแย้งเกิดขึ้นสืบเนื่องจากสาเหตุใดก็ตาม วิธีการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ประชากรที่ศึกษาจำนวนกึ่งหนึ่งหรือเท่ากับร้อยละ 51.5 ต้องการให้เจ้าอาวาสเป็นผู้แก้ปัญห ความขัดแย้งโดยการอบรมสั่งสอน รongลงมาต้องการประชุมในรูปแบบคณะกรรมการวัด และเสนอเรื่องต่อคณะสงฆ์ตามลำดับขั้น หรือเท่ากับร้อยละ 31.4 และ 17 ตามลำดับ ดังรายละเอียดในตาราง 4

ตาราง 4. จำนวนและร้อยละของปัจจัยสนับสนุน

ปัจจัยสนับสนุน	จำนวน (N=102)	ร้อยละ
<u>การใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม</u>		
ไม่ใช้	-	-
ใช้	102	100.0
<u>ความศรัทธา เชื่อถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์</u>		
มีความเชื่อบ้าง	15	14.7
มีความเชื่อมาก	87	85.3
<u>สถานที่ตั้งของวัด</u>		
ในเมือง	40	39.2
ในชนบท	62	60.8
<u>รายได้เฉลี่ยของวัดใน 1 เดือน</u>		
0 - 10,000 บาท	89	87.3
10,000 บาทขึ้นไป	13	12.7
<u>ความขัดแย้งของบุคลากรในวัด</u>		
มี	15	14.7
ไม่มี	87	85.3

4.2.10 การให้คุณค่าสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

จากการศึกษาการให้คุณค่าสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม จำนวน 12 ข้อ (ภาคผนวก ข) พบว่า ประชากรที่ศึกษาส่วนใหญ่ตอบถูกและให้คุณค่าสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมสูงหรือเท่ากับร้อยละ 78 เมื่อนำคะแนนการให้คุณค่าสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมาจัดกลุ่มและจัดระดับการให้คุณค่าสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม โดยพิจารณาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) สามารถแบ่งกลุ่มออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มประชากรที่ศึกษาเกือบกึ่งหนึ่งมีการให้คุณค่าสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมระดับสูงหรือเท่ากับร้อยละ 46.1 รองลงมาให้คุณค่าสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมระดับปานกลาง และระดับต่ำ หรือเท่ากับร้อยละ 44.1 และ ร้อยละ 9.8 ตามลำดับ ดังรายละเอียดในตาราง 5

ตาราง 5 จำนวนร้อยละของระดับการให้คุณค่าสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

ระดับการให้คุณค่าสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม	จำนวน (N=102)	ร้อยละ
-กลุ่มที่มีการให้คุณค่าสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมระดับต่ำ (ต่ำกว่า 31 คะแนน)	10	9.8
-กลุ่มที่มีการให้คุณค่าสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมระดับปานกลาง (31 – 34 คะแนน)	45	44.1
-กลุ่มที่มีการให้คุณค่าสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมระดับสูง (35 คะแนนขึ้นไป)	47	46.1

4.2.11 พฤติกรรมการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเมื่อนำคะแนนพฤติกรรมการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมทำการจัดกลุ่มและวัดระดับการรับรู้ข่าวสารโดยการพิจารณาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) สามารถแบ่งกลุ่มออกเป็น 3 กลุ่ม คือ ประชากรที่ศึกษาจำนวนเกินกว่ากึ่งหนึ่งเล็กน้อยหรือเท่ากับร้อยละ 51 มีการรับรู้ข่าวสารระดับต่ำ รองลงมาคือการรับรู้ข่าวสารระดับปานกลางและระดับสูง. หรือเท่ากับร้อยละ 42.2 และ 6.9 ตามลำดับ ดังรายละเอียดในตาราง 6

ตาราง 6 จำนวนและร้อยละของระดับพฤติกรรมการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

ระดับพฤติกรรมการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม	จำนวน (N=102)	ร้อยละ
-กลุ่มที่มีพฤติกรรมการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมระดับต่ำ (ต่ำกว่า 13 คะแนน)	52	51
-กลุ่มที่มีพฤติกรรมการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมระดับปานกลาง (13-23 คะแนน)	43	42.2
-กลุ่มที่มีพฤติกรรมการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมระดับสูง (24 คะแนนขึ้นไป)	7	6.9

4.2.12 ประเภทของสื่อและความถี่ที่ได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม ศิลปกรรมของประชากรที่ศึกษา ผลการศึกษาสามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

โทรทัศน์ ประชากรที่ศึกษาจำนวนมากกว่าหนึ่งในสี่เล็กน้อยไม่เคยได้รับข่าวสารการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมจากโทรทัศน์ หรือเท่ากับร้อยละ 28.4 รองลงมาเคยได้รับเดือนละครั้ง และเคยได้รับเดือนละ 2-3 ครั้งขึ้นไป หรือเท่ากับร้อยละ 23.5 และ 20.6 ตามลำดับ

วิทยุ ประชากรที่ศึกษาเกินกว่ากึ่งหนึ่งไม่เคยได้รับข่าวสารการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมจากวิทยุหรือเท่ากับร้อยละ 58 รองลงมาเคยได้รับ 2 - 3 เดือนต่อครั้ง และเคยได้รับเดือนละครั้ง หรือเท่ากับร้อยละ 14.7 และ 11.8 ตามลำดับ

หนังสือพิมพ์รายวัน ประชากรที่ศึกษาจำนวนมากกว่าหนึ่งในสาม ไม่เคยได้รับข่าวสารการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม จากหนังสือพิมพ์รายวัน หรือเท่ากับร้อยละ 38.2 รองลงมาเคยได้รับเดือนละมากกว่า 4 ครั้ง และเคยได้รับเดือนละครั้ง หรือเท่ากับร้อยละ 27.5 และ 14.7 ตามลำดับ

หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น ประชากรที่ศึกษาจำนวนกึ่งหนึ่ง ไม่เคยได้รับข่าวสารการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมจากหนังสือพิมพ์รายวัน หรือเท่ากับร้อยละ 50 รองลงมาเคยได้รับเดือนละครั้ง และเคยได้รับเดือนละมากกว่า 4 ครั้ง หรือเท่ากับร้อยละ 14.7 และ 14.7 ตามลำดับ

นิตยสาร/วารสาร ประชากรที่ศึกษาจำนวนเกือบกึ่งหนึ่ง หรือเท่ากับร้อยละ 46.1 เคยได้รับเดือนละครั้ง รองลงมา เคยได้รับเดือนละมากกว่า 4 ครั้ง และเคยได้รับ 2 - 3 เดือนต่อครั้ง หรือเท่ากับร้อยละ 12.7 และ 11.8 ตามลำดับ

แผ่นพับ/ โปสเตอร์ ประชากรที่ศึกษาจำนวนเกินกว่ากึ่งหนึ่ง หรือเท่ากับร้อยละ 55.9 ไม่เคยได้รับข่าวสารการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมจากแผ่นพับ/ โปสเตอร์ รองลงมาเคยได้รับเดือนละครั้ง และเคยได้รับ 2-3 เดือนต่อครั้ง หรือเท่ากับร้อยละ 19.6 และ 15.7 ตามลำดับ

เอกสารทางราชการ ประชากรที่ศึกษาจำนวนเกือบเท่ากับหนึ่งในสามเคยได้รับเดือนละครั้ง หรือเท่ากับร้อยละ 30.4 รองลงมาไม่เคยได้รับข่าวสารการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมจากเอกสารทางราชการ และเคยได้รับ 2-3 เดือนต่อครั้ง หรือคิดเป็นร้อยละ 27.5 และ 23.5 ตามลำดับ

เจ้าหน้าที่ของรัฐ ประชากรที่ศึกษาเกือบกึ่งหนึ่ง หรือเท่ากับร้อยละ 42.1 ไม่เคยได้รับข่าวสารการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ รองลงมาเคยได้รับ 2-3 เดือนต่อครั้ง และเคยได้รับเดือนละครั้ง หรือเท่ากับร้อยละ 34.5 และ 19.6 ตามลำดับ

ดังรายละเอียดในตาราง 7

ตาราง 7 จำนวนและร้อยละของประเภทของสื่อและความถี่ที่ได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์
และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

ประเภทของสื่อและความถี่ที่ได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม	จำนวน (N=102)	ร้อยละ
<u>โทรทัศน์</u>		
ไม่เคย	29	28.4
2-3 เดือนต่อครั้ง	17	16.7
เดือนละครั้ง	24	23.5
เดือนละ 2-3 ครั้ง	21	20.6
เดือนละ 4 ครั้ง	11	10.8
<u>วิทยุ</u>		
ไม่เคย	60	58.8
2-3 เดือนต่อครั้ง	15	14.7
เดือนละครั้ง	12	11.8
เดือนละ 2-3 ครั้ง	7	6.9
เดือนละ 4 ครั้ง	8	7.8
<u>หนังสือพิมพ์รายวัน</u>		
ไม่เคย	39	38.2
2-3 เดือนต่อครั้ง	9	8.8
เดือนละครั้ง	15	14.7
เดือนละ 2-3 ครั้ง	11	10.8
เดือนละ 4 ครั้ง	28	27.5
<u>หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น</u>		
ไม่เคย	51	50.0
2-3 เดือนต่อครั้ง	12	11.8
เดือนละครั้ง	15	14.7
เดือนละ 2-3 ครั้ง	9	8.8
เดือนละ 4 ครั้ง	15	14.7

ตาราง 7 (ต่อ)

ประเภทของสื่อและความถี่ที่ได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม	จำนวน (N=102)	ร้อยละ
<u>นิตยสาร/วารสาร</u>		
ไม่เคย	19	18.6
2-3 เดือนต่อครั้ง	12	11.8
เดือนละครั้ง	47	46.1
เดือนละ 2-3 ครั้ง	11	10.8
เดือนละ 4 ครั้ง	13	12.7
<u>แผ่นพับ/โปสเตอร์</u>		
ไม่เคย	57	55.9
2-3 เดือนต่อครั้ง	16	15.7
เดือนละครั้ง	20	19.6
เดือนละ 2-3 ครั้ง	6	5.9
เดือนละ 4 ครั้ง	3	2.9
<u>เอกสารทางราชการ</u>		
ไม่เคย	28	27.5
2-3 เดือนต่อครั้ง	24	23.5
เดือนละครั้ง	31	30.4
เดือนละ 2-3 ครั้ง	14	13.7
เดือนละ 4 ครั้ง	5	4.9
<u>เจ้าหน้าที่ของรัฐ</u>		
ไม่เคย	43	42.1
2-3 เดือนต่อครั้ง	35	34.5
เดือนละครั้ง	20	19.6
เดือนละ 2-3 ครั้ง	2	1.9
เดือนละ 4 ครั้ง	2	1.9

จากการศึกษาประเภทของข่าวสารความรู้ที่ได้รับจากสื่อเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมผลการศึกษามีวิเคราะห์ได้ดังนี้ คือ

ประชากรจำนวนเกือบกึ่งหนึ่งทราบเรื่องราวประวัติความเป็นมาของแหล่งศิลปกรรมในวัดและทั่ว ๆ ไปในจังหวัดสงขลา หรือเท่ากับร้อยละ 40.3 รองลงมาทราบการแนะนำสถานที่ท่องเที่ยวแหล่งศิลปกรรมต่าง ๆ โครงการอนุรักษ์บูรณะปฏิสังขรณ์โบราณสถาน ทราบเรื่องราวเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม และปัญหาสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในจังหวัดสงขลา หรือเท่ากับร้อยละ 32.7, 14.7, 8.7 และ 3.7 ตามลำดับ ดังรายละเอียดในตาราง 8

ตาราง 8 จำนวนและร้อยละของประเภทของข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

ประเภทของข่าวสารที่ได้รับจากสื่อต่าง ๆ	จำนวน (N=102)	ร้อยละ
1 ประวัติความเป็นมาของแหล่งศิลปกรรมในวัดและทั่ว ๆ ไปในจังหวัดสงขลา	41	40.3
2 การแนะนำสถานที่ท่องเที่ยว แหล่งศิลปกรรมต่าง ๆ ของวัดในจังหวัดสงขลา	33	32.7
3 โครงการอนุรักษ์บูรณะปฏิสังขรณ์โบราณสถานต่าง ๆ ของวัดในจังหวัดสงขลา	15	14.7
4 การอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัดในจังหวัดสงขลา	9	8.7
5 ปัญหาสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในจังหวัดสงขลา	4	3.6

4.2.13 จากการศึกษพบว่า ประชากรที่ศึกษาทั้งหมดต้องการทราบข้อมูลข่าวสารในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในวัดเพิ่มขึ้นหรือเท่ากับร้อยละ 100.

4.2.14 ประชากรที่ศึกษาเกือบกึ่งหนึ่งหรือเท่ากับร้อยละ 40.2 ต้องการทราบข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของแหล่งศิลปกรรมโบราณสถานมากที่สุด รองลงมาต้องการทราบข้อมูลกฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม โครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัด

ต่าง ๆ และต้องการทราบข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม หรือเท่ากับร้อยละ 24.5, 16.6, 11.8 และ 7.9 ตามลำดับ

4.2.15 ข้อมูลที่ต้องการศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมควรเผยแพร่โดยวิธีใดบ้าง พบว่าประชากรที่ศึกษาส่วนใหญ่หรือเท่ากับร้อยละ 67.6 ต้องการให้จัดอบรมให้ความรู้ รองลงมาต้องการให้เผยแพร่ทางเอกสารทางราชการ เผยแพร่ทางโทรทัศน์ และโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือเท่ากับร้อยละ 12.8, 10.2 และ 9.4 ตามลำดับ

4.2.16 ความรู้ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ผลการศึกษาความรู้ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม จำนวน 40 ข้อ (ภาคผนวก ข) พบว่าประชากรส่วนใหญ่มีความรู้ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในเกือบทุกข้อ มีเพียงบางข้อเท่านั้นที่ตอบผิด เช่น ข้อความที่ 9 แหล่งศิลปกรรมที่ขึ้นทะเบียนแล้วเท่านั้นที่มีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์เป็นมรดกทางวัฒนธรรม มีผู้ตอบผิดร้อยละ 36.3 ส่วนคำถามเกี่ยวกับนโยบายของรัฐและด้านกฎหมาย เช่น ข้อความที่ 21 โบราณสถานที่ขึ้นทะเบียน ถ้าผู้ใดทำให้เสียหายหรือเสื่อมคุณค่าเป็นความผิดทางแพ่ง ถูกลงโทษตามกฎหมาย มีผู้ตอบผิดร้อยละ 39.7 ข้อความที่ 29 โบราณวัตถุที่ขุดค้นพบในวัด ทุกคนมีสิทธิเก็บรักษาไว้โดยความเห็นชอบของกรมศิลปากร มีผู้ตอบผิดร้อยละ 43.1 และข้อความที่ 32.กฎหมายจะคุ้มครองเฉพาะแหล่งศิลปกรรมที่ขึ้นทะเบียนแล้วเท่านั้น มีผู้ตอบผิด ร้อยละ 42.2 แสดงให้เห็นว่าประชากรที่ศึกษายังขาดความรู้และไม่ทราบเกี่ยวกับรายละเอียดของกฎหมายสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม รวมทั้งความรู้เกี่ยวกับนโยบายของรัฐในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

จากการศึกษา ความรู้ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเมื่อนำความรู้ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ทำการจัดกลุ่มและจัดระดับโดยพิจารณาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน สามารถแบ่งกลุ่มออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มประชากรที่ศึกษาเกินกว่ากึ่งหนึ่งมีความรู้ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมระดับปานกลาง หรือเท่ากับร้อยละ 62.7 รองลงมามีความรู้ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมระดับสูง และระดับต่ำ หรือเท่ากับร้อยละ 26.5 และ 10.8 ตามลำดับ ดังรายละเอียดในตาราง 9

ตาราง 9 จำนวนและร้อยละของระดับความรู้ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

ระดับความรู้ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม	จำนวน (N=102)	ร้อยละ
-กลุ่มที่มีความรู้ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ระดับต่ำ (ต่ำกว่า 28 คะแนน)	11	10.8
-กลุ่มที่มีความรู้ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ระดับปานกลาง (28 – 32 คะแนน)	64	62.7
-กลุ่มที่มีความรู้ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ระดับสูง (33 คะแนนขึ้นไป)	27	26.5

4.2.12 การมีส่วนร่วมของบุคลากรในวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม จากการศึกษาการมีส่วนร่วมของบุคลากรในวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมทำการจัดกลุ่มและวัดระดับการมีส่วนร่วม สามารถแบ่งระดับกลุ่มประชากรที่ศึกษาออกเป็น 3 กลุ่มคือ ประชากรที่ศึกษาจำนวนมากว่ากึ่งหนึ่งมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมระดับปานกลางหรือเท่ากับร้อยละ 62.7 รองลงมาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมระดับต่ำและระดับสูง หรือเท่ากับร้อยละ 25.5 และ 11.8 ตามลำดับดังรายละเอียดในตาราง 10

ตาราง 10 จำนวนและร้อยละของระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

ระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม	จำนวน (N=102)	ร้อยละ
-กลุ่มที่มีการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ระดับต่ำ (ต่ำกว่า 11 คะแนน)	26	25.5
-กลุ่มที่มีการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ระดับปานกลาง (11 – 24 คะแนน)	64	62.7
-กลุ่มที่มีการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ระดับสูง (25 คะแนนขึ้นไป)	12	11.8

4.3 บทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

จากการศึกษาบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมจำนวน 40 วัด (ภาคผนวก ข) พบว่าประชากรที่ศึกษามีการปฏิบัติบทบาทในคำถามเกือบทุกข้อ โดยเมื่ออธิบายเป็นรายข้อ พบว่ามีคะแนนแตกต่างกันอย่างน่าสนใจ เช่น ข้อความที่ 23 การเก็บค่าชมหรือบริการอื่น ๆ บริเวณโบราณสถานตามวิธีการเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนดไว้โดยได้ดำเนินการแจ้งเป็นหนังสือแก่อธิบดีกรมศิลปากรก่อนให้บริการพบว่า ประชากรที่ศึกษาส่วนใหญ่หรือร้อยละ 68.6 มีการปฏิบัติน้อยที่สุด แสดงว่าวัดส่วนใหญ่ไม่เก็บค่าเข้าชมหรือค่าบริการ จึงไม่ได้ทำหนังสือแจ้งต่อกรมศิลปากรทราบ นอกจากนี้ ข้อความที่ 28 กรณีเก็บค่าชมโบราณสถานหรือจัดเก็บผลประโยชน์จากโบราณสถานท่านต้องเสียค่าใช้จ่ายในการซ่อมแซมดูแลรักษาโบราณสถานทั้งหมด ซึ่งมีผู้ปฏิบัติ น้อยที่สุดร้อยละ 47.1 แสดงว่าวัดในจังหวัดสงขลาส่วนใหญ่ไม่เก็บค่าบริการเข้าชมแหล่งศิลปกรรม แล้วแต่ผู้เข้าชมจะทำบุญถวายวัดตามจิตศรัทธา และต้องการให้กรมศิลปากรเสียค่าใช้จ่าย ซ่อมแซมโบราณสถาน

เมื่อนำบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมทำการจัดกลุ่มและจัดระดับโดยพิจารณาค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน สามารถแบ่งกลุ่มออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มประชากรจำนวนเกินกว่ากึ่งหนึ่งหรือเท่ากับร้อยละ 58.8 มีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมระดับปานกลาง รองลงมา มีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมระดับสูง และมีบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมระดับต่ำหรือเท่ากับร้อยละ 38.2 และ 2.9 ตามลำดับ ดังรายละเอียดในตาราง 11

ตาราง 11 จำนวนและร้อยละของระดับบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

ระดับบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟู สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม	จำนวน (N=102)	ร้อยละ
-กลุ่มที่มีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ระดับต่ำ (ต่ำกว่า 55 คะแนน)	3	2.9
-กลุ่มที่มีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ระดับปานกลาง (55 – 109 คะแนน)	60	58.8
-กลุ่มที่มีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ระดับสูง (110 คะแนนขึ้นไป)	39	38.2

เมื่อนำบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมทำการจัดกลุ่มและระดับบทบาท พบว่าประชากรที่ศึกษาส่วนใหญ่มีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในระดับปานกลาง หรือเท่ากับร้อยละ 58.8 เมื่อมาพิจารณาบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในแต่ละด้านจากค่าเฉลี่ยพบว่า วัดมีบทบาทในด้านสงวนรักษามากที่สุด ในเรื่องห้ามปรามเมื่อมีผู้ขีดเขียนหรือติดป้ายประกาศใกล้โบราณสถาน รองลงมาด้านการคุ้มครองรักษาในเรื่องห้ามมิให้นำสัตว์มาเลี้ยงใกล้เขตโบราณสถาน ในด้านการดูแลจัดเก็บรักษาวัดมีบทบาทในเรื่องการจัดให้มีสถานที่ทิ้งขยะมูลฝอยเพื่อดูแลความสะดวกบริเวณโบราณสถาน ในด้านการซ่อมแซม ฟื้นฟู วัดมีบทบาทในเรื่องอำนวยความสะดวกแก่เจ้าหน้าที่ ในการทำการบูรณะซ่อมแซม โบราณสถาน และในด้านการใช้ประโยชน์และการให้บริการวัดมีบทบาทในเรื่องดูแลความสะดวกและการตกแต่งให้โบราณสถานสวยงามตามสมควร ดังรายละเอียดในตาราง 12

ตาราง 12 บทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในด้านต่าง ๆ

ลำดับที่	ด้าน	บทบาทมากที่สุด	บทบาทน้อยที่สุด
1	การสงวนรักษา	-ห้ามปรามเมื่อมีผู้ขีดเขียน หรือติดป้ายประกาศบริเวณโบราณสถาน	สั่งห้ามหรือปิดประกาศห้ามเข้าเมื่อบริเวณโบราณสถานชำรุด ผุพัง เสื่อมโทรม
2	ด้านมาตรการคุ้มครองป้องกัน	ห้ามมิให้นำสัตว์เลี้ยงมาเลี้ยงบริเวณแหล่งโบราณสถาน	การกำหนดเขตโบราณสถานเพื่อป้องกันการบุกรุกทำลายบริเวณโบราณสถาน
3	ด้านการดูแลรักษา	จัดให้มีสถานที่ทิ้งขยะ มูลฝอย เพื่อ	จัดทำบัญชีทะเบียนโบราณ
4	ด้านการซ่อมแซม ฟื้นฟู	อำนวยความสะดวกแก่เจ้าหน้าที่ทำการบูรณะ ซ่อมแซมโบราณสถาน	โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ของวัด
5	ด้านการใช้ประโยชน์และให้บริการชุมชน	ดูแลด้านความสะดวก และการตกแต่งให้โบราณสถานสวยงามตามสมควร	ทำความสะอาดมิวภายนอกโบราณสถานโดยกรรมวิธีซึ่งไม่เป็นอันตรายโบราณสถาน
			การเก็บค่าบริการในการเข้าชมโบราณสถาน

จากการศึกษาระดับบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมสามารถประมวลผลระดับบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของแต่ละวัดแล้วนำมาจัดระดับกลุ่มออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่มีระดับบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมระดับดี ปานกลาง และควรปรับปรุง ดังรายละเอียดในตาราง 13

ตาราง 13 การจัดกลุ่มวัดตามบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

ที่	กลุ่มที่มีบทบาทระดับดี	กลุ่มที่มีบทบาทระดับปานกลาง	กลุ่มที่มีบทบาทในระดับ ที่ควรปรับปรุง
1	วัดท้ายยอ	วัดพะโคะ	วัดศาลาหัวยาง
2	วัดสุวรรณคีรี	วัดโพธิ์ปฐมมาวาส	วัดแหลมจาก
3	วัดสลักป่าเก่า	วัดคูเต่า	
4	วัดจะหิ้งพระ	วัดถ้ำตลอด	
5	วัดหนองหอย	วัดบางเขียด	
6	วัดศิลาลอย	วัดดีหลวง	
7	วัดมณีมาวาส	วัดสนามชัย	
8		วัดพังยาง	
9		วัดคูหา	
10		วัดแหลมพ้อ	
11		วัดภูมาเบิก	
12		วัดสามกอง	
13		วัดแจ้ง	
14		วัดดีหลวงใน	
15		วัดเกาะใหญ่	
16		วัดโลการาม	
17		วัดป่อทรัพย์	
18		วัดเจดีย์งาม	
19		วัดสันหยัง	

ดังนั้นจึงได้วัดที่จะดำเนินการการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพจำนวน 4 วัด คือวัดแหลมจาก วัดศาลาหัวยาง วัดสุวรรณคีรี และวัดท้ายขอ

4.4 การวิเคราะห์เปรียบเทียบปัจจัยระดับบุคคลกับบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมโดยการทดสอบที (t-test) และด้วยการทดสอบ F-test สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลได้ดังนี้

อายุ พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีอายุระหว่าง 50 - 70 ปี มีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมากกว่ากลุ่มที่มีอายุ 29 - 49 ปี และกลุ่มที่มีอายุ 71 ปี ขึ้นไปตามลำดับ และจากการทดสอบทางสถิติพบว่าบุคคลที่มีอายุแตกต่างกันก่อให้เกิดบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

อายุพรรษา พบว่าประชากรที่ศึกษาที่มีอายุพรรษา 22 - 43 พรรษา มีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมาก รองลงมาคือกลุ่มอายุพรรษา 1 - 21 พรรษา และกลุ่มอายุพรรษา 44 ปีขึ้นไปตามลำดับ จากการทดสอบทางสถิติพบว่า พระสงฆ์ที่มีอายุพรรษาแตกต่างกันก่อให้เกิดบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ตำแหน่ง พบว่าประชากรที่ศึกษาที่มีตำแหน่งในสังคมแตกต่างกัน ตำแหน่งเจ้าอาวาสจะมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมากกว่ากลุ่มตำแหน่งรองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาสและไวยาวัจกรตามลำดับ จากการทดสอบทางสถิติพบว่าตำแหน่งแตกต่างกันก่อให้เกิดบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ระดับการศึกษาสายสามัญ พบว่าประชากรที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาและระดับอนุปริญญา หรือเทียบเท่ามีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาปริญญาตรี ปริญญาโท และระดับประถมศึกษา ตามลำดับ จากการทดสอบทางสถิติพบว่า ระดับการศึกษาที่แตกต่างกันก่อให้เกิดบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ระดับการศึกษาทางพุทธศาสนา พบว่า ประชากรที่ศึกษาระดับทางพุทธศาสนา นักธรรมเอกและเปรียญเอกมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมากกว่ากลุ่มระดับการศึกษาทางพุทธศาสนา นักธรรมโท เปรียญโท และกลุ่มที่ศึกษาทางพุทธศานานักธรรมตรีและเปรียญตรี ตามลำดับ จากการทดสอบทางสถิติพบว่าระดับการศึกษาทางพุทธศาสนาที่แตกต่างกันก่อให้เกิดบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง พบว่า ประชากรที่ศึกษาที่มีช่วงระยะเวลาดำรงตำแหน่ง 1 – 8 ปี มีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมาก รองลงมาคือกลุ่มที่ดำรงตำแหน่ง 18 ปีขึ้นไป และดำรงตำแหน่ง 9 – 17 ปี ตามลำดับ จากการทดสอบทางสถิติพบว่า ตำแหน่งที่แตกต่างกันก่อให้เกิดบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมที่แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ความศรัทธาเชื่อถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ พบว่าประชากรที่ศึกษาส่วนใหญ่มีความศรัทธาเชื่อถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาก รองลงมาคือ กลุ่มที่มีความศรัทธาเชื่อถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์บ้าง จากการทดสอบทางสถิติพบว่าความศรัทธาเชื่อถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่แตกต่างกันก่อให้เกิดบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมที่แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

จากการศึกษาสรุปได้ว่า ปัจจัยระดับบุคคลก่อให้เกิดความแตกต่างในเรื่องบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติได้แก่ ระดับการศึกษาสายสามัญ ดังรายละเอียดในตาราง 14

ตาราง 14 การวิเคราะห์การแปรผันทางเดียวระหว่างปัจจัยระดับบุคคลกับบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

ตัวแปร และกลุ่มย่อย	\bar{X}	S.D	N=102	Sig of F
<u>อายุ</u>				.3235
29 – 49 ปี	3.07	.87	14	
50 – 70 ปี	3.16	.82	71	
71 ปีขึ้นไป	2.95	.91	17	
<u>อายุพรรษา</u>				.0865
1 – 21 พรรษา	2.95	.87	30	
22 – 43 พรรษา	3.41	.78	17	
44 พรรษาขึ้นไป	3.31	.96	6	
<u>ตำแหน่ง</u>				.214
เจ้าอาวาส	3.28	.90	28	
รองและผู้ช่วยเจ้าอาวาส	3.16	.81	25	
ไวยาวัจกร	3.02	.81	49	

ตาราง 14 (ต่อ)

ตัวแปร และกลุ่มย่อย	\bar{X}	S.D	N	Sig of F
<u>ระดับการศึกษาสายสามัญ</u>				.000*
ไม่ได้ศึกษา	2.70	.78	41	
ประถมศึกษา (ป.1 – ป.6)				
มัธยมศึกษา (ม.1 – ม.6)	3.46	.77	35	
อนุปริญญา ปวส. หรือเทียบเท่า				
ปริญญาตรี หรือเทียบเท่า	3.11	.75	26	
สูงกว่าปริญญาตรี				
<u>ระดับการศึกษาทางพุทธศาสนา</u>				.172
นักธรรมตรี	2.99	.88	46	
เปรียญตรี			7	
นักธรรมโท	3.18	1.00	7	
เปรียญโท			2	
นักธรรมเอก	3.24	.80	36	
เปรียญเอก			4	
<u>ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง</u>				.218
1 – 8 ปี	3.19	.82	65	
9 – 17 ปี	2.95	.74	30	
18 ปีขึ้นไป	3.06	1.32	7	

$P \leq 0.05^*$

4.5 การวิเคราะห์เปรียบเทียบปัจจัยสนับสนุนกับบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมโดยการทดสอบที (t-test) และโดยการทดสอบ F-test สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลได้ดังนี้

การให้คุณค่าสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม พบว่า ประชากรที่ให้คุณค่าสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมระดับสูงมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมากกว่ากลุ่มที่ให้คุณค่าสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในระดับปานกลางและระดับต่ำตามลำดับ จากการทดสอบทางสถิติพบว่า การให้คุณค่าสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมที่แตกต่างกันก่อให้เกิดบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ความรู้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม พบว่าประชากรที่มีความรู้ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมระดับสูงมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมากกว่ากลุ่มที่มีความรู้ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมปานกลางและระดับต่ำตามลำดับ จากการทดสอบทางสถิติพบว่าความรู้ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกันก่อให้เกิดบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

พฤติกรรมการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม พบว่าประชากรที่ศึกษาที่มีการรับรู้ข่าวสารสูงมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมากกว่ากลุ่มที่มีการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูปานกลาง และระดับต่ำ ตามลำดับ จากการทดสอบทางสถิติพบว่าพฤติกรรมการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกันก่อให้เกิดบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม พบว่าประชากรที่มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมระดับสูง มีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมากกว่า กลุ่มที่มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมระดับต่ำ และระดับปานกลาง ตามลำดับ จากการทดสอบทางสถิติพบว่าบุคคลที่มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกัน ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ความขัดแย้งของบุคลากรในวัดพบว่าประชากรที่ไม่มีความขัดแย้งในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมากกว่ากลุ่มที่มีความขัดแย้งในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม จากการทดสอบทางสถิติพบว่าวัดที่มี

ความขัดแย้งของบุคลากรในวัดมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

รายได้เฉลี่ยของวัด พบว่า วัดที่มีรายได้เฉลี่ยมากกว่า 10,000 บาทขึ้นไป มีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมากกว่าวัดที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนน้อยกว่า 10,000 บาท จากการทดสอบทางสถิติพบว่ารายได้เฉลี่ยของวัด กกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกัน ก่อให้เกิดบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกัน อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

สถานที่ตั้งของวัด พบว่าวัดที่มีสถานที่ตั้งอยู่ในเมืองมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมากกว่าวัดที่มีสภาพที่ตั้งอยู่ในเขตชนบท จากการทดสอบทางสถิติพบว่าวัดที่มีสถานที่ตั้งของวัดแตกต่างกันมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

จากผลการศึกษาวิจัยสรุปได้ว่าปัจจัยสนับสนุนก่อให้เกิดความแตกต่างบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ได้แก่ การให้คุณค่าสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ความรู้ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม พฤติกรรมการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม และความขัดแย้งของบุคลากรในวัด ดังรายละเอียดในตาราง 15

ตาราง 15 การวิเคราะห์การแปรผันทางเดียวระหว่างปัจจัยสนับสนุนกับบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

ตัวแปรและกลุ่มย่อย	\bar{X}	S.D	N	Sig of F
การใช้ประโยชน์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม	-	-	-	-
ความศรัทธา เชื่อมโยงสิ่งศักดิ์สิทธิ์				.303
มีความเชื่อถือบ้าง	3.03	.87	24	
มีความเชื่อถือมาก	3.14	.83	78	
การให้คุณค่าสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม				.001*
กลุ่มที่ให้คุณค่าระดับต่ำ	2.82	1.06	10	
กลุ่มที่ให้คุณค่าระดับปานกลาง	2.88	.72	45	
กลุ่มที่ให้คุณค่าระดับสูง	3.41	.81	47	

ตาราง 15 (ต่อ)

ตัวแปรและกลุ่มย่อย	\bar{X}	S.D	N	Sig of F
<u>ความรู้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม</u>				.000*
<u>ศิลปกรรม</u>				
กลุ่มที่มีความรู้ระดับต่ำ	2.37	.55	11	
กลุ่มที่มีความรู้ระดับปานกลาง	3.01	.80	64	
กลุ่มที่มีความรู้ระดับสูง	3.66	.68	27	
<u>พฤติกรรมการรับข่าวสารเกี่ยวกับกา</u>				.026*
<u>อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม</u>				
กลุ่มที่รับข่าวสารระดับต่ำ	3.17	.84	62	
กลุ่มที่รับข่าวสารระดับปานกลาง	3.19	.92	43	
กลุ่มที่รับข่าวสารระดับสูง	3.33	1.10	7	
<u>การมีส่วนร่วม</u>				.000*
กลุ่มที่มีส่วนร่วมระดับต่ำ	3.34	.63	26	
กลุ่มที่มีส่วนร่วมระดับปานกลาง	3.21	.77	64	
กลุ่มที่มีส่วนร่วมระดับสูง	3.34	.82	12	
<u>ความขัดแย้ง</u>				.004*
มีความขัดแย้ง	2.59	.818	15	
ไม่มีความขัดแย้ง	3.20	.814	87	
<u>ที่ตั้งของวัด</u>				.059
วัดที่ตั้งอยู่ในเมือง	3.27	.79	40	
วัดที่อยู่ในเขตชนบท	3.01	.85	62	

P ≤ 0.05*

4.6 การวิเคราะห์การถดถอยพหุ

จากการวิเคราะห์ถดถอยพหุแบบขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis) บทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม พบว่ามีเพียง 2 ตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ตัวแปรเหล่านี้คือการมีความรู้ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม และการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม โดยจัดลำดับความสำคัญของปัจจัยที่ศึกษาที่มีอิทธิพลต่อบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในจังหวัดสงขลา เรียงตามลำดับโดยพิจารณาจากค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยมาตรฐาน (ค่า Beta) ดังรายละเอียดดังนี้

4.6.1 การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม (Beta=.0.534) มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมและสามารถทำนายการเปลี่ยนแปลงบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมได้ร้อยละ 48.3 (R^2 Change=0.483) อย่างมีนัยสำคัญที่ 0.05 และมีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอย $b = 0.531$. หน่วย

4.6.2 ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม (Beta=.0.373) มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม และสามารถทำนายการเปลี่ยนแปลงบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมได้ร้อยละ 58 (R^2 Change=0.588) อย่างมีนัยสำคัญที่ 0.05 และมีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอย $b = 0.668$. หน่วย

แสดงว่าปัจจัยทั้งสองนี้มีความสัมพันธ์กับบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในระดับค่อนข้างสูง ($R = 0.77$) และสามารถทำนายการเปลี่ยนแปลงบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมทั้งหมดได้ร้อยละ 60.4 ($R^2 = 0.604$) อย่างมีนัยสำคัญที่ 0.05 กล่าวได้ว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในจังหวัดสงขลา คือ การมีความรู้และการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ส่วนปัจจัยอื่น ๆ ในการศึกษาครั้งนี้ไม่มีอิทธิพลต่อบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแต่อย่างใด และในการศึกษาครั้งนี้สามารถทราบถึงปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมได้เพียงร้อยละ 60.4 แสดงว่ามีปัจจัยอื่น ๆ ที่มีอิทธิพลต่อบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในจังหวัดสงขลาที่ผู้ศึกษายังไม่ได้นำมาศึกษา ดังรายละเอียดในตาราง 16

ตาราง 16 การวิเคราะห์ถดถอยพหุแบบขั้นตอน เพื่อแสดงอิทธิพลระหว่างตัวแปรอิสระต่าง ๆ กับตัวแปรตาม คือ บทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ในจังหวัดสงขลา

ตัวแปร	Beta	b	SE b	R	R ²	R ² Change	Sig of T
ความรู้ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม	.373	.668	.018	.77	.604	.588	.000
การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม	.531	.534	.010	.70	.493	.483	.000

Constant=.175

ค่า Multiple (R) หมายถึง ค่าแสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม ถ้า R มีค่าสูง (ใกล้ 1 มาก) แสดงว่า ค่าตัวแปรตามที่ได้จากการพยากรณ์มีค่าใกล้เคียงกับค่าตัวแปรตามจริง

ค่า R² หมายถึง ค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจ เป็นค่าใช้ในการอธิบายถ้าค่าสูง แสดงว่าสมการถดถอยสามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงได้ดี

ค่า Beta หมายถึง ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐานของตัวแปรอิสระแต่ละตัว

ค่า b หมายถึง ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐานของตัวแปรอิสระแต่ละตัว และค่าคงที่

ค่า SE b (Standard Error) หมายถึง ค่าความคลาดเคลื่อนจากการคาดคะเนของค่า b

4.7 ปัญหาและอุปสรรคของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

จากการศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ผลการศึกษา สามารถอธิบายได้ดังนี้ คือ

4.7.1 ประชากรที่ศึกษาส่วนใหญ่มีปัญหาเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม หรือเท่ากับร้อยละ 78.4 รองลงมาไม่มีปัญหาและไม่แสดงความคิดเห็น หรือเท่ากับร้อยละ 19.6 และ 2 ตามลำดับ

4.7.2 ปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัดพบว่า ประชากรที่ศึกษาจำนวนเกือบกึ่งหนึ่ง หรือเท่ากับร้อยละ 49 มีปัญหาเรื่องขาดความรู้ในเรื่อง

การอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมากที่สุด รองลงมามีปัญหาเรื่องขาดงบประมาณในการดำเนินกิจกรรม ทางราชการไม่ให้ความสนับสนุน และมีความขัดแย้งภายในกลุ่มองค์กรของวัด หรือเท่ากับร้อยละ 21.3, 17.7 และ 12. ตามลำดับ

4.7.3 เมื่อมีปัญหาในเรื่องการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ประชากรที่ศึกษาจำนวนเกือบกึ่งหนึ่ง หรือเท่ากับร้อยละ 49.6 ต้องการให้เจ้าอาวาสดำเนินการแก้ปัญหาความขัดแย้งโดยการอบรมสั่งสอน รองลงมาต้องการให้แก้ปัญหาโดยการประชุมในรูปแบบคณะกรรมการวัด กรณีแก้ไขปัญหาไม่ได้หรือเป็นเรื่องที่มีปัญหารุนแรงให้แก้ปัญหาโดยการเสนอเรื่องต่อคณะสงฆ์ตามลำดับชั้น นอกจากนี้ควรแบ่งงานรับผิดชอบเป็นลายลักษณ์อักษรและทุกคนปฏิบัติตามหน้าที่ หรือเท่ากับร้อยละ 33.6, 13.4 และ 3.4 ตามลำดับ

4.7.4 ปัจจุบันวัดซึ่งเป็นแหล่งศิลปกรรมที่ขึ้นทะเบียนโบราณสถานมีปัญหาสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมด้านใดมากที่สุด ประชากรที่ศึกษามากกว่ากึ่งหนึ่ง หรือร้อยละ 58 มีปัญหาแหล่งศิลปกรรมเสื่อมโทรมขาดการบูรณะซ่อมแซม รองลงมามีปัญหาสิ่งแวดล้อมภายในแหล่งศิลปกรรมขาดระเบียบ สกปรก การปลูกสร้างสิ่งก่อสร้างรुकูล้ำหรือประชิดแหล่งศิลปกรรม และมีทัศนียภาพเสื่อมโทรม หรือเท่ากับร้อยละ 20.6, 11.8 และ 9.6 ตามลำดับ

4.7.5 หน่วยงานทางราชการที่รับผิดชอบได้ดูแลวัดที่มีโบราณสถานที่ขึ้นทะเบียนและสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมได้ดีหรือไม่ พบว่าประชากรที่ศึกษาจำนวนกึ่งหนึ่ง หรือเท่ากับร้อยละ 51 แสดงความคิดเห็นว่าควรปรับปรุง รองลงมาแสดงความคิดเห็นว่าพอใช้ ดีแล้ว ไม่ทราบ และไม่ขอแสดงความคิดเห็น หรือเท่ากับร้อยละ 31.4, 10.8, 5 และ 1.8 ตามลำดับ

4.7.6 หน่วยงานราชการที่รับผิดชอบวัดควรปรับปรุง การจัดการดูแลสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมอย่างไร ประชากรที่ศึกษาจำนวนกึ่งหนึ่ง หรือเท่ากับร้อยละ 50 ควรมีการประชาสัมพันธ์ทรรศการ แผ่นพับ เอกสาร รองลงมาควรมีการประสานงานกับหน่วยงานอื่น ๆ ในท้องถิ่นรวมทั้งประชาชนเพื่อร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ควรมีสถาบันและเจ้าหน้าที่ประจำเพื่อบริการนักท่องเที่ยว ควรปรับปรุงการจัดการ มูลฝอย ให้สะอาดมากขึ้น และควรปรับปรุงให้มีสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ หรือเท่ากับร้อยละ 19, 18.7, 9.8, และ 2.5 ตามลำดับ

4.7.7 หน่วยงานที่ควรมีบทบาทในการดูแลสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในวัดพบว่า ประชากรที่ศึกษาส่วนใหญ่ หรือร้อยละ 90 มีความเห็นว่ากรมศิลปากรควรมีบทบาทในการดูแลสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในวัดมากที่สุด เพราะเป็นหน่วยงานที่ใกล้ชิดและมีความรู้ในด้านศิลปกรรม รองลงมาคือองค์การบริหารส่วนตำบล กรมการศาสนา และหน่วยงานอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่น หรือเท่ากับร้อยละ 4.9, 3.1 และ 2 ตามลำดับ ดังรายละเอียดในตาราง 17

ตาราง 17 จำนวนและร้อยละของปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะของการอนุรักษ์และฟื้นฟู
สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะการอนุรักษ์และฟื้นฟู สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม	จำนวน (N=102)	ร้อยละ
<u>ปัญหาเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม</u>		
-ไม่มีปัญหา	20	19.6
-มีปัญหา	80	78.4
-ไม่แสดงความคิดเห็น	2	2.0
<u>ปัญหาเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัด</u>		
-ขาดความรู้ในเรื่องการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม	50	49.0
-ขาดงบประมาณในการดำเนินกิจกรรมร้อยละ	22	21.3
-ทางราชการไม่ให้ความสำคัญสนับสนุน	18	17.7
-มีความขัดแย้งภายในกลุ่มองค์กรของวัด	12	12.0
<u>เมื่อมีปัญหาในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมวัด</u>		
<u>ดำเนินการแก้ไขปัญหาโดย</u>		
-ให้เจ้าอาวาสเป็นผู้แก้ปัญหาความขัดแย้งโดยการอบรมสั่งสอน	50	49.6
-โดยการประชุมในรูปแบบกรรมการวัด	33	33.6
-โดยการเสนอเรื่องต่อคณะสงฆ์ตามลำดับชั้น	14	13.4
-มีการแบ่งงานชัดเจนและปฏิบัติตามหน้าที่	4	3.4
<u>ปัจจุบันวัดที่ขึ้นทะเบียนโบราณสถานมีปัญหาสิ่งแวดล้อม</u>		
<u>ศิลปกรรมเสื่อมโทรมด้านใด</u>		
-แหล่งศิลปกรรมเสื่อมโทรมขาดการบูรณะซ่อมแซม	59	58.
-สิ่งแวดล้อมภายในแหล่งศิลปกรรมขาดระเบียบ สกปรก รกรุงรัง	21	20.0
-การปลูกสร้างสิ่งก่อสร้างรุกล้ำหรือประชิดแหล่งศิลปกรรม	12	11.8
-ทัศนียภาพเสื่อมโทรม	10	9.6

ตาราง 17 (ต่อ)

ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะการอนุรักษ์และฟื้นฟู สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม	จำนวน	ร้อยละ
<u>หน่วยงานทางราชการที่รับผิดชอบได้ดูแลวัดที่มีโบราณสถานที่ยื่น</u>		
<u>ทะเบียนและสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมได้ดีหรือไม่</u>		
-ควรปรับปรุง	52	51.0
-พอใช้	32	31.4
-ดีแล้ว	11	10.8
-ไม่ทราบ	5	5.0
-ไม่ขอแสดงความคิดเห็น	2	1.8
<u>หน่วยงานราชการที่รับผิดชอบวัดควรปรับปรุงการจัดการดูแล</u>		
<u>สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมอย่างไร</u>		
-ควรมีการประชาสัมพันธ์เช่น นิทรรศการ แผ่นพับ เอกสาร ข้อมูล ให้ประชาชนทราบ	50	50.0
-ควรมีการประสานงานกับหน่วยงานอื่นๆ ในท้องถิ่นรวมทั้ง ประชาชนเพื่อร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ให้มากยิ่งขึ้น	20	19.0
-ควรมีสำนักงานและเจ้าหน้าที่ประจำเพื่อบริการนักท่องเที่ยวและ ประชาชน	19	18.7
-ควรปรับปรุงการจัดการขยะมูลฝอย	10	9.8
-ควรปรับปรุงให้มีสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ	3	2.5
<u>หน่วยงานที่ควรมีบทบาทในการดูแลสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในวัด</u>		
-กรมศิลปากร	91	90.0
-องค์การส่วนบริหารส่วนตำบล	5	4.9
-กรมการศาสนา	4	3.1
-หน่วยงานอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่น	2	2.0

2. ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ

สำหรับข้อมูลเชิงคุณภาพ จากการแบ่งกลุ่มวัดออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 กลุ่มวัดที่มีระดับบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมควรปรับปรุง ได้แก่ วัดแหลมจากและวัดศาลาห้วยาง กลุ่มที่ 2 วัดกลุ่มที่มีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในระดับดี ได้แก่ วัดสุวรรณคีรี และวัดท้ายยอ เพื่อทราบข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเพิ่มเติมจากการศึกษาเชิงปริมาณโดยการสัมภาษณ์แบบเชิงลึกและการสังเกตบุคลากรวัดและผู้แทนชุมชน จำนวน 24 ราย ดังผลการศึกษาดังนี้

กลุ่มที่ 1

วัดแหลมจากและวัดศาลาห้วยาง

วัดแหลมจาก

1. ประวัติความเป็นมา

สถานที่ตั้ง วัดแหลมจาก ตั้งอยู่หมู่ที่ 6 ตำบลปากกรอ อำเภอสิงหนคร สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย เส้นทางที่จะไปถึงวัดมี 2 เส้นทาง หากตั้งต้นจากอำเภอหาดใหญ่ ไปทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 408 ระยะทางจากอำเภอหาดใหญ่ไปถึงวัดแหลมจากประมาณ 50 กิโลเมตร อีกเส้นทางไปทางอำเภอรัตนภูมิผ่านอำเภอกวนเนียงเข้าบ้านปากจั่นเรือข้ามทะเลสาบสงขลา ก็จะถึงวัดแหลมจาก ถ้าไปทางอำเภอกวนเนียงระยะทางประมาณ 40 กิโลเมตร สถานที่ตั้งของวัดตั้งอยู่บริเวณแหลมปากกรอดติดกับทะเลสาบสงขลา ลักษณะพื้นที่วัดเป็นที่ราบลุ่มบางแห่งมีน้ำท่วมขังเช่นบริเวณโรงครัว วัดมีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 6 ไร่

วัดนี้ไม่ได้เก่าแก่มากนัก สร้างมาประมาณ 100 ปีเศษ เริ่มแรกเป็นที่พักสำนักสงฆ์ธรรมดาจนกระทั่ง พระมหาลอย จนทสโร มัจฉาพรพรา จึงได้เริ่มมีการพัฒนาขึ้นเรื่อย ๆ จากสำนักสงฆ์ จนได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาก่อตั้งเป็นวัด พระมหาลอยจนทสโร เป็นเถระอาจารย์ผู้ทรงเกียรติของเมืองสงขลาได้จำพรรษาที่วัดนี้จนกระทั่งสิ้นอายุขัย

วัดแหลมจากตั้งแต่เริ่มก่อสร้างมาจนถึงปัจจุบันมีเจ้าอาวาสปกครองมา 8 รูป ด้วยกัน

คือ

1. พระมหาลอย จนทสโร ประมาณ พ.ศ. 2440-2482
2. พ่อท่านสมุห์ซุ่ม (น้องชายพระมหาลอย พ.ศ. 2482-2503)
3. พ่อท่านคล้าย (พ.ศ. 2503-พ.ศ. 2515)

4. พ่อท่านแดง (พ.ศ. 2515 - พ.ศ. 2517)
5. พระครูลาว ธารทิวชิโอ (บุตรบุญธรรมพระมหาลอย พ.ศ. 2528 - พ.ศ. 2541)
6. พ่อท่านล้วน (พ.ศ. 2541 - พ.ศ. 2542)
7. พระสนิท เตชะธรรมโม (พ.ศ. 2542 - 2543)
8. พระมหากมลศักดิ์ อีสสวาโร (เจ้าอาวาสคนปัจจุบัน)

พระมหาลอย จนทสโร เป็นพระที่แตกฉานทางพระปริยัติธรรม และในทางนวกกรรม การก่อสร้างมีความชำนาญมากในด้านงานไม้ งานปูน ซึ่งท่านสามารถทำได้ด้วยตนเอง ท่านได้สร้างพระไสยาสน์ (พระนอน) ขนาดใหญ่ ยาวประมาณ 44 เมตร วัสดุที่ใช้ มีการเผาอิฐเผาปูนขาว ทำด้วยหินดินดานเกาะยอบานปูน มีลักษณะพุทธศิลป์แบบภาคใต้ ชาวบ้านในพื้นที่แหลมจากมีความศรัทธาในพระมหาลอยจนทสโร จึงร่วมกันช่วยก่อสร้างด้วยจิตศรัทธานอกจากนั้นยังมีชาวบ้านชุมชนตำบลใกล้เคียง เช่นบ้านท่าบง บ้านป่อทราย และบ้านป่าขาดมาร่วมสร้างหลังจากเสร็จงานประจำการทำงาน และทำการประมง ใช้ระยะเวลาในการก่อสร้างประมาณ 3 ปี จนกระทั่งสำเร็จ ต่อมาพระไสยาสน์หรือพระนอนองค์นี้ได้ขึ้นทะเบียนโบราณสถานแห่งชาติประกาศในหนังสือราชกิจจานุเบกษา ซึ่งในปัจจุบันองค์พระนอนได้ชำรุดทรุดโทรมมาก บริเวณพระเศียรได้หักพัง และบริเวณลำองค์ได้ยุกร่อนไปเป็นจำนวนมาก

พระมหาลอยผู้สร้างพระนอนเป็นพระที่เคร่งในศีล วินัย และชอบอ่านหนังสือมีการแปลพระสูตร พระวินัย และแปลพระปริยัติธรรม ที่ท่านเน้นมากก็คือ การรักษาความสะอาดสิ่งแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นการกวาดวัดและดูแลความเป็นระเบียบเรียบร้อยในวัด เป็นผู้นำพระสงฆ์ในวัดทำงานความสะอาดบริเวณเสนาะสนะ ทำให้พระสงฆ์เป็นคนรักษาความสะอาด และมีกฎ ระเบียบสร้าง ความสามัคคีรักใคร่ปรองดองภายในวัด พระมหาลอยได้ถ่ายทอดวิชาความรู้ต่าง ๆ ด้านการก่อสร้างแก่พระครูลาว ซึ่งเป็นบุตรบุญธรรม และต่อมาได้เป็นเจ้าอาวาสรูปที่ 5 ของวัดแหลมจาก และเป็นผู้สร้างพระนอนองค์ใหม่ขึ้นในปีพ.ศ. 2532

2. บริบททางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ

ชุมชนรอบ ๆ วัดแหลมจากมีประมาณ 70 ครัวเรือน จำนวน 293 คน เป็นเพศชาย 153 คน เพศหญิง 140 คน (ข้อมูลประชากรตามสถิติทะเบียนราษฎร อำเภอสิงหนคร ณ วันที่ 30 กันยายน พ.ศ. 2543)นอกจากนั้น ยังมีประชากรแฝงอีกจำนวนหนึ่ง ที่เข้ามาพักอาศัยอยู่ชั่วคราวเพื่อประกอบอาชีพการเพาะเลี้ยงกุ้งกุลาดำ และการเลี้ยงปลาทับทิม ประชากรส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา ชุมชนมีวิถีชีวิตแบบชาวบ้าน ยังมีสภาพเป็นชนบทส่วนใหญ่ประกอบอาชีพประมงจากทะเลสาบสงขลามีการเลี้ยงปลากะพง ปลาทับทิม และมีการทำนาทุ่งกุลาดำ

การทำเกษตรกรรมได้มีไว้จำหน่ายมีเพียงเพื่อรับประทานในครัวเรือนและเครือญาติ ในชุมชนส่วนใหญ่จะมีปัญหาในเรื่องน้ำจืดในการอุปโภคและบริโภค ทางภาครัฐโดยสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท จังหวัดสงขลา กำลังดำเนินการช่วยเหลือโดยการขุดสระน้ำ เพื่อสร้างน้ำประปา ซึ่งอยู่ในระหว่างการตรวจสอบคุณภาพ ชุมชนบริเวณวัดแหลมจากในปัจจุบันเป็นพื้นที่กำลังพัฒนาการคมนาคมทางบกประชาชนส่วนใหญ่นิยมใช้การเดินทางทางบกมากกว่าทางน้ำ จากการสัมภาษณ์ชาวบ้าน ลักษณะภูมิอากาศ ตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนกรกฎาคม อากาศ เริ่มร้อนและจะมีอุณหภูมิสูงสุดในเดือนเมษายน แต่จะไม่ร้อนมากนักเนื่องจากตั้งอยู่ใกล้ทะเล ตั้งแต่เดือนสิงหาคมถึงเดือนกรกฎาคมจะมีฝนตกชุก ฝนจะตกมากที่สุดในเดือนธันวาคม และตกน้อยที่สุดในเดือนกุมภาพันธ์ (นายนำ เรืองศรี, สัมภาษณ์)

วัฒนธรรม ประเพณีที่นิยมของชาวบ้านจะทำพิธีสงฆ์พระมหาลอยในเดือนเมษายนของทุกปีและประเพณีงานเดือนสิบ ซึ่งลูกหลานที่ไปทำงานต่างถิ่นจะกลับมาทำบุญที่วัด และกลับมาพบปะพี่น้องและญาติผู้ใหญ่ที่บ้านเกิด ในชุมชนมีความเชื่อศรัทธาในรูปปั้นพระมหาลอยมาก มีการอธิษฐานบนบานให้สมหวังในสิ่งที่ปรารถนา และยามที่มีความทุกข์หรือมีปัญหาทางด้านจิตใจ

เศรษฐกิจของชุมชนในวัดแหลมจากมีฐานะปานกลางเป็นส่วนใหญ่ (ข้อมูลจากพัฒนาชุมชนอำเภอสิงหนคร พ.ศ.2544) จากการประกอบอาชีพการประมงในทะเลสาบสงขลา และมีการส่งเสริมอาชีพการประมงการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในพื้นที่ริมทะเลสาบ เช่น การเลี้ยงปลาทับทิมของบริษัทเครือเจริญโภคภัณฑ์ (ซีพี) และการเลี้ยงกุ้งกุลาดำ ในการเดินทางเข้าสู่ชุมชนมีการคมนาคมสะดวกขึ้น ด้านศาสนา ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธร้อยละ 95 ศาสนาอิสลามร้อยละ 5 ในด้านสาธารณูปโภคประชาชนมีไฟฟ้าใช้ทุกครัวเรือน ในชุมชนยังไม่มีน้ำประปาใช้ต้องอาศัยการรองรับน้ำฝนการเก็บน้ำด้วยภาชนะขนาดใหญ่เช่นโอ่งน้ำขนาดใหญ่ ถังน้ำใหญ่ และซื้อน้ำจืดจากเอกชน ในปัจจุบันประธานองคมนตรีและรัฐบุรุษอาวุโสพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้เข้ามาเป็นผู้สนับสนุน ดูแล ประสานงานแก้ไขปัญหาในพื้นที่ด้วย

3. ปัจจัยที่ส่งเสริม

3.1 ได้รับการสนับสนุนจากพลเอกเปรม ติณสูลานนท์

จากการสัมภาษณ์ชุมชนในพื้นที่วัดแหลมจากและบุคลากรในวัดแหลมจากซึ่งมีปัจจัยที่ส่งเสริมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมหลายประการเช่น มีประธานองคมนตรีและรัฐบุรุษอาวุโสพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เข้าไปช่วยเหลือประสานและพัฒนาในพื้นที่ ทำให้ชุมชนในวัดแหลมจากมีหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนให้ความสนใจ แต่ในการพัฒนานี้ไม่ได้เข้าไปพัฒนาที่วัดโดยตรงหากจะเน้นในด้านการพัฒนาชุมชนเป็นหลักเช่น ด้านการประกอบ

อาชีพทางด้านเศรษฐกิจและแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำจืดในการบริโภค อุปโภค รวมทั้งปัญหาเกี่ยวกับอาชญากรรมในพื้นที่

3.2 สถานที่ตั้ง

ปัจจัยที่ส่งเสริมอีกประการหนึ่งวัดแหลมจากมีสถานที่ตั้งที่เหมาะสมและทัศนียภาพที่งดงามมาก สะดวกในด้านคมนาคม ซึ่งมาวัดได้ทั้งทางน้ำ ทางบก มีอาณาเขตติดต่อได้หลายอำเภอ นอกจากนี้ยังเป็นสถานที่ที่เหมาะสมในด้านการส่งเสริมประเพณี วัฒนธรรม เช่น การชักพระทางน้ำ การประกอบประเพณีที่เกี่ยวข้องกับศาสนา เช่น ลอยกระทง

4. ปัจจัยที่เป็นอุปสรรค

4.1 การขาดความรู้ของบุคลากรในวัดและชุมชน

การขาดความรู้ของบุคลากรในวัดและชุมชนเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมซึ่งเห็นได้จากการที่มีการสร้างพระนอนองค์ใหม่ ในปี พ.ศ. 2532 ซึ่งเป็นพระนอนศิลปกรรมสมัยใหม่สร้างบริเวณใกล้เคียงกับองค์เก่า ในปัจจุบันได้สร้างองค์พระนอนองค์ใหม่เสร็จสมบูรณ์แล้ว แต่ศาลาที่ปิดองค์พระนอนมีเพียงโครงสร้างยังไม่ได้มุงหลังคา เนื่องจากวัดได้มีหนี้สินในการจ้างเหมาการสร้างศาลาปิดองค์พระนอนองค์ใหม่จำนวนหลายแสนบาท ก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างบุคลากรในวัด ซึ่งแบ่งออกเป็นกลุ่มเจ้าอาวาสและกลุ่มคณะกรรมการวัด จากการสัมภาษณ์พบว่าประชาชนส่วนหนึ่งรวมทั้งเจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน ไม่เห็นด้วยในการก่อสร้างพระนอนองค์ใหม่ เพราะต้องการให้บูรณะองค์เก่ามากกว่าสร้างขึ้นใหม่ แต่คณะกรรมการวัดและประชาชนบางส่วน ต้องการสร้างของใหม่ที่งดงามทันสมัย เพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวจากชาวต่างประเทศเช่น มาเลเซีย สิงคโปร์

จะเห็นได้ว่าแทนที่บุคลากรในวัดและชุมชนจะร่วมกันบูรณะซ่อมแซมพระนอนองค์เก่าซึ่งมีอายุประมาณร้อยปี กลับสร้างพระนอนองค์ใหม่ทดแทนของเก่า ซึ่งต้องเสียค่าใช้จ่ายมากทำให้วัดมีหนี้สินมากมาย และปล่อยให้ของเก่าอยู่ในสภาพทรุดโทรมมากยิ่งขึ้น นอกจากนั้นผลจากการตอกเสาเข็มในการสร้างศาลาพระนอนองค์ใหม่ซึ่งอยู่ใกล้พระนอนองค์เก่าทำให้บริเวณลำองค์พระนอนองค์เก่าแตกร้าว ทำให้พระเศียรของพระนอนองค์เก่าหล่นลงมาปรักหักพังอยู่ได้ต้นไม้ ซึ่งคั่นอยู่ระหว่างพระนอนองค์เก่าและใหม่ จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านในท้องถิ่นและผู้แทนชุมชน ทำให้ทราบว่าไม่มีใครกล้าเข้าไปใกล้พระเศียรที่หล่นตั้งอยู่ เนื่องจากมีความเชื่อในอาเพศต่าง ๆ ทำให้ปวดท้องหรือมีอันเป็นไป นอกจากนั้นด้านหลังของพระนอนที่เป็นโบราณสถานก็ไม่ได้มีการเอาใจใส่ดูแลจากวัดและชุมชนเท่าที่ควรปล่อยให้ป่านั้นรก้าง มีวัชพืชมากมายปกคลุม และมีการขุดลอกคูคลองเข้ามาใกล้ ๆ กับบริเวณโบราณสถานองค์พระนอน ทำให้องค์พระนอนยิ่งทรุดมากขึ้น

และน้ำเค็มรุกเข้ามาใกล้ ยิ่งทำให้เกิดการผุกร่อนมากขึ้น แต่ทางวัดไม่มีการแบ่งเขตโบราณสถานในวัดและให้การดูแลเท่าที่ควร

นอกจากนั้นเนื่องจากการขาดความรู้ของบุคลากรในวัด ทำให้ปล่อยให้ผู้เข้าชมโบราณสถานในวัด มีการจุดประทัดแก่นบริเวณรูปปั้นพระมหาลอยและบริเวณใกล้แหล่งศิลปกรรมในวัดครั้งละเป็นจำนวนมาก จากคำบอกเล่าของชาวบ้านผู้แทนชุมชนและคณะกรรมการหมู่บ้าน ทำให้ทราบว่าบางวันมีการจุดประทัดแก่นจำนวนมากถึงเจ็ดหมื่นดอก ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความศรัทธาในพระมหาลอยอย่างมากมาย ผู้ที่นำประทัดมาจุดในวัดส่วนใหญ่จะเป็นนักท่องเที่ยวจากประเทศมาเลเซียซึ่งเข้ามาท่องเที่ยววัดแหลมจากโดยการประชาสัมพันธ์ของผู้หญิงคนหนึ่ง (ขอสงวนนาม) ซึ่งเป็นคนกรุงเทพฯ อายุประมาณ 65 ปี ซึ่งอ้างว่าสามารถเป็นร่างทรงของพระมหาลอย จนทูลโร และได้เข้ามาประสานงานกับคณะกรรมการวัดในการดูแลวัดมาเป็นเวลา 9 ปีแล้ว แต่เหตุการณ์การจุดประทัดนี้ จากการสัมภาษณ์เจ้าอาวาสไม่เห็นด้วย และพยายามห้ามปรามด้วยคำพูด และอธิบายว่าจะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมอย่างไรบ้าง แต่ไม่สามารถห้ามปรามบุคคลต่าง ๆ เหล่านี้ได้ เนื่องจากเจ้าอาวาสเพิ่งย้ายมาประจำวัดได้เพียงหนึ่งพรรษา และเป็นคนนอกพื้นที่ยังไม่สามารถเข้าถึงประชาชนในชุมชน จากการสัมภาษณ์และการสังเกตพบว่า บริเวณรอบ ๆ แหล่งศิลปกรรมโบราณสถานมีวัชพืชปกคลุมมากมาย ในฤดูน้ำหลากบริเวณวัดเป็นพื้นที่ที่ติดทะเลสาบสงขลามีน้ำท่วมถึง เป็นพื้นที่ลุ่มน้ำทำให้วัชพืชโตเร็วมาก นอกจากนี้ชาวบ้านยังมีความเชื่อในความศักดิ์สิทธิ์ของพระนอน ทำให้ไม่มีใครเข้าไปดูแลถากถางวัชพืชและทำความสะอาดโดยเฉพาะต้นโพธิ์ที่ขึ้นบนลำตัวของพระนอนอย่างมากมาย จากการสัมภาษณ์พบว่าความคิดเห็นส่วนใหญ่ของบุคลากรในวัดและชุมชน การอนุรักษ์คือการปล่อยให้ตามธรรมชาติไม่ควรเปลี่ยนแปลงให้ผิดไปจากเดิม หากเสียหายประการใดเป็นความผิดของกรมศิลปากรที่ไม่มาดูแล รักษา ซ่อมแซม

4.2 เจ้าอาวาสเป็นคนต่างถิ่น

นอกจากการขาดความรู้ของบุคลากรในวัด และชุมชนเจ้าอาวาสและคณะกรรมการวัด ยังมีข้อขัดแย้งในเรื่องการจัดผลประโยชน์ของวัดเพื่อนำไปพัฒนาวัดตามลำดับก่อนหลังแล้ว ยังมีปัจจัยอุปสรรคอีกอย่างหนึ่งคือ เจ้าอาวาสคนปัจจุบันเป็นคนอำเภอควนเนียง เดิมบวชอยู่ที่วัดท่าม่วง อำเภอควนเนียง เป็นพระที่มีความรู้ในด้านพระปริยัติธรรมจบเปรียญ 5 จบการศึกษาทางสายสามัญระดับปริญญาตรี บวชมา 44 พรรษา ปัจจุบันอายุ 64 ปี ได้เข้ามารักษาการตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดแหลมจากประมาณ 3 เดือน จากการสัมภาษณ์บุคคลต่าง ๆ ในวัดและการสังเกตพบว่า เจ้าอาวาสไม่สามารถสั่งการหรือให้คำปรึกษาคณะกรรมการในวัดได้ เนื่องจากเป็นคนใหม่

ในพื้นที่ ซึ่งยังขาดการยอมรับจากชุมชนเท่าที่ควร ท่านเจ้าอาวาสมีความคิดเห็นขัดแย้งกับความคิดของคณะกรรมการวัดหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านการอนุรักษ์ฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม และการพัฒนาวัดต่าง ๆ ซึ่งไวยาวัจกรและเจ้าอาวาสจะมีความคิดเห็นไปในทางเดียวกันคือ ต้องการให้บูรณะพระนอนองค์เก่า และต้องการให้มีการวางผังวัด มีการประชุมวางแผนงานในการที่จะก่อสร้างสิ่งต่าง ๆ ในบริเวณวัด ส่วนคณะกรรมการวัดซึ่งมีจำนวน 20 คนรวมทั้งชาวบ้านบางส่วนและผู้เป็นคนทรงต้องการพัฒนาวัดให้ทันสมัยและมีความสะดวกสบายขึ้น เจ้าอาวาสได้ให้สัมภาษณ์ว่า ไม่สามารถพูดว่ากล่าวตักเตือนผู้ใดได้ ไม่กล้าติตักห้ามจุดประทัดเพราะท่านเกรงอิทธิพลมีดีความไม่ปลอดภัยในชีวิต และท่านไม่ต้องการดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส หากแต่เกรงใจชาวบ้านบางคน ที่ต้องการให้อยู่เพื่อแก้ปัญหาต่างๆ ในวัด ในด้านการให้ความสำคัญเกี่ยวกับวัด คณะกรรมการวัดและชาวบ้านส่วนใหญ่ จะให้ความสำคัญและเข้ามาในวัด เพื่อกกราบไหว้บูชารูปปั้นของพระมหาลอย และเรื่องเครื่องรางของขลังมากกว่าเรื่องสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในวัด จากผลของความขัดแย้งของบุคลากรในวัด ทำให้พระสงฆ์ในวัดและคณะกรรมการวัดต่างคนต่างทำการพัฒนาวัด โดยไม่ปรึกษากันด้านคณะกรรมการวัดและชาวบ้านส่วนใหญ่จะเข้ามาทำถนนคอนกรีตเพื่อสร้างความเจริญ ส่วนเจ้าอาวาสจะกวาดขยะเผาขยะถางต้นไม้และวัชพืชในบริเวณวัด ส่วนพระสงฆ์อีกรูปหนึ่งคือหลวงตาคล่องนั้นไม่ต้องทำงาน เนื่องจากมีปัญหาด้านสุขภาพ จะสังเกตได้ว่าแม้ว่าทั้งสองกลุ่มจะมีความขัดแย้งในด้านความคิดและผลประโยชน์ในการพัฒนาวัด แต่มีสิ่งที่คุณคิดเห็นตรงกันคือ จะไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับบริเวณโบราณสถานหรือองค์พระนอนองค์เก่า จากการสัมภาษณ์ทำให้ทราบว่าทั้งสองกลุ่มมีความเชื่อในความศักดิ์สิทธิ์และอาเพศต่าง ๆ เหมือนกันว่า หากเข้าไปจับต้องหรือกำจัดวัชพืชในบริเวณนั้นจะเป็นการลบหลู่สิ่งศักดิ์สิทธิ์

4.3 การขาดข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

จากการสัมภาษณ์เจ้าอาวาสไม่เคยได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นทางหนังสือ วิทยุ หรือโทรทัศน์ รวมทั้งข่าวสารทางกรมการศาสนาและเอกสารของทางราชการจากกรมศิลปากร และไม่เคยได้รับการอบรมความรู้ทางด้านสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมจากหน่วยงานราชการ ผู้ที่ได้เข้ารับการอบรมแล้วก็ไม่เคยถ่ายทอดความรู้ให้รับทราบ แต่ที่ท่านมีความรู้เรื่องสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมพอสมควรนั้น เนื่องจากเคยศึกษาในขณะที่เป็นพระธรรมทูตซึ่งเป็นพระเผยแพร่ศาสนาในนามนักศึกษามหามงกุฎราชวิทยาลัย ซึ่งตรงกับกรรณการสัมภาษณ์หลวงตาคล่อง ซึ่งเป็นพระอีกรูปหนึ่งในวัดแหลมจาก ก็ไม่เคยได้รับข้อมูลข่าวสารใด ๆ เกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม นอกจากนั้นคณะกรรมการวัดและไวยาวัจกรก็ไม่ทราบข้อมูลข่าวสารจากสื่อในทุกๆ ด้าน ทำให้ขาดความรู้ในการอนุรักษ์และฟื้นฟู

สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม คณะกรรมการวัดและผู้แทนชุมชนกล่าวว่า ไม่เคยมีเจ้าหน้าที่จากหน่วยงาน กรมศิลปากรเข้ามาดูแล เยี่ยมเยียน ซ่อมแซม ให้คำแนะนำ หรือแจ้งข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมให้รับทราบ และไม่ทราบว่ามีความหมายอะไรบ้างที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ส่วนเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลที่รับผิดชอบวัดนั้นนอกจากไม่เคยได้รับเอกสารข้อมูลต่าง ๆ แล้วก็ไม่มีความเข้าใจด้านนโยบายเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ทุกคนต้องการให้กรมศิลปากรเข้ามาชี้แจงให้คำแนะนำ รวมทั้งต้องการข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเพื่อพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวและมีชื่อเสียง

4.4 การขาดความร่วมมือจากชุมชน

วัดขาดความร่วมมือจากชุมชนเท่าที่ควรสาเหตุเนื่องจากบุคลากรวัดขาดความรู้และวัดมีความขัดแย้งระหว่างเจ้าอาวาสและคณะกรรมการวัด จากคำบอกเล่าของเจ้าอาวาสวัดแหลมจากมีชุมชนที่อยู่ใกล้วัดจำนวน 70 ครัวเรือน แต่ในการออกบิณฑบาตรในแต่ละวันมีคนใส่บาตรเจ้าอาวาสเป็นจำนวนสูงสุด 4-5 ครัวเรือนและจำนวนน้อยที่สุด 2 ครัวเรือน ส่วนหลวงตาคลองพระอีกรูปหนึ่งในวัดแหลมจากซึ่งออกบิณฑบาตรเช่นกัน ก็ได้รับอาหารจากชุมชนประมาณ 4-5 ครัวเรือนในแต่ละวัน สำหรับวันพระก็มีคนมาทำบุญประมาณ 6-8 คน ส่วนใหญ่เป็นผู้หญิงผู้สูงอายุวัย 70-85 ปี ที่อาศัยอยู่ใกล้วัด

จากการสอบถามชาวบ้าน พบว่ามีหลายสาเหตุ เช่น ขาดความศรัทธา เนื่องจากชาวบ้านไม่เลื่อมใสในตัวบุคคลในวัด ด้วยลักษณะชุมชนวัดแหลมจากเป็นลักษณะท้องถิ่นชนบท ชาวบ้านส่วนใหญ่นิยมและศรัทธาพระที่เก่งทางวัดถุมงคลและทางด้านพัฒนา ชาวบ้านส่วนใหญ่จะนิยมพระสงฆ์ที่เก่งในทางเครื่องรางของขลังในทางโหราศาสตร์ และเป็นคนในชุมชน แม้หลวงตาคลองจะเป็นคนในพื้นที่ และบวชประจำวัดมาประมาณ 10 พรรษา แต่ท่านไม่มีความรู้ไม่ว่าจะทางด้านการศึกษาทางสายสามัญหรือทางพุทธศาสนา ส่วนเจ้าอาวาสคนปัจจุบันนั้นท่านมีความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม ซึ่งในการมาประจำที่วัดนี้ทางกรมศาสนาส่งมา แต่ท่านเป็นคนนอกพื้นที่ อีกทั้งมีบุคลิกเป็นคนพูดตรง โผงผาง ทำงานทุกอย่างในการดูแลวัดด้วยตนเอง ทำให้การประชาสัมพันธ์และมนุษยสัมพันธ์กับชุมชนยังมีน้อย รวมทั้งไม่สามารถสร้างความประทับใจให้ประชาชนในพื้นที่ยอมรับได้รวดเร็ว จากการที่พระสงฆ์ในวัดมีข้อขัดแย้งกับคณะกรรมการวัด ก็ทำให้ชาวบ้านมีความศรัทธาน้อยลง และไม่สามารถทำให้ชาวบ้านเข้ามาให้ความร่วมมือกับวัดได้ นอกจากนี้วัดก็มีปัญหาขัดแย้งกับชุมชน ในเรื่องสถานที่ตั้งโรงเรียน ซึ่งวัดไม่ยอมให้ใช้สถานที่ของวัด ทำให้ชุมชนไม่พอใจ สาเหตุอีกประการคือวัดยังไม่มีแผนในการจัดลำดับความสำคัญในการขอความ

ช่วยเหลือจากชุมชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม เช่น การบูรณะสิ่งแวดล้อม แหล่งศิลปกรรมโบราณสถานพระนอนองค์เก่า หรือสร้างศาลาเพื่อประดิษฐานองค์พระนอนใหม่ ความขัดแย้งจากความเชื่อของชุมชนที่มีต่อวัดซึ่งแบ่งออกเป็นสองกลุ่มคือ กลุ่มที่ต้องการให้สร้างพระนอนองค์ใหม่ และกลุ่มที่ไม่ต้องการให้สร้าง เนื่องจากมีความเชื่อในด้านอาถรรพ์เช่น การสร้างพระองค์ใหม่ยื่นเท้าไปยังศีรษะของพระองค์เก่าเป็นสิ่งไม่ดี ทำให้ไม่อยากเข้ามายุ่งเกี่ยวในวัดนอกจากวันประเพณี หรือเทศกาล นอกจากนี้ยังมีสาเหตุจากการที่ชุมชนแห่งนี้มีการพัฒนาให้มีการลงทุนในการประมง การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในพื้นที่ริมทะเลสาบสงขลาทำให้มีการเปลี่ยนแปลงโยกย้ายที่อยู่ มีคนต่างถิ่นเข้าไปลงทุนในพื้นที่มากขึ้น ซึ่งคนเหล่านี้อาจจะเดินทางไปเข้ากลับเย็น ทำให้ไม่มีความสัมพันธ์กับวัดมากนัก

5. แหล่งศิลปกรรมเหล่านี้ยังมีความหมายต่อวิถีชีวิตและชุมชน

วัดแหลมจากมีโบราณสถานที่ยังมีความหมายต่อวิถีชีวิตและชุมชน สังเกตได้จากประชาชนยังมาทำบุญที่วัด ถึงแม้จะมีจำนวนไม่มาก แต่ความสัมพันธ์ในด้านจิตใจยังมีความผูกพัน และสัมพันธ์กันมาก ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังมีความศรัทธาเชื่อถือต่อแหล่งศิลปกรรม สังเกตได้จากบริเวณพระนอนองค์เก่ามีการปิดทองบริเวณแก้มพระจำนวนมากมาย และบริเวณองค์พระมีการเอาจีวรพระไปห่มไว้เพื่อป้องกันแดดและฝน และในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาวัดยังมีการมาบวชพระ ซึ่งในระยะเข้าพรรษามีการบวชพระในวัดจำนวน 5-6 รูป การเข้ามากราบไหว้แหล่งศิลปกรรมโบราณสถานก็ยังมีอยู่บ้าง ถึงแม้จะมีจำนวนน้อยกว่าการกราบไหว้รูปปั้นอดีตเจ้าอาวาสพระมหาลอย ซึ่งมีชาวบ้านมาทำความสะอาดบริเวณหน้ารูปปั้นของท่านมหาลอยและบริเวณเจดีย์สม้าเสมอ

6. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

ชาวบ้านในชุมชนก็มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมถึงแม้จะน้อย เนื่องจากขาดแคลนความรู้และข้อมูลข่าวสารการประชาสัมพันธ์ และขาดผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง แต่ในกรณีที่วัดต้องการพัฒนา คณะกรรมการวัดก็สามารถจัดหามาได้ เช่นการหาคนมาก่อสร้างและปูพื้นซีเมนต์บริเวณถนนหน้าบริเวณรูปปั้นพระมหาลอย ซึ่งในการจัดหามาได้ต้องเลี้ยงดูอาหารกลางวันและน้ำดื่มและไม่ต้องจ่ายตอบแทนเป็นเงินทอง ความขัดแย้งของบุคลากรในวัดทำให้กิจกรรมการมีส่วนร่วมเป็นแบบชนิดใครสนิทกับใครฝ่ายไหนก็ให้ความร่วมมือกิจกรรมต่าง ๆ กับฝ่ายนั้นนอกจากนั้นอาจจะเป็นเนื่องจากสภาวะสังคมและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ทุกคนมีภาระในการประกอบอาชีพ และอาจจะทำให้ความผูกพันในชีวิตประจำวันของชาวบ้านกับวัดลดน้อยลง นอกจากนั้นการประกอบอาชีพเป็นการทำการประมงส่วนใหญ่ ซึ่งนิยมทำกันในเวลากลางคืน ในเวลากลางวันชาวบ้านส่วนใหญ่จะว่างงาน และนิยมการเล่นการพนัน เช่น ไพ่ และ

ไปนั้น ซึ่งในการเล่นการพนันนี้จะมีทั้งผู้หญิงและชาย ทำให้มีผลตามมาคือ มีโจรผู้ร้าย และปัญหาทางด้านอาชญากรรมเพิ่มขึ้น จำนวนปืนเถื่อนในหมู่บ้านก็มีมาก ความเชื่อของชาวบ้านจึงนิยมทางด้านเครื่องรางของขลังเพื่อป้องกันตนเอง แม้ทางราชการจะทราบปัญหาและหาแนวทางแก้ปัญหาโดยการพัฒนาด้านต่าง ๆ เข้าไปในหมู่บ้าน ก็ยังไม่สามารถแก้ปัญหาได้อย่างรวดเร็ว ต้องใช้เวลา นอกจากนี้จากการที่มีผู้คนจากสถานที่อื่นเข้าไปลงทุนในการประกอบอาชีพในพื้นที่มาก ทำให้ไม่มีความสัมพันธ์กับวัดเท่าที่ควร ทำให้ขาดการร่วมมือในกิจกรรมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านความคิดการวางแผนอนุรักษ์ การเข้าร่วมกิจกรรมหรือการแก้ปัญหาต่าง ๆ

7. วัดมีจุดมุ่งหมายในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมและใช้อุปกรณ์อะไรบ้าง

จากการสัมภาษณ์บุคลากรในวัด สามารถสรุปจุดมุ่งหมายในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมทั้งชาวบ้านและวัดมีจุดมุ่งหมายในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในส่วนนี้ตรงกันคือต้องการสืบสานความรู้ความสามารถของพระมหาลอยผู้สร้างองค์พระนอนขึ้น และต้องการให้เป็นสิ่งมงคลแก่ภาคใต้ ป้องกันอาเพศต่าง ๆ สร้างความสงบ ให้คนมีศีลธรรม และที่สำคัญคือต้องการให้นำรายได้เข้าสู่วัดโดยเฉพาะอย่างยิ่งจากชาวต่างประเทศ เช่น ชาวมาเลเซีย สิงคโปร์ ซึ่งเข้ามาท่องเที่ยวและมาไหว้พระนอน เพื่อวัดจะได้เป็นที่พึ่งของชาวบ้านตลอดไป และวิธีการอนุรักษ์ของบุคลากรในวัดและชุมชนคือการปล่อยให้คงอยู่ในสภาพเดิม ไม่เข้าไปเปลี่ยนแปลง ไม่ต้องใช้เทคนิครักษาดูแลเพราะได้ขึ้นทะเบียนเป็นของกรมศิลปากร การรักษาดูแลป้องกัน การบูรณะฟื้นฟูเป็นหน้าที่ของกรมศิลปากรเท่านั้น

8. วัดต้องใช้ความรู้อะไรบ้าง

จากการสัมภาษณ์หลาย ๆ คนในวัดแหลมจากและตัวแทนชุมชนบุคลากรวัดและประชาชน ส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ไม่ว่าจะวิธีการอนุรักษ์ฟื้นฟู และการดูแลรักษาส่วนใหญ่เข้าใจว่า การอนุรักษ์คือการปล่อยให้คงอยู่ในสภาพเดิมตามธรรมชาติเมื่อทรุดโทรมก็สร้างใหม่ทดแทนของเก่า เพราะต่อไปก็จะกลายเป็นของเก่าเอง เมื่อได้ขึ้นทะเบียนโบราณสถานแล้ว ก็เป็นหน้าที่ของกรมศิลปากรที่จะต้องเข้ามาดูแล ไม่ใช่เรื่องของวัด อย่างไรก็ตามคนกลุ่มเหล่านี้ยังต้องการความรู้ต่าง ๆ ในการอนุรักษ์ ต้องการทราบข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ไม่ว่าจะวิธีการแจกแผ่นพับหรือนิตยสารทางศาสนา การจัดอบรม และการให้คำแนะนำจากหน่วยงานต่าง ๆ ของราชการที่เกี่ยวข้องพวกเขาต้องการให้กรมศิลปากรเข้าไปดูแลหรือให้คำแนะนำช่วยเหลือให้ความสนใจเพราะชาวบ้านส่วนใหญ่ยังมีความศรัทธาในแหล่งศิลปกรรมและแหล่งศิลปกรรมนี้ยังมีความหมายต่อประชาชนเหล่านั้นในยามที่ชาวบ้านมีปัญหาต่าง ๆ ก็เป็นที่พึ่งทางด้านจิตใจในการอธิษฐานบนบานต่าง ๆ

จากการศึกษาเชิงคุณภาพวัดแหลมจากสรุปได้ว่า ปัจจัยที่ส่งเสริมบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมได้แก่ การสนับสนุนจากประธานองคมนตรีวีรบุรุษอาวุโสพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ และทำเลที่ตั้งที่งดงามและสะดวกในการคมนาคมทางบกและทางน้ำเหมาะสมในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและประเพณีต่าง ๆ เช่นการลอยกระทง ส่วนปัจจัยที่เป็นอุปสรรคได้แก่การขาดความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของบุคลากรในวัดและชุมชน การมีความขัดแย้งของบุคลากรในวัด และระหว่างวัดกับชุมชน

วัดศาลาห้วยยาง

1. ประวัติความเป็นมา

สภาพทั่วไป วัดศาลาห้วยยาง ตั้งอยู่เลขที่ 321 บ้านห้วยยาง ถนนไทรบุรี หมู่ที่ 15 ตำบลป่อเต็ก อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มีเนื้อที่ 10 ไร่ 2 งาน 86.8 ตารางวา อาณาเขตทิศตะวันออกจดถนนไทรบุรี ทิศตะวันตกจดทางรถไฟสายหาดใหญ่-สงขลา ทิศเหนือจดที่ครอบครองเอกชน ทิศใต้จดถนนสาธารณะ

สภาพพื้นที่วัดเป็นที่ราบ ตั้งอยู่บนพื้นที่ทราย ภายในวัดมีโรงเรียนเทศบาล 3 มีอาคารเรียน 3 หลัง มีศาสนสถานที่สำคัญดังนี้

1.1 อุโบสถ (โบสถ์) กว้าง 10.50 เมตร ยาว 14.80 เมตร สร้างคอนกรีตเสริมด้วยไม้ประดู่ทางเข้ามีภาพลายเขียนสีเป็นรูปเทพพนมพื้นเมืองอยู่ในสภาพชำรุดมากหน้าบันด้านหน้าเป็นลายปูนปั้นมีกำแพงแก้วล้อมรอบ พร้อมทั้งซุ้ม ลักษณะอุโบสถเป็นอุโบสถที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของอุโบสถทางใต้ ซึ่งจะพบได้ที่คล้ายคลึงกันหลาย ๆ วัด เช่น วัดแจ้ง วัดชัยมงคล วัดควนเจดีย์ เป็นต้น

1.2 หอระฆัง กว้างประมาณ 3 เมตร ยาว 3 เมตร สูง 5 เมตร มีลักษณะเป็นหอระฆังที่คล้ายคลึงกับวัดโดยทั่วไปในจังหวัดสงขลา

1.3 กุฏิ เป็นกุฏิเก่าอยู่ในสภาพที่ทรุดโทรมมาก จำนวน 10 หลัง โครงสร้างเป็นอาคารไม้ 7 หลัง ครึ่งตึกครึ่งไม้ 3 หลัง

จากการสัมภาษณ์ของเจ้าอาวาสคนปัจจุบัน วัดศาลาห้วยยางเป็นวัดที่สร้างเมื่อประมาณวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2300 ปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา มีเนื้อที่ 10 ไร่ 2 งาน 15 ตารางวา ชาวบ้านห้วยยางร่วมกับชาวจีนที่อพยพมาอยู่ที่นี่ แล้วยกมาร่วมกันสร้างวัดนี้ระยะแรกได้นิมนต์พระหน่อมมาอยู่ปกครองวัดและเป็นเจ้าอาวาสองค์แรกชาวบ้านเรียกวัดนี้ว่า "วัดหลาห้วยยาง" ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา ประมาณ พ.ศ. 2310 วัดศาลาห้วยยางมีเจ้าอาวาสมาจนถึงปัจจุบัน เป็นรูปที่ 7 ในวัดศาลาห้วยยางปัจจุบันมีพระสงฆ์จำพรรษา 9 รูป มีเจ้าอาวาส 1 รูป มีผู้ช่วยเจ้าอาวาสอย่างไม่เป็นทางการ 1 รูป ไม่มีไวยาวัจกรและไม่มีคณะกรรมการวัด

2. บริบททางสังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจ

วัดศาลาห้วยางมีชุมชนรอบๆ บริเวณใกล้เคียงวัดหลายชุมชน เช่น ชุมชนศาลาห้วยาง ชุมชนแก้วแดง ชุมชนลำโรง ชุมชนกุโบร์ ลักษณะชุมชนมีวิถีชีวิตแบบคนเมืองมีการประกอบอาชีพหลากหลายมีทั้งรับราชการ ค้าขาย ลูกจ้าง กรรมกรและผู้คนที่อพยพจากถิ่นอื่นเข้ามาประกอบอาชีพ บ้านเรือนชุมชนที่อยู่ใกล้วัดมีมากกว่า 100 ครัวเรือน สถานที่ตั้งวัด อยู่ในเขตเทศบาลนครสงขลา ในบริเวณวัดใกล้ ๆ กับบริเวณโบราณสถานจะมีโรงเรียนเทศบาล 3 มีการสร้างขึ้นตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน 2506 สถานที่ตั้งวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนมีความเจริญ การคมนาคมสะดวกมีถนนกาญจนวนิชผ่านหน้าวัด ในด้านสาธารณูปโภคประชาชนมีไฟฟ้าและน้ำประปาใช้ทุกครั้ง ไม่มีปัญหาในเรื่องขาดแคลนน้ำจืด ทางด้านเศรษฐกิจประชาชนประกอบอาชีพหลากหลายมีชุมชนอยู่กันหนาแน่น ฐานะทางเศรษฐกิจปานกลางถึงระดับดีเป็นส่วนใหญ่

3. ปัจจัยที่ส่งเสริม

วัดศาลาห้วยางมีปัจจัยส่งเสริมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูศิลปกรรมที่เด่นชัดได้แก่

3.1 สถานที่ตั้งของวัด สถานที่ตั้งของวัด มีการคมนาคมที่สะดวกมีความเจริญตั้งอยู่ในเขตเทศบาลนครสงขลาให้การดูแลไม่มีปัญหาทางด้านน้ำดื่ม ไฟฟ้า หรือน้ำประปา สะดวกในการติดต่อสื่อสาร การขนส่ง เจ้าหน้าที่กรมศิลปากรเดินทางเข้ามาดูแลได้สะดวก จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่กรมศิลปากร วัดศาลาห้วยางอยู่ในแผนโครงการบูรณะปฏิสังขรณ์ของทางกรมศิลปากร แต่กำลังรอกงบประมาณซึ่งไม่เกิน 2 ปี ก็จะได้รับบูรณะซ่อมแซม นอกจากนี้สถานที่ตั้งของวัด ยังเป็นศูนย์กลางในการทำบุญตามประเพณี เช่น ประเพณีแห่พระธาตุขึ้นเขาดังกวน วัดต่าง ๆ ที่ร่วมเข้าแห่พระธาตุ จะร่วมกันมาใช้วัดศาลาห้วยางเป็นจุดศูนย์กลางในการหยุดพัก และเตรียมการต่าง ๆ ก่อนที่จะเดินทางต่อไป

4. ปัจจัยอุปสรรค

4.1 การขาดความรู้ของบุคลากรในวัด

จากการสัมภาษณ์บุคลากรในวัดและผู้แทนชุมชน วัดนี้มีโบสถ์ที่สวยงามเก่าแก่ซึ่งขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานแห่งชาติ ประกาศในหนังสือราชกิจจานุเบกษาเล่มที่ 102 ตอนที่ 8 วันที่ 29 พฤศจิกายน 2528 หน้า 130 ฉบับพิเศษ แต่ปัจจุบันมีสภาพทรุดโทรมมาก ด้านบนหลังคามีวัชพืชและต้นไม้ขึ้นอยู่มากมายบริเวณรอบ ๆ แหล่งศิลปกรรมซึ่งมีกำแพงกันไว้ มีการเปิดประตูให้เข้าสู่โบสถ์ได้ทางเดียว บริเวณนั้นจะรกและเต็มไปด้วยวัชพืชมากมาย ซึ่งไม่มีการดูแลรักษาเท่าที่ควร เนื่องจากบุคลากรในวัดส่วนใหญ่เข้าใจว่าเป็นหน้าที่ของกรมศิลปากรที่จะต้องดูแล รักษา

ซ่อมแซม การดูแลไม้ไผ่หน้าที่วัด โบสถ์นี้จะมีการใช้ประโยชน์น้อยมากในแต่ละปี จากการสัมภาษณ์พระในวัดและประชาชน สาเหตุเนื่องจากโบสถ์นี้จะใช้เฉพาะการบวชพระซึ่งในแต่ละปี จะมีการบวชเพียง 2 – 3 รูปเท่านั้น ขึ้นอยู่กับการพิจารณาของเจ้าอาวาสวัด และวัดไม่ได้จัดหน้าที่ หรือมอบหมายให้มีผู้รับผิดชอบดูแลโดยเฉพาะ นอกจากนั้นกุฏิเก่า ๆ อยู่ในบริเวณวัดก็มีการสร้าง โดยใช้วัสดุสมัยใหม่และเก่าปะปนกัน บางกุฏิก็ปล่อยให้มีการปรักหักพัง บางกุฏิก็รื้อใหม่สร้าง เป็นศิลปกรรมสมัยใหม่

4.2 ความขัดแย้งระหว่างวัดกับโรงเรียน

โรงเรียนเทศบาล 3 ได้มีการก่อสร้างขึ้นในเขตวัด สร้างตั้งแต่ปี พ.ศ. 2506 ซึ่งการสร้าง ขึ้นขาดความรู้ในเรื่องสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม เป็นการสร้างที่ประชิดแหล่งศิลปกรรมมาก และสร้าง เป็นอาคารสูง 3 ชั้นบดบังแหล่งศิลปกรรม โรงเรียนเทศบาล 3 เปิดรับตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีนักเรียนประมาณ 400 คน วัดกับโรงเรียนมีความสัมพันธ์ต่อกันน้อย เนื่องจากทางวัดได้ห้ามเด็กนักเรียนเข้าใกล้เขตพุทธาวาส และห้ามเข้าบริเวณโบสถ์ซึ่งเป็นแหล่ง โบราณสถาน แต่เด็กนักเรียนชอบเข้าไปเล่นซอหน้าและวิ่งเล่นในบริเวณนั้น แต่เมื่อวัดมีงาน ประเพณีต่าง ๆ ครูในโรงเรียนเทศบาล 3 จะให้ความร่วมมือช่วยเหลือวัด โดยประสานกับเจ้าหน้าที่ เทศบาลนครสงขลา

4.3 บุคลากรในวัดมีมนุษยสัมพันธ์ต่อชุมชนน้อย

จากการสัมภาษณ์คุณครูโรงเรียนเทศบาลในวัดและประชาชนใกล้วัดพบว่า เจ้าอาวาส ชอบสันโดษ ขาดมนุษยสัมพันธ์กับชุมชน ทำให้การร่วมมือต่างๆ ในด้านกิจกรรมของวัดและการ เข้ามาใช้ประโยชน์จากแหล่งศิลปกรรมของประชาชนมีน้อยมาก เจ้าอาวาสคนปัจจุบันเป็นเจ้า อาวาสลำดับที่ 7 ของวัด อายุ 60 ปี เป็นเจ้าอาวาสมา 14 ปี บวชเรียนมานาน 44 ปี จบการศึกษา สายสามัญระดับประถมศึกษาปีที่ 4 จบการศึกษาทางพุทธศาสนานักธรรมเอก ในวัดมีพระอยู่ ประจำ 9 รูป พระทุกรูปออกบิณฑบาตทุกวัน ยกเว้นเจ้าอาวาส การออกบิณฑบาตทุกเช้าจะได้รับอาหารเต็มบาตรทุกรูป ในวันพระจะมีผู้คนมาทำบุญ 10 – 15 คน เป็นผู้หญิงสูงอายุส่วนใหญ่ ในวัดจะไม่มีไวยาวัจจรวัดและไม่มีคณะกรรมการวัดทุกอย่างในวัดขึ้นอยู่กับเจ้าอาวาส จากการ สัมภาษณ์เจ้าอาวาสวัดท่านให้เหตุผลว่า เพื่อป้องกันคนเข้ามามีปัญหาเรื่องการเงิน ในด้านการ เงินทุกอย่างของวัดเจ้าอาวาสจะรับผิดชอบแต่เพียงผู้เดียว ในกรณีที่มีการจัดงานวัดไม่ว่าการ ทอดกฐิน การทอดผ้าป่า เจ้าอาวาสจะให้พระทุกรูปในวัดช่วยกัน ในด้านการประสานงานต่างๆ เจ้าอาวาสจะประสานกับเจ้าหน้าที่เทศบาลนครสงขลา แล้วทางเทศบาลนครสงขลาจะดำเนินการ ด้านการประสานงานต่าง ๆ รวมทั้งการประชาสัมพันธ์บอกกล่าวให้ชุมชนใกล้เคียงได้รับทราบ เมื่อดำเนินการต่าง ๆ เรียบร้อยแล้วทางเทศบาลจะมอบเงินให้เจ้าอาวาสเป็นผู้ดูแล

5. ความหมายของแหล่งศิลปกรรมเหล่านี้ต่อวิถีชีวิตของชุมชน

แหล่งศิลปกรรมวัดศาลาห้วยยางเป็นโบสถ์มีรูปแบบสถาปัตยกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ ตอนต้น การใช้ประโยชน์จากแหล่งศิลปกรรมจะมีเฉพาะการบวชนาคในโบสถ์ ในแต่ละปีมีการบวชนาคเพียง 2-3 รูป ดังนั้นแหล่งศิลปกรรมในวัดจึงมีความหมายต่อชุมชนน้อย เนื่องจากวิถีชีวิตของชุมชนเป็นแบบคนเมือง การอนุรักษ์ฟื้นฟู ดูแลรักษา หรือควบคุมป้องกัน จึงมีน้อยหรือไม่มีเลย ส่วนใหญ่ชุมชนคิดว่าเป็นเรื่องของวัดและกรมศิลปากร นอกจากกรณีที่เป็นเช่น การบวชนาค จึงเข้ามาใช้ประโยชน์ จากการสัมภาษณ์พระในวัดเจ้าอาวาสจะพิจารณาผู้เข้ามาบวชอย่างละเอียดมาก นอกจากจะเป็นบุคคลที่ท่านเกรงใจจริง ๆ ถึงจะยอมรับให้บวชนาค ส่วนเจ้าอาวาส ท่านได้ให้เหตุผลว่าไม่ต้องการให้มีคนเกรงเข้ามาในพุทธศาสนาจึงต้องคัดเลือก เพื่อป้องกันปัญหาทุกด้านที่จะเกิดขึ้นในวัด ท่านต้องการความสงบ ไม่ชอบความวุ่นวาย ส่วนการมาทำบุญที่วัดในวันพระยังมีผู้คนมาทำบุญทุกวันพระส่วนใหญ่จะเป็นผู้หญิงสูงอายุบ้านอยู่ใกล้วัด

6. การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

การมีส่วนร่วมของชุมชนต่อวัดโดยตรงจะมีน้อย นอกจากผู้หญิงสูงอายุที่เข้ามาวัดประจำทุกวันพระเดือนละ 4 ครั้ง และเมื่อมีเทศกาลต่างๆ ผู้ที่เข้ามามีบทบาทในการประสานงานระหว่างชุมชนกับวัดคือเทศบาลนครสงขลา จะเข้ามามีส่วนร่วมในวัดในด้านกิจกรรมการประชาสัมพันธ์ และช่วยเหลือด้านอุปกรณ์ในการจัดงาน ส่วนการวางแผนหรือการแก้ปัญหาต่าง ๆ ประชาชนหรือบุคคลต่าง ๆ ไม่สามารถเข้ามามีส่วนร่วม เป็นการตัดสินใจของเจ้าอาวาสเพียงผู้เดียว วัดถึงแม้จะอยู่ในแหล่งชุมชนหนาแน่น แต่ชาวบ้านในชุมชนใกล้วัดจะบอกว่าเจ้าอาวาส "ไม่ออกคน"(ขาดมนุษยสัมพันธ์) จึงทำให้ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับ ไม่ว่าในด้านวางแผนพัฒนาวัด การแก้ปัญหาต่าง ๆ การหารือร่วมทำกิจกรรมต่างๆ นอกจากมีการประชาสัมพันธ์ขอความช่วยเหลือจากเทศบาลนครสงขลาชาวบ้านจะเข้าไปช่วยเหลือ เนื่องจากไม่ต้องการขัดแย้งกับเจ้าอาวาส ส่วนในด้านแรงงานต่าง ๆ ในการอนุรักษ์ การดูแล ควบคุมป้องกัน วัดจะใช้แรงงานจากพระที่บวชอยู่ในวัด ในการรักษาสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมหากเจ้าอาวาสใช้พระรูปใด พระในวัดซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนในท้องถิ่นเทศบาลนครสงขลาเป็นส่วนใหญ่ จะนิยมจ้างเด็กยากจนใกล้วัดเป็นรายวันในการรักษาความสะอาด ดูแล ในวัดนอกจากมีพระประจำวัดประมาณ 9 รูป ยังมีเด็กวัดประมาณ 2-3 คนซึ่งเป็นนักศึกษาระดับอุดมศึกษาในจังหวัดสงขลา ได้อาศัยสถานที่วัดเป็นที่พักอาศัย ส่วนใหญ่จะเป็นญาติเจ้าอาวาส แต่ไม่มีบทบาทใด ๆ ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

7. จุดมุ่งหมายในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

วัดศาลาห้วยางมีจุดมุ่งหมายในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเพื่อเป็นโบราณสถานที่สำคัญของวัด วัดคิดว่าการดูแลเป็นหน้าที่ของกรมศิลปากรและเทศบาล ซึ่งกรมศิลปากรได้เข้ามาดูแลวัดเพียงปีละครั้ง ส่วนเทศบาลนครสงขลานั้นจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่จะไม่เข้ามาเกี่ยวข้องในเรื่องสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมหรือมีนโยบายต่าง ๆ ในด้านการอนุรักษ์ เพราะคิดว่าหน้าที่หลักเป็นของกรมศิลปากรและวัดเจ้าของสถานที่โบราณสถาน ทางเทศบาลนครจะเข้ามาช่วยเหลือวัดในด้านปัจจัยที่ขาดแคลนและด้านอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมต่าง ๆ และด้านสาธารณูปโภคเป็นหลัก

8. การขาดความรู้ของผู้เกี่ยวข้อง

ถึงแม้วัดศาลาห้วยางจะอยู่ในเทศบาลนครสงขลา การคมนาคมสะดวก แต่บุคลากรในวัดและชุมชนใกล้เคียงขาดความรู้ในเรื่องสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม แม้แต่เจ้าอาวาสท่านก็ไม่เคยได้รับการอบรมความรู้ในเรื่องนี้ และด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสารบุคลากรในวัดทุกคนได้รับข้อมูลน้อยมาก ทำให้ขาดความตระหนักและเห็นคุณค่าของแหล่งศิลปกรรม ไม่ดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมเท่าที่ควร เข้าใจว่าหากโบราณสถานได้ขึ้นทะเบียนแล้ว ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูต้องเป็นหน้าที่ของกรมศิลปากร นอกจากนั้นวัดยังขาดข้อมูลข่าวสารจากภาครัฐและสื่อต่าง ๆ จากโทรทัศน์ วิทยุ และเอกสารจากทางราชการ รวมทั้งต้องการเข้ารับการอบรมความรู้ในด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมจากกรมศิลปากรมาก

สรุปได้ว่าปัจจัยที่ส่งเสริมวัดศาลาห้วยางได้แก่ทำเลที่ตั้งซึ่งอยู่ที่ในเมืองในเขตเทศบาลนครสงขลา มีความสะดวกในด้านการคมนาคม การขนส่งและการติดต่อสื่อสาร ไม่มีปัญหาการขาดแคลนน้ำจืด และปัญหาด้านสาธารณูปโภค มีปัจจัยที่เป็นอุปสรรคได้แก่ การขาดความรู้ด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของบุคลากรในวัด และปัญหาความขัดแย้งของวัดกับโรงเรียนและชุมชน ทำให้ความร่วมมือกับวัดโดยตรงมีน้อย ต้องผ่านการประสานงานจากเทศบาลนครสงขลา เนื่องจากผู้นำหรือเจ้าอาวาสขาดมนุษยสัมพันธ์กับชุมชนและขาดการประชาสัมพันธ์วัด ส่วนบุคลากรอื่น ๆ ในวัดไม่มีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม เนื่องจากไม่เห็นความสำคัญและคุณค่าของแหล่งศิลปกรรมเท่าที่ควร

กลุ่มที่ 2
วัดสุวรรณคีรีและวัดท้ายยอด

วัดสุวรรณคีรี

1. ประวัติความเป็นมา

สภาพทั่วไป วัดสุวรรณคีรีตั้งอยู่บริเวณฝั่งท่าแหลมสน (ฝั่งหัวเขาแดง) ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 2 ตำบลหัวเขา อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา ทิศตะวันออกของวัดป่อทรัพย์ อาณาเขตติดต่อกับทิศตะวันออกจรดถนนสายท่าแพขนานยนต์ - บ้านหัวเขา ทิศตะวันตกจรดเขาแดง ทิศเหนือจรดที่ดินเอกชน ทิศใต้จรดที่ดินเอกชน

การเดินทางไปสู่วัดสุวรรณคีรีมี 2 ทาง คือ ทางน้ำโดยลงเรือที่ท่าเรือสงขลาข้ามฟากมายังฝั่งหัวเขาแดง แล้วเดินเท้าประมาณ 200 เมตร ส่วนอีกทางหนึ่งคือเดินทางด้วยรถยนต์ไปตามถนนสายท่าแพขนานยนต์ หมู่บ้านหัวเขาแดง สภาพถนนเป็นดินลูกรังที่แคบ

สภาพภูมิประเทศ วัดสุวรรณคีรีตั้งอยู่บนเนินเขาเตี้ย ๆ ของเขาแดง

วัดสุวรรณคีรีสันนิษฐานว่าสร้างในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ประมาณสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช โดยเจ้าเมืองสงขลาคือหลวงสุวรรณคีรีสมบัติ (เหยียง แซ่เฮา) เป็นผู้สร้าง แต่ยังไม่พบหลักฐานที่แจ่มแจ้งในเรื่องดังกล่าวแต่เมื่อพิจารณาจากหลักฐานโบราณสถาน น่าจะเป็นหลวงสุวรรณคีรีสมบัติ ทั้งนี้ได้มีคำจารึกที่เจดีย์หินแบบจีน (ตะ) ซึ่งมีการสร้างไว้บนลานพระอุโบสถ มีคำจารึกทั้งภาษาไทยและจีนว่าดังนี้ "ระหม่อมฉันเจ้าพระยาสงขลา (บุญห่วย) น้อมเกล้าถวายไว้ก่อสร้างปีมะเส็ง สำเร็จปีมะเมีย วันที่ 29 มีนาคม 2341" ซึ่งมีการสร้างเจดีย์หินแบบนี้ไว้ในวัดมัชฌิมาวาสอีกด้วย ดังนั้นสรุปได้ว่า วัดนี้อาจจะเริ่มสร้างตั้งแต่เจ้าเมืองสงขลาคนที่ 1 และมาสำเร็จในเจ้าเมืองสงขลาคนที่ 2 วัดนี้เป็นวัดประจำตระกูล ณ สงขลา เมื่อเมืองสงขลาท่าแหลมสนย้ายมาอยู่ฝั่งตะวันออกที่ตำบลป่อยาง (สงขลาปัจจุบัน) วัดสุวรรณคีรีจึงถูกปล่อยให้ชำรุดทรุดโทรมระยะหนึ่ง ต่อมาได้มีการบูรณะปฏิสังขรณ์ใหม่เมื่อ พ.ศ. 2516 - 2517 โบราณสถานที่น่าสนใจภายในวัดมีดังนี้

1.1 พระอุโบสถ ก่ออิฐถือปูนกว้าง 8.24 เมตร ยาว 15.90 เมตร ตั้งอยู่บนลานที่สูงกว่าพื้นที่โดยรอบมีบันไดขึ้นลง 4 ทาง ประตูด้านหน้า 2 ประตู มีตุ๊กตาจีนจำหลักหินเฝ้า 2 ตัว หน้าบันทั้งหน้าและหลังมีลวดลายปูนปั้นรูปดอกไม้ กระจอก กระจงประดับด้วยชามจีนสวยงาม ภายในพระอุโบสถมีพระประธานปางมารวิชัยของศิใหญ่ก่ออิฐถือปูนลงรักปิดทอง พระพุทธรูปปูนปั้น พระทรง

เครื่องใหญ่ พระหินอ่อนศิลปะพม่า และพระจำหลักไม้ นอกจากนั้นยังมีภาพจิตรกรรมฝาผนังที่สวยงาม แต่ถูกทำลายจนลบเลือนไปมาก

1.2 เจดีย์แบบจีน หรือ ณะ ประดิษฐานอยู่หน้าพระอุโบสถสร้างสมัยรัตนโกสินทร์ มีจารึกที่องค์เจดีย์ว่าเจ้าพระยาสงขลา (บุญห้วย ณ สงขลา) เป็นผู้สร้าง สำเร็จเมื่อ พ.ศ. 2341

1.3 หอระฆัง เป็นหอระฆังที่แสดงเอกลักษณ์ของหอระฆังปักษ์ใต้โดยเฉพาะ

1.4 ซุ้มโบสถมาเป็นซุ้มโบสถะที่มีลายปูนปั้นสวยงาม

นอกจากนั้นยังมีโบราณสถานที่น่าสนใจอีกหลายอย่างเช่น ซุ้มประตูแบบจีนในเขตสังฆาวาส อนุสาวรีย์สมเด็จพระราชินีนาถกุฎเกาะยอ รวมทั้งกฎโบราณอีกด้วย วัดสุวรรณคีรีเป็นวัดเก่าแก่วัดหนึ่งของสงขลา มีอายุจนถึงปัจจุบันคือ 192 ปี ทำให้โบราณวัตถุทั้งหลายเก่าแก่ผุพังไปตามสภาพ อีกทั้งมีการย้ายเมืองสงขลาจากฝั่งแหลมสนซึ่งเป็นที่ตั้งวัดไปอยู่ฝั่งตะวันออก ทำให้ประชาชนลดลง วัดได้รับความสนใจน้อยลง อีกทั้งทางฝั่งหัวเขาแดงในปัจจุบันไทยพุทธได้ลดจำนวนลง พระสงฆ์ที่จำพรรษาภายในวัดถ้าในกรณีที่มีไฟเข้าพรรษาจะมีพระสงฆ์อยู่น้อย จึงขาดกำลังในการที่จะทำนุบำรุง ปัญหาที่สำคัญของวัดคือ โบราณวัตถุทั้งหลายได้อยู่ในสภาพชำรุดทรุดโทรมแม้ว่าจะมีการบูรณะบ้างก็ขาดหลักวิชา

2. บริบททางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ

วัดสุวรรณคีรีตั้งอยู่หมู่ที่ 2 ตำบลหัวเขา ชุมชนใกล้วัดสุวรรณคีรียังคงมีวิถีชีวิตแบบชาวบ้านชนบทมากกว่าชุมชนในเมือง วัดสุวรรณคีรีอยู่ในเขตเทศบาลตำบลสิงหนครซึ่งเพิ่งเปลี่ยนการบริหารงานจากเขตสุขาภิบาลเป็นเขตเทศบาลตำบลสิงหนครมาประมาณ 3 ปี และพื้นที่ชุมชนใกล้วัดสุวรรณคีรีมีการปกครองแบบท้องถิ่น มีผู้ใหญ่บ้านปกครอง ซึ่งมีจำนวนประชากรประมาณ 1300 คน เป็นผู้ชาย 660 คน เป็นผู้หญิง 664 คน มีจำนวนครัวเรือน 295 ครัวเรือน (ข้อมูลประชากรตามสถิติทะเบียนราษฎร ณ วันที่ 30 กันยายน พ.ศ. 2543) นอกจากนั้นยังมีประชากรแฝงอีกจำนวนหนึ่งที่เข้ามาอาศัยอยู่ชั่วคราว เพื่อประกอบอาชีพการประมง ประชากรส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับประถมศึกษา สถานภาพทางเศรษฐกิจพบว่าประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการประมงร้อยละ 95 รองลงมาคืออาชีพ รับจ้างทั่วไป ผู้ชายนิยมเป็นลูกจ้างคู่ช่อมือ ผู้หญิงจะเป็นลูกจ้างโรงงานทำปลาป่นและโรงงานทำปลาหมึก ประชาชนในท้องถิ่นมีรายได้และฐานะความเป็นอยู่ทางเศรษฐกิจจะระดับปานกลาง ในด้านศาสนาประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธร้อยละ 92 และศาสนาอิสลามร้อยละ 8 (ข้อมูลพื้นฐานระดับอำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา พ.ศ. 2544)

ในด้านสาธารณูปโภคประชากรมีไฟฟ้าใช้ทุกครัวเรือน ประชากรส่วนใหญ่ไม่มีน้ำประปาใช้ ต้องอาศัยการให้อ่างน้ำและวัสดุต่าง ๆ รองรับน้ำฝนจากธรรมชาติ มีการใช้ป้อนน้ำบาดาล

และซื้อน้ำดื่มมาใช้จากเอกชน การใช้ชีวิตของชุมชนใกล้เคียงวัดสุวรรณคีรี มีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย มีการตั้งบ้านเรือนอาศัยตามชายฝั่งทะเลสาบสงขลา ซึ่งในอดีตมีความเจริญในด้านการคมนาคมทางน้ำ ในปัจจุบันก็ยังคงมีการใช้เส้นทางคมนาคมทางน้ำในการเดินทาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการข้ามฝั่งจากแหลมสนมายังวัดสุวรรณคีรี ซึ่งใช้เรือยนต์รับจ้างในราคาเหมาลำ 20 บาท / ลำ หรือคนละ 5 บาท การจะเดินทางมายังวัดสุวรรณคีรี ส่วนใหญ่นิยมเดินทางทางรถยนต์ ระยะทางจากถนนสายแผ่นดิน 408 แยกเข้าทางตำบลหัวเขา ระยะทางเข้าสู่วัดประมาณ 5 กิโลเมตร ซึ่งต้องเดินทางผ่านชุมชนบ้านหัวเขา ซึ่งเป็นชุมชนอิสลามที่อยู่กันอย่างหนาแน่น ถนนจะคับแคบเพราะมีบ้านเรือนขนานอยู่ติดถนนทั้งสองข้าง

3. ปัจจัยที่ส่งเสริม

จากการสัมภาษณ์ผู้แทนชุมชนชาวบ้านในพื้นที่วัดสุวรรณคีรีและบุคลากรในวัด ปัจจัยที่ส่งเสริมให้วัดสุวรรณคีรีมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมที่เด่นชัดมีหลายประการดังต่อไปนี้

3.1 ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาส

เจ้าอาวาสวัดสุวรรณคีรีคนปัจจุบันคือพระอธิการมงคล ปัญญาภูโธ เป็นเจ้าอาวาสคนที่ 10 อายุ 47 ปี เป็นคนในท้องถิ่นเช่นเดียวกับพระสงฆ์ใหญ่ในวัด บวชเรียนมา 23 พรรษา จบการศึกษาทางพุทธศาสนานักธรรมเอก จบการศึกษาสายสามัญชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 เป็นเจ้าอาวาสวัดสุวรรณคีรีมาเป็นเวลา 16 ปี เป็นบุคคลที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ และมีความศรัทธาส่วนใหญ่จะเรียกว่าท่านปาน ท่านเป็นผู้นำชาวบ้านในการพัฒนาวัดและเป็นตัวอย่างในการปฏิบัติตน โดยทำตัวเป็นแบบอย่างท่านจะทำความสะอาดศาลาที่พักและสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ อุโบสถด้วยตนเอง ในวัดมีพระอยู่ประจำ 4 รูป เป็นรองเจ้าอาวาส 1 รูป คือพระบัญชา อนาลโย ซึ่งมีหน้าที่ดูแลความสะอาดภายในอุโบสถที่ได้ขึ้นทะเบียนโบราณสถาน ส่วนพระรูปอื่นจะช่วย ดูแลด้านความสะอาดสถานที่อื่นๆ เช่นโรงธรรม โรงครัว และบริเวณรอบกุฏิพระ ท่านปานจะแบ่งหน้าที่อย่างชัดเจนให้พระทุก ๆ รูป ในทุกวันพระท่านจะขึ้นเทศน์เพื่อเผยแพร่ความรู้ในเรื่องต่าง ๆ โดยจะมีชาวบ้านมาทำบุญประจำที่วัดประมาณ 10 – 15 คน ส่วนใหญ่เป็นผู้หญิงสูงอายุ วัย 62-85 ปี ซึ่งตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้ ๆ วัดสุวรรณคีรี

นอกจากเจ้าอาวาสจะทำตัวเป็นแบบอย่างในการดูแลรักษาความสะอาด การอนุรักษ์ต้นไม้ใหญ่ในวัดแล้ว ในฤดูทอดผ้าป่า และทอดกฐินท่านยังเป็นผู้ดำเนินการนำชาวบ้านในชุมชนใกล้วัดนั่งรถยนต์ไปทอดกฐินในวัดต่าง ๆ ในจังหวัดสงขลาและใกล้เคียง ซึ่งแต่ละปีมีจำนวนไม่ต่ำกว่า 30 วัด ซึ่งการกระทำเช่นนี้ทำให้วัดต่าง ๆ ที่นำผู้คนไปทอดกฐินก็ได้มาทอดกฐินที่วัดสุวรรณ

คิริด้วย ซึ่งบางครั้งมีขบวนเดินทางมาจากสถานที่ไกล ๆ เช่น ขบวนกฐินจากกรุงเทพฯ เนื่องจากเจ้าอาวาสเคยไปศึกษาเล่าเรียนศึกษาพระธรรมที่กรุงเทพฯและเป็นที่รู้จักของชุมชน นอกจากนี้ยังมีขบวนกฐินจากประเทศมาเลเซีย ซึ่งมาจากวัดสุวรรณคีรีที่รัฐเคดาห์ และวัดสุวรรณคีรีรัฐกลันตัน และวัดสุวรรณคีรีจากจังหวัดระนอง ซึ่งวัด เหล่านี้ท่านได้ไปประสานงานและเยี่ยมเยียน นอกจากนี้เจ้าอาวาสจะมีภาวะผู้นำในการนำบุคลากรในวัดและเป็นผู้นำชุมชนในการพัฒนาและอนุรักษ์วัดแล้ว ท่านเป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีการประสานงานกับหน่วยงานราชการต่าง ๆ เช่น เทศบาลตำบลสิงหนคร เทศบาลนครสงขลา กรมศิลปากร และกรมการศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรมศิลปากรซึ่งขณะนี้ได้เข้ามาดำเนินการบูรณะวัดบริเวณแหล่งโบราณสถานและดำเนินการไปได้ 90 เปอร์เซ็นต์แล้ว รวมทั้งท่านได้ประสานกับสำนักงานส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย โดยท่านได้ให้ข้อมูลประวัติวัดและความสำคัญของวัด เพื่อเผยแพร่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดสงขลาผ่านเว็บไซต์ในอินเทอร์เน็ตด้วย

3.2 ได้รับการสนับสนุนจากนักการเมืองระดับประเทศ

เนื่องจากวัดสุวรรณคีรีเป็นวัดที่ตั้งขึ้นโดยต้นตระกูล ณ สงขลา ซึ่งมีลูกหลานเป็นนักการเมืองที่มีชื่อเสียงของภาคใต้ คือ ดร. ไตรรงค์ สุวรรณคีรี และ ดร. อำนวย สุวรรณคีรี บุคคลเหล่านี้ได้ให้การช่วยเหลือวัดเป็นอย่างดี ซึ่งเจ้าอาวาสได้กล่าวว่าเป็นส่วนหนึ่งที่ผลักดันให้วัดสุวรรณคีรีเป็นที่รู้จักและมีสภาพที่ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้ นักการเมืองระดับท้องถิ่นได้ให้การช่วยเหลือด้านปัจจัยต่าง ๆ ที่วัดขาดแคลน และช่วยในด้านการประชาสัมพันธ์วัดอีกด้วย

3.3 ประชาชนในพื้นที่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

จากการสัมภาษณ์พบว่าพระในวัด และคณะกรรมการวัดในการร่วมมือต่างๆ ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมนั้นได้รับความร่วมมือที่ดีจากบุคลากรในวัดทุกคน เนื่องจากทุกคนมีความภาคภูมิใจที่วัดเป็นวัดเก่าแก่อันมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของบุคคลระดับประเทศ และต่างประเทศ และเห็นคุณค่าของวัด ส่วนผู้แทนชุมชนและชาวบ้านส่วนใหญ่จะให้ความร่วมมือที่ดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีส่วนร่วมในด้านกิจกรรมต่าง ๆ ที่วัดต้องการทุกครั้ง เนื่องจากมีความศรัทธาในตัวเจ้าอาวาสและต้องการให้วัดเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป และจากการที่ได้ไปทอดกฐินที่วัดอื่น ๆ กับเจ้าอาวาสทุกปี ทำให้เกิดความผูกพันและภูมิใจในวัดของตน และนำข้อสังเกตเกี่ยวกับการดำเนินงานที่ดีจากวัดอื่นมาปรับปรุงวัดของตนเองเช่น มีการอนุรักษ์ต้นไม้ใหญ่ภายในวัด ไม่สร้างสิ่งกีดขวางหรือทำลายทัศนียภาพ และช่วยกันนำทรายเข้ามาในวัดเพื่อให้ลานวัดสะอาดและโล่งเตียนมีพื้นที่ว่าง

4. ปัจจัยที่เป็นอุปสรรค

4.1 ความล่าช้าของหน่วยงานภาครัฐในการมาอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

จากการสัมภาษณ์เจ้าอาวาสและผู้นำชุมชนพบว่า หากเจ้าหน้าที่และบุคลากรภาครัฐเข้ามาบูรณะตั้งแต่หลายปีก่อนแหล่งศิลปกรรมที่ขึ้นทะเบียนโบราณสถานคงจะอยู่ในสภาพที่เสียหายไม่มาก และสามารถปฏิสังขรณ์ให้อยู่ในสภาพเหมือนเดิมได้ ซึ่งทางวัดได้ประสานงานและเสนอเรื่องแล้ว แต่ขั้นตอนการทำงานและการจัดสรรงบประมาณของกรมศิลปากรล่าช้ามาก ในช่วงนั้นทางวัดสามารถกระทำได้เพียงดูแลสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ แหล่งศิลปกรรมและความสะอาดตัวศิลปกรรม ในการปัดกวาดทำความสะอาดและหมักร่อนไม่สามารถจัดการแก้ไขปัญหาได้

4.2 ปัญหาด้านชุมชนต่างศาสนา

เนื่องจากแหล่งที่ตั้งของวัดสุวรรณคีรีมีชุมชนที่ตั้งอยู่ใกล้เคียงหลายชุมชน เป็นชุมชนซึ่งต่างศาสนากันคือศาสนาพุทธและศาสนาอิสลาม ปัญหาด้านศาสนาทำให้ชาวบ้านขาดความสามัคคีชาวบ้านอิสลามจะไม่สนใจเรื่องสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเนื่องจากไม่ได้เข้ามาใช้ประโยชน์ และไม่มียกฐานะที่จะเข้ามาเกี่ยวข้องในวัดนอกจากมาขอความช่วยเหลือเมื่อยามขาดแคลนน้ำจืด และจะไม่ได้รับความร่วมมือในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนอิสลาม ส่วนชุมชนศาสนาพุทธที่อยู่ใกล้วัดจะให้ความร่วมมือดี

4.3 สภาพเศรษฐกิจของชุมชนไม่ดีนัก

จากการสัมภาษณ์เจ้าอาวาสและผู้แทนชุมชน พบว่าชาวบ้านส่วนใหญ่จะมีฐานะปานกลางและยากจน เนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพประมงและรับจ้าง และมีปัญหาทางด้านน้ำจืดในการอุปโภคและบริโภคและทางด้านการคมนาคมทางบก ซึ่งทางวัดพยายามให้ความช่วยเหลือในด้านการให้ยืมข้าวของเครื่องใช้ในงานประเพณีต่าง ๆ ในด้านการขาดแคลนน้ำจืดน้ำใช้หากจำเป็นก็มาขอความช่วยเหลือจากวัด ซึ่งทางวัดจะมีที่เก็บน้ำใช้ หากชาวบ้านมีปัญหาด้านจิตใจก็มาพูดคุยกับเจ้าอาวาสที่วัดซึ่งท่านช่วยแก้ปัญหาทางด้านจิตใจของชุมชนโดยการรับฟังปัญหาต่าง ๆ

4.4 ปัญหาด้านการคมนาคม

ในการเดินทางไปยังวัดสุวรรณคีรีทางบกจะต้องผ่านชุมชนบ้านหัวเขา เส้นทางมีลักษณะคับแคบมาก และมีสัตว์พวก แพะ แกะ เดินอยู่บนถนนมากมาย สองข้างทางก็มีบ้านเรือนซึ่งอยู่ติดถนนมาก มีกรงนกเขาแขวนอยู่มากมาย เมื่อคนต่างถิ่นเข้าไปและขับรถไม่ระมัดระวังจนกระทบกระทั่งสัตว์ต่าง ๆ หรือกรงนก ก็จะต้องจ่ายค่าเสียหายราคาแพงมาก รถยนต์ไม่สามารถสวนทางกันได้สะดวก สองข้างทางก็เต็มไปด้วยกุโบร์ และมีสุสานฝังศพชุมชนตั้งเรียงราย ดังนั้น

ชุมชนบ้านหัวเขามีปัญหากระทบต่อวัดสุวรรณคีรีในด้านการเดินทางคมนาคมเข้าออก ผู้ที่เดินทางเข้าสู่วัดทางรถยนต์ต้องผ่านชุมชนทุกครั้ง สร้างความเครียดให้แก่ผู้เดินทาง ส่วนการเดินทางน้ำนั้นเรือข้ามฟากก็เป็นเรือรับจ้างลำเล็กๆ เสี่ยงต่อความไม่ปลอดภัย นอกจากนี้จะเป็นคนในพื้นที่ซึ่งไม่กลัวจมน้ำเพราะมีความเคยชินต่อสภาพแวดล้อม ในด้านการคมนาคมแม้ว่าถนนจะคับแคบ ผู้คนก็นิยมเดินทางไปทางบกมากกว่าทางน้ำ ในเรื่องการคมนาคมนี้ทางวัดและผู้แทนชุมชนในพื้นที่ได้ให้ข้อมูลว่า ขณะนี้ทางสำนักงานส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และเทศบาลตำบลสิงหนครต้องการจะทำถนน เพื่อให้ความสะดวกในการเดินทางเข้าออกอีกด้านหนึ่งโดยไม่ต้องผ่านชุมชนบ้านหัวเขา แต่ไม่สามารถกระทำได้เพราะขัดแย้งกับทางกรมศิลปากร ซึ่งไม่ยอมให้สร้างเนื่องจากเมื่อการคมนาคมทางบกสะดวกทางกรมศิลปากรเกรงปัญหาการบุกรุกที่ดิน และการทำความเสียหายต่อแหล่งศิลปกรรม ซึ่งกรมศิลปากรได้ดำเนินการบูรณะแล้ว แต่ในขณะนี้ทางเทศบาลตำบลสิงหนครกำลังดำเนินการให้ประชาชนในพื้นที่ลงชื่อเรียกร้องให้ทางการสร้างถนน

5. แหล่งศิลปกรรมยังมีความหมายต่อวิถีชีวิตของชุมชน

แหล่งศิลปกรรมในวัดสุวรรณคีรีที่ขึ้นทะเบียนโบราณสถานมีการใช้ประโยชน์อย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งตัวอุโบสถยังใช้เป็นที่บวชนาค ซึ่งในแต่ละปีหากเป็นช่วงเข้าพรรษา จะมีการบวชนาค 10-15 รูป หากเป็นเวลาปกติจะมีการบวชประมาณปีละ 15 รูป จากการสอบถามประชาชนในชุมชนมีความภาคภูมิใจในแหล่งโบราณสถานเนื่องจากเป็นสถานที่งดงามและทำเลที่ตั้งดี ด้านหน้าเป็นทะเลหลังติดภูเขา และตัวโบราณสถานตั้งอยู่บนเนินเขาสูง มีอาณาเขตชัดเจน นอกจากนี้จะใช้ประโยชน์เป็นสถานที่บวชพระเพื่อดำรงพุทธศาสนาแล้ว ยังเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจและสถานที่ท่องเที่ยวของบุคคลทั่วไป ทั้งนี้สำนักงานการท่องเที่ยวได้ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยววัดสุวรรณคีรีในเว็บไซต์ของการท่องเที่ยวจังหวัดสงขลาทำให้มีคนรู้จักและมาท่องเที่ยวมากขึ้น นอกจากนั้นสำนักงานศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏสงขลา ก็ได้ประชาสัมพันธ์วัดในหนังสือ "มองสงขลา ผ่านโบราณสถาน" ซึ่งได้แจกไปยังหน่วยงานราชการทุกแห่งในจังหวัดสงขลาและจังหวัดใกล้เคียง ในด้านการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมนั้น กรมศิลปากรได้ดำเนินการบูรณะซ่อมแซมส่วนที่เสื่อมโทรมของโบราณสถาน และได้ก่อสร้างถนนในบริเวณแหล่งโบราณสถานและกำแพงล้อมโบราณสถานโดยใช้ช่างจากกรมศิลปากรและงบประมาณทั้งหมดจากกรมศิลปากรขณะนี้ได้ดำเนินการใกล้จะเสร็จสมบูรณ์แล้ว มีผู้คนมาเยี่ยมชมวัดสุวรรณคีรีมาก ทำให้ประชาชนในชุมชนรู้สึกภาคภูมิใจเห็นคุณค่าของวัด และสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมากขึ้น

6. การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

บุคคลในวัดมีส่วนร่วมกันเป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นด้านการวางแผนอนุรักษ์และด้านปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อดูแลรักษา ป้องกัน และการใช้ประโยชน์ ส่วนการร่วมมือของชุมชนนั้น

เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่จะออกไปทำงานนอกบ้านจึงขาดแคลนแรงงาน แต่เจ้าอาวาสจะประสานงานกับผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 8 ตำบลหัวเขา นายเมื่อน สุขปานะ และผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 จัดหาแรงงานผู้ชายมาได้ครั้งละประมาณ 5-6 คน เพื่อมาช่วยในกรณีที่ต้องการแรงงานในการดูแลรักษา วัด นอกจากนั้นปกติพระสงฆ์และชาวบ้านที่มาทำบุญในวันพระจะช่วยกันทำความสะอาดบริเวณวัด หนึ่งวัดสุวรรณคีรีมีผู้หญิงซึ่งบวชชีพราหมณ์จำนวน 2 คน และอยู่ประจำวัดมีหน้าที่ดูแลรักษาความสะอาดต้นไม้บริเวณสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมด้วย

ในช่วงที่วัดมีงานประเพณีหรือกิจกรรมสำคัญ เช่นทอดกฐิน ทอดผ้าป่า หรือจัดงานสงกรานต์ งานเดือนสิบ ชาวบ้านในชุมชนทั้งหญิงชายทุกวัยจะเข้ามามีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ นอกจากนั้นนักการเมืองในท้องถิ่นเทศบาลอำเภอสิงหนคร นักการเมืองระดับประเทศและคนในตระกูล ณ สงขลา จะเข้ามาช่วยเหลือด้านแรงงาน การจัดหาไม้ และอุปกรณ์เครื่องใช้ต่าง ๆ

7. จุดมุ่งหมายในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

วัดสุวรรณคีรีมีจุดมุ่งหมายในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเพื่อเป็นมรดกของชาติและเป็นเกียรติประวัติของวัดและชุมชน อันเป็นความภาคภูมิใจของชุมชนในท้องถิ่น

8 วัดต้องให้ความรู้อะไรบ้าง

วัดสุวรรณคีรีต้องใช้ความรู้จากบุคลากรในวัดทุกคน เพื่อสร้างความตระหนักและจิตสำนึกในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม จากการสัมภาษณ์เจ้าอาวาสทำให้ทราบว่าบุคลากรในวัดทุกคนมีความรักและห่วงแหนแหล่งศิลปกรรมในวัด ซึ่งสิ่งเหล่านี้ได้เกิดขึ้นจากจิตสำนึกของแต่ละบุคคลและได้นำความรู้และวิธีการอนุรักษ์ประชาชนซึ่งได้รับการถ่ายทอดจากเจ้าอาวาสไปเผยแพร่และถ่ายทอดให้ประชาชนในชุมชนทราบ แต่วัดก็ยังขาดข้อมูลข่าวสารในด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูยังไม่มีความรู้ด้านกฎหมายต่างๆ เนื่องจากได้รับด้านเอกสารจำนวนน้อย ความรู้ที่จำกัดของบุคลากรในวัดเกิดจากการที่เจ้าอาวาสมีความรู้ในด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและถ่ายทอดให้ทราบบุคคลในวัดและชุมชนต้องการให้กรมศิลปากรจัดอบรม และศึกษาดูงานที่กรุงเทพฯ นอกจากนั้นวัดยังได้รับความรู้จากเจ้าหน้าที่เข้ามาบูรณะซ่อมแซมวัดในเรื่องการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมพอสมควรส่วนใหญ่ผู้แทนชุมชนและบุคลากรวัดยังต้องการข่าวสารข้อมูลเกี่ยวกับการอนุรักษ์ เพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในวัดให้ยั่งยืน ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวและมีชื่อเสียงตลอดไป

จากการศึกษากล่าวโดยสรุปปัจจัยที่ส่งเสริมบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัดสุวรรณคีรีได้แก่ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาส การได้รับการสนับสนุนจากนักการเมืองระดับประเทศ การที่ประชาชนในพื้นที่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีส่วนปัจจัยที่เป็น

อุปสรรคได้แก่ความล่าช้าของหน่วยงานภาครัฐเข้ามาอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม การที่เศรษฐกิจในชุมชนไม่ดี และการคมนาคมทางบกไม่สะดวก

วัดท้ายขอ

1. ประวัติความเป็นมา

สภาพทั่วไป วัดท้ายขอตั้งอยู่เลขที่ 19 บ้านท้ายเสาะ หมู่ที่ 8 ตำบลเกาะยอ อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา สังกัดคณะสงฆ์ธรรมยุต มีเนื้อที่ 9 ไร่ 2 งาน 7 ตารางวา ทิศเหนือยาว 64 เมตร ติดกับทะเลสาบ ทิศใต้ 38 เมตร ติดต่อกับที่ดินเอกชน ทิศตะวันออกยาว 98 เมตร ติดต่อกับที่ดินเอกชน ทิศตะวันตกยาว 60 เมตร ติดต่อกับที่ดินเอกชน เป็นพื้นที่ราบมีอาคารเสนาสนะต่าง ๆ มีอุโบสถกว้าง 9.5 เมตร ยาว 15.50 เมตร โครงสร้างพื้นคอนกรีต ภายนอกเสาปูนภายในเสาไม้ ผนังก่ออิฐถือปูน หลังคามุงกระเบื้องดินเผา ศาลาการเปรียญกว้าง 12 เมตร ยาว 18 เมตร สร้าง พ.ศ. 2452 โครงสร้างไม้ได้ถุนสูง หลังคามุงกระเบื้องดินเผา กุฏิสงฆ์จำนวน 4 หลัง โครงสร้างเป็นหลังคาไม้ได้ถุนสูง หลังคามุงกระเบื้องดินเผา โรงครัวโครงสร้างได้ถุนสูง สร้าง พ.ศ. 2458 หอระฆังสร้าง พ.ศ. 2475 และศาลา 4 หลังสำหรับปูชนียวัตถุ พระประธานในอุโบสถ พระเพลา กว้าง 30 นิ้ว หล่อด้วยทองเหลือง พระประธานในศาลาการเปรียญเป็นพระพุทธรูปศิลาขาว มีพระเพลา กว้าง 24 นิ้ว พื้นที่วัดเป็นที่ราบล้อมรอบด้วยชุมชน โดยมีทะเลสาบอยู่ทางเหนือ ทิศใต้เป็นเขาสูงประมาณ 30 เมตร โดยมีถนนสายรอบเกาะยอผ่านเนื้อที่ของวัด วัดท้ายขอสร้างตั้งแต่วันที่ 9 มีนาคม 2331 โดยได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2443 (กรมศิลปากร, 2535 : ภาคผนวก)

โบราณสถานของวัดที่น่าสนใจ ได้แก่

- 1.1 เจดีย์ก่ออิฐถือปูน เป็นเจดีย์ทรงกลม ฐานบันไดชั้นลง 2 ทาง เป็นสี่เหลี่ยมภายในเจดีย์เป็นที่ประดิษฐานหลวงพ่อดำด้านหน้าเจดีย์มีซุ้มหน้าต่างเป็นลายปูนพื้นสวยงามมากมีรูปปั้นยักษ์ 1 ตน
- 1.2 กุฏิโบราณเป็นกุฏิแฝดมีทางขึ้นตรงกลาง

วัดท้ายขอเป็นวัดที่เก่าแก่วัดหนึ่งของจังหวัดสงขลา สร้างขึ้นเมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2531 เดิมมีชื่อว่า "วัดคงควาดี" มีพระสงฆ์คณะธรรมยุตนิคายมาอยู่ประมาณ พ.ศ. 2440 ชาวบ้านเรียกวัดนี้ว่า "วัดท้ายเสาะ" ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ 31 มีนาคม พ.ศ. 2440 นับตั้งแต่สร้างวัดเป็นต้นมามีเจ้าอาวาสทั้งสิ้น 9 รูป

วัดท้ายขอเป็นวัดเก่าแก่คู่กับเกาะยอ เป็นวัดที่เก่าแก่ที่สุดของเกาะยอเป็นวัดที่มีสถาปัตยกรรมล้ำค่าควรแก่การอนุรักษ์หวงแหน โดยเฉพาะอย่างยิ่งรูปแบบเรือนไทยปั้นหย่าอายุกว่า 200 ปีหลังคาปูด้วยกระเบื้องดินเผาเกาะยอและกระเบื้องลอนแบบเก่า มีจุดเด่นที่เป็นเอกลักษณ์

ลักษณะคือเสาเรือนกุฏิจะไม่ฝังลงดิน แต่จะอยู่ที่ตีนเสา ซึ่งเป็นที่รองรับเป็นลักษณะเฉพาะของชาวบ้านชาวไทยภาคใต้เท่านั้น นอกจากนั้นวัดท้ายยอยังมีโบราณสถานและโบราณวัตถุควรแก่การศึกษาเรียนรู้ เช่น ป่อน้ำโบราณ สระน้ำโบราณ โรงเรือพระสถูป หอระฆัง และมีร่องรอยของท่าเรือโบราณซึ่งเคยเป็นศูนย์กลางการคมนาคมของเกาะยอ ด้านหลังเป็นที่ตั้งของเขาเพนาร์ หรือเขาวิหาร ซึ่งเป็นที่ประดิษฐานเจดีย์ทรงลังกาที่งดงามควรค่าแก่การอนุรักษ์ไว้สืบไป

2. บริบททางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ

ชุมชนในบริเวณวัดท้ายยอมีประมาณ 58 หลังคาเรือน มีประชากรในชุมชนเพศชาย 111 คน เพศหญิง 127 คน รวม 238 คน (ข้อมูลประชากรตามสถิติทะเบียนราษฎรอำเภอเมือง ณ วันที่ 30 กันยายน 2543) มีวิถีชีวิตเป็นแบบชาวบ้านชนบทอยู่รวมกันเป็นกลุ่มชุมชน มีประเพณีนิยมคือ พิธีลากพระ ทำให้มีการสร้างเรือพระขนาดใหญ่ที่สวยงามมาก และมีการสร้างโรงเก็บเรือพระขนาดใหญ่ไว้ในบริเวณด้านหน้าวัดท้ายยอ นอกจากนั้นก็มีประเพณีเดือนสิบ สังคมเดิมของเกาะยอเป็นลักษณะเป็นชนบท แต่ต่อมามีความเจริญและมีการพัฒนามากขึ้น มีการสร้างสะพานติณสูลานนท์ ทำให้การคมนาคมสะดวกสังคมชนบทเริ่มเปลี่ยนแปลงไป วิถีชีวิตของชาวเกาะยอดั้งเดิมมีอาชีพการประมงและทอผ้า เปลี่ยนเป็นชุมชนที่เป็นแหล่งการท่องเที่ยว มีธุรกิจร้านอาหารมากมาย มีการลงทุนต่าง ๆ เข้าไปเช่นการเลี้ยงปลาในกระชัง วัฒนธรรมการใช้ชีวิต วิทยุชุมชน มอเตอร์ไซด์ท่องเที่ยว และจับกลุ่มกันมากขึ้น มีการจับกลุ่มท่องเที่ยวกลางคืน ทางด้านเศรษฐกิจมีความอุดมสมบูรณ์ทำให้เกิดผลไม้ที่มีชื่อแพร่หลาย และรสชาติอร่อย เช่น ละมุดสีดา จำปอตะขุน ทูเรียน เนื่องจากภาวะเศรษฐกิจที่ดีขึ้น เปลี่ยนการสร้างบ้านเรือนจากไทยโบราณภาคใต้เป็นแบบแนวสถาปัตยกรรมตะวันตกมากขึ้น (พระมานพ ลากวงศ์, สัมภาษณ์)

3. ปัจจัยที่ส่งเสริม

3.1 ความรู้ของเจ้าอาวาส

วัดท้ายยอมีบทบาทเด่นชัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมคือ ความรู้เชิงงานช่าง เกี่ยวกับเรือนมงคลของเจ้าอาวาสวัดท้ายยอ เจ้าอาวาสท่านมีความรู้ทางด้านเรือนมงคล (เรือนสูตร) ซึ่งเป็นเรือนที่ประกอบด้วยมงคลสูตร คือ ศาสนธรรม คำสอน ปรีชาธรรมมารวมกับมาตราสูตร คือสูตรว่าด้วยการวัด เช่นวัดเป็นศอก จากการทำท่านมีความรู้ในด้านเชิงงานช่างทำให้ท่านเห็นคุณค่า รัก และห่วงใยในเอกลักษณ์ของเรือนมงคล ท่านจึงมีบทบาทอนุรักษ์และต่อต้านเมื่อมีประชาชนมาขอซื้อกุฏิต่าง ๆ ในวัดท้ายยอ เพื่อสร้างใหม่ให้ทันสมัย ท่านได้ซ่อมแซมบูรณะกุฏิต่าง ๆ ในวัดท้ายยอด้วยตนเอง โดยใช้ความรู้และดูแลรักษาด้วยวิธีดั้งเดิม นอกจากนั้นท่านได้รวบรวมวัสดุอุปกรณ์เช่นไม้ต่าง ๆ โดยวิธีการนำความรู้ที่มีไปซ่อมแซมให้วัดอื่นๆ แล้ว

รวบรวมวัสดุจากวัดและเรือนเก่า ๆ ที่ชาวบ้านหรือทิ้งมาซ่อมแซมกุฏิเรือนไทยในวัด ให้อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์เจ้าอาวาสท่านอนุรักษ์และทำเป็นแบบอย่างมาเป็นเวลานานจนกระทั่งทำให้ชาวบ้านในชุมชนรู้จักคุณค่า และหวงแหนวัด เปรียบเสมือนวัดเป็นส่วนหนึ่งของบ้านตน และมีความภาคภูมิใจที่วัดทำายอดคงความเป็นเอกลักษณ์ที่ไม่เหมือนใคร โดยสามารถรักษาของเก่าแก่ไว้ได้ และต่างยอมรับในความสามารถของเจ้าอาวาสวัดทำายอดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดลอมศิลปกรรมวัด

จะสังเกตเห็นว่าวัดยังจัดตั้งใส่ชยะวางเป็นตำแหน่งที่มองเห็นสะดวก และมีการสร้างทางระบายน้ำเพื่อระบายน้ำจากกุฏิต่าง ๆ เพื่อป้องกันน้ำขังและระบายน้ำเสีย จากความรู้และความสามารถของเจ้าอาวาสคนปัจจุบันซึ่งเป็นเจ้าอาวาสรูปที่ 9 ท่านอายุ 40 ปี มีอายุพรรษา 9 ปี ท่านมีความรู้ ทางด้านสายสามัญ จบชั้นมัธยมปีที่ 3 มีความรู้ทางพุทธศาสนาในทางปริยัติธรรม นักรธรรมเอก และเคยได้รับรางวัลเสมาธรรมจักรพระราชทานจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และอนุรักษ์มรดกและวัฒนธรรมไทย ในปี พ.ศ. 2542

นอกจากนั้นเจ้าอาวาสยังไม่ยินยอมให้นำเอาพืชหรือพันธุ์ไม้ต่าง ๆ ที่ต่างถิ่นหรือไม่มีประโยชน์เข้ามาปลูกในบริเวณวัดต้นไม้ที่จะปลูกทุกต้นในวัดจะต้องมีคุณสมบัติดังนี้ 1. จะต้องดูแลรักษาง่าย 2. จะต้องไม่ประโยชน์ 3. สะดวกต่อการทำความสะอาด 4. ไม่เอาพันธุ์ไม้จากต่างประเทศมาปลูก ท่านเน้นในด้านการรักษาสิ่งแวดล้อมให้เป็นระเบียบและสะอาด ดังนั้นเมื่อเข้าไปในวัดทำายอดจะเห็นต้นไม้ปลูกอย่างเป็นแนวและเป็นระเบียบเรียบร้อยส่วนใหญ่จะเป็นพืชพื้นเมือง เช่น กัลลวยและมะพร้าว

นอกจากนั้นเป็นที่สังเกตว่าเจ้าอาวาสทุกรูปของวัดทำายอดล้วนแต่มีความรู้ทางด้านเรือนมงคล และมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดลอมศิลปกรรมเป็นอย่างดีทุกรูป

3.2 การที่ชุมชนมีฐานะเศรษฐกิจดี

การที่คนเกาะยอมีฐานะเศรษฐกิจดีก็เป็นปัจจัยเสริมที่ทำให้ได้ความร่วมมือช่วยเหลือทางด้านปัจจัยต่าง ๆ ในการทุนบำรุงศาสนาให้คงอยู่ได้ และที่สำคัญที่สุดคือการประสานงานกับชุมชนดี แม้ว่าชาวบ้านจะมีเศรษฐกิจดีแต่ก็มีปัญหาคือการขาดแคลนแรงงาน ซึ่งเจ้าอาวาสได้แก้ปัญหาทางด้านแรงงานด้วยการเปิดคูเล็ก ๆ บริเวณหน้าวัดเป็นสถานที่ซ่อมรถจักรยานโดยท่านจะซ่อมให้เด็ก ๆ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเด็กประถมศึกษา เพราะเด็กวัยมัธยมศึกษาส่วนใหญ่พ่อแม่จะซื้อรถจักรยานยนต์ให้เกือบทุกคน สำหรับเด็กประถมศึกษาจะมีรถจักรยานส่วนตัวทุกคน เมื่อท่านซ่อมรถจักรยานโดยแลกเปลี่ยนให้เด็กเหล่านี้มาช่วยเหลืองานในวัดด้วยการเกลี่ยทราย การกวาดขยะ เทชยะและดูแลความสะอาดเรียบร้อยบริเวณเสนาสนะ เป็นต้น

3.3 การได้รับข้อมูลเอกสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมอย่างสม่ำเสมอ

เจ้าอาวาสได้รับข้อมูลข่าวสารด้านการอนุรักษ์จากหน่วยงานต่างๆ ที่เข้ามารับการถ่ายทอดความรู้จากท่านอยู่เสมอเช่น สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตภาคใต้ สงขลา และหน่วยงานต่าง ๆ ที่เข้ามาเรียนรู้ทางด้านการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมจากท่าน ได้มีการถ่ายทอดกิจกรรมให้เห็นคุณค่าของการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม เมื่อมีผู้มาเรียนรู้และเข้าค่ายต่าง ๆ เช่น โครงการเข้าค่ายวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ซึ่งพานักเรียนชั้นประถมศึกษา มาเรียนรู้การอนุรักษ์วัฒนธรรมที่วัดท้ายยอด เนื่องจากมีการคมนาคมสะดวก วัดอยู่ไม่ห่างไกลจากชุมชน และสถานที่ตั้งวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวทำให้คนรู้จักวัดท้ายยอดและเข้ามาเยี่ยมชมมาก ทำให้เจ้าอาวาสจะได้รับข้อมูลข่าวสารจากหน่วยงานต่างๆ ที่เข้ามาเยี่ยมชมและมาขอความรู้

4. ปัจจัยที่เป็นอุปสรรค

4.1 การขาดแคลนแรงงาน

วัดท้ายยอดยังขาดแคลนแรงงานในการให้ความช่วยเหลือในด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ซึ่งในขณะนี้ท่านเจ้าอาวาสได้ใช้แรงงานจากเด็กประถม แต่บางครั้งงานบางอย่างไม่สามารถใช้กำลังเด็กได้ ต้องอาศัยแรงงานผู้ใหญ่ ชาวบ้านส่วนใหญ่นิยมช่วยเหลือด้านเงินทองแต่ไม่ช่วยด้านแรงงาน ซึ่งเจ้าอาวาสได้แก้ปัญหาโดยการประสานกับผู้แทนชุมชนให้จัดหาและการขอความช่วยเหลือจากกลุ่มองค์กร เช่นกลุ่มสภาวัฒนธรรม กลุ่มสตรีทอผ้า เป็นต้น นอกจากนี้การที่มีสื่อโฆษณาเหล่าเบียร์ต่างๆ เพิ่มมากทำให้ผู้ใหญ่ซึ่งเป็นวัยที่ควรจะเข้าวัดบางคนกลับไปเสพติดเหล้า บางครั้งก็ก่อปัญหาให้แก่วัดเช่นมีการนำเข้าของในวัดไปขายแลกเปลี่ยนเหล้า เช่น เครื่องมือซ่อมแซมวัสดุ เครื่องมือใช้ในวัด ทำให้ต้องสิ้นเปลืองเงินทองหาซื้ออุปกรณ์เพิ่มอยู่เสมอ ซึ่งเจ้าอาวาสได้แก้ปัญหานี้โดยการทำสัญลักษณ์เฉพาะหรือทำให้มีตำหนิ เพื่อป้องกันการสูญหายและให้ชาวบ้านที่อยู่ใกล้วัดคอยดูแลอีกชั้นหนึ่ง

4.2 การขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์

นอกจากวัสดุประเภทกระเบื้องดินเผาเกาะยอที่ใช้ในการใช้ซ่อมแซม บูรณะ โบราณสถานในวัด วัสดุอุปกรณ์ประเภทไม้ต่าง ๆ เช่น ไม้ตะเคียน ไม้เต็ง ไม้ม่วง ซึ่งมีอายุหลายปีและต้องนำมาซ่อมแซมพื้นกุฏิหายากมากไม่มีขายในท้องตลาด ต้องรวบรวมจากบ้านเรือนเก่า ๆ หรือวัดต่าง ๆ นอกจากนั้นวิธีการรักษาก็มีขั้นตอนยุ่งยากและต้องใช้ผู้ที่มีความรู้ ซึ่งมีเพียงเจ้าอาวาส ดังนั้นท่านจึงใช้วิธีเก็บสะสมวัสดุอุปกรณ์ไว้ใช้ในยามขาดแคลนให้ได้กุฏิวัด และนำความรู้ในเชิงงานช่างไปซ่อมแซมวัดอื่นๆ เพื่อแลกเปลี่ยนวัสดุที่ต้องการ ในด้านความรู้แม้ว่าเจ้าอาวาสมีความรู้

ทางด้านเรือนมงคลและเชิงงานช่างซึ่งถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษแต่ท่านไม่ได้ถ่ายทอดไว้เป็นตำรา หากว่าสิ้นบุคคลท่านนี้ไปความรู้นี้ก็หมดไปได้

4. แหล่งศิลปกรรม ยังมีความหมายต่อวิถีชีวิตและชุมชน

วัดท้ายยอดมีความหมายต่อวิถีชีวิตและชุมชนมาก เพราะชุมชนมีความสัมพันธ์ที่ดีกับวัดและมีกิจกรรม วัดสามารถอยู่ได้เพราะได้รับการสนับสนุนจากชุมชนสนับสนุน และองค์กรชุมชนมีความเข้มแข็ง ผู้นำองค์กรเช่นกำนัน ผู้ใหญ่บ้านล้วนให้ความสำคัญแก่วัด และเป็นผู้นำชาวบ้านในชุมชนให้มาช่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล่อมศิลปกรรมในวัด ชุมชนเองก็ต้องการสืบทอดและรักษาความรู้ในการอนุรักษ์วัดท้ายยอด ซึ่งเป็นสถานที่ที่มีความสำคัญและมีความหมายต่อชุมชนมาก ชาวบ้านรู้สึกภาคภูมิใจและรักหวงแหนวัด เพราะวัดมีชื่อเสียงและเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชุมชนในท้องถิ่นเนื่องจากความเป็นเอกลักษณ์ของวัด

5. การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล่อมศิลปกรรม

จากการสัมภาษณ์ทำให้ทราบว่าชุมชนให้การช่วยเหลือแก่วัดเป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นด้านจัดกิจกรรมในฤดูเทศกาล หรืองานประเพณี เนื่องจากนโยบายของเจ้าอาวาสวัดท้ายยอด วัดมีไวยาวัจกรแต่ไม่ได้จัดตั้งคณะกรรมการวัด ทุกอย่างภายในวัดขึ้นอยู่กับเจ้าอาวาสโดยมีไวยาวัจกรเป็นผู้ประสานงานระหว่างวัดและชุมชน จากการสัมภาษณ์เจ้าอาวาสอธิบายว่าต้องการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมได้เต็มที่ ไม่ต้องเกรงว่ามีคณะกรรมการวัดมาช่วยอยู่แล้ว จึงทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบ และได้ชี้แจงเหตุผลในการไม่มีคณะกรรมการวัดให้ชุมชนทราบผ่านทางผู้แทนชุมชน นอกจากนั้นวัดและชุมชนยังมีความสัมพันธ์ในด้านการยืมข้าวของเครื่องใช้ต่าง ๆ ในการจัดงานเช่น งานแต่งงาน งานบวช และงานศพ โดยเจ้าอาวาสจะรับผิดชอบเก็บบุญแจ ในการจัดงานทุกครั้งเจ้าอาวาสจะเป็นผู้นำในการวางแผนโดยเป็นผู้มีส่วนร่วมและเป็นผู้ปฏิบัติ นอกจากนั้นในตำบล เกาะยอดได้มีการรวมกลุ่มต่าง ๆ มากมาย เช่นกลุ่มทอผ้า กลุ่มแม่บ้าน และกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข ซึ่งแต่ละกลุ่มก็มีความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติและให้ความสนับสนุนด้านแรงงานและปัจจัยอื่น ๆ

6. จุดมุ่งหมายในการอนุรักษ์

วัดท้ายยอดมีจุดมุ่งหมายในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล่อมศิลปกรรมเพื่อสืบทอดและรักษาความรู้ในการอนุรักษ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านเรือนมงคลหรือเรือนไทยภาคใต้ให้เป็นมรดกลูกหลานชุมชนในท้องถิ่นสืบไป นอกจากนั้น ยังต้องการสร้างชื่อเสียงเพื่อให้เป็นที่รู้จักแก่ผู้พบเห็นให้เป็นเอกลักษณ์ของวัด

7. เจ้าอาวาสวัดต้องให้ความรู้อะไรบ้าง

วัดต้องให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลรักษาด้วยวิธีโบราณหรือวิธีดั้งเดิมและมีการซ่อมแซม ภูมิด้วยไม้โบราณที่มีอายุเท่ากันโดยใช้เทคโนโลยีและวัสดุโบราณ เช่น ไม้ฉันทเดียวหรือเป็นไม้ที่มี อายุเท่ากัน และในการบำรุงรักษาก็มีกรรมวิธีเฉพาะเช่น ไม้ที่นำมาเป็นวัสดุก่อสร้างได้มีการแช่น้ำ มันเครื่องที่ใช้แล้วผสมน้ำมันโซล่า แล้วจึงนำมาใช้ซ่อมแซมเพื่อป้องกันไม่ให้สัตว์พวกมอด ปลวก กัดกินเนื้อไม้ ซึ่งสามารถยืดความเสื่อมอายุของไม้ไว้ได้

จากการศึกษาวัดท้ายยอพบว่าเจ้าอาวาสมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม ศิลปกรรมมากที่สุดและในอดีตเจ้าอาวาสวัดท้ายยอทุกรูปมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม ศิลปกรรมดีเป็นที่ยกย่องของชุมชน ซึ่งเจ้าอาวาสรูปปัจจุบันยังคงสืบทอดบทบาทเหล่านั้นไว้ได้ จากปัจจัยส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคของวัดทั้ง 2 กลุ่มสรุปเป็นรายละเอียดได้ดังตาราง 18

ตาราง 18 ปัจจัยเสริมและปัจจัยอุปสรรคของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

ชื่อวัด	ปัจจัยเสริม	ปัจจัยอุปสรรค
วัดแหลมจากและ วัดศาลาห้วยยาง	<ol style="list-style-type: none"> 1. ชุมชนได้รับการสนับสนุนจาก พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ 2. สถานที่ตั้งทัศนียภาพงดงาม 	<ol style="list-style-type: none"> 1. วัดและชุมชนขาดความรู้เกี่ยวกับ นโยบายสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม 2. เจ้าอาวาสเป็นคนต่างถิ่น 3. วัดมีความขัดแย้งภายในวัดและ ระหว่างวัดกับชุมชน 4. ขาดข้อมูลข่าวสาร 5. ขาดแคลนแรงงาน
วัดสุวรรณคีรีและ วัดท้ายยอ	<ol style="list-style-type: none"> 1. เจ้าอาวาสมีความรู้และมี ความเป็นผู้นำสูง 2. ได้รับการสนับสนุนจากนักการ เมืองระดับประเทศ 3. ชุมชนเขตวัดให้ความร่วมมือดี 4. ได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับ สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมสม่ำเสมอ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. หน่วยงานภาครัฐเข้าไปอนุรักษ์ช้า 2. ปัญหาการคมนาคมทางบก 3. ขาดแคลนแรงงาน 4. ขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์ในการ อนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในจังหวัดสงขลา ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม และแนวทางในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัดประชากรที่ศึกษาเป็นวัดที่ขึ้นทะเบียนโบราณสถานแห่งชาติในจังหวัดสงขลา จำนวน 30 วัด จำนวนประชากรที่ศึกษา 102 คน โดยวิธีการศึกษาทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

การดำเนินงานวิจัยเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วยแบบสอบถามที่มีโครงสร้างแน่นอนประกอบการสัมภาษณ์ ใช้สัมภาษณ์ประชากรที่ศึกษาจำนวน 102 คน และแบบสัมภาษณ์ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งกำหนดตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา ใช้สัมภาษณ์วัดที่มีบทบาทดีและควรปรับปรุงจำนวน 4 วัด

สำหรับข้อมูลเชิงปริมาณ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS/PC+ โดยใช้สถิติพื้นฐานต่าง ๆ และมีขั้นตอนการวิเคราะห์ตามลำดับดังนี้

1. แจกแจงความถี่และคิดร้อยละค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของกลุ่มตัวอย่างจำแนกแต่ละข้อตามแบบสัมภาษณ์ข้อมูลทั่วไป
2. เปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยของตัวแปรอิสระและตัวแปรตามของกลุ่มตัวอย่างที่ได้โดยการใช้สถิติการทดสอบที (t-test) และการการวิเคราะห์การผันแปรทางเดียว (One-Way Analysis of Variance) กำหนดระดับความมีนัยสำคัญที่ 0.05
3. วิเคราะห์หาปัจจัยที่มีอิทธิพล โดยวิธีการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน

(Stepwise Multiple Regression)

ส่วนการศึกษาเชิงคุณภาพใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกตวัดจำนวน 4 วัด โดยประชากรกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ เจ้าอาวาส รองและผู้ช่วยเจ้าอาวาส ไวยาวัจกร คณะกรรมการวัด ผู้แทนชุมชน เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลและเจ้าหน้าที่เทศบาลผู้รับผิดชอบวัด รวมจำนวน 24 คน โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงบรรยาย (Descriptive Approach Analysis) วิเคราะห์ตีความ สร้างข้อสรุป แบบอุปนัย สามารถสรุปผลการวิจัย ตามลำดับได้ดังนี้

1. สรุปผลการวิจัยเชิงปริมาณ
2. สรุปปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม
3. อภิปรายผลการวิจัยเชิงปริมาณ
4. สรุปและอภิปรายผลการวิจัยเชิงคุณภาพ
5. สรุปภาพรวมของการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ
6. ข้อเสนอแนะบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม
7. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. สรุปผลการวิจัยเชิงปริมาณ

1.1 ปัจจัยส่วนบุคคล

ประชากรที่ศึกษา ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 50 -70 ปี หรือเท่ากับร้อยละ 69.6 และจำนวนมากกว่ากึ่งหนึ่งมีอายุพรรษา 1-21 พรรษาขึ้นไป หรือเท่ากับร้อยละ 56.6 ประชากรที่ศึกษาเกือบกึ่งหนึ่งมีตำแหน่งไวอาวัจกร หรือเท่ากับร้อยละ 48 รองลงมาเป็น ตำแหน่งเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส หรือเท่ากับร้อยละ 27.5 และ 24.5 ตามลำดับ มากกว่าหนึ่งในสามมีระดับการศึกษาสายสามัญระดับประถมศึกษา หรือร้อยละ 35.5 นอกจากนั้นจำนวนกึ่งหนึ่งมีระดับการศึกษาทางพุทธศาสนาชั้นนักธรรมตรี หรือเท่ากับร้อยละ 50 และจำนวนส่วนใหญ่หรือเท่ากับร้อยละ 63.7 มีระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง 0-8 ปี

1.2 ปัจจัยสนับสนุน

ประชากรที่ศึกษาทั้งหมดมีการใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม โดยมีการใช้ประโยชน์ทางด้านร่วมกิจกรรมทางศาสนาวัฒนธรรมประเพณีมากที่สุด หรือเท่ากับร้อยละ 59.8 รองลงมาเพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ และเพื่อสักการะบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือเท่ากับร้อยละ 28.4 และ 23.5 ตามลำดับ ประชากรที่ศึกษาส่วนใหญ่ มีความศรัทธาเชื่อถือในสิ่งศักดิ์สิทธิ์มากหรือเท่ากับร้อยละ 76.5 และจำนวนหนึ่งในสี่มีความประทับใจในคุณค่าสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในด้านคุณค่าประวัติศาสตร์โบราณคดีหรือเท่ากับร้อยละ 24.5 สำหรับสถานที่ตั้งของวัดมากกว่ากึ่งหนึ่งหรือเท่ากับร้อยละ 60.8 อยู่ในชนบท โดยวัดส่วนใหญ่มีรายได้เฉลี่ยอยู่ในช่วง 0 -10,000 บาท หรือเท่ากับร้อยละ 87.3 และไม่มีความขัดแย้งในวัด เท่ากับร้อยละ 85.3 ส่วนที่มีความขัดแย้งในวัดเกิดจากการไม่เข้าใจกฎระเบียบและกฎหมายที่เกี่ยวข้องหรือเท่ากับร้อยละ 50 และเมื่อมีความขัดแย้งเกิดขึ้น ประชากรที่ศึกษาจำนวนกึ่งหนึ่งหรือเท่ากับร้อยละ 49 ต้องการแก้ไขปัญหา โดยการให้เจ้าอาวาสเป็นผู้แก้ปัญหา และพบว่าประชากรที่ศึกษาเกือบกึ่งหนึ่งมีการให้คุณค่าสิ่งแวดล้อม

ศิลปกรรมสูงหรือเท่ากับร้อยละ 46.1 พฤติกรรมการรับข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมจำนวนมากว่าหนึ่งในสี่ได้รับเอกสารจากทางราชการเดือนละครั้ง และจำนวนหนึ่งในสี่จะได้รับข่าวสารจากนิตยสารกรมการศาสนา หรือเท่ากับร้อยละ 30.4 และ 28.4 ตามลำดับ นอกจากนี้ประชากรที่ศึกษาเกือบกึ่งหนึ่งจะทราบเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของแหล่งศิลปกรรมหรือเท่ากับร้อยละ 40.2 และจำนวนมากว่ากึ่งหนึ่งหรือเท่ากับร้อยละ 67.6 ต้องการข้อมูลข่าวสารโดยการให้กรมศิลปากรจัดอบรมให้ความรู้ นอกจากนี้ส่วนใหญ่มีความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมระดับปานกลางหรือเท่ากับร้อยละ 62.7 และ การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมระดับปานกลาง หรือเท่ากับร้อยละ 62.7

1.3 บทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

ประชากรที่ศึกษาส่วนใหญ่หรือเท่ากับร้อยละ 58.8 มีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในระดับปานกลาง เมื่อมาพิจารณาบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในรายด้านพบว่า วัดมีบทบาทในด้านการสงวนรักษามากที่สุดและมีมากในเรื่องการห้ามปรามเมื่อมีผู้ขีดเขียน ตีดย้ายประกาศไถ่โบราณสถาน รองลงมาด้านการคุ้มครองดูแลรักษา มีมากในเรื่องห้ามมิให้นำสัตว์มาเลี้ยงใกล้เขตโบราณสถาน ในด้านการดูแลจัดเก็บรักษามีบทบาทมากในเรื่องการจัดให้มีสถานที่ทิ้งขยะมูลฝอยเพื่อดูแลความสะอาดบริเวณโบราณสถาน ในด้านการซ่อมแซม ฟื้นฟู มีบทบาทมากในเรื่องอำนวยความสะดวกและให้ความร่วมมือแก่เจ้าหน้าที่ในการทำการบูรณะ ซ่อมแซม โบราณสถาน และในด้านการใช้ประโยชน์และการให้บริการมีบทบาทมากที่สุดในเรื่องดูแลความสะอาดและการตกแต่งให้โบราณสถานสวยงามตามสมควร

1.4 การทดสอบความสัมพันธ์ของตัวแปรต่าง ๆ กับบทบาทของวัดในการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างด้วยการวิเคราะห์ผันแปรทางเดียว (One-Way Analysis of Variance) ผลการศึกษาสรุปได้ว่าปัจจัยที่ก่อให้เกิดความแตกต่างของบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ได้แก่ ระดับการศึกษาทางสายสามัญ การให้คุณค่าสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ความรู้ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม พฤติกรรมเกี่ยวกับการรับรู้ข่าวสารในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม และความขัดแย้งของบุคลากรในวัด ส่วนปัจจัยอื่น ๆ ก่อให้เกิดความแตกต่างในบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติได้แก่ อายุพรรษา ตำแหน่ง ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง ระดับการศึกษาทางด้านพุทธศาสนา ความศรัทธาเชื่อถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ รายได้เฉลี่ยของวัด และสถานที่ตั้งของวัด

1.5 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมโดยการวิเคราะห์ถดถอยพหุ

ผลการศึกษารูปได้ว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมได้แก่ ความรู้ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม และการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมากกว่าปัจจัยอย่างอื่นและสามารถมีอิทธิพลต่อบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมทั้งหมดได้ร้อยละ 60.4 ($R^2 = 0.604$) อย่างมีนัยสำคัญที่ 0.05

2. สรุปปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

จากการศึกษาเชิงปริมาณ และคุณภาพ สามารถสรุป ปัญหา อุปสรรคของบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ในภาพรวมได้ ดังนี้

2.1 ปัญหาข้อจำกัดในการการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร

เมื่อพิจารณารายละเอียดของสื่อที่ได้รับข่าวสารพบว่า การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมีน้อย ประชากรที่ศึกษาทุกคนต้องการรับข่าวสารเพิ่มเติม โดยเฉพาะข่าวสารด้านกฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ประวัติความเป็นมาของแหล่งศิลปกรรม โครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม และต้องการทราบข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม โดยการจัดอบรมให้ความรู้ ทางเอกสารวิชาการ โทรทัศน์ และโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ ตามลำดับ นอกจากนี้สื่อประเภทที่สามารถเผยแพร่ได้รวดเร็วและให้รายละเอียดเช่นแผ่นพับ/โปสเตอร์ รวมทั้งในเรื่องกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ประชากรที่ศึกษายังได้รับน้อยมากทำให้นักกลางวัดและประชาชนขาดข้อมูลเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

2.2 ปัญหาความขัดแย้งของบุคลากรในวัดและบุคคลที่เกี่ยวข้อง

จะเห็นได้ว่าวัดแหลมจากและวัดศาลาหัวยาง มีปัญหาความขัดแย้งของบุคลากรวัดและระหว่างวัดกับชุมชน สาเหตุเกิดจากแนวความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม และกลุ่มประชาชนและผลประโยชน์ที่สนับสนุนเป็นผลให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมไม่ได้มากเท่าที่ควร แม้แต่กระบวนการในการอนุรักษ์ของหน่วยงานของภาครัฐเองก็มีความขัดแย้งทั้งในแง่ความคิดและการปฏิบัติ ความขัดแย้งในนโยบายของรัฐ เช่นการสร้างเส้นทางคมนาคมเพื่ออำนวยความสะดวกในการเดินทางไปวัดสุวรรณคีรี

นั้น มีความขัดแย้งระหว่างกรมศิลปากรที่ไม่ต้องการให้สร้างถนนเพื่อป้องกันการบุกรุกพื้นที่วัดที่ขึ้นโบราณสถานและได้รับการบูรณะ ซ่อมแซมเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ในขณะที่สำนักงานส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยต้องการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวให้แพร่หลายและต้องการให้นักท่องเที่ยวเดินทางสะดวก ดังนั้นปัญหาความขัดแย้งในชุมชนที่เกิดขึ้นจะต้องใช้เวลาในการแก้ปัญหาและทำความเข้าใจระหว่างวัดกับคนในชุมชนเพื่อให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญและผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม และมีการดำเนินการตามขั้นตอนเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย และมีแกนนำให้การสนับสนุน

2.3 ปัญหาสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเสื่อมโทรมเพิ่มขึ้น

จากการศึกษาข้อมูลเชิงปริมาณ พบว่าปัญหาสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเสื่อมโทรมมีมากสาเหตุส่วนใหญ่เกิดจากการเสื่อมโทรมตามธรรมชาติและการขาดการดูแลรักษาที่ถูกวิธี บุคลากรในวัดหลายแห่งเข้าใจว่าการอนุรักษ์ไว้ในสภาพเดิมคือการปล่อยให้ตามธรรมชาติ โดยไม่ต้องทำอะไร และเข้าใจว่าขึ้นทะเบียนโบราณสถานแล้ว กรมศิลปากรจะเป็นผู้รับผิดชอบในแหล่งศิลปกรรมนั้น สิ่งเหล่านี้ต้องรีบดำเนินการแก้ไข หากปล่อยให้วัดขาดความรู้ความตระหนัก และไม่แก้ปัญหา มรดกของชาติอาจชำรุด ผุพัง และเสื่อมโทรมได้

2.4 ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมกับวัดน้อย

จากการศึกษาในเชิงปริมาณการมีส่วนร่วมเป็นปัจจัยอย่างหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อบทบาทของวัด การที่มีส่วนร่วมน้อยจะเป็นในด้านการวางแผนและการประเมินผล เนื่องจากการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ กับวัดหากมีผู้ประสานงานดี หรือเกรงใจผู้ชักชวนก็จะเข้าร่วมกิจกรรม แต่ถ้าให้ร่วมวางแผนและประเมินผลจะมีน้อย เนื่องจากชุมชนส่วนใหญ่เข้าใจว่าเป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาสและหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาในเชิงคุณภาพ พบว่า วัดที่มีความขัดแย้งระหว่างวัดกับชุมชนจะได้รับความร่วมมือในกิจกรรมต่าง ๆ ของวัดน้อย ชุมชนมีความแตกแยกแบ่งเป็นกลุ่ม ๆ ขาดความสามัคคี ชุมชนจะร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เฉพาะวันที่มีศาสนพิธีที่สำคัญซึ่งส่งผลให้วัดมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมต้องปรับปรุง เนื่องจากวัดไม่สามารถมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมได้แต่เพียงผู้เดียวหากแต่ต้องอาศัยความร่วมมือจากชุมชนด้วย

ดังนั้น จากปัญหาในการศึกษาเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพสามารถสรุปปัญหาอุปสรรค ข้อเสนอแนะ แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมได้ ดังรายละเอียดในตาราง 19

ตาราง 19 สรุปปัญหา ข้อเสนอแนะ แนวทางในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัดในจังหวัดสงขลา

ปัญหา	แนวทางในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม	หน่วยงานที่รับผิดชอบ
<p>1. การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมีจำกัด</p>	<p>1. ควรเพิ่มข้อมูลทางการประชาสัมพันธ์โดยใช้สื่อต่าง ๆ การดำเนินงานในชุมชนต้องใช้สื่อทางโทรทัศน์ การกระจายเสียง หรือติดป้ายรณรงค์เชิญชวน ซึ่งอุปกรณ์เหล่านี้ต้องได้รับการพัฒนา จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งมีการสนับสนุนอย่างเพียงพอและต่อเนื่อง</p> <p>2. ควรเพิ่มจำนวนอาสาสมัครท้องถิ่นในการดูแลรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรม (อ.ส.ม.ศ) เพื่อช่วยในการประชาสัมพันธ์ข้อมูลและข่าวสารได้อย่างทั่วถึง</p> <p>3. ควรจัดบุคลากรในวัดให้เข้าร่วมเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม เช่น พระสังฆาธิการที่ได้รับการอบรมมาควรจัดกิจกรรมเพื่อถ่ายทอดความรู้ต่อโดยการจัดอบรม หรือเทศนา ในวันพระและวันนักขัตฤกษ์ต่าง ๆ</p>	<p>1. กรมศิลปากร 2. กรมการศาสนา 3. สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม 4. หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่น จังหวัดสงขลา 5. องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น/เทศบาล 6. สถาบันทักษิณคดีศึกษา</p> <p>1. กรมศิลปากร 2. ประชาชนท้องถิ่นในจังหวัดสงขลา</p> <p>1. กรมศิลปากร 2. กรมการศาสนา 3. สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม</p>

ปัญหา	แนวทางในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม	หน่วยงานที่รับผิดชอบ
<p>2. กิจกรรม/โครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของหน่วยราชการในวัดมีน้อย</p>	<p>1. จัดทำโครงการ/กิจกรรม รณรงค์การอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในวัดเช่น โครงการบูรณะกับหน่วยงานที่รับผิดชอบเช่น ต้นไม้ใหญ่ที่มีคุณค่า ถนน และมีการนำกิจกรรมวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นประยุกต์มาใช้ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม</p>	<p>1. กรมศิลปากร 2. สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม 3. หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดสงขลา 4. องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น/เทศบาล</p>
<p>3. ปัญหาสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเสื่อมโทรม</p>	<p>1. จัดทำแผนปฏิบัติการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในจังหวัดสงขลา</p> <p>2 ประกาศเขตคุ้มครองสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 ตามมาตรา 42-45</p>	<p>1. สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม 2 กรมศิลปากร 3 องค์การบริหารส่วนตำบล/เทศบาล</p> <p>- สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม</p>

ตารางที่ 19 (ต่อ)

ปัญหา	แนวทางในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม	หน่วยงานที่รับผิดชอบ
	<p>3 จัดทำผังเมืองรวม และผังเมืองเฉพาะ กำหนดแนวทางการใช้ที่ดิน ควบคุมการปลูกสร้างอาคาร และสิ่งก่อสร้างที่อาจส่งผลกระทบต่อแหล่งศิลปกรรมและกำหนดโครงการพัฒนาให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาของอำเภอ/เทศบาล</p> <p>2. ซ่อมแซมบูรณะแหล่งศิลปกรรมและขึ้นทะเบียนโบราณสถานเพิ่มเติม</p> <p>3. จัดตั้งคณะกรรมการจากหน่วยงานที่รับผิดชอบและตัวแทนประชาชนท้องถิ่นเข้าร่วมบริหารจัดการแหล่งศิลปกรรมหลังจากดำเนินการบูรณะแล้วเสร็จ</p>	<p>1. สำนักผังเมือง</p> <p>2. องค์การบริหารส่วนตำบล/เทศบาล</p> <p>- กรมศิลปากร</p> <p>1 กรมศิลปากร</p> <p>2 องค์การบริหารส่วนตำบล/เทศบาล</p> <p>3 ประชาชนท้องถิ่นในจังหวัดสงขลา</p>

ตารางที่ 19 (ต่อ)

ปัญหา	แนวทางในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม	หน่วยงานที่รับผิดชอบ
<p>4. ความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนในชุมชนกับวัดมีน้อย</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. การสร้างความรักและความตระหนักแก่ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นโดยให้เน้นคุณค่าความสำคัญของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเพื่อให้เกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมโดยจัดอบรมให้ความรู้ สัมมนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น สนับสนุนให้มีกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น และมีการจัดทัศนศึกษาบุคลากรในวัดร่วมกับชุมชนเพื่อให้มีประสบการณ์และเกิดความรัก เห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในวัดของตน 2. มีการยกย่องและมอบเกียรติบัตรแก่ผู้ที่มีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในวัดทั้งฆราวาสและพระสงฆ์ เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน 	<ol style="list-style-type: none"> 1. กรมศิลปากร 2. กรมการศาสนา 3. สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม 4. องค์การบริหารส่วนตำบล/เทศบาล 5. ประชาชนท้องถิ่นในจังหวัดสงขลา <ol style="list-style-type: none"> 1 กรมศิลปากร 2 กรมการศาสนา 3 องค์การบริหารส่วนตำบล/เทศบาล 4 ประชาชนท้องถิ่นในจังหวัดสงขลา

3. อภิปรายผลการวิจัยเชิงปริมาณ

ผู้วิจัยได้กำหนดการอภิปรายผลตามวิธีการศึกษาเชิงปริมาณ บทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในจังหวัดสงขลา อภิปรายตามสมมติฐานการศึกษา ดังรายละเอียดดังนี้ คือ

สมมติฐานข้อที่ 1 " บุคคลที่มีอายุแตกต่างกันมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกัน "

ผลการศึกษาพบว่า บุคคลที่มีอายุแตกต่างกันมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ บุคลากรในวัดไม่ว่าจะมีอายุมากหรือน้อยก็มีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมได้ใกล้เคียงกัน ขึ้นอยู่กับจิตสำนึกและการให้ความสำคัญและการให้คุณค่าซึ่งผลการศึกษาไม่สอดคล้องกับผลการวิจัยของภัททิรา นวลปลอด (2533 :102) พบว่าอายุเป็นปัจจัยที่ไม่มีความสัมพันธ์กับความคิดเห็นในการอนุรักษ์โบราณสถาน และเทียนชัย ให้ศิริกุล (2537 : 76) พบว่าอายุไม่มีความสัมพันธ์กับบทบาทในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ดังนั้นผลการวิจัยจึงไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานข้อที่ 2. " พระสงฆ์ที่มีอายุพรรษาแตกต่างกันมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกัน"

ผลการศึกษาพบว่าพระสงฆ์ที่มีอายุพรรษาแตกต่างกันมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ บทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมขึ้นอยู่กับการให้คุณค่าและความตระหนักของแต่ละบุคคลไม่ได้สัมพันธ์กับระยะเวลาในการบวชเรียนซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของสมบุญ สุธาสารณ (2527 : 77) พบว่าอายุพรรษาของพระสงฆ์ไม่มีความสัมพันธ์กับบทบาทในการพัฒนาสังคม ดังนั้นผลการวิจัยจึงไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานข้อที่ 3 "บุคคลที่มีตำแหน่งแตกต่างกันมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกัน"

ผลการศึกษาพบว่าบุคคลที่มีตำแหน่งแตกต่างกันมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญ ตำแหน่งที่แตกต่างกันไม่ได้เป็นอุปสรรคในการมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแต่ขึ้นอยู่กับการให้คุณค่าจิตสำนึก การปฏิบัติงานของแต่ละบุคคล ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ เพ็ญศรี รัตนะ (2536 :110) ซึ่งพบว่า ตำแหน่งเป็นปัจจัยที่ไม่มีความสัมพันธ์ต่อบทบาทในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมของกรมพัฒนาชุมชนจังหวัดอุบลราชธานี ดังนั้นผลการวิจัยจึงไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานข้อที่ 4 "บุคคลที่มีระดับการศึกษาสายสามัญแตกต่างกันมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกัน"

ผลการศึกษาพบว่าบุคคลที่มีระดับการศึกษาสายสามัญแตกต่างกันมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 บุคคลที่มีการศึกษาสายสามัญในระดับสูงก่อให้เกิดความรู้ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ทำให้เกิดความรักและห่วงใยในคุณค่าของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ธรรมบุญ ทวีกุล (2530 : 115) พบว่าผู้ที่มีการศึกษาสูงจะมีพฤติกรรมในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมสวนสาธารณะในกรุงเทพฯ มากกว่าผู้ที่มีการศึกษาต่ำกว่า เช่นเดียวกับการศึกษาของเทียนชัย ให้ศิริกุล (2537 : 77) พบว่าระดับการศึกษามีความสัมพันธ์กับบทบาทในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมอย่างมีนัยสำคัญที่ 0.05 ดังนั้นผลการวิจัยจึงสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานข้อที่ 5 "บุคคลที่มีการศึกษาทางพุทธศาสนาแตกต่างกันมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมากแตกต่างกัน"

ผลการศึกษาพบว่าบุคคลที่มีการศึกษาทางพุทธศาสนาแตกต่างกันมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมากแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญ บทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมทั้ง 5 ด้านมีความจำเป็นต้องใช้ความรู้ทางพุทธศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องน้อยแต่ต้องใช้ความรู้ทางวิชาการมาประกอบมากกว่า ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของสมบุญสุชาสำราญ (2527 : 77) พบว่าพระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาทางคณะสงฆ์มีบทบาทในการพัฒนาสังคมไม่แตกต่างกับพระสงฆ์ที่ไม่มีวุฒิการศึกษา ดังนั้นผลการวิจัยจึงไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานข้อที่ 6 "บุคคลที่มีระยะเวลาดำรงตำแหน่งแตกต่างกันมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกัน"

ผลการศึกษาพบว่าบุคคลที่มีระยะเวลาดำรงตำแหน่งแตกต่างกันมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญ ทั้งนี้เป็นผลเนื่องจากบุคลากรในวัดแม้จะดำรงตำแหน่งมานาน หากแต่ไม่รู้คุณค่า ไม่มีความรู้ ความตระหนักในคุณค่าสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแล้วย่อมไม่มีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมทำให้ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งไม่มีผลต่อบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ชัยโรจน์ ณะสันติ (2535 : 122) พบว่าระยะเวลาในการดำรงอยู่

ในตำแหน่งแตกต่างกันมีผลในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ดังนั้นผลการวิจัยจึงไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานข้อที่ 7 "บุคคลที่มีการใช้ประโยชน์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมที่แตกต่างกันมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกัน"

ผลการศึกษาพบว่าทุกคนให้ความสำคัญในการใช้ประโยชน์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมาก ทุกคน ทำให้ไม่สามารถคำนวณทางสถิติได้

สมมติฐานข้อที่ 8 "บุคคลที่มีความศรัทธาเชื่อถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์แตกต่างกันมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกัน"

ผลการศึกษาพบว่าบุคคลที่มีความศรัทธาเชื่อถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์แตกต่างกันมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญ ความศรัทธาไม่ได้ทำให้เกิดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม บุคลากรวัดแต่ละคนมีความคิดที่แตกต่างกันตามความรู้ความสามารถประสบการณ์ และทักษะของแต่ละบุคคล ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ สุชา จันทรเฒ (2524 :) ซึ่งกล่าวว่า ความเชื่อของบุคคลแตกต่างกันไปตามการอบรมสั่งสอน ประสบการณ์ ตลอดจนการเรียนรู้ ของแต่ละบุคคล ทำให้ความเชื่อจะเหมือนหรือแตกต่างกันดังนั้นผลการวิจัยจึงไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานข้อที่ 9. "บุคคลที่มีการให้คุณค่าสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกันมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกัน"

ผลการศึกษาพบว่าบุคคลที่มีการให้คุณค่าสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมากแตกต่างกันมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ผู้ที่มีการให้คุณค่าในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมระดับสูงเกิดความตระหนักมากมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมากกว่า ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของ ดารณี อภรณ์พัฒนา (2533 : 100) พบว่ากลุ่มผู้ให้คุณค่าแหล่งศิลปกรรมในระดับสูงมีความตระหนักในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ ดังนั้นผลการวิจัยจึงสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานข้อที่ 10. "บุคคลที่มีความรู้ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกันมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกัน"

ผลการศึกษาพบว่าบุคคลที่มีความรู้ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกันมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

ทางสถิติที่ระดับ 0.05 การมีความรู้ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมทำให้เกิดความรัก ความหวงแหน ในคุณค่าสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมอันเป็นสมบัติของวัดและชุมชนที่ต้องช่วยกันรักษาไว้ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ นฤนาท พุทธิไสย (2541 : 89) พบว่าประชาชนที่มีความรู้ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมระดับสูงเห็นด้วยกับบทบาทในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ เนื่องจากมีความรู้สึกเห็นคุณค่าในสิ่งนั้นดังนั้นผลการวิจัยจึงสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานข้อที่ 11. "บุคคลที่มีพฤติกรรมการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกันมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกัน"

ผลการศึกษาพบว่าบุคคลที่มีพฤติกรรมการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกันมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ผู้ที่มีการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมย่อมมีความรู้ ความสนใจ ความตระหนักถึงคุณค่า ความสำคัญของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมากกว่าผู้ที่ได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมน้อย หรือไม่ได้รับข่าวสารใด ๆ และสามารถเผยแพร่ความรู้ให้ผู้อื่นรับทราบได้ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ กนิษฐา ก่อวัฒนา (2530 : 98) พบว่า พระภิกษุที่ได้รับการรู้จากข้อมูลข่าวสารจากหนังสือ เอกสารต่าง ๆ โทรทัศน์ วิทยุ ทำให้สามารถนำความรู้ไปถ่ายทอดให้กับประชาชนได้มากและมีความมั่นใจในการเผยแพร่ข้อมูล ดังนั้นผลการวิจัยจึงสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานข้อที่ 12. "บุคคลที่มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกันมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกัน"

ผลการศึกษาพบว่าบุคคลที่มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกันมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ผู้ที่เข้าไปมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมไม่ว่าจะเป็นด้านการปฏิบัติและสนับสนุนกิจกรรม หรือเข้าร่วมวางแผนตัดสินใจดำเนินกิจกรรม ย่อมก่อให้เกิดความตระหนักและทัศนคติที่ดี ซึ่งมีหนทางมากกว่าแลเห็นคุณค่าในสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมากกว่าผู้ที่ไม่เข้ามีส่วนร่วมหรือมีส่วนร่วมน้อย ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของเทียนชัย ให้ศิริกุล (2533 : 77) พบว่าการมีส่วนร่วมในกิจกรรมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมีความสัมพันธ์

กับบทบาทที่มีต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของประชาชน ดังนั้นผลการวิจัยจึงสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานข้อที่ 13. “วัดที่มีความขัดแย้งของบุคลากรในวัดแตกต่างกันมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกัน”

ผลการศึกษาพบว่าวัดที่มีความขัดแย้งของบุคลากรในวัดแตกต่างกันมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ปัญหาความขัดแย้งทำให้เกิดความแตกแยก ไม่มีความสามัคคี มีการแบ่งพรรคแบ่งพวก ไม่ให้ความร่วมมือ ไม่เข้าร่วมแสดงความคิดเห็น ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของ พิสันต์ ธนะสมบุญ (2542 : 100) พบว่าความขัดแย้งของประชาชนที่แบ่งออกเป็นสองกลุ่มใหญ่ทำให้เกิดความแตกแยกไม่สามัคคีเป็นอุปสรรคในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ดังนั้นผลการวิจัยจึงสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานข้อที่ 14 . “วัดที่มีรายได้แตกต่างกันมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกัน”

ผลการศึกษาพบว่าวัดที่มีรายได้แตกต่างกันมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ การมีบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมีอยู่หลายรูปแบบ เช่น การสงวนรักษา การดูแลจัดเก็บ การคุ้มครองป้องกัน ซึ่งบุคลากรในวัดสามารถเข้ามามีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมโดยไม่จำเป็นต้องใช้รายได้ของแต่ละบุคคลและของแต่ละวัดเป็นตัวกำหนดในการเข้าร่วมกิจกรรม ทำให้สามารถมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของศิริวรรณ ทาปัญญา (2539 : 72) พบว่ารายได้ไม่มีความสัมพันธ์ต่อบทบาทในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ดังนั้นผลการวิจัยจึงไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานข้อที่ 15 “วัดที่มีสถานที่ตั้งแตกต่างกันมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกัน”

ผลการศึกษาพบว่าวัดที่มีสถานที่ตั้งแตกต่างกันมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ การมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ไม่ว่าจะอยู่ในเมืองหรือชนบท บทบาทของบุคคลขึ้นอยู่กับพฤติกรรมของแต่ละบุคคลมากกว่าสถานที่ ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของ สมพร คุ่มแก้ว (2538 : 128) พบว่าที่ตั้งของวัดกับบทบาทของบุคลากรในวัดในกิจกรรมต่าง ๆ มีความสัมพันธ์ต่อกันในระดับต่ำดังนั้นผลการวิจัยจึงไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

4. สรุปและอภิปรายผลการวิจัยเชิงคุณภาพ

จากการศึกษาบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเชิงคุณภาพ วัดจำนวน 4 วัด ได้แก่ วัดแหลมจาก วัดศาลาห้วยาง วัดสุวรรณคีรี และวัดท้ายยอ สามารถสรุปได้ว่าในด้านสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมประเพณีนั้นวัดทั้ง 4 วัดมีความแตกต่างกันไม่มากนัก เนื่องจากชุมชนที่นำมาศึกษามีขนาดเล็ก จำนวนประชากรที่ศึกษาไม่มาก และอยู่ในเขตภูมิภาคเดียวกัน ซึ่งมีลักษณะสังคม วัฒนธรรม ประเพณี ตลอดจนภูมิอากาศที่ไม่แตกต่างกันมาก แต่ปัจจัยที่ทำให้เกิดบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมต่างกันขึ้นอยู่กับปัจจัยเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรค ความสัมพันธ์ของบุคลากรในวัดและระหว่างวัดกับชุมชน

4.1 วัดที่มีบทบาทการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมควรปรับปรุง ได้แก่ วัดแหลมจากและวัดศาลาห้วยาง มีปัจจัยส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม สรุปและอภิปรายผลได้ดังนี้ คือ

4.1.1 ปัจจัยเสริม

4.1.1.1 มีสถานที่ตั้งทำเลดี

วัดแหลมจาก มีสถานที่ตั้งที่สามารถเดินทางไปได้ทั้งทางน้ำและทางบก มีทัศนียภาพที่งดงามเหมาะแก่การประกอบพิธีกรรมทางศาสนา และทางด้านประเพณีต่าง ๆ นอกจากนั้นสามารถเป็นแหล่งท่องเที่ยวเยี่ยมชมแหล่งศิลปกรรมศิลปกรรมที่มีค่า ส่วนวัดศาลาห้วยาง สถานที่ตั้งของวัด มีการคมนาคมที่สะดวกมีความเจริญ ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลนครสงขลาให้การดูแล ไม่มีปัญหาทางด้านสาธารณูปโภค สะดวกในการติดต่อสื่อสาร การขนส่ง ยังเป็นศูนย์กลางในการประกอบกิจกรรมตามประเพณี เช่น ประเพณีแห่พระธาตุขึ้นเขาดังกวน วัดต่าง ๆ ที่ร่วมเข้าแห่พระธาตุ จะใช้วัดศาลาห้วยางเป็นจุดศูนย์กลางในการหยุดพัก และเตรียมการต่าง ๆ ก่อนที่จะเดินทางต่อไป จะเห็นได้ว่าถึงแม้วัดทั้งสองจะมีปัจจัยที่เสริมทางด้านทำเลที่ตั้งแต่ยังไม่สามารถนำปัจจัยดังกล่าวนี้มาเสริมให้วัดมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมได้ดี เนื่องจากวัดให้ความสำคัญกับแหล่งศิลปกรรมในวัดน้อย ทำให้ไม่ดูแลสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเท่าที่ควร

4.1.1.2 ได้รับการสนับสนุนจากพลเอกเปรม ติณสูลานนท์

ชุมชนวัดแหลมจาก ได้รับการสนับสนุนจากประธานองคมนตรีและรัฐบุรุษอาวุโส พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เข้าไปช่วยเหลือประสานและพัฒนาในพื้นที่ ทำให้ชุมชนในวัดแหลมจากมีหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนให้ความสนใจ แต่ในการพัฒนานี้ไม่ได้เข้าไปพัฒนาที่วัดโดยตรง หากจะเน้นในด้านการพัฒนาชุมชนเป็นหลักเช่น ด้านการประกอบอาชีพทางด้านเศรษฐกิจและแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำจืดในการบริโภค อุปโภค รวมทั้งปัญหาเกี่ยวกับอาชญากรรมในพื้นที่

ดังนั้นเมื่อชุมชนได้รับการพัฒนาและแก้ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจแล้วย่อมส่งผลในทางที่ดีแก่วัดในด้านความสัมพันธ์แต่ตัวเองก็ควรปรับบทบาทให้เป็นที่พึ่งแก่ชุมชนในท้องถิ่นได้

4.1.2 ปัจจัยที่เป็นอุปสรรค

4.1.2.1 นโยบายในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมที่เข้าไปสู่ชุมชน
ยังไม่ชัดเจน

วัดไม่ได้รับทราบนโยบายในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม จะเห็นได้จากการก่อสร้างสิ่งปลูกสร้างขนาดใหญ่ใกล้แหล่งศิลปกรรมเดิม การสร้างแหล่งศิลปกรรมใหม่ทดแทนของเก่า ก่อให้เกิดทัศนอุจาดบดบังทัศนียภาพความงดงามของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเดิม ดังเช่นวัดแหลมจากมีการสร้างพระนอนใหม่ใกล้พระนอนองค์เก่า ส่วนวัดศาลาห้วยงมีการสร้างโรงเรียนเทศบาล 3 เป็นตึก 2 ชั้น และตึก 3 ชั้น ประชิดกับแหล่งโบราณสถานแห่งชาติ

จะเห็นได้ว่าการขาดความรู้นโยบายและมาตรการทางกฎหมายจะเป็นอุปสรรคในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในวัด ทั้งการสนับสนุนประชาชนในชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมให้คงรักษาเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติได้ ซึ่งหน่วยงานที่รับผิดชอบต้องเข้าไปให้ความรู้เพื่อให้เกิดความตระหนักเห็นคุณค่านำไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายหลักของรัฐบาลที่เน้นการกระจายอำนาจลงสู่ท้องถิ่น โดยเฉพาะทางด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและสิทธิของประชาชนซึ่งสาระสำคัญของนโยบายและแผนส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540 ที่ต้องการเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เป็นการร่วมมือทั้งภาครัฐ เอกชน องค์กรเอกชน และประชาชน ส่งเสริมการสร้างจิตสำนึกและจิตวิญญาณด้านอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมให้แก่ประชาชนทุกอาชีพ ทุกระดับ เพื่อเกิดการประสานแนวคิดทางด้านการพัฒนาและการอนุรักษ์ให้ไปในทางเดียวกันกับแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน

4.1.2.2. ความขัดแย้งระหว่างบุคลากรในวัดและระหว่างวัดกับชุมชน

วัดแหลมจากมีความขัดแย้งกันระหว่างบุคลากรในวัดกับคณะกรรมการวัด ในเรื่องการพัฒนาวัด การจัดลำดับความสำคัญในการพัฒนาก่อนหลังและผลประโยชน์วัด เจ้าอาวาสต้องการให้บูรณะพระนอนองค์เก่า ส่วนคณะกรรมการวัดต้องการพัฒนาบริเวณวัดให้เจริญทันสมัยและนำเงินไปสร้างหลังคาพระนอนองค์ใหม่ ทำให้เกิดความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์ภายในวัด นอกจากนี้วัดยังมีความขัดแย้งกับโรงเรียนที่ต้องการจะสร้างอาคารเรียนในบริเวณวัด ทำให้วัดมีปัญหาเกี่ยวกับชุมชนด้วย ประกอบกับหน่วยงานภาครัฐเช่น กรมศิลปากรไม่ได้เข้าไปดูแลบุคลากรวัดไม่มีความรู้เกี่ยวกับนโยบาย กฎหมาย ความรู้ และวิธีการแก้ปัญหาการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

ความสัมพันธ์กับวัดเท่าที่ควร เด็กนักเรียน ๆ ไม่มีส่วนร่วมในการเข้าไปรักษาความสะอาดหรือดูแลบริเวณโบราณสถาน ดังนั้นผลจากความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนมีน้อยทำให้กิจกรรมต่าง ๆ ที่วัดต้องการความช่วยเหลือจากชุมชนไม่ได้รับความร่วมมือเท่าที่ควร อนึ่งบทบาทของวัดในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมคือวัดเป็นศูนย์กลางในทุกด้าน วัดไม่ได้มีบทบาทช่วยเหลือสังคม เช่น ปัญหาการศึกษา ปัญหาความยากจน ปัญหาเสพติด วัดไม่ได้เข้าไปมีส่วนช่วยเหลือ หรือเกือบจะไม่บทบาทในการเข้าไปมีส่วนร่วมบรรเทาการแก้ปัญหาสังคม (นิธิ เอียวศรีวงศ์และประมวล เพ็งจันทร์, 2543 : 11-12) ดังเช่นข้อสังเกตของท่านเจ้าคุณ ปยุตฺถ์ ปยุตโต (พระราชมนี, 2527:95-98) ได้ตั้งข้อสังเกตไว้ว่าเดิมวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนในทุก ๆ ด้านโดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการศึกษา ทำหน้าที่ให้การศึกษาลดละทิ้งแต่สมาชิกทุกคนของชุมชนนั้น สมาชิกรุ่นเยาว์ในชุมชนไหนไปเรียนที่วัดของชุมชนนั้น ต่อมารัฐก็เข้ามารับผิดชอบจัดการศึกษา บทบาทในการศึกษาถูกแยกออกไปจากวัด วัดต้องมีการปรับตัว เมื่อไม่มีภาระต้องจัดทำ ไม่นานก็หมดความสนใจในการศึกษาและหมดประสิทธิภาพในการศึกษาเมื่อไม่มีผู้สอน ไม่มีผู้เรียน ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนลดน้อยลง ดังนั้นปัจจุบันชาวบ้านจะเกี่ยวข้องเฉพาะในด้านพิธีกรรมทางศาสนากับวัด เช่น การบวช การเผาศพ ชุมชนจึงไม่มีความตระหนักและเห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม จะมาวัดเมื่อมีศาสนพิธี หรือมีประเพณีเทศกาล เข้าร่วมกิจกรรมเมื่อมีผู้มาประสานงาน เช่น หน่วยงานทางราชการต่าง ๆ นอกจากนั้น จากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในปัจจุบัน ในหลายชุมชน ผู้ที่มีความสามารถดี มีโอกาสดี และมีการศึกษาดีได้แยกตัวจากชุมชนไปหาความก้าวหน้า เหลือแต่ผู้ที่ยึดฐานะและขาดความรู้ ผู้มาบวชพระหลายคนก็ขาดความรู้ ฐานะยากจนเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งมักจะเป็นผู้คนในพื้นที่ เมื่อวัดซึ่งเป็นหนทางหนึ่งที่ทำให้ลูกคนจนได้มีโอกาสได้เรียนหนังสือ เคยเป็นที่พึ่งของคนจน คนยากไร้ คนด้อยโอกาสมาตลอด ไม่ได้พึ่งพาอย่างที่เคยเป็นมา วัดเกือบจะไม่มีบทบาทในการมีส่วนร่วม หรือบรรเทาการแก้ปัญหาสังคม บทบาทวัดในการศึกษาลดน้อยลง แต่วัดก็ยังคงมีอยู่สนองความต้องการชุมชน การหาพระดีมาอยู่ประจำวัดได้ยากขึ้น สภาพเช่นนี้เปิดช่องให้คนที่เข้ามาบวชเพื่ออาศัยวัดเป็นที่เลี้ยงชีพ (พระราชมนี, 2529 : 66) ดังนั้นปัญหาต่าง ๆ ที่ก่อภาพลักษณ์ที่ไม่ดีแก่วัดจึงเกิดขึ้นเช่น พระติดยาเสพติด พระเลี้ยงเสือ หรือมีพระสะสมรถเบนซ์ ซึ่งลักษณะเช่นนี้ สอดคล้องกับแนวความคิดของนิธิ เอียวศรีวงศ์ และประมวล เพ็งจันทร์ (2543 : 10)

ข้อเสนอแนะโดยสรุป วัดหากไม่มีการปรับบทบาท วัดจะมีแต่คนประเภทหมดหนทางไปคนไร้คุณภาพ ทำให้วัดและพระศาสนาเสื่อม ความศรัทธาของชาวบ้านต่อวัดก็น้อยลงหรือหมดไป

ดังนั้นกรณีที่เจ้าอาวาสแหลมจากและพระสงฆ์ในวัดมีผู้คนใส่บาตรพระเพียงวันละ 2-3 หลังคา เวียนต่อวันจึงเกิดขึ้น

จะเห็นได้ว่าปัจจุบันนี้หลายวัดอยู่ในระหว่างการปรับบทบาทมาสนองตอบบริการแบบใหม่เพื่อให้สังคมยอมรับและสังคมต้องการ ยกตัวอย่าง เช่น วัดสามกอง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา วัดมีความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนมีการจัดตั้งกลุ่มองค์กรขึ้น ซึ่งประกอบด้วยเยาวชนเพศชาย ในหมู่บ้านเข้ามาช่วยเหลืองานและกิจกรรมในวัด และมีการรวมกลุ่มช่วยเหลืองานประเพณีต่าง ๆ ในหมู่บ้าน มีการรณรงค์ด้านการเสพยาเสพติดในหมู่บ้าน โดยมีองค์การบริหารส่วนตำบลให้การสนับสนุนในด้านงบประมาณ และสถานที่จัดตั้งกลุ่มองค์กร ซึ่งมีเจ้าอาวาสวัดสามกองเป็นแกนนำในด้านความคิด เป็นผู้ประสานงานและให้คำแนะนำต่าง ๆ (เจ้าอาวาสวัดสามกอง, สัมภาษณ์)

4.2 วัดที่มีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมได้แก่วัดสุวรรณคีรี และวัดท้ายยอด มีปัจจัยเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม คือ

4.2.1 ปัจจัยเสริม

4.2.1.1 ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาส

วัดท้ายยอดเจ้าอาวาสมีความรู้ในเชิงงานช่างเกี่ยวกับเรือนมงคล และมีบทบาทในการอนุรักษ์ ดูแลซ่อมแซม สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในวัดให้อยู่ในสภาพดี และต่อต้านเมื่อมีประชาชนมาขอหรือปฏิบัติต่าง ๆ ในวัดท้ายยอดเพื่อสร้างใหม่ให้ทันสมัย ท่านได้อนุรักษ์และเป็นแบบอย่างจนเป็นที่ยอมรับของชุมชน นอกจากนี้ท่านเคยได้รับรางวัลเสมาธรรมจักรพระราชทานจากสมเด็จพระเทพรัตนสุตา ด้านส่งเสริมและอนุรักษ์มรดกและวัฒนธรรมไทย ในปี พ.ศ. 2542

ส่วนวัดสุวรรณคีรี เจ้าอาวาสมีบทบาทเป็นผู้นำชุมชน ได้ทำตนเป็นแบบอย่างในด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม มีความรู้เรื่องการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม มีการแบ่งหน้าที่บุคลากรในวัดอย่างชัดเจน มอบหมายงานในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม และมีการประสานงานกับเจ้าหน้าที่กรมศิลปากรเข้ามาบูรณะซ่อมแซมวัด ซึ่งในปัจจุบันได้ดำเนินการบูรณะเสร็จสมบูรณ์แล้ว และเป็นผู้นำชุมชนในการประสานงานกับวัดอื่น ๆ ในเครือข่ายเช่น วัดสุวรรณคีรี จังหวัดระนอง วัดสุวรรณคีรี กรุงเทพฯ และวัดสุวรรณคีรี ณ.ประเทศมาเลเซีย

จะเห็นได้ว่าผู้นำในวัดหรือเจ้าอาวาสซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทมากที่สุด เจ้าอาวาสทั้งสองจบการศึกษาสายสามัญไม่สูงมาก แต่มีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม เนื่องจากมีจิตสำนึก ได้รับข้อมูลข่าวสาร นำไปปฏิบัติอยู่เสมอและเป็นผู้ที่ประชาชนมีการยอมรับมาก เพราะโดยทั่วไปแล้วพระผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบจะได้รับความเคารพนับถือจากประชาชนใน

ชุมชนมาก ประเด็นนี้สอดคล้องกับงานวิจัยอื่น ๆ ได้แก่ พิณีจ ลภานานนท์ (2529 : 29) ศราวุธ อรรถนุรักษ์ (2534 : 79) และนิสาพร วัฒนศัพท์ (2542 : 65) ที่ได้สรุปจากการศึกษาว่าประชาชนยอมรับพระสงฆ์ที่มีตำแหน่งทางการบริหารมากกว่าพระลูกวัด ซึ่งทำให้พระที่มีตำแหน่งทางการบริหาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งเจ้าอาวาสได้รับความเชื่อถือศรัทธา และมีความคุ้นเคยกับประชาชนดี ทำให้ได้รับความร่วมมือจากประชาชนในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเจ้าอาวาสที่มีความรู้ มีลักษณะผู้นำ ปฏิบัติตนดี ปฏิบัติชอบยิ่งจะได้การยอมรับจากชุมชนมากยิ่งขึ้น ในกรณีของวัดทั้งสองแห่งนี้ เจ้าอาวาสวัดนั้น ได้รับการยอมรับจากชุมชนว่าเป็นผู้นำของวัดที่ดี มีความเสียสละ และเห็นคุณค่าของการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของพระราชวรมณี (ปยุทธ์ ปยุตโต) (2527 : 5) ซึ่งได้กล่าวไว้ว่า บทบาทของพระสงฆ์ที่ควรกระทำต่อสังคมคือการช่วยเหลือให้ผู้อื่นพ้นทุกข์โดยอาศัยเมตตาธรรมและกรุณาธรรม ในฐานะเป็นผู้นำชุมชนพระสงฆ์ควรมีบทบาทหลักในการเป็นผู้นำทางด้านจิตใจและบทบาทรองในการประสานการรวมตัวของชุมชน โดยบทบาททั้งสองมีความสัมพันธ์และสอดคล้องกัน

4.2.1.2 วัดมีกลุ่มนักรวมเมืองระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ นักวิชาการจากสถาบันทักษิณคดีศึกษา และองค์กรในชุมชนให้การสนับสนุนส่งเสริม

วัดห้าย้อยและวัดสุวรรณคีรีได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มนักรวมเมืองระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ นักวิชาการจากสถาบันทักษิณคดีศึกษา และองค์กรในชุมชนให้การสนับสนุนส่งเสริม ทำให้มีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากหน่วยงานภาครัฐ เช่น หน่วยงานอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่น สถาบันราชภัฏสงขลา ซึ่งมีการประชาสัมพันธ์วัดสุวรรณคีรีในหนังสือมองสงขลาผ่านโบราณสถาน ทางด้านกรมศิลปากรก็ได้ดำเนินการบูรณะแหล่งศิลปกรรม ให้อยู่ในสภาพที่งดงามและคงคุณค่า นอกจากนั้น สำนักงานส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้ประชาสัมพันธ์วัดสุวรรณคีรี โดยการลงในเว็บไซต์ของการท่องเที่ยวประเทศไทย โดยเจ้าอาวาสวัดเป็นผู้ประสานงานและมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมร่วมกับบุคลากรวัดและชุมชน ทำให้ภาครัฐสามารถเข้าถึงประชาชนและกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ทำให้เกิดเครือข่ายประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมได้มากขึ้น ปัจจัยดังกล่าวสอดคล้องกับแนวความคิดของโชติ ภัลยาณมิตร (2528 : 37) ได้กล่าวไว้ว่า วัดที่ได้รับการดูแลจากโรงเรียนหรือวิทยาลัยใกล้วัดและจากนักวิชาการเพื่อประโยชน์ในด้านวิชาการ วัดย่อมมีการพัฒนาและเป็นแบบอย่างที่ดีและเป็นวัดที่พัฒนาพระสงฆ์ที่ได้รับข่าวสารอย่างสม่ำเสมอโดยเฉพาะจากทางราชการสามารถทำประโยชน์ในการพัฒนาท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนั้น เต็มสิริ บุญยสิงห์ (2537 : 7-11) ได้กล่าวถึง

บทบาทของพระสงฆ์ผู้นำในการอนุรักษ์มรดกศิลปวัฒนธรรมไทยไว้ว่า การที่พระสงฆ์จะสามารถรักษามรดกของชาติไว้ได้นั้น นอกจากพระจะต้องหมั่นศึกษาเรียนรู้ประวัติศาสตร์ คุณค่าต่าง ๆ แล้ว การประสานงานกับนักวิชาการทั้งภาครัฐและหน่วยงานเอกชน และกลุ่มองค์กรต่าง ๆ มาช่วยทำงานเพื่อสร้างศูนย์ "มรดกไทย" ขึ้นในวัด ก็เป็นกลวิธีอย่างหนึ่งในการอนุรักษ์แหล่งศิลปกรรม

4.2.1.3 ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน

วัดท้ายยอดและวัดสุวรรณคีรี มีความสัมพันธ์ต่อชุมชนในท้องถิ่น มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ชุมชนมีความรู้สึกรักและหวงแหนวัด มีความภาคภูมิใจและรู้สึกเป็นเกียรติแก่ชุมชนในท้องถิ่นอีกทั้งยังมีผู้แทนชุมชนที่ประสานงานและนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัด ชุมชนวัดท้ายยอดนั้นเป็นชุมชนที่กึ่งชนบทกึ่งเมือง ชาวบ้านมีฐานะเศรษฐกิจดีสามารถพึ่งตนเองได้ มีกลุ่มองค์กรในชุมชน เช่น กลุ่มทอผ้า กลุ่มแม่บ้านเกาะยอด กลุ่มสภาวัฒนธรรมท้องถิ่น กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข เป็นต้น แม้ว่ามีปัญหาด้านการขาดแคลนแรงงาน แต่ก็ได้แก้ปัญหาโดยใช้แรงงานของนักเรียนประถมศึกษา โดยใช้ความสามารถในการซ่อมรถจักรยานของเจ้าอาวาสมาแลกเปลี่ยน ส่วนปัญหาในด้านการขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์ในการซ่อมแซมนั้น ท่านใช้วิธีไปช่วยซ่อมแซมวัดต่าง ๆ แล้วขอวัสดุอุปกรณ์ส่วนที่ต้องการเป็นการแลกเปลี่ยนนอกจากนั้นในด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรในวัดและระหว่างวัดกับชุมชน วัดมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อชุมชนในท้องถิ่น ชุมชนมีความรู้สึกรักและหวงแหนวัด

ชุมชนรอบวัดสุวรรณคีรีนั้นประชาชนส่วนใหญ่มีฐานะปานกลาง เป็นชุมชนที่มีวิถีชีวิตแบบชนบทสามารถพึ่งตนเอง โดยใช้ประโยชน์จาก ทรัพยากรธรรมชาติในการดำรงชีวิตและการรับจ้างงาน มีวัฒนธรรมประเพณีและมีความเชื่อถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในท้องถิ่นของตน แต่มีปัญหาอุปสรรคในด้านต่าง ๆ เช่น การขาดแคลนแรงงาน และการขาดแคลนน้ำจืด ซึ่งวัดแก้ปัญหาการขาดแคลนแรงงานโดยการขอความร่วมมือจากผู้นำชุมชนคือ ผู้ใหญ่บ้านให้เป็นผู้ประสานงานและจัดหาแรงงานให้ ส่วนการขาดแคลนน้ำจืดได้รับการช่วยเหลือจากนักการเมืองในท้องถิ่นและหน่วยงานทางราชการ จากการประสานงานของเจ้าอาวาสและผู้นำชุมชนสร้างที่เก็บน้ำไว้ใช้ยามขาดแคลน นอกจากนั้นวัดไม่มีปัญหาความขัดแย้งของบุคลากรในวัด เนื่องจากเจ้าอาวาสมีการแบ่งงานอย่างชัดเจน มีมนุษยสัมพันธ์และประสานงานขอความร่วมมือกับทุกฝ่ายในการแก้ปัญหาวัดทั้งสองใช้วิธีการแก้ปัญหาปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่าง ๆ เช่น การขาดแคลนแรงงาน การขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์ โดยการประสานงาน และให้ชุมชนเป็นผู้ร่วมแก้ปัญหา โดยมีนโยบายว่า วัดเป็นของชุมชนทุกคนต้องร่วมมือกันทุกอย่างจึงจะสำเร็จ ลักษณะเช่นนี้ตรงกับแนวความคิดของพระเทพเวที (ปยุตฺ์ ปยุตโต) (2533 : 38) ซึ่งได้กล่าวไว้ว่า บ้าน วัด โรงเรียน มีความสัมพันธ์ต่อกันไม่

สามารถแยกออกจากกันได้ วัดเกิดขึ้นได้เพราะบ้านและชุมชน อย่างไรก็ตามวัดไม่สามารถอยู่เพียงลำพังและมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมได้ดีหากไม่ได้รับการสนับสนุนร่วมมือจากชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของ ไชติ กัลยานมิตร (2528, 31-38) ได้กล่าวไว้ว่า วัดเกิดขึ้นได้จากความศรัทธาและความพร้อมของพระสงฆ์และชาวบ้านในชุมชนเมื่ออาราธนาพระสงฆ์มาแล้วไม่ควรปล่อยให้พระสงฆ์ต้องกังวลหาเลี้ยงชีพเพียงลำพัง ควรจะดูแลซึ่งกันและกัน ดังนั้นวัดควรพิจารณาความต้องการของสังคมปัจจุบันเช่น อนุรักษ์โบราณสถานเพื่อช่วยเหลือการศึกษาด้านศิลปวัฒนธรรมของชาติ โดยการรักษาพื้นที่โบสถ์ให้สะอาดและจัดระเบียบแก่ผู้เข้าไปเยี่ยมชมและท่องเที่ยว ส่วนวัดที่ไม่มีโบราณสถานควรดูแลสภาพแวดล้อมและความสะอาดทั้งบริเวณและตัวอาคารกุฏิ เพราะวัดแต่ละวัดนั้นมีลักษณะเฉพาะของตนเองหากมีการรักษาสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมให้สะอาด งดงาม ก็มีผู้นิยมไปท่องเที่ยวเยี่ยมชมอยู่เสมอ ยกตัวอย่างวัดเล็ก ๆ ที่มีผู้สนใจไปเยี่ยมชมและศึกษากันเป็นจำนวนมากเช่น วัดคงคาราม จังหวัดราชบุรี วัดเขาพนม จังหวัดนครศรีธรรมราช ดังนั้นวัดก็ควรปรับตัว ควรพิจารณาร่วมกันระหว่างหน่วยงานหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องจะจัดองค์กรของวัดอย่างไรทำให้วัดมีฐานชุมชนซึ่งวัดตั้งอยู่ และกิจกรรมวัดสอดคล้องกับวิถีชีวิตในท้องถิ่น เพื่อให้วัดกลับมาเป็นศูนย์กลางของชีวิตชุมชนเหมือนในอดีต

5. สรุปภาพรวมของการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ

ผลการวิจัยเชิงปริมาณพบว่าปัจจัยสนับสนุนซึ่งได้แก่ ความรู้และการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมีอิทธิพลต่อบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม มีความสอดคล้องกับการวิจัยเชิงคุณภาพซึ่งพบว่าวัดที่มีบุคลากรในวัดมีความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม มีภาวะผู้นำและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมจะมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในระดับดี

ส่วนปัจจัยที่ก่อให้เกิดความแตกต่างของบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ในการศึกษาเชิงปริมาณได้แก่ ระดับการศึกษาทางสายสามัญ การให้คุณค่าสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ความรู้ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม พฤติกรรมเกี่ยวกับการรับรู้ข่าวสาร ความขัดแย้งของบุคลากรในวัด และการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ในการศึกษาเชิงคุณภาพพบว่าปัจจัยที่ก่อให้เกิดความแตกต่างของบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมสอดคล้องกับการศึกษาเชิงปริมาณ ยกเว้นระดับการศึกษาทางสายสามัญ จากข้อสังเกตในการศึกษาเชิงคุณภาพพบว่า วัดที่มีบทบาทระดับดี บุคลากรในวัดที่มีบทบาทมากที่สุด เช่น เจ้าอาวาสมีความรู้ทางสายสามัญ

ไม่สูง จบการศึกษาเพียงชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 และมัธยมศึกษาปีที่ 3 แต่ได้มีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมดีเด่น เนื่องจาก จิตสำนึกที่มีในตัวบุคคลเมื่อเข้ามารับภาระหน้าที่ต่อจากเจ้าอาวาสวัดซึ่งมีบทบาทเด่นในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมาก่อน มีการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมอย่างสม่ำเสมอ และมีกลุ่มองค์กรให้ความร่วมมือดี ทำให้ความรู้ทางด้านสายสามัญแม้จะมีน้อย สามารถมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในระดับดีได้ ซึ่งตรงข้ามกับเจ้าอาวาสวัดที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรี แต่มีความขัดแย้งภายในวัดและระหว่างวัดกับชุมชน ขาดความร่วมมือในกิจกรรมต่าง ๆ และมีข้อจำกัดเกี่ยวกับการรับรู้ข่าวสาร ทำให้วัดมีบทบาทอยู่ในระดับควรปรับปรุง ผลการวิจัยเชิงคุณภาพในประเด็นนี้จึงไม่สอดคล้องกับผลการวิจัยเชิงปริมาณ ซึ่งควรจะได้มีการศึกษาวิจัยในประเด็นนี้ต่อไป เพื่อให้ได้ข้อสรุปที่ชัดเจน

6. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

วัดเป็นสถานที่ที่มีสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมากมาย จึงมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม เพื่อรักษามรดกทางวัฒนธรรมของชาติ แต่วัดไม่สามารถที่จะทำการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมได้สมบูรณ์เพียงลำพัง จึงเป็นหน้าที่ของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องที่ต้องให้ความร่วมมือโดยมีการประสานงานจากภาครัฐบาล จากหน่วยงานส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น รวมทั้งจากประชาชนในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมให้วัดมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมได้ดี และเกิดกระบวนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของบุคลากรในวัดและระหว่างวัดกับชุมชน เพื่อรักษามรดกของชาติ ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 และแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540 - 2559 จากผลการศึกษาจึงเสนอแนวทางของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติได้ดังนี้

6.1 ข้อเสนอแนะต่อภาครัฐในระดับนโยบาย

6.1.1 กรมศิลปากรควรจัดทำแผนอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมวัดในทุกจังหวัด โดยพิจารณาถึงปัจจัยเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรค เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการแหล่งศิลปกรรม และควรเร่งดำเนินการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเสื่อมโทรม โดยปรับปรุงและซ่อมแซมแหล่งศิลปกรรมที่เสื่อมโทรมโดยจัดลำดับความสำคัญ ความเร่งด่วน และประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อจัดหางบประมาณสนับสนุน การดำเนินกิจกรรม/โครงการในการบูรณะซ่อมแซมดูแลป้องกันอย่างต่อเนื่อง

6.1.2 กรมศิลปากรควรมีการกำหนดเขตที่ดินโบราณสถาน กำหนดมาตรการควบคุมการใช้ที่ดินเขตโบราณสถานและกฎระเบียบในการใช้ประโยชน์ รวมทั้งควรมีป้ายจากกรมศิลปากรเพื่อแสดงให้ทราบว่าวัดแห่งนี้มีการขึ้นทะเบียนโบราณสถานแห่งชาติแล้ว พร้อมทั้งมีหนังสือแจ้งข้อมูลในการขึ้นทะเบียนให้ทางวัดทราบเป็นลายลักษณ์อักษรด้วย

6.1.3 กรมศิลปากรควรถ่ายภาพแหล่งศิลปกรรมที่ขึ้นทะเบียนโบราณสถานแห่งชาติ และควรมีสำเนาไว้อีก 1 ชุด เพื่อป้องกันการสูญหาย เมื่อมีปัญหาในการบูรณะซ่อมแซมก็จะสามารถนำมาเป็นหลักฐานได้ ยกตัวอย่าง เช่น วัดจระเข้มพระ ซึ่งกรมศิลปากรได้เข้าทำการบูรณะในปี 2539 ขณะดำเนินการบูรณะฝาผนังวิหารพระพุทธไสยาสน์ได้พังทลายลงมาทั้งหมด แต่จนกระทั่งปัจจุบันนี้กรมศิลปากรก็ยังไม่สามารถหาภาพถ่ายเดิมเพื่อเป็นแบบมาบูรณะปฏิสังขรณ์ได้ (พระครูประสาทศีลพรต, สัมภาษณ์)

6.1.4 กรมการศาสนาควรให้ความสำคัญในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัดต่าง ๆ โดยมีแผนการอนุรักษ์ควบคู่ไปกับการพัฒนาวัด เป็นข้อมูลร่วมในการพิจารณาเป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง รวมทั้งในการเลื่อนสมณศักดิ์พระสงฆ์ ควรใช้บทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเป็นเกณฑ์ในการพิจารณาตัดสินด้วย โดยการตั้งคณะกรรมการประเมินผลตามความเป็นจริง และมอบโล่หรือประกาศนียบัตรเพื่อพระสงฆ์จะได้มีความภาคภูมิใจในการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าว

6.1.5 สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยควรจะร่วมกับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องและองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ประชาชนในท้องถิ่น จัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในวัดต่าง ๆ ที่มีแหล่งศิลปกรรมในจังหวัดสงขลา เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่ได้รับประโยชน์จากการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม และมีการประชาสัมพันธ์ในรูปแบบของสื่อต่าง ๆ เช่น โทรทัศน์ เว็บไซต์ในอินเทอร์เน็ต ซึ่งปัจจุบันมีการประชาสัมพันธ์เพียง วัดพะโคะ วัดสุวรรณคีรี วัดท้ายยอ และวัดมีชัยมิมาวาส

6.1.6 กฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมที่มีอยู่แล้วควรมีการปรับปรุงให้ทันสมัย ซึ่งส่วนใหญ่จะเน้นข้อห้ามในการปฏิบัติการบังคับใช้แต่มีบทลงโทษที่ไม่ชัดเจน เช่น มาตรา 7 หนวดที่ 1 ในกฎหมายพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ห้ามมิให้ผู้ใดปลูกสร้างอาคารตามกฎหมายประชิดแหล่งศิลปกรรมว่าด้วยการควบคุมการก่อสร้างอาคารภายในเขตโบราณสถานแต่ไม่มีบทลงโทษที่ชัดเจน จึงควรกำหนดบทลงโทษผู้ที่กระทำผิดให้เหมาะสมเพื่อจะได้ป้องกันการบุกรุกทำลายแหล่งศิลปกรรมเสียหาย

6.2 ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง

6.2.1 หน่วยงานส่วนกลาง เช่น สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม กรมศิลปากร กรมการศาสนา ควรดำเนินการดังต่อไปนี้

6.2.1.1 กรมศิลปากร ควรทวายนความรู้แก่พระสงฆ์หรือพระสังฆาธิการ และสามเณรภาคฤดูร้อนอย่างน้อยปีละ 1 ครั้งทุกรุ่น เพื่อสร้างความตระหนักและสร้างจิตสำนึกคุณค่าของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมโดยเฉพาะอย่างยิ่งควรมีการอบรม ประชุม สัมมนาและมีการจัดทัศนศึกษาเพื่อจะได้มีแนวความคิดใหม่ ๆ ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม และมีประสบการณ์ตรงกับสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม เพื่อให้เกิดความซาบซึ้งในคุณค่าเห็นความสำคัญช่วยกันปกป้องรักษาได้ตลอดไป

6.2.1.2 กรมศิลปากร ควรแก้ปัญหาเรื่องขาดแคลนบุคลากรในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม โดยการเพิ่มจำนวนอาสาสมัครท้องถิ่นดูแลรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรม (อส.มศ) เพื่อให้เกิดการตื่นตัว รวมตัวกันเป็นกลุ่มเข้ามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม/โครงการรณรงค์ร่วมกับวัด ซึ่งปัจจุบันวัดที่ขึ้นทะเบียนโบราณสถานมี 30 วัดแต่มีจำนวน อส.มศ. เพียง 42 คน (ข้อมูลจากสำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เขต 10, 2544)

6.2.2 หน่วยงานส่วนภูมิภาค ได้แก่ ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัด หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่น จังหวัดสงขลา สำนักงานประถมศึกษาจังหวัด สำนักงานสิ่งแวดล้อม ภาคที่ 12 สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เขต 10 จังหวัดสงขลา ควรดำเนินการดังนี้

6.2.2.1 สำนักงานสิ่งแวดล้อม ภาคที่ 12 ควรชี้แจงนโยบายการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมโดยผ่านสื่อต่าง ๆ ให้วัดและชุมชนในจังหวัดสงขลาได้รับทราบ และสำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เขต 10 จังหวัดสงขลา ควรจัดส่งบุคลากรดูแล และให้คำแนะนำแก่วัดที่ขึ้นทะเบียนโบราณสถานแห่งชาติอย่างน้อยปีละ 2 ครั้งเนื่องจากมีวัดที่ไม่เคยมีเจ้าหน้าที่จากกรมศิลปากรเข้าไปดูแล เช่น วัดแหลมจากอำเภอสตังพระ

6.2.2.2 สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เขต 10 จังหวัดสงขลา ควรดำเนินการสำรวจโบราณสถานเพื่อเสนอขึ้นทะเบียนแห่งชาติเพิ่มเติม และควรจัดเจ้าหน้าที่ให้คำแนะนำทวายนความรู้แก่พระสงฆ์ และประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน

6.2.3 หน่วยงานส่วนท้องถิ่น เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล / เทศบาล โรงเรียน ควรดำเนินการดังนี้

6.2.3.1 องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น / เทศบาล ควรรับทราบนโยบายการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแล้วนำไปปฏิบัติ พร้อมทั้งอำนวยความสะดวกในการจัดกิจกรรมและ

สนับสนุนงบประมาณแก่วัดและประสานความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน เพื่อส่งเสริมบทบาทของวัดให้มีบทบาทการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในระดับดี

6.2.3.2 โรงเรียนในท้องถิ่น ควรมีการประสานงานกับวัดและปลูกฝังแนวความคิดการสร้างจิตสำนึก ความตระหนักในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแก่เยาวชนในท้องถิ่นได้รับทราบและเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมของวัด

6.3 ข้อเสนอแนะต่อประชาชนในท้องถิ่น

6.3.1 ประชาชนในท้องถิ่นควรมีความสามัคคีร่วมมือกันอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ตั้งแต่ศึกษาปัญหา สาเหตุปัญหา การวางแผนตัดสินใจ ติดตามประเมินผล เพื่อร่วมอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในวัดให้ยั่งยืน

6.3.2 ประชาชนควรประชาสัมพันธ์ให้สื่อมวลชน ทั้งส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น นำเสนอข่าวสารเกี่ยวกับโบราณสถานในท้องถิ่นของตนให้แพร่หลาย โดยการประสานงานกับวัดและเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล

6.3.3 ควรเน้นบทบาทของสตรีในการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม เนื่องจากพบว่าประชาชนที่เข้าไปทำบุญในวัดอย่างสม่ำเสมอในปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นสตรีผู้สูงอายุ

6.3.4 ประชาชนผู้ที่มีการศึกษาดีและมีโอกาสดีในชุมชนที่ออกจากชุมชนไปตั้งถิ่นฐานที่อื่นควรเข้ามาช่วยเหลือให้ความรู้และร่วมกิจกรรมแก่วัด เพื่อส่งเสริมให้วัดมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมที่ดี

6.3.5 ประชาชนควรร่วมมือกันปฏิรูปพุทธศาสนา โดยการเข้ามามีบทบาทในวัดเช่น การทำบุญ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของวัดเพื่อให้เกิดการสมดุระหว่างอำนาจพระสงฆ์และฆราวาสซึ่งจะเป็นการแก้ปัญหาความเสื่อมโทรมของพุทธศาสนาในปัจจุบันด้วยอีกทางหนึ่ง

6.4 ข้อเสนอต่อวัด

6.4.1 เจ้าอาวาสผู้ที่มีความรู้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม เช่นเจ้าอาวาสวัดท้ายขอ ซึ่งมีความรู้โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านเชิงงานช่าง ควรเขียนตำรา เพื่อเก็บรวบรวมความรู้ไว้ เพราะหากบุคคลผู้ที่มีความรู้ตายไปความรู้ก็จะสูญหายไปด้วย ดังนั้นบุคคลผู้ที่มีความรู้จึงควรเขียนบันทึกความรู้ไว้เป็นตำราให้ชนรุ่นหลังได้ศึกษา บันทึกความรู้และประวัติความเป็นมาซึ่งสามารถค้นคว้าและอ้างอิงได้จากอยู่ในรูปแบบของสื่อต่าง ๆ เช่น หนังสือ ตำรา ทั้งนี้ต้องได้รับการสนับสนุนจากสังคม และหน่วยงานต่าง ๆ ด้วย

6.4.2 วัดควรใช้กิจกรรมที่เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่นให้เป็นประโยชน์ในการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม เพื่อให้ประชาชนผู้มาร่วมกิจกรรมได้รับทราบและเกิดความตระหนักเห็นคุณค่าสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

6.4.3 จากผลการศึกษาบทบาทเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมด้านต่าง ๆ ทั้ง 5 ด้าน ซึ่งพบว่าวัดยังมีบทบาทในการปฏิบัติน้อยที่สุดในแต่ละด้าน ดังต่อไปนี้ 1 การสั่งห้ามหรือปิดประกาศห้ามเข้าเมื่อมีสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเสียหาย ชำรุด หลุดโทรม 2.การจัดทำบัญชีทะเบียนโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ภายในวัดที่มีอยู่ในปัจจุบัน 3.การกำหนดขอบเขตโบราณสถานอย่างชัดเจนเพื่อป้องกันการบุกรุกและทำลายสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม 4.วัดควรทำความสะอาดบริเวณภายนอกโบราณสถานโดยกรรมวิธีซึ่งไม่เป็นอันตรายต่อโบราณสถาน ดังนั้นวัดควรปฏิบัติดังกล่าวข้างต้นเพื่อให้วัดมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมระดับดี

7. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

7.1 ยังมีวัดในจังหวัดสงขลาจำนวนมากที่ไม่ได้ขึ้นทะเบียนโบราณสถานแห่งชาติ แต่มีแหล่งศิลปกรรมที่ควรอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมซึ่งยังไม่ได้มีผู้วิจัย แต่มีผู้นิยมไปท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ เช่น วัดหาดใหญ่ใน วัดโคกสมาณคุณ น่าจะเป็นหัวข้อควรทำการศึกษาวิจัยต่อไป

7.2 ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของวัดในเขตพื้นที่อื่น ๆ โดยปรับปรุงแบบสอบถามให้เหมาะสมกับสภาพเงื่อนไขของแต่ละท้องถิ่นและควรวิจัยเพิ่มเติมเกี่ยวกับวิธีการใช้สื่อให้มีประสิทธิภาพเพื่อเผยแพร่และเพิ่มพูนความรู้ด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมให้มากขึ้น

7.3 ในการวิจัยเชิงปริมาณควรกำหนดตัวแปรต่าง ๆ ให้ครอบคลุมให้มากขึ้น เช่น ตัวแปรที่ได้จากการวิจัยในเชิงคุณภาพ อันได้แก่ ความเข้มแข็งของชุมชน มนุษยสัมพันธ์ของผู้เฒ่าในวัด เป็นต้น

7.4 ควรจะวิจัยเชิงคุณภาพก่อนวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อได้ข้อมูล ตัวแปร และผลการวิจัยที่มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้นแล้วจึงนำผลการวิจัยดังกล่าวไปพัฒนาเป็นงานวิจัยเชิงปริมาณต่อไป

7.5 ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเป็นผู้หญิงไม่สามารถวิจัย โดยเข้าไปอยู่ในวัดและเข้าสังเกตโดยการมีส่วนร่วมได้ ทำให้ขาดข้อมูลบางประการไป นอกจากนั้นยังพบว่ายังมีบางประเด็นที่น่าสนใจ เช่น ข้อสังเกตจากผลการวิจัยวัดนิกายธรรมยุต ซึ่งมีจำนวน เพียง 3 วัด ในจำนวน 30 วัด ซึ่งมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมอยู่ในระดับดี จึงน่าจะเป็นหัวข้อควรทำการศึกษาต่อไปว่าเพราะเหตุใด

บรรณานุกรม

หนังสือ

คุณ โทซันท์. 2537. พุทธศาสนากับชีวิตประจำวัน. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.

จีรพันธ์ สมประสงค์. 2524. ประวัติศิลป์. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.

จำนง อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ. 2533. สังคมวิทยา. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บรรพต วีรชัยและคณะ. 2528. พระสงฆ์กับสังคมไทยในมิติต่าง ๆ . กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย.

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. 2526. หลักการพัฒนาชุมชนและหลักการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ :
ไทยอนุเคราะห์.

โรจน์ คุณเอนก. 2539. สถานภาพและแนวทางการจัดสรรสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมใน 10 ปี
ที่ผ่านมาภาควิชาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

นิจ หิณูชีระมันท์ 2533. การอนุรักษ์โบราณสถานและศิลปกรรม. กรุงเทพฯ (อัสสัมชัญ)

นิธิ เอียวศรีวงศ์. 2543. พุทธศาสนาในการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย. กรุงเทพฯ : เม็ดทราย

นิธิ เอียวศรีวงศ์และประมวล เพ็งจันทร์. 2543. การปฏิรูปพระพุทธศาสนาในสังคมไทย.

กรุงเทพฯ : กองทุนรักธรรม

บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์. 2534. เทคนิคการสร้างเครื่องมือรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัย.

พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สามเจริญการพิมพ์

ประคอง กรวรรณสุด. 2525. สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์. กรุงเทพฯ : เจริญผล

ประกาศเพ็ญ สุวรรณ. 2537. การวัดสถานะทางสุขภาพ:การสร้างมาตราส่วนประมาณค่า
และแบบสอบถาม. กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์.

พระเทพเวที (ประยูรย์ ปยุตโต). 2533. ทำไมคนไทยจึงเรียนพระพุทธศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ 5.
กรุงเทพฯ : มุลนิธิพุทธธรรม

พระราชวรมนี (ประยูรย์ ปยุตโต). 2529. สถาบันสงฆ์กับสังคมปัจจุบัน. พิมพ์ครั้งที่ 2.
กรุงเทพฯ : จุฬการพิมพ์

.....2527. ลักษณะสังคมพุทธ. กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์การพิมพ์

พินิจ ลาภถนนวนนท์. 2529. บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.

ไพบูลย์ ช่างเขียน. 2516. สารานุกรมศัพท์ทางสังคม. กรุงเทพฯ : แพรววิทยา.

สงวน สุทธิเลิศอรุณ. 2522. จิตวิทยาทั่วไป. กรุงเทพฯ : ทิพยวิสุทธ์

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2526. การพัฒนาชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช

สุชาติ ประสิทธิ์รัฐศาสตร์. 2540. เทคนิคการวิเคราะห์ตัวแปรหลายตัวสำหรับการวิจัยทาง
สังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : เลียงเตี๋ยง

สุชา จันทรเอม. 2524. จิตวิทยาสังคม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.

สุพัตรา สุภาพ. 2543. สังคมวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 21. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.

วารสาร

ชาติ ศิลปรัศมี. 2533. "บทบาทของวัดในสังคมไทยที่ผ่านมา", สารพัฒนาหลักสูตร. 10
(กันยายน 2533), 49-53

โชติ กัลยาณมิตร. 2528. "บทบาทของวัดเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม", ไบลาน.
5 (มกราคม 2528), 31-38

เต็มสิริ บุญยสิงห์, คุณหญิง. 2537. "บทบาทพระสงฆ์ : ผู้นำในการอนุรักษ์มรดกศิลปวัฒนธรรมไทย",
สารกรมศิลปากร. 7 (มกราคม 2537), 7-17

พระอริยานุวัตร เขมจารีเถระ. 2530. "ความเชื่อของชาวอีสาน", วารสารวัฒนธรรมพื้นบ้าน.
10 (กรกฎาคม 2530), 2-10

พระมหาบุญเพียร ปุณญวิริโย. 2538. "พระสงฆ์ควรปรับบทบาทอย่างไรในยุคโลกไร้พรมแดน",
พุทธจักร. 6 (กรกฎาคม 2540) 34

ภิญโญ จิตต์ธรรม. 2527. "ความเชื่อ", วารสารรามคำแหง. 10 (กรกฎาคม 2527), 54-56

สาทิศ ชูแสง. 2526. "การอนุรักษ์ศิลปสถาปัตยกรรมและสิ่งแวดล้อมในยุโรป", วารสารคณะ
สถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร. 6 (มิถุนายน 2526), 5-10

สิ่งพิมพ์รัฐบาล

การศาสนา, กรม. กองพุทธศาสนา. 2529. วัดพัฒนาฯ 29 . กรุงเทพฯ.

กองแผนงาน, กรมการศาสนา. 2541. กิจกรรมของวัดซึ่งจะเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของพุทธ
ศาสนิกชน. กรุงเทพฯ.

คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ, สำนักงาน. 2528. การพัฒนาการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
ศิลปกรรม. กรุงเทพฯ : อรุณ

จังหวัดสงขลา, สำนักงาน. 2543. ข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน กชช 2 ค ปี 2543 .

โบราณคดี, กอง. 2535. ทฤษฎีและแนวปฏิบัติการอนุรักษ์อนุสรณ์สถานและแหล่งโบราณคดี
กรุงเทพฯ : หิรัญพัฒน์.

โบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เขต 10, สำนักงาน. 2543. ประกาศกรมศิลปากรเรื่อง
ขึ้นทะเบียนโบราณสถานจังหวัดสงขลา. กรุงเทพฯ : มงคลการพิมพ์

ราชบัณฑิตยสถาน. 2539. พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน ฉบับ พ. ศ. 2525 .พิมพ์ครั้งที่ 6.
กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.

นโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, สำนักงาน. 2541. การพัฒนาการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม.
พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : กรมการศาสนา.

แผนงาน, กอง. กรมการศาสนา. 2527. คุณสมบัติและบทบาทเจ้าอาวาสในพระพุทธศาสนาที่
เชื่อต่อการพัฒนาชนบทยากจนในภาคเหนือ. กรุงเทพฯ :

พุทธศาสนา, กอง. กรมการศาสนา. 2529. วัดพัฒนา' 28. กรุงเทพฯ

ศิลปากร, กรม. 2532. แผนแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาศิลปวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ. :
หิรัญพัฒน์.

_____. 2533. ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 117. ประกาศกรมศิลปากรเรื่องขึ้นทะเบียนโบราณ
สถาน. กรุงเทพฯ : หิรัญพัฒน์

_____. 2533. ทฤษฎีและแนวปฏิบัติการอนุรักษ์อนุสรณ์สถานและแหล่งโบราณคดี.
กรุงเทพฯ : หิรัญพัฒน์.

_____. 2535. แผนแม่บทโครงการอนุรักษ์และพัฒนานครประวัติศาสตร์สงขลา.
กรุงเทพฯ : วายุภักษ์.

โคกสमानคุณ, วัด. 2543. คู่มือการแต่งตั้ง ถอดถอนพระสังฆาธิการจังหวัดสงขลา.
กรุงเทพฯ : กรมการศาสนา

รายงานการวิจัย

การพัฒนาชุมชน , กรม. 2519. รายงานการวิจัยโครงการสารภี ตำบลขัวมุง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่. กรุงเทพฯ : ส่วนท้องถิ่น.

รายงานการประชุมทางวิชาการ

สุภัทรดิศ ดิศกุล, ม.จ. 2523. "ศิลปะและโบราณวัตถุ" รายงานการสัมมนาการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมด้านศิลปกรรมและมรดกทางวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ.

บทความจากหนังสือพิมพ์

ไพศาล สุริยะวงศ์ไพศาล. 2543. "การจัดการความขัดแย้ง" ผู้จัดการ. 21 สิงหาคม 2543.

ศูนย์เดลินิวส์ภาคใต้ตอนล่าง. 2544. "ความขัดแย้งหายไปจากอำเภอจะนะ" เดลินิวส์. 15 มีนาคม 2544.

วิทยานิพนธ์

กนานุช เสกวิจิตร. 2524. "บทบาทพระสงฆ์ที่มีต่อการศึกษานอกโรงเรียน : ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดสมุทรสาคร (The Roles of the Buddhist Sangha in Non Formal Education : A Case Study of Changwat Samut Saknon)", วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตร มหาบัณฑิต สาขาสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (สำเนา)

กนิษฐา กอวัฒนา. 2530. "การเปรียบเทียบความรู้ความเข้าใจและเจตคติต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของพระภิกษุผู้ได้รับการอบรมกับพระภิกษุผู้ไม่ได้รับการอบรมตามหลักสูตรพระสังฆาธิการอัสสัมครสิ่งแวดล้อม (Comparative Study on Environmental Conservation Concepts and a Attitudes of Trained Blikhu in Environmental Volunteer Course and the Untrained ones)", วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตร มหาบัณฑิต สาขาสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (สำเนา)

กมลลาศน์ บุญเพชรทอง. 2542. "ศึกษาบทบาทผลกระทบของวัดราษฎร์บูรณะจังหวัดปัตตานี", วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ. (ลำเนา).

กันทิมา อินทรบุตร. 2538. "ทัศนคติของประชาชนที่มีต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในท้องถิ่น : ศึกษาเฉพาะกรณีในเขตเทศบาลเมืองจังหวัดเพชรบุรี (Public Attitude in Local Cultural Hiritage Conservation : A Case Study of Muang Distric Petchaburi Province)", วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยมหิดล. (ลำเนา)

ขวัญ สงวนเสริมศรี. 2529. " ความรู้และความตระหนักของคณะกรรมการหมู่บ้านในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม : ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี (Knowledge and Awarness of the Village Committees in natural and cultural Heritage Conservation : A Case Study of Saiyok District, Kanchanaburi Province)", วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตร มหาบัณฑิต สาขาสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. (ลำเนา)

โคจิ ในสุ. 2530. " บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาสังคม : ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดสงขลา", วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา. (ลำเนา)

จิราวรรณ พิเศษสกุลกิจ. 2534. "ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการจัดสภาพแวดล้อมโบราณสถาน : ศึกษาเฉพาะกรณีป้อมมหากาฬ กรุงเทพมหานคร (Public Opinion Regarding the Environmental Surrounding of Ancient of an Ancient Monument : A Case Study of Pom MaahaKarn, Bangkok Meetropolis)", วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิตสาขาสีวแวดล้อมบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหิดล. (ลำเนา).

ชัยโรจน์ ธนสันติ. 2535. "การมีส่วนร่วมของกรรมการสภาตำบลในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
ศึกษากรณีจังหวัดอุบลราชธานี (The Participation of Sub District Council
Committees in Natural Resoures Conservation : A Case Study of
Ubonratchatani Province)", วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมศาสตร มหาบัณฑิต สาขา
สิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. (สำเนา)

ดารณี อารณพัฒนา. 2533. "ความรู้และความตระหนักของประชาชนที่มีต่อการอนุรักษ์
สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่น : ศึกษากรณีพระปฐมเจดีย์ (Knowledge and
Awareness of the People Regarding Environmental Conservation of a Local
Mounment and Site : A Case Study of Phra Pathom Chedee, Nakorn Pathom
Province)", วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสิ่งแวดล้อม
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. (สำเนา)

เทียนชัย ให้ศิริกุล. 2538. "บทบาทของประชาชนท้องถิ่นที่มีต่อการอนุรักษ์และส่งเสริมสิ่งแวดล้อม
ศิลปกรรม กรณีศึกษา : ปราสาทหินพนมรุ้ง และปราสาทกุสุวันแดงจังหวัดบุรีรัมย์
(Roles of Local People on Conservating Cultural Heritage : A Case Study of
Prasat Hin Phanom Rong and Prasat Ku Suan Tang, Buriram Province)",
วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีการบริหารสิ่งแวดล้อม
บัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. (สำเนา)

นฤนาท พุทโรสง. 2541. "ความคิดเห็นของประชาชนในท้องถิ่นต่อการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม :
ศึกษาเฉพาะกรณีโบราณสถานบริเวณเกาะเมืองจังหวัดพระนครศรีอยุธยา (Public
Opinions Regarding the Participation on Conservation of Environmental
Surrounding of Ancient Monument : A Case Study of Ancient Monument in
Koh Mung Ayuthaya Province)", วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. (สำเนา)

นิสาพร วัฒนศิลป์. 2542. "วัดกับการดำรงอยู่ของงานศิลปหัตถกรรมพื้นเมือง (Buddhist Temples and The Existence of Local Handicrafts)", วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. (สำเนา)

นพปฎล มกุลกาญจน์. 2539. "บทบาทของศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ในทัศนะของหัวหน้าส่วนราชการระดับอำเภอสังกัด 4 กระทรวงหลัก", วิทยานิพนธ์พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. (สำเนา)

นงเยาว์ ปิฎกัรชต์. 2532. "บทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้าน : ศึกษาเฉพาะกรณี จังหวัดสงขลา", วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา. (สำเนา)

บุญลือ คชเสนีย์. 2532. "ความรู้และความตระหนักของประชาชนในท้องถิ่นที่มีต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมบริเวณสถานที่ท่องเที่ยวทะเล : ศึกษาเฉพาะกรณีเกาะเสม็ดจังหวัดระยอง (Knowledge and Awareness of the Local Inhabitants towards the Conservation and Improvement of the Coastal Tourism Resort : A Case Study of Koh Samed, Rayong Province)", วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. (สำเนา)

ประวัติ เสมดี. 2541. "ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการจัดสภาพแวดล้อมบริเวณโบราณสถาน : ศึกษากรณีพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม (Public Opinion Regarding the Environmental Surrounding of an Ancient monument : A Case Study of Pom MaahaKarn Meetroplis))", วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. (สำเนา)

- พิสันต์ ณะสารสมบุญ. 2542. "การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
 ศิลปกรรม : ศึกษาเฉพาะกรณีเกาะสีชังจังหวัดชลบุรี (The Local People
 Participation in Conservation of Cultural Environment : A Case Study of Koh
 Sichang, Chonburi Province)", วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขา
 เทคโนโลยีการบริหารสิ่งแวดล้อมบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
 (สำเนา)
- เพ็ญศรี รัตนะ. 2536. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมของกรมการพัฒนา
 ชุมชนศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดอุบลราชธานี (People Participation in Environment
 Develoment Programme of the Community Develoment Depaartment : A Case
 Study of Ubonratchatani Province) ", วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมศาสตร มหาบัณฑิต
 สาขาสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. (สำเนา)
- ฟ้ารุ่ง มีอุตร. 2539. "บทบาทของประชาชนในท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
 ล้อมชุมชน: ศึกษาเฉพาะกรณีประชาชนในองค์กรชาวบ้านเพื่อการพัฒนาภาคอีสาน
 จังหวัดขอนแก่น (The Roles of Local People in Resource and Environment
 Management : A Case Study of the Village Volunteer Organisation for
 Rural Development in Khon Kaen Province) ", วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหา
 บัณฑิต สาขาสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. (สำเนา)
- ภัททิรา นวลปลอด. 2533. การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถาน โบราณวัตถุ : กรณีศึกษา
 ความคิดเห็นของเยาวชนในจังหวัดปราจีนบุรี (Environmental Conservation of
 Ancient Momument : A Case Study on the Opionion of the Youth Changwat
 Prachin Buri) ", วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
 สาขาสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (สำเนา)
- ลาวัณย์ มนต์ไตรเวศย์. 2528. "ความคิดเห็นของผู้ได้รับสิทธิ์ทำกินต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้
 ศึกษาเฉพาะกรณี : เขตป่าวังเพลิง-ม่วงค่อม ลำนารายณ์จังหวัดลพบุรี ", วิทยานิพนธ์
 ปริญญาสังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
 มหิดล. (สำเนา)

- สันติรัตน์ ทอนงามแก้ว. 2537. "บทบาทพระธรรมยุตที่มีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ใน จังหวัดสกลนคร (The Roles of Dhammayut Buddhist Monks in Forest Conservation in Changwat Sakhon Nakhon)", วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (สำเนา).
- สมพร คุ่มแก้ว. 2538. "บทบาทของเจ้าอาวาสที่มีต่อกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน : ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดปทุมธานี(Abbots Role Toward Nonformal Education Activities : A Case Study of Changwat Pathum Thani)", วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการศึกษาผู้ใหญ่ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (สำเนา).
- สุพจน์ บรรเทง. 2536. "ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทในการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ : ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอวังสามสี จังหวัดอุบลราชธานี", วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (สำเนา).
- สมใจ เข้มเจริญ. 2531. " การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ : กรณีศึกษา ตำบลสะเคียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่ (People Participation in Forestry Resources Conservation)", วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. (สำเนา)
- โสภณ เดชมา. 2524. "ทัศนคตินักศึกษาวิทยาลัยครูที่มีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ (Attitude of Students in Teacher Colleges toward Forest Resources Conservation)", วิทยานิพนธ์ ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (สำเนา).
- ศราวุธ อรรถานุรักษ์. 2534. "บทบาทของพระภิกษุกับการพัฒนาชุมชนตามความจำเป็นพื้นฐาน ในจังหวัดปัตตานี (The Role of the Buddhist Order in Community Development as Related to Basic Minimum Needs in Changwat Pattani)", วิทยานิพนธ์ ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศึกษาศาสตร์เพื่อการพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. (สำเนา).

ศักดิ์ชาย กมขุนทด. 2540. "การสร้างชุดฝึกอบรมด้วยตนเองเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
ศิลปกรรม : ศึกษาเฉพาะกรณีครูประถมศึกษาจังหวัดกำแพงเพชร (Construction of a
Self Training Package on Conservation of Momument and Sites for the
Elememtry School Teachers)", วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. (สำเนา)

ศิริวรรณ ทาปัญญา. 2539. "ปัจจัยที่มีผลต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแหล่งโบราณสถาน :
กรณีศึกษากรณีมีส่วนร่วมของประชาชนผู้มีถิ่นพำนักใกล้แหล่งโบราณสถานอำเภอ
เมือง จังหวัดเชียงใหม่ (Factors Affecting Environmental Conservation of
Rrchacological Site : A Case Study of People Participation at the Nearby
Archacological site, Chiang-Mai Province.) ", วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีการบริหารสิ่งแวดล้อมบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหิดล. (สำเนา)

การสัมภาษณ์

กมลศักดิ์ คัมภีโร, พระมหา. เจ้าอาวาสวัดแหลมจาก. 2544. ผู้ให้สัมภาษณ์, 26 มกราคม 2544.

โกมล สุปิยกุล. 2544. ผู้ให้สัมภาษณ์, 27 มกราคม 2544.

ชำนาญ บุญรังษี. ไวยาวัจกรวัดสุวรรณคีรี. ผู้ให้สัมภาษณ์, 2544. 11 มกราคม 2544.

ธาดา เวชศาสตร์. 2543. ผู้ให้สัมภาษณ์, 26 ธันวาคม 2543

ธานี โกมล. 2544. ผู้ให้สัมภาษณ์, 6 มกราคม 2544

นำ เรืองศรี. 2544. คณะกรรมการวัดแหลมจาก. ผู้ให้สัมภาษณ์, 27 มกราคม 2544

พรพนพิไล ธรรมโชโต.. 2544. ผู้ให้สัมภาษณ์, 18 กุมภาพันธ์ 2544.

บัว ประเสริฐกุล. 2544. ผู้ให้สัมภาษณ์, 26 มกราคม 2544.

ปิ่น ชูเชิด. 2544. คณะกรรมการวัดสุพรรณคีรี. ผู้ให้สัมภาษณ์, 16 กุมภาพันธ์ 2544.

เผื่อน สุขปานะ. ผู้ใหญ่บ้าน ม. 8. ต.หลังเขา. 2544. ผู้ให้สัมภาษณ์, 23 มกราคม 2544.

พระคล่อง. 2544. ผู้ให้สัมภาษณ์, 20 มกราคม 2544.

พระบัญญัติ อนุบาลโย, รองเจ้าอาวาสวัดสุพรรณคีรี. 2544. ผู้ให้สัมภาษณ์, 10 มกราคม 2544.

พระไพโรจน์, เจ้าอาวาสวัดสามกอง. 2543. ผู้ให้สัมภาษณ์, 16 ตุลาคม 2543.

พุ่ม สุวรรณโณ. 2544. ผู้ให้สัมภาษณ์, 6 มกราคม 2544.

พระมานพ ลากวงศ์, เจ้าอาวาสวัดท้ายยอ. 2544. ผู้ให้สัมภาษณ์, 19 มกราคม 2544.

พระราย อนุบาลโย, พระสังฆาธิการวัดศาลาหัวยาง. 2544. ผู้ให้สัมภาษณ์, 6 มกราคม 2544.

พระวีราภรณ์, พระราช. เจ้าคณะจังหวัดสงขลา. 2543. ผู้ให้สัมภาษณ์, 16 กันยายน 2543.

วิจิตร เพ็งจำรัส. เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลหมู่ที่ 6 วัดแหลมจาก. 2544.

ผู้ให้สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2544.

พระสมุห์บุญ ปุญญโชโต, พระครู. เจ้าอาวาสวัดศาลาหัวยาง. 2544. ผู้ให้สัมภาษณ์, 6 มกราคม

2544

สวัสดิ์ มีสุวรรณ. ไวยาวัจกรวัดท้ายยอ. 2544. ผู้ให้สัมภาษณ์, 7 มกราคม 2544.

เส็ง วิชาธิคุณ. ไวยาวัจกรวัดแหลมจาก. ผู้ให้สัมภาษณ์, 2544. 21 มกราคม 2544.

สมบุญ เพ็ชรทอง. 2544. ผู้ให้สัมภาษณ์, 10 มกราคม 2544.

สุจินต์ รุ่งรอด. 2544. ผู้ให้สัมภาษณ์, 12 กุมภาพันธ์ 2544.

พระอธิการมงคล ปัญญาวิโร, เจ้าอาวาสวัดสุวรรณคีรี. 2544. ผู้ให้สัมภาษณ์, 10 มกราคม 2544.

Books

Cohen, Bruce J. 1979. Introduction to Sociology. New York : Mc Graw Hill.

Linton, Ralph. 1964. The Study of Man. New York : D. Appleton Century Grofts.

Livision , Daniel. 1964. Sociological Theory. New York : Mc. Graw Hill.

Reeder, William W. 1974. Leadership Development in a Mormon Community. s.l. : s.n.

Webster. 1960. Webster's New World Dictionary. New York : The World Publishing

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

แบบสอบถาม

เรื่อง

บทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ในจังหวัดสงขลา

หมายเหตุ คำตอบของท่านทุกข้อ ผู้วิจัยถือว่าเป็นความลับที่สำคัญยิ่ง เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการทำวิทยานิพนธ์เท่านั้น ไม่มีผลต่อตัวท่านและหน้าที่การงานของท่านในทางใด ๆ ทั้งสิ้น ดังนั้นจึงขอให้ท่านตอบคำถามให้ ตรง กับข้อเท็จจริงมากที่สุด ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม หมายถึง ตัวโบราณสถานและสิ่งแวดล้อมบริเวณรอบๆ ตัวโบราณสถานที่มีความสัมพันธ์กันทั้งทางตรงและทางอ้อม

คำชี้แจง : แบบสอบถามชุดนี้แบ่งออกเป็น 7 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลลักษณะส่วนบุคคล, ที่ตั้งวัด, การใช้ประโยชน์สิ่งแวดล้อม

ศิลปกรรม, ความศรัทธาเชื่อถือ, รายได้ของวัด, ความขัดแย้ง รวม 15 ข้อ

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการให้คุณค่าแหล่งศิลปกรรม รวม 12 ข้อ

ส่วนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมการรับข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม รวม 5 ข้อ

ส่วนที่ 4 ข้อมูลเกี่ยวกับความรู้ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม รวม 40 ข้อ

ส่วนที่ 5 ข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม รวม 4 ข้อ

ส่วนที่ 6 ข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม รวม 40 ข้อ

ส่วนที่ 7 ข้อมูลปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม รวม 10 ข้อ

วันที่..... เดือน..... พ.ศ..... ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....
 วัด..... หมู่ที่..... ตำบล..... อำเภอ..... จังหวัดสงขลา
 ชื่อผู้สัมภาษณ์.....

แบบสอบถาม

ส่วนที่ 1 ข้อมูลลักษณะส่วนบุคคล, การใช้ประโยชน์, สถานที่ตั้งของวัด, ความศรัทธาเชื่อถือ, รายได้ของวัด, ความขัดแย้งของบุคลากรในวัด

1. ปัจจุบันท่านอายุปี (เกิน 6 เดือนนับเป็น 1 ปี)

2. ท่านบวชเรียนมานาน.....ปี. (เฉพาะพระสงฆ์)

3. ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง

- () 1. เจ้าอาวาส
- () 2. รองเจ้าอาวาส
- () 3. ผู้ช่วยเจ้าอาวาส
- () 4. ไวยาวัจกร

4. ระยะเวลาที่ดำรงตำแหน่งปี

5. การศึกษาสายสามัญระดับสูงสุด

- () 1 ไม่ได้ศึกษา
- () 2 จบ ระดับประถมศึกษา (ป.1 – ป.6)
- () 2 จบ ระดับมัธยมศึกษา (ม.1 – ม.6)
- () 3 จบ ระดับอนุปริญญา ปวส. หรือเทียบเท่า
- () 4 จบ ระดับปริญญาตรี หรือเทียบเท่า
- () 5 จบ ระดับสูงกว่าปริญญาตรี
- () 6 อื่น ๆ ระบุ

6. ท่านจบการศึกษาทางพุทธศาสนาระดับสูงสุด

- () 1 นักรรรม. ตรี
- () 2 นักรรรม. โท
- () 3 นักรรรม เอก
- () 4 เปรียญตรี (ประโยค. 3)
- () 5 เปรียญโท (ประโยค 4-6)
- () 6 เปรียญเอก (ประโยค 7-9)

7.ท่านได้ใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล่อมศิลปกรรมในวัด หรือไม่

- () 1 ไม่ใช้ประโยชน์
- () 2 ใช้ประโยชน์

8. ท่านใช้ประโยชน์จากโบราณสถาน,โบราณวัตถุ,ศิลปวัตถุ ที่ขึ้นทะเบียนและสิ่งแวดล้อมโดยรอบในวัดอย่างไร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- () 1 การพักผ่อนหย่อนใจ
- () 2 เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์
- () 3 ร่วมกิจกรรมทางพิธีศาสนา วัฒนธรรมประเพณี
- () 4 เคารพสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ (พระพุทธรูป)
- () 5 อื่น ๆ ระบุ

9. ท่านมีความศรัทธาเชื่อถือในศิลปกรรมในวัดหรือไม่

- () 1 ไม่มี เพราะ.....
- () 2 มีบ้าง เพราะ.....
- () 3 มีมาก เพราะ
- () 4 อื่น ๆ ระบุ.....

10. ท่านประทับใจสิ่งใดในคุณค่าของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในวัด

(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- () 1 ความงดงามของศิลปกรรมที่ทรงคุณค่า
- () 2 คุณค่าทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี
- () 3 คุณค่าทางทัศนียภาพ (ธรรมชาติ)
- () 4 คุณค่าทางการจัดสภาพแวดล้อม ภูมิสถาปัตยกรรม
- () 5 คุณค่าทางการใช้ประโยชน์ใช้สอยเป็นสถานที่ท่องเที่ยวพักผ่อน
- () 6 คุณค่าทางสังคม การรวมกลุ่มทำกิจกรรม วัฒนธรรมประเพณี
- () 7 คุณค่าทางวัฒนธรรม การเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น

11. สถานที่ตั้งของวัด

- () 1 วัดอยู่ในเมือง
- () 2 วัดอยู่ในชนบท

12. รายได้เฉลี่ยในแต่ละเดือนของวัดจากการมีผู้บริจาคด้วยจิตศรัทธาและจากการทำบุญไหว้พระก่อนหักค่าใช้จ่ายบาท

13. บุคลากรในวัดมีความขัดแย้งกันบ้างหรือไม่

- () 1 มี
- () 2 ไม่มี

14. ความคิดเห็นไม่ตรงกันของบุคลากรในวัดเกี่ยวกับการอนุรักษ์และการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ในวัดส่วนใหญ่จะมีสาเหตุมาจาก (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- () 1 การไม่เข้าใจในเรื่องกฎระเบียบและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง
 () 2 ปัญหาส่วนบุคคลในเรื่องส่วนตัว
 () 3 การไม่เข้าใจบทบาทของแต่ละบุคคล
 () 4 การขาดการประสานงานระหว่างบุคคล
 () 5 การแบ่งงานความรับผิดชอบซ้ำซ้อน
 () 6 ความคิดไม่อยากเห็นผู้อื่นดีกว่าตนเอง
 () 7 อื่นๆ.....

15. เมื่อมีความขัดแย้งเกิดขึ้นไม่ว่าจากสาเหตุใดก็ตามวิธีการแก้ปัญหาความขัดแย้งท่านมีความคิดเห็นอย่างไร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- () 1 ให้เจ้าอาวาสเป็นผู้แก้ปัญหาความขัดแย้งโดยการอบรมสั่งสอน
 () 2 ประชุมในรูปแบบคณะกรรมการวัด
 () 3 แบ่งงานรับผิดชอบเป็นลายลักษณ์อักษรและทุกคนปฏิบัติตามหน้าที่
 () 4 ให้พระเถระผู้ใหญ่ที่นับถือของวัดอื่นมาเทศนาสั่งสอนให้ลด ละ กิเลส
 () 5 เสนอเรื่องต่อคณะสงฆ์ตามลำดับชั้น
 () 6 อื่นๆ.....

ส่วนที่ 2. การให้คุณค่าสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

คำชี้แจง โปรดอ่านข้อความต่อไปนี้แล้วใส่เครื่องหมาย / ลงในช่องที่ตรงกับความคิดเห็นของท่าน

ข้อมูล	ใช่	ไม่แน่ใจ	ไม่ใช่
1. วัดเป็นแหล่งศิลปกรรมที่สำคัญในการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ			
2 การดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมให้คงความงดงามอยู่ต่อไปถึงคนรุ่นหลังเป็นการรักษาคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมของชาติให้คงอยู่ตลอดไป			
3 การนำชิ้นส่วนศิลปกรรมโบราณสถาน โบราณวัตถุและศิลปวัตถุในวัด ไปเป็นสมบัติส่วนตัวเป็นการรักษาคุณค่าทางโบราณคดี ประวัติศาสตร์			

ข้อมูล	ใช่	ไม่แน่ใจ	ไม่ใช่
4 วัดวาอารามที่เก่าแก่และทรวดทโรมมากควรซ่อมแซมให้ทันสมัย			
5 ศิลปกรรม ที่มีอยู่ตามวัดต่าง ๆ เป็นสิ่งจูงใจอย่างหนึ่งให้คนมาเที่ยวจังหวัดสงขลามากยิ่งขึ้น			
6 สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมีคุณค่าเป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจ			
7 โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ เป็นเอกลักษณ์สำคัญประจำวัด			
8 โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุต่างๆ ควรอนุรักษ์และฟื้นฟูไว้เพราะเป็นของเก่าแก่มีคุณค่า			
9 สิ่งแวดล้อมโดยรอบศิลปกรรมที่เสื่อมโทรมขาดการบูรณะเอาใจใส่ไม่ทำให้เกิดความเสียหายต่อคุณค่าแหล่งศิลปกรรมหากตัวศิลปกรรมยังสมบูรณ์			
10 โครงการพัฒนาต่าง ๆ ต้องคำนึงถึงความเจริญรุ่งเรืองของวัดมากกว่าผลกระทบต่อคุณค่าทางทัศนียภาพที่มีผลต่อสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในวัด			
11 ท่านมีความภาคภูมิใจเมื่อมีผู้มาบริจาครักษ์บำรุงแหล่งศิลปกรรมในวัด			
12 การบุกรุกทำลายสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในวัดเป็นปัญหาที่ทางวัดและประชาชนในท้องถิ่นควรร่วมกันแก้ปัญหา ดูแลคุ้มครองป้องกันเพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูให้ศิลปกรรมและสิ่งแวดล้อมคงคุณค่าอยู่ตลอดไป			

ส่วนที่ 3 พฤติกรรมการรับข่าวสารการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

1. ท่านเคยได้รับรู้ ข่าวสาร ความรู้ ทั่ว ๆ ไป เกี่ยวกับการอนุรักษ์ และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุ บ้างหรือไม่
 - () 1 ไม่เคย (ข้ามไปตอบข้อ 3)
 - () 2 เคย

2. ประเภทของสื่อที่ท่านได้รับทราบเรื่องราวเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม และความถี่ในการได้รับข่าวสารในรอบหนึ่งปี

ประเภทของสื่อ	ความถี่ที่ได้รับ				
	ไม่ได้ รับ	2-3 เดือน ครั้ง	เดือนละ 1 ครั้ง	เดือนละ 2-3 ครั้งขึ้นไป	เดือนละ มาก กว่า 4 ครั้ง
1. โทรทัศน์					
2. วิทยุ					
3. หนังสือพิมพ์รายวัน					
4. หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น					
5. นิตยสาร/วารสาร					
6. แผ่นพับ / โปสเตอร์					
7. เอกสารทางราชการ					
8. เจ้าหน้าที่ของรัฐ					
9. อื่น ๆ					

ประเภทข่าวสาร ความรู้ เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัดในจังหวัดสงขลา ที่ได้รับทราบจากสื่อต่าง ๆ

ประเภทข่าวสาร ที่ได้รับจากสื่อต่าง ๆ	มาก (3 ครั้ง)	ปานกลาง (2 ครั้ง)	น้อย (1 ครั้ง)	ไม่มี
1. ประวัติความเป็นมาของแหล่งศิลปกรรมในวัด และทั่วไป ในจังหวัดสงขลา				
2. ปัญหาสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในจังหวัดสงขลา				
3. การอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัดในจังหวัดสงขลา				
4. โครงการอนุรักษ์ บูรณะปฏิสังขรณ์ โบราณสถานต่าง ๆ ของวัดในจังหวัดสงขลา				
5. การแนะนำสถานที่ท่องเที่ยว แหล่งศิลปกรรมต่าง ๆ ของวัดในจังหวัดสงขลา				

3. ท่านคิดว่าต้องการข้อมูลการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในวัดเพิ่มขึ้นหรือไม่

() 1. ไม่ต้องการ

() 2. ต้องการ

4. กรณีที่ท่านต้องการข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท่านต้องการทราบในหัวข้อใดบ้าง

(เลือกจำนวนได้มากกว่า 1 ข้อ โดยเรียงลำดับความสำคัญ 1, 2, 3)

() 1 ประวัติความเป็นมาของแหล่งศิลปกรรม โบราณสถาน

() 2 ปัญหาสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

() 3 การอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

() 4 โครงการอนุรักษ์ ฟื้นฟู สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ของวัดต่างๆ

() 5 กฎหมายเกี่ยวกับการอนุรักษ์ฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

() 6 อื่น ๆ

5. ข้อมูลที่ท่านต้องการเพิ่มเติม ท่านคิดว่าควรเผยแพร่โดยวิธีใด

(เลือกจำนวนได้มากกว่า 1 ข้อ โดยเรียงลำดับความสำคัญ 1, 2, 3)

() 1 โทรทัศน์

() 2 วิทยุ

() 3 หนังสือพิมพ์รายวัน

() 4 นิตยสาร / วารสาร

() 5 แผ่นพับ / ไปสเตอร์

() 6 เอกสารของราชการ

() 7 เจ้าหน้าที่ของรัฐ

() 8 การอบรมให้ความรู้

() 9 อื่น ๆ ระบุ.....

ส่วนที่ 4 ความรู้ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

ข้อความ	ใช่	ไม่ใช่
1. สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม หมายถึง สิ่งที่อยู่รอบๆ แหล่งศิลปกรรมโดยไม่รวมถึงตัวศิลปกรรม		
2. ศิลปกรรมหรือโบราณสถานเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ		
3. โบราณสถานในวัดของท่านยังเป็นแหล่งศิลปกรรมที่ยังใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา		
4. สิ่งแวดล้อมเกี่ยวข้องกับตัวศิลปกรรมทำให้เด่นหรือด้อยคุณค่า		
5. การอนุรักษ์และฟื้นฟู หมายถึง การสงวนรักษา ดูแล ค้ำครองป้องกัน และปฏิสังขรณ์มิให้ถูกทำลายและห้ามนำไปใช้ประโยชน์		
6. การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเป็นการรักษาตัวอาคารรวมถึง สิ่งแวดล้อมเช่น ต้นไม้ หาดทราย ถนน และบรรยากาศรอบๆแหล่งศิลปกรรม		
7. วัตถุประสงค์ของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเพื่อให้ศิลปกรรมคงอยู่เพื่อคนรุ่นหลังได้ใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน		
8. การบูรณะซ่อมแซม การสำรวจและขึ้นทะเบียนโบราณสถานเป็นหน้าที่ของกรมศิลปากร		
9. แหล่งศิลปกรรมที่ขึ้นทะเบียนโบราณสถานเท่านั้นที่มีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์ให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรม		
10. การกระทำโดยมนุษย์เป็นสาเหตุประการเดียวที่ทำให้สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเสื่อมโทรม		
11. การสร้างอาคารหรือสิ่งก่อสร้างที่มีความสูงมากประชิดโบราณสถาน ทำให้สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในวัดเสื่อมโทรมและก่อให้เกิดทัศนอุจาด		
12. การนำชิ้นส่วนโบราณสถาน โบราณวัตถุไปก่อสร้างบ้านเรือนส่วนบุคคล สามารถกระทำได้ โดยไม่ผิดกฎหมาย		
13. การรื้อถอนทำลายโบราณสถานหรือทำให้โบราณสถานเสื่อมค่าเป็นการกระทำที่ต้องขออนุญาตจากกรมศิลปากร		
14. การใช้พื้นที่โล่งว่างในแหล่งศิลปกรรมเป็นที่จอดรถ บริการห้องน้ำ ร้านค้าแผงลอย สามารถกระทำได้หากสิ่งศิลปกรรมไม่เสื่อมโทรม		

ข้อความ	ใช่	ไม่ใช่
15 การกำหนดรูปแบบการใช้ที่ดินบริเวณโดยรอบแหล่งศิลปกรรมเป็นการชะลอและป้องกันความเสื่อมโทรมของแหล่งศิลปกรรมวิธีหนึ่ง		
16 แรงสั่นสะเทือนจากการก่อสร้างและการจุดประทัดเป็นสาเหตุประการหนึ่งที่ทำให้ตัวศิลปกรรมทรุดหรือแตกร้าว		
17 ภาวะมลพิษ เช่น เขม่าควัน ฝุ่นละออง เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้โบราณสถานและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม		
18 การอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมทำให้เกิดการสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีแก่วัด		
19 การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมที่ได้ผลคือการส่งเสริมให้บุคลากรในวัดมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม		
20 การรักษาโบราณสถานไว้ในสภาพเดิมโดยมีการศึกษาประวัติความเป็นมาเป็นการอนุรักษ์ที่ถูกต้อง		

4.1 ความรู้เกี่ยวกับนโยบายของรัฐในการอนุรักษ์และฟื้นฟู สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

ข้อความ	ใช่	ไม่ใช่
21 การอนุรักษ์และบูรณะอนุสรณ์สถานต่าง ๆ นั้นกระทำเพื่อรักษาไว้ในฐานะที่เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์เท่านั้น		
22 การที่วัดมีบทบาทในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมจะลดปัญหาการทำลายแหล่งศิลปกรรมลงได้		
23 การจัดทำเอกสารเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับความสำคัญของแหล่งศิลปกรรมเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในวัดไว้ได้		
24 เอกสารเผยแพร่จะทำให้ประชาชนเข้าใจและระมัดระวังมากขึ้นในการเข้าไปยังแหล่งศิลปกรรมในวัด		
25 โบราณสถานที่ขึ้นทะเบียนต่อกรมศิลปากรถ้าผู้ใดทำให้เสียหายหรือเสื่อมคุณค่าถือเป็นความผิดทางแพ่งต้องถูกลงโทษตามกฎหมาย		

ข้อความ	ใช่	ไม่ใช่
26 การแก้ไขเปลี่ยนแปลงหรือขุดค้นบริเวณโบราณสถานจะต้องกระทำตามคำสั่งของกรมศิลปากรที่แหล่งศิลปกรรมนั้นตั้งอยู่		
27 ศูนย์วัฒนธรรมประจำจังหวัดถือเป็นหน่วยงานในระดับท้องถิ่นมีหน้าที่ตรวจซ่อมแซมแหล่งศิลปกรรมโดยตรง		
28 การประกาศขึ้นทะเบียนแหล่งศิลปกรรมเป็นเขตโบราณสถานเป็นการป้องกันการทำลายโดยใช้กฎหมาย		
29 โบราณวัตถุที่ขุดค้นพบในวัด ทุกคนมีสิทธิ์เก็บรักษาไว้โดยความเห็นชอบของกรมศิลปากร		
30 การขุดพบโบราณวัตถุ หรือซากโบราณสถานโดยบังเอิญ เช่น การขุดดินทำไร่ ขุดบ่อน้ำ ปลูกบ้าน เมื่อพบหลักฐานดังกล่าวต้องหยุดทำการขุดดินหรือทำการใดๆ เพื่อสำรวจทางโบราณคดีเสียก่อน		
31 การจัดทำผังเมืองเป็นนโยบายหนึ่งในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม		
32 กฎหมายจะคุ้มครองเฉพาะแหล่งศิลปกรรมที่ขึ้นทะเบียนแล้วเท่านั้น		
33 กรมศิลปากรเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่ในการดูแลรักษาบริเวณโดยรอบแหล่งศิลปกรรมให้อยู่ในสภาพที่ส่งเสริมคุณค่าของศิลปกรรม		
34 การปลูกสร้างอาคารที่อยู่อาศัยในเขตโบราณสถานเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย		
35 การประกาศเขตอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเป็นการป้องกันและ		
แก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมที่จะเกิดขึ้นในอนาคต		
36 ในเขตพื้นที่ที่ได้ประกาศเป็นเขตอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมห้ามมิให้มีโครงการใด ๆ เกิดขึ้นในบริเวณนั้น		
37 การปิดประกาศและการติดตั้งป้ายเพื่อโฆษณาทางการค้าในบริเวณโบราณสถานเป็นสิ่งที่ผิดกฎหมาย		
38 ในกรณีที่ปรากฏว่าพบแหล่งศิลปกรรมในจังหวัดใดผู้ว่าราชการจังหวัดสามารถจัดทำแผนคุ้มครองพื้นที่ขึ้นได้ทันที		

ข้อความ	ใช่	ไม่ใช่
39 หน่วยงานที่มีหน้าที่ดูแลความเรียบร้อยของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม เช่น หน่วยงานอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในท้องถิ่น		
40 การเคลื่อนย้ายชิ้นส่วนของศิลปกรรมซึ่งเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของโบราณสถานถือว่าทำผิดกฎหมายไม่สามารถกระทำได้ไม่ว่ากรณีใด ๆ ทั้งสิ้น.		

ส่วนที่ 5 ข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของบุคลากรในวัดในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม
คำชี้แจง กรุณาขีดเครื่องหมาย / ลงในช่องที่ท่านเห็นว่าตรงกับความเป็นจริงมากที่สุดเพียงข้อเดียว
หมายเหตุ

ไม่มีส่วนร่วม	หมายถึง	ไม่เคยร่วมกิจกรรม
มีส่วนร่วมบางครั้ง	หมายถึง	1 – 2 ครั้งต่อเดือน
มีส่วนร่วมบ่อยครั้ง	หมายถึง	3 – 4 ครั้งต่อเดือน
มีส่วนร่วมทุกครั้ง	หมายถึง	ทุกครั้ง

ระดับการมีส่วนร่วม	ไม่มี	บางครั้ง 1-2ครั้ง/ เดือน	บ่อยครั้ง 3-4ครั้ง/ เดือน	ทุก ครั้ง
1. การศึกษาปัญหาและสาเหตุของปัญหาในกิจกรรม/โครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในวัด 1.1 ท่านร่วมศึกษาปัญหาเพื่อแสดงความคิดเห็น สนับสนุน คัดค้าน เสนอแนะ ให้มีการจัดทำกิจกรรม/โครงการ 1.2 ท่านร่วมประชุมในเรื่องกิจกรรม/โครงการ				
2. วางแผนตัดสินใจดำเนินกิจกรรม/โครงการในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม 2.1 ท่านร่วมเป็นกรรมการในการจัดทำกิจกรรม 2.2 ท่านร่วมวางแผนตัดสินใจดำเนินกิจกรรม				
3. การปฏิบัติงานและสนับสนุนกิจกรรม/โครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม 3.1 ท่านร่วมใช้แรงงานในการทำกิจกรรม 3.2 ท่านร่วมบริจาควัสดุ อุปกรณ์ในการทำกิจกรรม/โครงการ 3.3 ท่านร่วมออกทุนสนับสนุนกิจกรรม/โครงการ				
3.4 ท่านร่วมประชาสัมพันธ์ ชักชวนให้บุคลากรในวัดและประชาชนทำกิจกรรม/โครงการ 3.5 ท่านร่วมเป็นผู้นำบุคลากรในวัดทำกิจกรรม				
4. การได้รับผลประโยชน์จากกิจกรรม/โครงการที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม 4.1 การได้รับผลประโยชน์ส่วนบุคคล 4.2 การได้รับผลประโยชน์ส่วนรวมหรือชุมชน				

- ส่วนที่ 6 เป็นแบบสอบถามบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม
- คำชี้แจง ในส่วนนี้โปรดอ่านแบบสอบถามแล้วทำเครื่องหมาย / ลงในช่อง ที่ตรงกับสภาพการปฏิบัติของท่านระดับใด ระดับหนึ่ง เพียงระดับเดียว คือ
- มากที่สุด หมายถึง สภาพการปฏิบัติงานที่มีการปฏิบัติทุกครั้ง หรือเกือบทุกครั้ง เมื่อเทียบร้อยละ จะได้ร้อยละ 81 – 100
- มาก หมายถึง สภาพการปฏิบัติงานที่มีการปฏิบัติไม่ทุกครั้ง แต่ค่อนข้างมาก เมื่อเทียบเป็นร้อยละ จะได้ร้อยละ 61 – 80
- ปานกลาง หมายถึง สภาพการปฏิบัติงานที่มีการปฏิบัติและไม่ได้ปฏิบัติเท่ากัน เมื่อเปรียบเทียบร้อยละ จะได้ร้อยละ 41 – 60
- น้อย หมายถึง สภาพการปฏิบัติงานที่มีการปฏิบัติและไม่ได้ปฏิบัติเมื่อเปรียบเทียบร้อยละ จะได้ร้อยละ 21 – 40
- น้อยที่สุด หมายถึง สภาพการปฏิบัติงานที่มีการปฏิบัติเมื่อเทียบร้อยละ จะได้ร้อยละ 1 – 20

ข้อที่	บทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม	ระดับการปฏิบัติ				
		มากที่สุด 81-100%	มาก 61-80%	ปานกลาง 41-60%	น้อย 21-40%	น้อยที่สุด 1-20%
1.	ด้านการสงวนรักษา ท่านสั่งห้ามหรือปิดประกาศห้ามเข้าเมื่อบริเวณ โบราณสถานชำรุด ผุพัง เสื่อมโทรม					
2.	ท่านดูแลมิให้ใครซ่อมแซม ดัดแปลง แก้ไข ต่อ เติม ชุดค้น บริเวณโบราณสถาน					
3.	ท่านเคยห้ามบุคคลต่างๆ โยกย้ายชิ้นส่วนต่างๆ ของโบราณสถาน					
4.	ท่านดูแลมิให้มีการทำลายหรือทำให้โบราณ สถาน โบราณวัตถุ เสื่อมค่าไว้ประโยชน์เสียหาย					
5.	ท่านห้ามปรามเมื่อมีผู้ขีดเขียน หรือติดป้าย ประกาศบริเวณโบราณสถาน					

ข้อที่	บทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม	ระดับการปฏิบัติ				
		มากที่สุด 81-100%	มาก 61-80%	ปานกลาง 41-60%	น้อย 21-40%	น้อยที่สุด 1-20%
6.	ท่านตรวจตรามิให้ผู้ใดนำชิ้นส่วนโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ออกนอกบริเวณวัดโดยไม่ได้รับอนุญาต					
7.	ด้านการดูแลจัดเก็บ ท่านได้จัดทำบัญชีทะเบียนโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ของวัด					
8.	ท่านมีระบบการดูแล ป้องกันการขโมย สิ่งของในโบราณสถาน , โบราณวัตถุ , ศิลปวัตถุ					
9.	ท่านดูแลให้มีการกำจัดวัชพืชทุกชนิด ไม่ให้ชอนไช หรือทำให้เกิดการชำรุดต่อโบราณสถาน					
10.	ท่านเคยแจ้งให้เจ้าหน้าที่กรมศิลปากรทราบเมื่อเห็นโบราณสถานในวัดชำรุดถูกทำลาย หรือเสื่อมโทรม					
11.	ท่านแนะนำผู้อื่นเกี่ยวกับการดูแลสิ่งแวดล้อมรอบๆโบราณสถาน					
12.	ท่านดูแลตรวจตราส่วนประกอบของโบราณสถานให้สมบูรณ์อยู่เสมอ					
13.	ท่านจัดให้มีสถานที่ทิ้งขยะมูลฝอย เพื่อดูแลรักษาความสะอาดบริเวณโบราณสถาน					
14.	ท่านเคยตัดเตียนเมื่อมีบุคคลจุดปะทัดและดอกไม้ไฟ บริเวณโบราณสถาน					

ข้อ ที่	บทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม ศิลปกรรม	ระดับการปฏิบัติ				
		มาก ที่สุด 81-100%	มาก 61-80%	ปาน กลาง 41-60%	น้อย 21-40%	น้อย ที่สุด 1-20%
15.	ท่านเคยตกเดือน เมื่อมีบุคคลกระทำการใดๆ ภายในโบราณสถาน อันเป็นที่น่ารังเกียจ หรือ เสื่อมเสียต่อศีลธรรม และก่อความรำคาญต่อผู้ อื่น					
16	ท่านห้ามปรามหากมีบุคคลได้นำอาวุธ วัตถุ ระเบิด วัตถุเชื้อเพลิง และสารเคมี อันก่อให้เกิด อันตรายเข้าไปในบริเวณโบราณสถาน					
17.	ด้านมาตรการคุ้มครองป้องกัน ท่านห้ามมิให้บุคคลได้นำสัตว์เลี้ยงมาเลี้ยงใกล้ เขตโบราณสถาน					
18	ท่านดำเนินการป้องกันสัตว์ขุดแทะ หรือทำรังใน บริเวณที่ตั้งโบราณสถาน					
19.	ท่านห้ามมิให้ผู้ใดปลูกสร้างอาคารตามกฎหมาย ภายในเขตโบราณสถาน เว้นแต่ได้รับอนุญาต จากอธิบดีกรมศิลปากร					
20	ท่านมีการกำหนดเขตโบราณสถาน เพื่อป้องกัน การบุกรุกทำลายโบราณสถาน					
21.	ท่านมีการป้องกันอัคคีภัย บริเวณโบราณสถาน					
22	ท่านดูแลมิให้บ้านเรือน สิ่งก่อสร้างรुकล้ำ ประชิด ทำให้โบราณสถานในวัดเสียทัศนียภาพ					

ข้อ ที่	บทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่ง แวดล้อมศิลปกรรม	ระดับการปฏิบัติ				
		มาก ที่สุด 81-100%	มาก 61- 80%	ปาน กลาง 41- 60%	น้อย 21- 40%	น้อย ที่สุด 1-20%
23.	การใช้ประโยชน์และบริการชุมชน ท่านปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ การเก็บค่าเช่าชม หรือบริการอื่นๆ บริเวณโบราณสถานตามวิธีการ เงื่อนไข ที่กฎหมายกำหนดไว้โดยได้ดำเนินการ แจ้งเป็นหนังสือแก่อธิบดีกรมศิลปากรก่อนให้ บริการ					
24.	ท่านดูแลด้านความสะอาด และการตกแต่งให้ บริเวณโบราณสถานสวยงามตามควร					
25.	ท่านดูแลมิให้อาคารและบริเวณที่ใช้ประโยชน์ และบริการชุมชนทำลายสภาวะแวดล้อมโบราณ สถาน					
26.	ท่านได้กำหนดเขตที่ดินในการใช้ประโยชน์ให้ห่าง จากโบราณสถานหรือซากโบราณสถานเป็นระยะ ไม่น้อยกว่า 20 เมตร					
27.	ท่านให้คำแนะนำมิให้ผู้เข้าชมโบราณสถานสร้าง ความเสียหายต่อโบราณสถานและสิ่งแวดลอม					
28.	กรณีท่านเก็บค่าชมโบราณสถาน หรือจัดเก็บผล ประโยชน์จากโบราณสถาน ท่านต้องเสียค่าใช้จ่าย ในการซ่อมแซมดูแลรักษาโบราณสถาน ทั้ง หมด					
29.	ท่านควบคุมความสะอาดในการจำหน่ายสิ่งของ บริเวณโบราณสถาน					

ข้อ ที่	บทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม ศิลปกรรม	ระดับการปฏิบัติ				
		มาก ที่สุด 81-100%	มาก 61- 80%	ปาน กลาง 41-60%	น้อย 21- 40%	น้อย ที่สุด 1-20%
30	ท่านส่งเสริมให้ประชาชน มีความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมและมีความรัก ความหวง แหน ในคุณค่าของศิลปกรรม					
31.	ด้านมาตรการ ซ่อมแซม, ฟื้นฟู ท่านดูแลในการซ่อมแซม บูรณะ ปฏิสังขรณ์ โบราณสถาน ให้มีการเปลี่ยนแปลงตัวโบราณ สถานและสภาพแวดล้อมน้อยที่สุด เพื่อรักษา คุณค่าทางประวัติศาสตร์ไว้					
32.	ท่านระมัดระวัง การเปลี่ยนแปลงทางประวัติ ศาสตร์หรือลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่เห็นได้ ชัดเจน					
33.	ในการซ่อมแซม บูรณะปฏิสังขรณ์ ท่านจะจัดห ช่างที่มีความชำนาญ และปฏิบัติงานด้วยความ ระมัดระวัง					
34	ท่านรักษาความสะอาดผิวภายนอกโบราณสถาน โดยการกระทำอย่างนุ่มนวล โดยใช้กรรมวิธีทำ ความสะอาด ซึ่งไม่เป็นอันตรายและทำลาย โบราณสถาน					
35	ท่านดูแลให้มีการซ่อมแซม บูรณะ ปฏิสังขรณ์ โบราณสถาน มากกว่าสร้างชิ้นใหม่ทดแทน					

ข้อที่	บทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม	ระดับการปฏิบัติ				
		มากที่สุด 81-100%	มาก 61-80%	ปานกลาง 41-60%	น้อย 21-40%	น้อยที่สุด 1-20%
36.	กรณีต้องสร้างใหม่ทดแทนท่านดูแลให้วัสดุเข้ากันได้ ทั้งด้านองค์ประกอบ การออกแบบ สี สันเนื้อวัสดุ และคุณสมบัติที่มองเห็นได้จากการซ่อมแซม					
37	เมื่อมีการซ่อมแซม ฟื้นฟู โบราณสถาน ก่อนลงมือปฏิบัติท่านได้ดูแลให้มีการบันทึกภาพถ่ายทุกครั้ง					
38	ท่านร่วมพัฒนาและดูแลการทำความสะดวกบริเวณโบราณสถานในวัด					
39.	ท่านดูแลการซ่อมแซม ฟื้นฟู ทุกขั้นตอน ตามระเบียบโบราณสถาน					
40	ท่านอำนวยความสะดวกแก่เจ้าหน้าที่ที่ทำการบูรณะซ่อมแซมโบราณสถาน					

ตอนที่ 7. ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ

คำชี้แจง โปรดกาเครื่องหมาย / ลงใน () หรือเติมข้อความลงในช่องว่างให้ตรงกับข้อเท็จจริง

- ท่านมีปัญหาเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม หรือไม่
 - 1 ไม่มีปัญหา (ข้ามไปตอบ ข้อ 4)
 - 2 มีปัญหา
- ท่านมีปัญหาเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัด อย่างไร

(เลือก คำตอบได้มากกว่า 1 ข้อ โดยการจัดลำดับความสำคัญ 1,2,3)

 - 1 ขาดความรู้ในเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม
 - 2 ไม่มีเวลาในการเข้าไปมีส่วนร่วม
 - 3 ทางราชการไม่ให้การสนับสนุน

- () 4 ขาดงบประมาณในการดำเนินกิจกรรม
- () 5 มีความขัดแย้งภายในในกลุ่มองค์กรของวัด
- () 6 อื่น ๆ ระบุ.....

3. เมื่อมีปัญหาคารากอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม วัดดำเนินการแก้ไขปัญหอย่างไร

.....

4. ท่านคิดว่าปัจจุบันวัดซึ่งเป็นแหล่งศิลปกรรมที่ขึ้นทะเบียนโบราณสถานแล้วมีปัญหาสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเสื่อมโทรมด้านใดมากที่สุด (เลือก คำตอบได้มากกว่า 1 ข้อโดยการจัดลำดับความสำคัญ)

- () 1 ทัศนียภาพเสื่อมโทรม
- () 2 การครอบครอง บุกรุกทำลายแหล่งศิลปกรรม
- () 3 การปลูกสร้างสิ่งก่อสร้าง รุกล้ำหรือประชิดแหล่งศิลปกรรม
- () 4 การลักลอบนำชิ้นส่วนโบราณสถานไปใช้ประโยชน์ส่วนตัว
- () 5 แหล่งศิลปกรรมเสื่อมโทรม ขาดการบูรณะซ่อมแซม
- () 6 สิ่งแวดล้อมภายในแหล่งศิลปกรรม ขาดระเบียบ สกปรก รกรุงรัง
- () 7 อื่น ๆ

5. ท่านคิดว่าทางราชการที่รับผิดชอบได้ดูแลวัดที่มีโบราณสถานที่ขึ้นทะเบียนแล้วได้ดีหรือไม่

- () 1 ไม่ดี ต้องปรับปรุง (ตอบ 1 ตอบข้อ 6)
- () 2 พอใช้ แต่ควรปรับปรุง (ตอบ 2 ตอบข้อ 6)
- () 3 ดีแล้ว (ข้ามไปตอบข้อ 7)
- () 4 ไม่ทราบ (ข้ามไปตอบข้อ 7)

6. ท่านคิดว่าหน่วยราชการที่รับผิดชอบวัดควรปรับปรุงการจัดการ ดูแลโบราณสถานอย่างไรบ้าง

(เลือกคำตอบได้มากกว่า 1 ข้อโดยการจัดลำดับความสำคัญ 1,2,3)

- () 1 ควรมีสัญลักษณ์ และเจ้าหน้าที่ประจำเพื่อให้บริการนักท่องเที่ยวและประชาชน
- () 2 ควรมีการประชาสัมพันธ์ เช่น นิทรรศการ แผ่นพับ ข้อมูลเอกสารให้ประชาชนทราบ
- () 3 ควรมีการประสานงานกับหน่วยงานราชการในท้องถิ่น รวมทั้งประชาชน
- () 4 ควรปรับปรุงการจัดการขยะ มูลฝอย ให้สะอาดมากขึ้น
- () 5 ควรปรับปรุงให้มีสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ เช่น ที่นั่ง ม้านั่ง ศาลา

- () 6 ควรปรับปรุงให้มี สุขาสาธารณณะ
- () 7 ควรปรับปรุงมีถนนทางเดิน ทางเข้าออก ที่สะดวกสบาย
- () 8 ควรปรับปรุงให้มี สวนหย่อม ไม้ดอก ไม้ประดับให้มากขึ้น
- () 9 อื่น ๆ

7. ท่านคิดว่าหน่วยงานใดควรมีหน้าที่รับผิดชอบหลักในการดูแลสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในวัด

(เลือกคำตอบได้มากกว่า 1 ข้อโดยการจัดลำดับความสำคัญ 1,2,3)

- () 1 มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
- () 2 องค์การบริหารงานส่วนตำบล.
- () 3 กรมศิลปากร
- () 4 หน่วยงานอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่น
- () 5 ตัวแทนประชาชนท้องถิ่นต่าง ๆ เข้าไปมีส่วนร่วมในดูแล
- () 6 กรมการศาสนา
- () 7 อื่น ๆ ระบุ

8. ท่านมีข้อเสนอแนะในเรื่องบทบาทของบุคลากรในวัด ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในจังหวัดสงขลา อย่างไรบ้าง (อธิบาย)

.....

.....

.....

9. ท่านมีข้อเสนอแนะหน่วยงานที่ ดูแลสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในวัด อย่างไรบ้าง

.....

.....

10. ท่านคิดว่ากฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ควรจะปรับปรุงเรื่องใดบ้าง

.....

.....

.....

ภาคผนวก ข

การให้คุณค่าสิ่งแวดลอม ศิลปกรรม

จากการศึกษาการให้คุณค่าสิ่งแวดลอม ศิลปกรรมของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 102 คน ผลการศึกษาสามารถอธิบายได้ดังนี้

ข้อความที่ 1 "วัดเป็นแหล่งศิลปกรรมที่มีคุณค่าในการสืบทอดทางด้านวัฒนธรรมและศิลปกรรมของท้องถิ่น" พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาเกือบทั้งหมดตอบถูกร้อยละ 91 ตอบไม่แน่ใจร้อยละ 8.8 ตอบผิดร้อยละ 2 ตามลำดับ

ข้อความที่ 2 "การดูแลรักษาสิ่งแวดลอมศิลปกรรมให้คงความงดงามอยู่ต่อไปถึงคนรุ่นหลังเป็นการรักษามรดกทางวัฒนธรรมของชาติให้ยั่งยืน" พบว่าประชากรที่ศึกษา ส่วนใหญ่ตอบถูกร้อยละ 84 ตอบไม่แน่ใจร้อยละ 12.7 ตอบผิดร้อยละ 4.9 ตามลำดับ

ข้อความที่ 3 "การนำขึ้นส่วนศิลปกรรม โบราณสถานโบราณวัตถุ และศิลปวัตถุในวัดไปเป็นสมบัติส่วนตัวเป็นการศึกษาคุณค่าทางโบราณคดี ประวัติศาสตร์" พบว่าประชากรที่ศึกษา ส่วนใหญ่ตอบถูกร้อยละ 78 ตอบไม่แน่ใจร้อยละ 8.8 ตอบผิดร้อยละ 14.7 ตามลำดับ

ข้อความที่ 4 "วัดต่าง ๆ ที่เก่าแก่และทรุดโทรมมากควรซ่อมแซมให้ทันสมัย" พบว่าประชากรที่ศึกษาเกือบทั้งหมดตอบถูกร้อยละ 50 ตอบไม่แน่ใจร้อยละ 21.6 ตอบผิดร้อยละ 28.4 ตามลำดับ

ข้อความที่ 5 "แหล่งศิลปกรรม ที่มีอยู่ตามวัดต่าง ๆ เป็นสิ่งจูงใจอย่างหนึ่งให้คนมาทำบุญและประกอบพิธีกรรมทางศาสนามากขึ้น" พบว่าประชากรที่ศึกษาสามในสี่ส่วนตอบถูกร้อยละ 75 ตอบไม่แน่ใจร้อยละ 14.7 ตอบผิดร้อยละ 11.8 ตามลำดับ

ข้อความที่ 6 "สิ่งแวดลอมศิลปกรรมมีคุณค่าในการใช้ประโยชน์เป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจของประชาชนทุกคน" พบว่าประชากรที่ศึกษาสามในสี่ส่วนตอบถูกร้อยละ 78.5 ตอบไม่แน่ใจร้อยละ 16.7 ตอบผิดร้อยละ 4.9 ตามลำดับ

ข้อความที่ 7 "สิ่งแวดลอมศิลปกรรมที่ถูกทำลายก่อให้เกิดความทุกข์เศร้าหมองแก่ผู้พบเห็น" พบว่าประชากรที่ศึกษาส่วนใหญ่ตอบถูกร้อยละ 84.4 ตอบไม่แน่ใจร้อยละ 10.8 ตอบผิดร้อยละ 4.9 ตามลำดับ

ข้อความที่ 8 "สิ่งแวดลอมศิลปกรรมมีคุณค่าทางเศรษฐกิจก่อให้เกิดรายได้เข้าสู่วัด" พบว่าประชากรที่ศึกษาส่วนใหญ่ตอบถูกร้อยละ 83.3 ตอบไม่แน่ใจร้อยละ 10.8 ตอบผิดร้อยละ 5.9 ตามลำดับ

ข้อความที่ 9 "เมื่อสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเสื่อมโทรมคุณค่าของแหล่งศิลปกรรมจะหมดไป" พบว่าประชากรที่ศึกษาส่วนใหญ่ตอบถูกร้อยละ 81.4 ตอบไม่แน่ใจร้อยละ 12.7 ตอบผิดร้อยละ 5.9 ตามลำดับ

ข้อความที่ 10 "โครงการพัฒนาต่าง ๆ ต้องคำนึงถึงความเจริญรุ่งเรืองของวัดมากกว่าผลกระทบต่อคุณค่าทางทัศนียภาพที่มีผลต่อสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในวัด" พบว่าประชากรที่ศึกษาจำนวนกึ่งหนึ่งตอบถูกร้อยละ 56.9 ตอบไม่แน่ใจร้อยละ 16.7 ตอบผิดร้อยละ 26.5 ตามลำดับ

ข้อความที่ 11 "ท่านมีความภาคภูมิใจ เมื่อสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในวัดมีชื่อเสียงและมีประชาชนมาเที่ยวชม" พบว่าประชากรที่ศึกษาส่วนใหญ่ตอบถูกร้อยละ 82.4 ตอบไม่แน่ใจร้อยละ 14.7 ตอบผิดร้อยละ 2.9 ตามลำดับ

ข้อความที่ 12 "เฉพาะหน่วยงานทางราชการเท่านั้นที่มีหน้าที่ป้องกันการบุกรุกทำลายสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในวัดพร้อมทั้งแก้ปัญหาดูแลคุ้มครองป้องกันโดยการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมคงคุณค่าอยู่ตลอดไป" พบว่าประชากรที่ศึกษาส่วนใหญ่ตอบถูกร้อยละ 81.4 ตอบผิดร้อยละ 18.6ตามลำดับ

ความรู้ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

ข้อความที่ 1 "สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม หมายถึง สิ่งที่อยู่รอบ ๆ แหล่งศิลปกรรมโดยไม่รวมถึงตัวศิลปกรรม" พบว่าประชากรที่ศึกษาส่วนใหญ่ตอบถูกร้อยละ 85.4 ตอบผิดร้อยละ 14.6 ตามลำดับ

ข้อความที่ 2 " ศิลปกรรมหรือโบราณสถานเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ" พบว่าประชากรที่ศึกษาส่วนใหญ่ตอบถูกร้อยละ 81.1 ตอบผิดร้อยละ 18.9ตามลำดับ

ข้อความที่ 3 " โบราณสถานในวัดของท่านยังเป็นแหล่งศิลปกรรมที่ยังใช้ประโยชน์ในด้าน ต่าง ๆ ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา" พบว่าประชากรที่ศึกษาส่วนใหญ่ตอบถูกร้อยละ 85.4 ตอบผิดร้อยละ 14.6ตามลำดับ

ข้อความที่ 4 " สิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับตัวศิลปกรรมทำให้เด่นหรือด้อยคุณค่า" พบว่าประชากรที่ศึกษาส่วนใหญ่ตอบถูกร้อยละ 95.4 ตอบผิดร้อยละ 4.6 ตามลำดับ

ข้อความที่ 5 " การอนุรักษ์หมายถึง การสงวนรักษา ดูแล คุ้มครองป้องกัน และปฏิสังขรณ์มิให้ถูกทำลายและห้ามนำไปใช้ประโยชน์" พบว่าประชากรที่ศึกษาส่วนใหญ่ตอบถูกร้อยละ 92.4 ตอบผิดร้อยละ 7.6 ตามลำดับ

ข้อความที่ 6 " การอนุรักษ์สิ่งแวดลอมศิลปกรรมเป็นการรักษาตัวอาคาร รวมถึง สิ่งแวดลอมเช่น ต้นไม้ หาดทราย ถนน และบรรยากาศรอบ ๆ แหล่งศิลปกรรม" พบว่าประชากรที่ศึกษาส่วนใหญ่ตอบถูกร้อยละ 80.4 ตอบผิดร้อยละ 19.6ตามลำดับ

ข้อความที่ 7 " วัตถุประสงค์ของการอนุรักษ์สิ่งแวดลอมศิลปกรรมเป็นการรักษาอาคารรวมถึงสิ่งแวดลอม" พบว่าประชากรที่ศึกษาส่วนใหญ่ตอบถูกร้อยละ 85.4 ตอบผิดร้อยละ 14.6ตามลำดับ

ข้อความที่ 8 " การบูรณะซ่อมแซม การสำรวจ และขึ้นทะเบียนโบราณสถานเป็นหน้าที่ของกรมศิลปากร" พบว่าประชากรที่ศึกษาส่วนใหญ่ตอบถูกร้อยละ 96.4 ตอบผิดร้อยละ 3.6ตามลำดับ

ข้อความที่ 9 " แหล่งศิลปกรรมที่ขึ้นทะเบียนโบราณสถานเท่านั้นที่มีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์ให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรม" พบว่าประชากรที่ศึกษาส่วนใหญ่ตอบถูกร้อยละ 84.4 ตอบผิดร้อยละ 15.6 ตามลำดับ

ข้อความที่ 10 " การกระทำโดยมนุษย์เป็นสาเหตุประการเดียวที่ทำให้สิ่งแวดลอมศิลปกรรมเสื่อมโทรม" พบว่าประชากรที่ศึกษาส่วนใหญ่ตอบถูกร้อยละ 85.4 ตอบผิดร้อยละ 14.6ตามลำดับ

ข้อความที่ 11 " การสร้างอาคารหรือสิ่งก่อสร้างที่มีความสูงมากประชิดโบราณสถานทำให้สิ่งแวดลอมศิลปกรรมในวัดเสื่อมโทรมและเกิดทัศนอุจาด" พบว่าประชากรที่ศึกษาส่วนใหญ่ตอบถูกร้อยละ 80.4 ตอบผิดร้อยละ 19.6 ตามลำดับ

ข้อความที่ 12 " การนำส่วนโบราณสถาน โบราณวัตถุ ไปก่อสร้างบ้านเรือนส่วนบุคคลสามารถกระทำได้โดยไม่ผิดกฎหมาย" พบว่าประชากรที่ศึกษาส่วนใหญ่ตอบถูกร้อยละ 81.6 ตอบผิดร้อยละ 19.4 ตามลำดับ

ข้อความที่ 13 "การรื้อถอน ทำลายโบราณสถานหรือทำให้โบราณสถานเสื่อมค่า เป็นการกระทำที่ต้องขออนุญาตจากกรมศิลปากร" พบว่าประชากรที่ศึกษาตอบถูก ร้อยละ 76.5 ตอบผิดร้อยละ 23.5 ตามลำดับ

ข้อความที่ 14 "การใช้พื้นที่โล่งว่างในแหล่งศิลปกรรมเป็นที่จอดรถ บริการห้องน้ำ ร้านค้าแผงลอย สามารถกระทำได้หากสิ่งศิลปกรรมไม่เสื่อมโทรม" พบว่าประชากรที่ศึกษาตอบถูก ร้อยละ 77.5 ตอบผิดร้อยละ 22.5 ตามลำดับ

ข้อความที่ 15 "การกำหนดรูปแบบการใช้ที่ดินบริเวณโดยรอบแหล่งศิลปกรรมเป็นการชะลอและป้องกันความเสื่อมโทรมของแหล่งศิลปกรรมวิธีหนึ่ง" พบว่าประชากรที่ศึกษาตอบถูก ร้อยละ 85.3 ตอบผิดร้อยละ 14.7 ตามลำดับ

ข้อความที่ 16 "แรงสั่นสะเทือนจากการก่อสร้างและการจุดประทัดเป็นสาเหตุประการหนึ่งที่ทำให้ตัวศิลปกรรมทรุดหรือแตกร้าว" พบว่าประชากรที่ศึกษาตอบถูก ร้อยละ 91.2 ตอบผิด ร้อยละ 8.8 ตามลำดับ

ข้อความที่ 17 "ภาวะมลพิษ เช่น เหม่าควัน ฝุ่นละออง เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้โบราณสถานและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม" พบว่าประชากรที่ศึกษาตอบถูก ร้อยละ 88.2 ตอบผิด ร้อยละ 11.8 ตามลำดับ

ข้อความที่ 18 "การอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมทำให้เกิดการสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีแก่วัด" พบว่าประชากรที่ศึกษาตอบถูก ร้อยละ 88.2 ตอบผิดร้อยละ 11.8 ตามลำดับ

ข้อความที่ 19 "การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมที่ได้ผลคือการส่งเสริมให้บุคลากรในวัดมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม" พบว่าประชากรที่ศึกษาตอบถูก ร้อยละ 92.2 ตอบผิดร้อยละ 7.8 ตามลำดับ

ข้อความที่ 20 "การรักษาโบราณสถานไว้ในสภาพเดิมโดยมีการศึกษาประวัติความเป็นมาเป็นการอนุรักษ์ที่ถูกต้อง" พบว่าประชากรที่ศึกษาตอบถูก ร้อยละ 94.1 ตอบผิดร้อยละ 5.9 ตามลำดับ

ความรู้เกี่ยวกับนโยบายของรัฐในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

ข้อความที่ 21 "การอนุรักษ์และบูรณะอนุสรณ์สถานต่าง ๆ นั้นกระทำเพื่อรักษาไว้ในฐานะที่เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์เท่านั้น" พบว่าประชากรที่ศึกษาตอบถูก ร้อยละ 59.8 ตอบผิดร้อยละ 40.2 ตามลำดับ

ข้อความที่ 22 "การที่วัดมีบทบาทในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมจะลดปัญหาการทำลายแหล่งศิลปกรรมลงได้" พบว่าประชากรที่ศึกษาตอบถูก ร้อยละ 88.2 ตอบผิดร้อยละ 11.8 ตามลำดับ

ข้อความที่ 23 "การจัดทำเอกสารเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับความสำคัญของแหล่งศิลปกรรมเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในวัดไว้ได้" พบว่าประชากรที่ศึกษาตอบถูก ร้อยละ 87.3 ตอบผิดร้อยละ 12.7 ตามลำดับ

ข้อความที่ 24 "เอกสารเผยแพร่จะทำให้ประชาชนเข้าใจและระมัดระวังมากขึ้นในการเข้าไปยังแหล่งศิลปกรรมในวัด" พบว่าประชากรที่ศึกษาตอบถูก ร้อยละ 91.2 ตอบผิดร้อยละ 8.8 ตามลำดับ

ข้อความที่ 25 "โบราณสถานที่ขึ้นทะเบียนต่อกรมศิลปากรถ้าผู้ใดทำให้เสียหายหรือเสื่อมคุณค่าถือเป็นความผิดทางแพ่งต้องถูกลงโทษตามกฎหมาย" พบว่าประชากรที่ศึกษาตอบถูก ร้อยละ 60.8 ตอบผิดร้อยละ 39.2 ตามลำดับ

ข้อความที่ 26 "การแก้ไขเปลี่ยนแปลงหรือขุดค้นบริเวณโบราณสถานจะต้องกระทำตามคำสั่งของกรมศิลปากรที่แหล่งศิลปกรรมนั้นตั้งอยู่" พบว่าประชากรที่ศึกษาตอบถูก ร้อยละ 91.2 ตอบผิดร้อยละ 8.8 ตามลำดับ

ข้อความที่ 27 "ศูนย์วัฒนธรรมประจำจังหวัดถือเป็นหน่วยงานในระดับท้องถิ่นมีหน้าที่ตรวจซ่อมแซมแหล่งศิลปกรรมโดยตรง" พบว่าประชากรที่ศึกษาตอบถูก ร้อยละ 52.9 ตอบผิดร้อยละ 47.1 ตามลำดับ

ข้อความที่ 28 "การประกาศขึ้นทะเบียนแหล่งศิลปกรรมเป็นเขตโบราณสถานเป็นการป้องกันการทำลายโดยใช้กฎหมาย" พบว่าประชากรที่ศึกษาตอบถูก ร้อยละ 93.1 ตอบผิดร้อยละ 6.9 ตามลำดับ

ข้อความที่ 29 "โบราณวัตถุที่ขุดค้นพบในวัดทุกคนมีสิทธิ์เก็บรักษาไว้โดยความเห็นชอบของกรมศิลปากร" พบว่าประชากรที่ศึกษาตอบถูก ร้อยละ 56.9 ตอบผิดร้อยละ 43.1 ตามลำดับ

ข้อความที่ 30 "การขุดพบโบราณวัตถุ หรือซากโบราณสถานโดยบังเอิญ เช่น การขุดดิน ทำไร่ ขุดบ่อน้ำ ปลูกบ้าน เมื่อพบหลักฐานดังกล่าวต้องหยุดทำการขุดดินหรือทำการใดๆ เพื่อสำรวจทางโบราณคดีเสียก่อน" พบว่าประชากรที่ศึกษาตอบถูก ร้อยละ 93.1 ตอบผิดร้อยละ 6.9 ตามลำดับ

ข้อความที่ 31 "การจัดทำผังเมืองเป็นนโยบายหนึ่งในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม" พบว่าประชากรที่ศึกษาตอบถูก ร้อยละ 78.4 ตอบผิดร้อยละ 21.6 ตามลำดับ

ข้อความที่ 32 "กฎหมายจะคุ้มครองเฉพาะแหล่งศิลปกรรมที่ขึ้นทะเบียนแล้วเท่านั้น" พบว่าประชากรที่ศึกษาตอบถูก ร้อยละ 57.8 ตอบผิดร้อยละ 42.2 ตามลำดับ

ข้อความที่ 33 "กรมศิลปากรเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่ในการดูแลรักษาบริเวณโดยรอบแหล่งศิลปกรรมให้อยู่ในสภาพที่ส่งเสริมคุณค่าของศิลปกรรม" พบว่าประชากรที่ศึกษาตอบถูก ร้อยละ 73.5 ตอบผิดร้อยละ 26.5 ตามลำดับ

ข้อความที่ 34 "การปลูกสร้างอาคารที่อยู่อาศัยในเขตโบราณสถานเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย" พบว่าประชากรที่ศึกษาตอบถูก ร้อยละ 88.2 ตอบผิดร้อยละ 11.8 ตามลำดับ

ข้อความที่ 35 "การประกาศเขตอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเป็นการป้องกันและแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมที่จะเกิดขึ้นในอนาคต" พบว่าประชากรที่ศึกษาตอบถูก ร้อยละ 92.2 ตอบผิดร้อยละ 7.8 ตามลำดับ

ข้อความที่ 36 "ในเขตพื้นที่ที่ได้ประกาศเป็นเขตอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมห้ามมิให้มีโครงการใด ๆ เกิดขึ้นในบริเวณนั้น" พบว่าประชากรที่ศึกษาตอบถูก ร้อยละ 89.2 ตอบผิดร้อยละ 10.8 ตามลำดับ

ข้อความที่ 37 "การปิดประกาศและการติดตั้งป้ายเพื่อโฆษณาทางการค้าในบริเวณโบราณสถานเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง" พบว่าประชากรที่ศึกษาตอบถูก ร้อยละ 84.3 ตอบผิดร้อยละ 15.7 ตามลำดับ

ข้อความที่ 38 "ในกรณีที่ปรากฏว่าพบแหล่งศิลปกรรมในจังหวัดใดผู้ว่าราชการจังหวัดสามารถจัดทำแผนคุ้มครองพื้นที่ขึ้นได้ทันที" พบว่าประชากรที่ศึกษาตอบถูก ร้อยละ 84.3 ตอบผิดร้อยละ 15.7 ตามลำดับ

ข้อความที่ 39 "หน่วยงานที่มีหน้าที่ดูแลความเรียบร้อยของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม เช่น หน่วยงานอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในท้องถิ่น" พบว่าประชากรที่ศึกษาตอบถูก ร้อยละ 72.5 ตอบผิดร้อยละ 27.5 ตามลำดับ

ข้อความที่ 40 "การเคลื่อนย้ายชิ้นส่วนของศิลปกรรมซึ่งเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของโบราณสถานถือว่าทำผิดกฎหมายไม่สามารถกระทำได้ไม่ว่ากรณีใด ๆ ทั้งสิ้น" พบว่าประชากรที่ศึกษาตอบถูก ร้อยละ 86.3 ตอบผิดร้อยละ 13.7 ตามลำดับ

บทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

จากการศึกษาบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมจำนวน 5 ด้าน จากประชากร จำนวน 102 คน ผลการศึกษาสามารถอธิบายได้ดังนี้

ข้อความที่ 1 "ท่านสั่งห้ามหรือปิดประกาศห้ามเข้าเมื่อบริเวณโบราณสถานชำรุด ผุพัง เสื่อมโทรม" พบว่าประชากรที่ศึกษาจำนวนมากกว่าหนึ่งส่วนสี่มีระดับการปฏิบัติมากหรือ ร้อยละ 29.4 รองลงมามากที่สุดร้อยละ 25.5 และปานกลางร้อยละ 25.5 ตามลำดับ

ข้อความที่ 2 "ท่านดูแลมิให้ใครซ่อมแซม ดัดแปลง แก้ไขต่อเติม ขุดค้น บริเวณ โบราณสถาน" พบว่าประชากรที่ศึกษาเกินกว่าหนึ่งในสี่มีระดับการปฏิบัติมาก หรือร้อยละ 32.4 รองลงมาปานกลาง ร้อยละ 30.4 และมากที่สุดร้อยละ 24.5 ตามลำดับ

ข้อความที่ 3 "ท่านเคยห้ามบุคคลต่างๆ โยกย้ายชิ้นส่วนต่างๆ ของโบราณสถาน" พบว่าประชากรที่ศึกษาจำนวนเกินกว่าหนึ่งในสี่ มีระดับการปฏิบัติปานกลาง หรือร้อยละ 32.4 รองลงมากร้อยละ 28.4 และมากที่สุดร้อยละ 26.5 ตามลำดับ

ข้อความที่ 4 "ท่านดูแลมิให้มีการทำลายหรือทำให้โบราณสถาน โบราณวัตถุ เสื่อม ค่าไร้ประโยชน์ หรือเสียหาย" พบว่าประชากรที่ศึกษาจำนวนเกินกว่าหนึ่งในสี่มีระดับการปฏิบัติมาก หรือเท่ากับร้อยละ 37.3 รองลงมามากที่สุดร้อยละ 28.4 ปานกลางร้อยละ 27.5 ตามลำดับ

ข้อความที่ 5 "ท่านห้ามปรามเมื่อมีผู้ขีดเขียน หรือติดป้ายประกาศบริเวณโบราณสถาน" พบว่าประชากรที่ศึกษามีระดับการปฏิบัติมากหรือเท่ากับร้อยละ 32.4 รองลงมามากที่สุดร้อยละ 33.3 ปานกลางร้อยละ 27.5 ตามลำดับ

ข้อความที่ 6 "ท่านตรวจตรามิให้ผู้ใดนำชิ้นส่วนโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ออกนอกบริเวณวัดโดยไม่ได้รับอนุญาต" พบว่าประชากรที่ศึกษามีระดับการปฏิบัติมากหรือเท่ากับร้อยละ 35.3 รองลงมาที่สุดร้อยละ 29.4 ปานกลางร้อยละ 25.5 ตามลำดับ

ข้อความที่ 7 "ท่านได้จัดทำบัญชีทะเบียนโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ของวัด" พบว่าประชากรที่ศึกษามีระดับการปฏิบัติปานกลาง หรือเท่ากับร้อยละ 33.3 รองลงมากร้อยละ 29.4 น้อยร้อยละ 17.6 ตามลำดับ

ข้อความที่ 8 "ท่านมีระบบการดูแล ป้องกันการขโมยสิ่งของในโบราณสถานโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ" พบว่าประชากรที่ศึกษามีระดับการปฏิบัติมากร้อยละ 40.2 รองลงมาปานกลางร้อยละ 33.3 มากที่สุดร้อยละ 16.7 ตามลำดับ

ข้อความที่ 9 "ท่านดูแลให้มีการกำจัดวัชพืชทุกชนิด ไม่ให้รกจนไซ หรือทำให้เกิดการทำรุดต่อโบราณสถาน" พบว่าประชากรที่ศึกษามีระดับการปฏิบัติมากร้อยละ 42.2 รองลงมาปานกลางร้อยละ 26.5 มากที่สุดร้อยละ 24.5 ตามลำดับ

ข้อความที่ 10 "ท่านเคยแจ้งให้เจ้าหน้าที่กรมศิลปากรทราบเมื่อเห็นโบราณสถานในวัด ทำรุดถูกทำลาย หรือเสื่อมโทรม" พบว่าประชากรที่ศึกษามีระดับการปฏิบัติมาก ร้อยละ 45.1 รองลงมามากที่สุดร้อยละ 22.5 ปานกลางร้อยละ 21.6 ตามลำดับ

ข้อความที่ 11 "ท่านแนะนำผู้อื่นเกี่ยวกับการดูแลสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ โบราณสถาน" พบว่าประชากรที่ศึกษามีระดับการปฏิบัติมากร้อยละ 48 รองลงมาปานกลางร้อยละ 21.6 มากที่สุดร้อยละ 16.7 ตามลำดับ

ข้อความที่ 12 "ท่านดูแลตรวจตราส่วนประกอบของโบราณสถานให้สมบูรณ์อยู่เสมอ" พบว่าประชากรที่ศึกษามีระดับการปฏิบัติมากร้อยละ 46.1 รองลงมาปานกลางร้อยละ 20.6 มากที่สุดร้อยละ 17.6 น้อย ตามลำดับ

ข้อความที่ 13 "ท่านจัดให้มีสถานที่ทิ้งขยะมูลฝอย เพื่อดูแลรักษาความสะอาดบริเวณโบราณสถาน" พบว่าประชากรที่ศึกษามีระดับการปฏิบัติมากร้อยละ 41.2 รองลงมามากที่สุดร้อยละ 29.4 ตามลำดับ

ข้อความที่ 14 "ท่านเคยตกเดือนเมื่อมีบุคคลจุดประทัดและดอกไม้ไฟ บริเวณโบราณสถาน" พบว่าประชากรที่ศึกษามีระดับการปฏิบัติมากร้อยละ 39.2 รองลงมาปานกลางร้อยละ 29.4 มากที่สุดร้อยละ 13.7 ตามลำดับ

ข้อความที่ 15 "ท่านเคยตกเดือนเมื่อมีบุคคลกระทำการใดๆ ภายในโบราณสถาน อันเป็นที่น่ารังเกียจ" พบว่าประชากรที่ศึกษามีระดับการปฏิบัติมากร้อยละ 43.1 รองลงมาปานกลางร้อยละ 24.5 มากที่สุดร้อยละ 18.6 ตามลำดับ

ข้อความที่ 16 "ท่านห้ามปรามหากมีบุคคลได้นำอาวุธ วัตถุระเบิด วัตถุเชื้อเพลิง และสารเคมีอันก่อให้เกิดอันตรายเข้าไปในบริเวณโบราณสถาน" พบว่ามีระดับการปฏิบัติมากร้อยละ 34.3 รองลงมา ปานกลางร้อยละ 29.4 มากที่สุดร้อยละ 19.6 ตามลำดับ

ข้อความที่ 17 "ท่านห้ามมิให้บุคคลได้นำสัตว์เลี้ยงมาเลี้ยงใกล้เขตโบราณสถาน" พบว่าประชากรที่ศึกษามีระดับการปฏิบัติมากที่สุดร้อยละ 39.2 รองลงมา มากร้อยละ 29.4 ปานกลาง ร้อยละ 16.7 ตามลำดับ

ข้อความที่ 18 "ท่านดำเนินการป้องกันสัตว์ขุดแทะ หรือทำรังในบริเวณที่ตั้งโบราณสถาน" พบว่าประชากรที่ศึกษามีระดับการปฏิบัติมาก ร้อยละ 34.3 รองลงมามากที่สุดร้อยละ 32.4 ปานกลางร้อยละ 21.6 ตามลำดับ

ข้อความที่ 19 "ท่านห้ามมิให้ผู้ใดปลูกสร้างอาคารตามกฎหมายภายในเขตโบราณสถาน เว้นแต่ได้รับอนุญาตจากอธิบดีกรมศิลปากร" พบว่าประชากรที่ศึกษามีระดับการปฏิบัติมากร้อยละ 31.4 รองลงมาปานกลางร้อยละ 27.5 มากที่สุดร้อยละ 22.5 ตามลำดับ

ข้อความที่ 20 "ท่านมีการกำหนดเขตโบราณสถานเพื่อป้องกันการบุกรุกทำลายโบราณสถาน" พบว่าประชากรที่ศึกษามีระดับการปฏิบัติมากร้อยละ 34.3 รองลงมาปานกลางร้อยละ 28.4 มากที่สุดร้อยละ 17.6 ตามลำดับ

ข้อความที่ 21 "ท่านมีการป้องกันอัคคีภัย บริเวณโบราณสถาน" พบว่า ประชากรที่ศึกษามีระดับการปฏิบัติระดับมากร้อยละ 39.2 รองลงมาปานกลาง ร้อยละ 32.4 มากที่สุดร้อยละ 19.6 ตามลำดับ

ข้อความที่ 22 "ท่านดูแลมิให้บ้านเรือน สิ่งก่อสร้างรुकล้ำ ประชิด ทำให้โบราณสถานในวัดเสียหายทัศนียภาพ" พบว่าประชากรที่ศึกษามีระดับการปฏิบัติมากร้อยละ 34.3 รองลงมาปานกลางร้อยละ 30.4 มากที่สุดร้อยละ 21.6 ตามลำดับ

ข้อความที่ 23 "ท่านปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ การเก็บค่าเข้าชมหรือบริการอื่นๆ บริเวณโบราณสถานตามวิธีการเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนดไว้โดยได้ดำเนินการแจ้งเป็นหนังสือแก่อธิบดีกรมศิลปากรก่อนให้บริการ" พบว่าประชากรที่ศึกษา มีระดับการปฏิบัติน้อยที่สุด ร้อยละ 68.6 รองลงมา น้อยร้อยละ 12.7 ปานกลางร้อยละ 12.7 ตามลำดับ

ข้อความที่ 24 "ท่านดูแลด้านความสะอาดและการตกแต่งให้บริเวณโบราณสถานสวยงามตามควร" พบว่าประชากรที่ศึกษามีระดับการปฏิบัติมากที่สุดร้อยละ 32.4 รองลงมาปานกลางร้อยละ 27.5 มากร้อยละ 26.5 ตามลำดับ

ข้อความที่ 25 "ท่านดูแลมิให้อาคารและบริเวณที่ใช้ประโยชน์และบริการชุมชนทำลายสภาวะแวดล้อมโบราณสถาน" พบว่าประชากรที่ศึกษามีระดับการปฏิบัติปานกลาง ร้อยละ 35.3 มากร้อยละ 25.5 มากที่สุดร้อยละ 19.6 ตามลำดับ

ข้อความที่ 26 "ท่านได้กำหนดเขตที่ดินในการใช้ประโยชน์ให้ห่างจากโบราณสถานหรือซากโบราณสถานเป็นระยะไม่น้อยกว่า 20 เมตร" พบว่าประชากรที่ศึกษามีระดับการปฏิบัติปานกลางร้อยละ 32.4 รองลงมา มาก ร้อยละ 27.5 มากที่สุดร้อยละ 20.6 ตามลำดับ

ข้อความที่ 27 "ท่านให้คำแนะนำมิให้ผู้เข้าชมโบราณสถานสร้างความเสียหายต่อโบราณสถานและสิ่งแวดล้อม" พบว่าประชากรที่ศึกษามีระดับการปฏิบัติปานกลางร้อยละ 38.2 รองลงมา มาก ร้อยละ 22.5 มากที่สุดร้อยละ 15.7 ตามลำดับ

ข้อความที่ 28 "กรณีท่านเก็บค่าชมโบราณสถานหรือจัดเก็บผลประโยชน์จากโบราณสถาน ท่านต้องเสียค่าใช้จ่ายในการซ่อมแซมดูแลรักษาโบราณสถานทั้งหมด" พบว่า ประชากรที่ศึกษามีระดับการปฏิบัติน้อยที่สุดร้อยละ 47.1 รองลงมาปานกลางร้อยละ 21.6 น้อยร้อยละ 15.7 ตามลำดับ

ข้อความที่ 29 "ท่านควบคุมความสะอาดในการจำหน่ายสิ่งของบริเวณโบราณสถาน" พบว่าประชากรที่ศึกษามีระดับการปฏิบัติมากร้อยละ 30.4 รองลงมาปานกลางร้อยละ 28.4 น้อยร้อยละ 18.6 ตามลำดับ

ข้อความที่ 30 "ท่านส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม และมีความรัก ความหวงแหน ในคุณค่าของศิลปกรรม" พบว่าประชากรที่ศึกษามีระดับการปฏิบัติมากร้อยละ 33.3 รองลงมาปานกลางร้อยละ 30.4 มากที่สุดร้อยละ 16.7 ตามลำดับ

ข้อความที่ 31 "ท่านดูแลในการซ่อมแซม บูรณะ ปฏิสังขรณ์ โบราณสถาน ให้มีการเปลี่ยนแปลงตัวโบราณสถานและสภาพแวดล้อมน้อยที่สุด เพื่อรักษาคุณค่าทางประวัติศาสตร์ไว้" พบว่าประชากรที่ศึกษามีระดับการปฏิบัติปานกลางร้อยละ 31.4 รองลงมาน้อยร้อยละ 24.5 มากร้อยละ 20.6 ตามลำดับ

ข้อความที่ 32 "ท่านระมัดระวังการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์หรือลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่เห็นได้ชัดเจน" พบว่าประชากรที่ศึกษามีระดับการปฏิบัติปานกลาง ร้อยละ 28.4 รองลงมาน้อยร้อยละ 27.5 มากที่สุดร้อยละ 21.6 ตามลำดับ

ข้อความที่ 33 "ในการซ่อมแซม บูรณะปฏิสังขรณ์ ท่านจะจัดหาช่างที่มีความชำนาญและปฏิบัติงานด้วยความระมัดระวัง" พบว่าประชากรที่ศึกษามีระดับการปฏิบัติปานกลาง ร้อยละ 33.3 รองลงมาน้อยร้อยละ 22.5 มากที่สุดร้อยละ 20.6 ตามลำดับ

ข้อความที่ 34 "ท่านรักษาความสะอาดผิวภายนอกโบราณสถานโดยการกระทำอย่างนุ่มนวลโดยใช้กรรมวิธีทำความสะอาด ซึ่งไม่เป็นอันตรายและทำลายโบราณสถาน" พบว่าประชากรที่ศึกษามีระดับการปฏิบัติปานกลางร้อยละ 31.4 รองลงมา มาก ร้อยละ 28.4 น้อย ร้อยละ 22.5 ตามลำดับ

ข้อความที่ 35 "ท่านดูแลให้มีการซ่อมแซม บูรณะ ปฏิสังขรณ์ โบราณสถาน มากกว่าสร้างชิ้นใหม่ทดแทน" พบว่าประชากรที่ศึกษามีระดับการปฏิบัติมากร้อยละ 32.4 ปานกลาง ร้อยละ 31.4 มากที่สุดร้อยละ 20.6 ตามลำดับ

ข้อความที่ 36 "กรณีต้องสร้างใหม่ทดแทนท่านดูแลให้วัสดุเข้ากันได้ ทั้งด้านองค์ประกอบ การออกแบบ สี สัน เนื้อวัสดุ และคุณสมบัติที่มองเห็นได้จากการซ่อมแซม" ประชากรที่ศึกษาระดับการปฏิบัติปานกลางร้อยละ 36.3 รองลงมา มาก ร้อยละ 25.5 มากที่สุดร้อยละ 18.6 ตามลำดับ

ข้อความที่ 37 "เมื่อมีการซ่อมแซม พื้นฟู โบราณสถาน ก่อนลงมือปฏิบัติท่านได้ดูแลให้มีการบันทึกภาพถ่ายทุกครั้ง" พบว่าประชากรที่ศึกษามีระดับการปฏิบัติปานกลางร้อยละ 36.3 มากร้อยละ 24.5 น้อยร้อยละ 21.6 ตามลำดับ

ข้อความที่ 38 "ท่านร่วมพัฒนาและดูแลการทำความสะดวกบริเวณโบราณสถานในวัด" พบว่าประชากรที่ศึกษามีระดับการปฏิบัติมากร้อยละ 36.3 รองลงมามากที่สุดร้อยละ 26.5 ปานกลางร้อยละ 24.5 ตามลำดับ

ข้อความที่ 39 "ท่านดูแลการซ่อมแซมพื้นฟู ทุกขั้นตอนตามระเบียบโบราณสถาน" พบว่าประชากรที่ศึกษามีระดับการปฏิบัติ มากร้อยละ 33.3 รองลงมาปานกลางร้อยละ 30.4 มากที่สุด ร้อยละ 19.6 ตามลำดับ

ข้อความที่ 40 "ท่านอำนวยความสะดวกแก่เจ้าหน้าที่ที่ทำการบูรณะซ่อมแซมโบราณสถาน" พบว่าประชากรที่ศึกษามีระดับการปฏิบัติมากร้อยละ 31.4 มากที่สุดร้อยละ 31.4 รองลงมาปานกลางร้อยละ 23.5 ตามลำดับ

จากการศึกษาระดับบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมจำนวนกลุ่มตัวอย่างจากวัดต่างๆ 30 วัด จำนวน 102 คน สามารถประมวลผลระดับบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของแต่ละวัด โดยการนำคะแนนบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของแต่ละบุคคลมารวมกัน และหาค่าเฉลี่ยซึ่งสามารถนำมาจัดระดับกลุ่มออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่มีระดับบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมระดับดี ปานกลาง และควรปรับปรุง ดังรายละเอียดตามตารางที่ 20

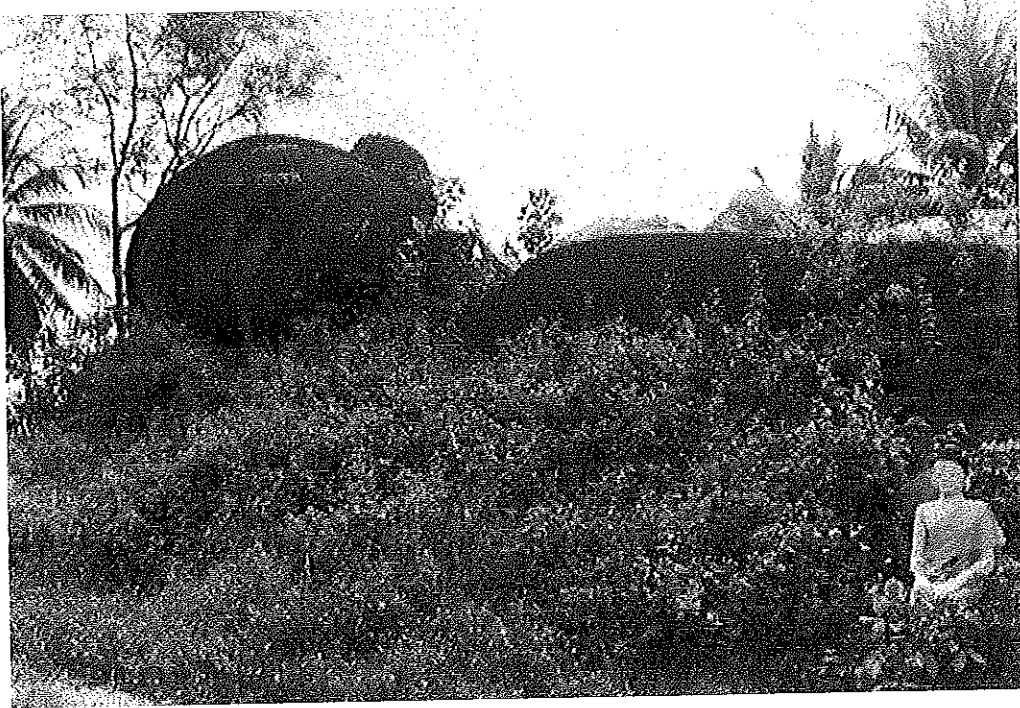
ตาราง 20 ระดับบทบาทของวัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

ที่	ชื่อวัด	จำนวนบุคลากร	คะแนนเฉลี่ย	ระดับบทบาท
1	วัดท้ายยอ	2	140	ดี
2	วัดสุวรรณคีรี	5	137.5	ดี
3	วัดสลักป่าเก่า	2	132.5	ดี
4	วัดจะหังพระ	3	127.6	ดี
5	วัดหนองหอย	3	115	ดี
6	วัดศิลาออย	2	114	ดี
7	วัดมณีมาวาส	9	110.4	ดี

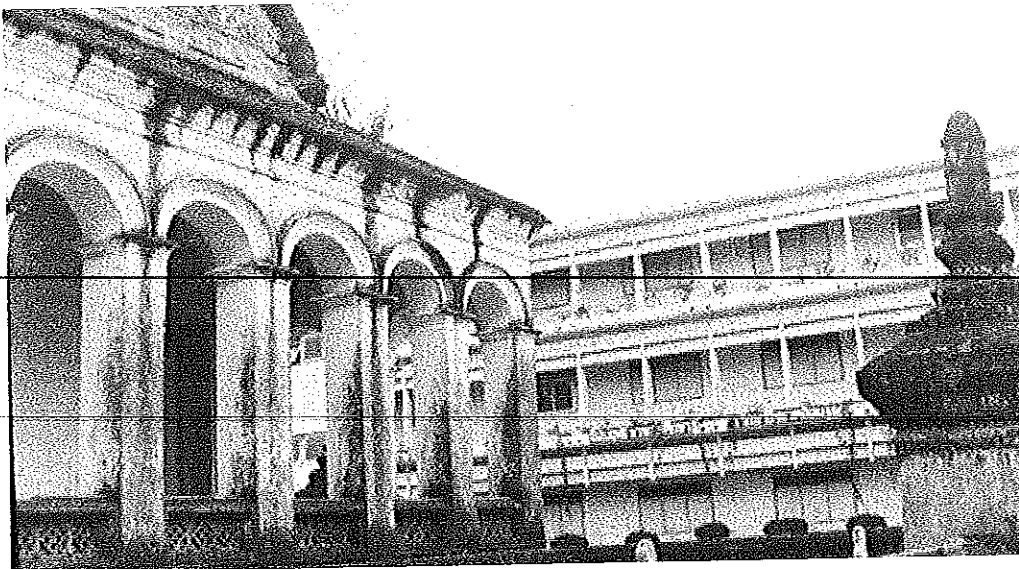
ตาราง 20 (ต่อ)

ที่	ชื่อวัด	จำนวนบุคลากร	คะแนนเฉลี่ย	ระดับบทบาท
8	วัดพะโคะ	4	106.5	ปานกลาง
9	วัดโพธิ์ปฐมมาวาส	12	104	ปานกลาง
10	วัดคูเต่า	2	103	ปานกลาง
11	วัดถ้ำตลอด	6	100.8	ปานกลาง
12	วัดบางเขียด	3	100.7	ปานกลาง
13	วัดดีหลวง	3	100.7	ปานกลาง
14	วัดสนามชัย	2	10.5	ปานกลาง
15	วัดพังยาง	3	99.3	ปานกลาง
16	วัดคูหา	4	96	ปานกลาง
17	วัดแหลมพ้อ	2	85.5	ปานกลาง
18	วัดภูผาเบิก	4	85.5	ปานกลาง
19	วัดสามกอง	5	84.	ปานกลาง
20	วัดแจ้ง	6	83	ปานกลาง
21	วัดดีหลวงใน	6	81.8	ปานกลาง
22	วัดเกาะใหญ่	2	80	ปานกลาง
23	วัดโลการาม	3	78	ปานกลาง
24	วัดบ่อทรัพย์	4	78	ปานกลาง
25	วัดเจดีย์งาม	4	61	ปานกลาง
26	วัดสี่หยัง	2	58.5	ปานกลาง
27	วัดศิริวรรณาวาส	-	-	ปานกลาง
28	วัดกุหลาบ	-	-	ปานกลาง
29	วัดแหลมจาก	2	52	ควรปรับปรุง
30	วัดศาลาหัวยาง	1	50	ควรปรับปรุง

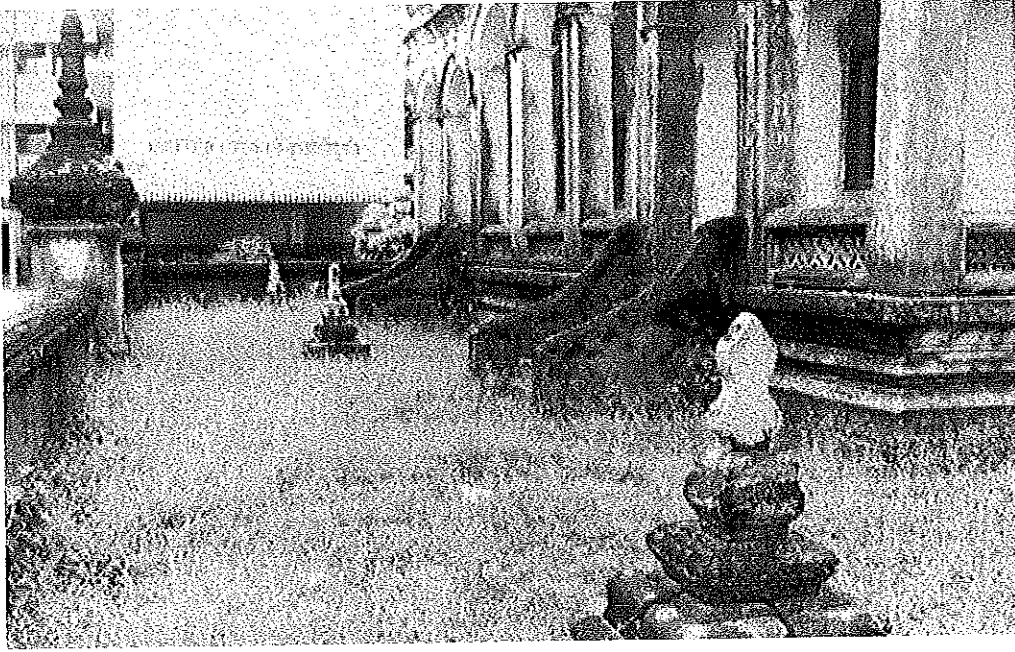
ภาคผนวก ค

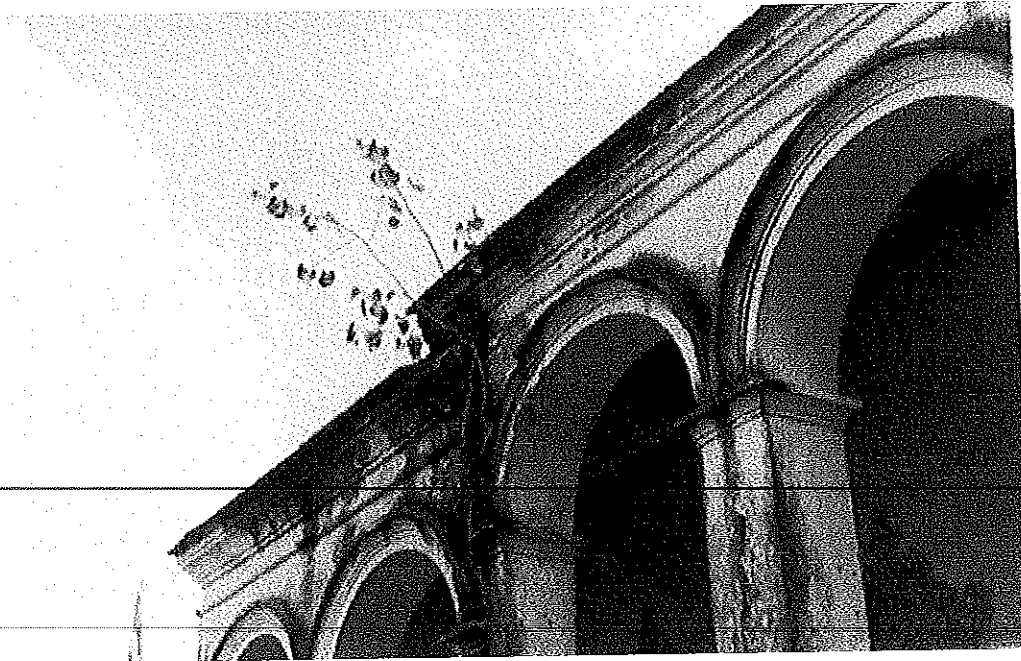
ภาพประกอบภาคผนวก 1 โบราณสถานและสิ่งแวดล้อมวัดแหลมจาก

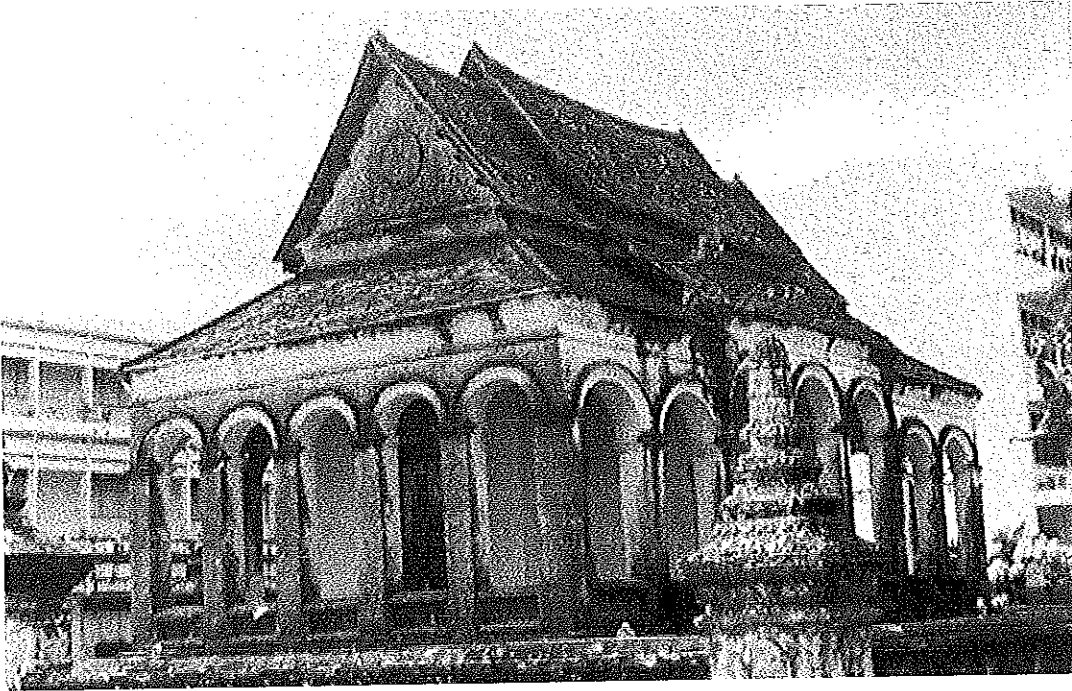
ภาพประกอบภาคผนวก 2 โบราณสถานวัดศาลาหัวยางซึ่งมีโรงเรียนเทศบาล 3 สร้างประชิด

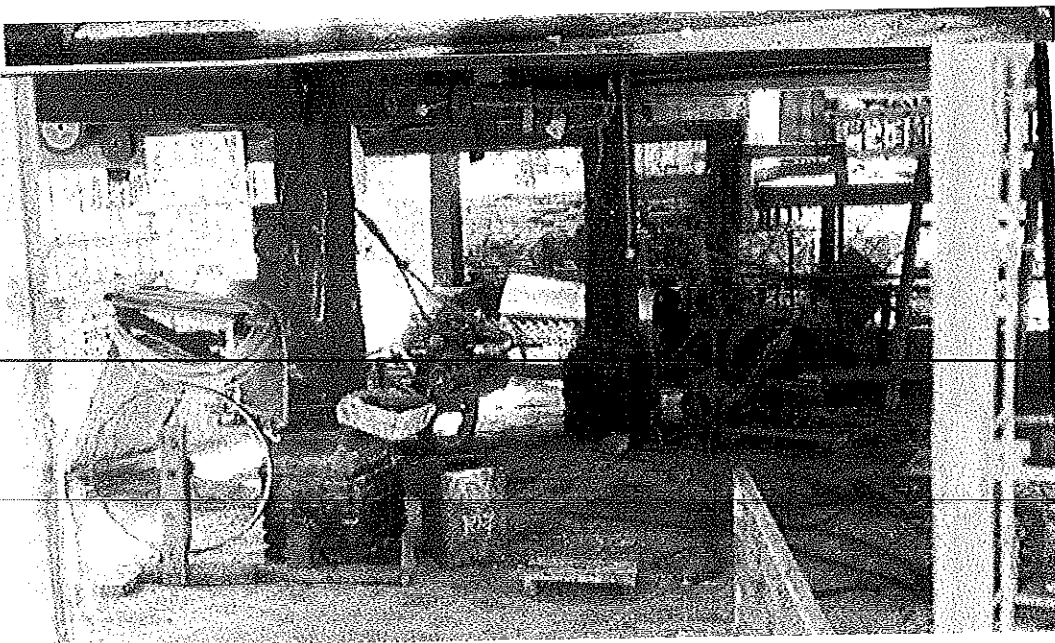
ภาพประกอบภาคผนวก 3 สิ่งแวดล้อมรอบ ๆ โบราณสถานวัดศาลาหัวยาง

ภาพประกอบภาคผนวก 4 รัชพีชบริเวณหลังคาโบราณสถานวัดศาลาหัวยาง

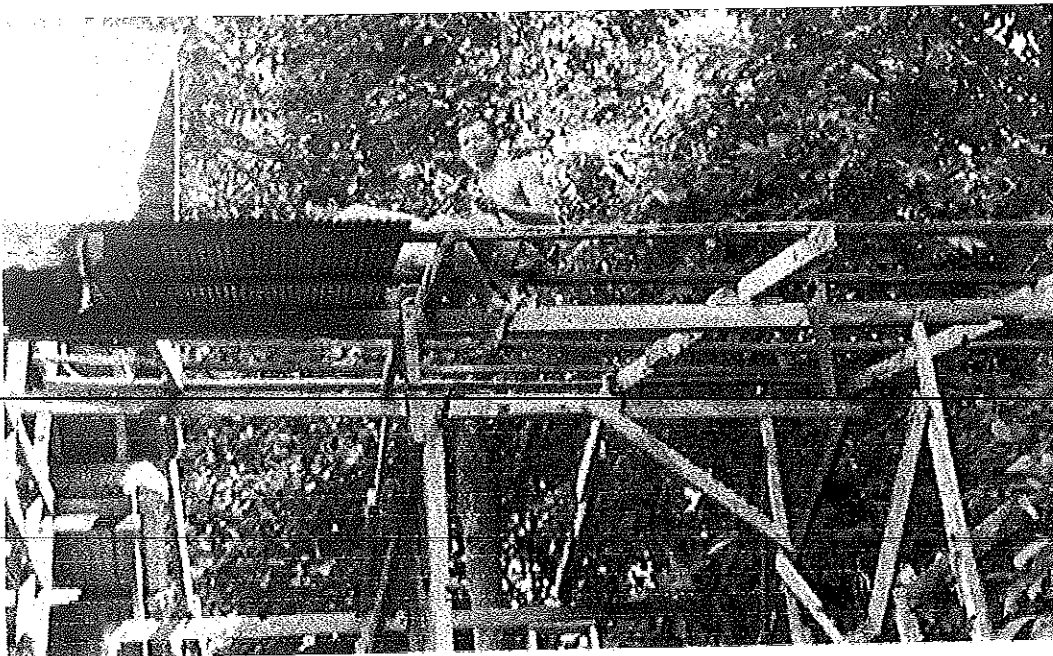
ภาพประกอบภาคผนวก 5 โบราณสถานวัดศาลาหัวยาง

ภาพประกอบภาคผนวก 6 โรงซ่อมจักรยานเพื่อแลกเปลี่ยนแรงงานของวัดท้ายยอด

ภาพประกอบภาคผนวก 7 สิ่งแวดล้อมภายในวัดท้ายยอด

ภาพประกอบภาคผนวก 8 เจ้าอาวาสวัดท้ายยอดกำลังซ่อมแซมกุฏิในบริเวณวัด

ภาพประกอบภาคผนวก 9 สิ่งแวดล้อมโบราณสถานวัดท้ายขอ

ภาพประกอบภาคผนวก 10 การรักษากระเบื้องเกาะขอไว้ให้ซ่อมแซมโบราณสถาน

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ	นางปิ่นปิ่นธน์ พรหมสุวรรณ		
วัน เดือน ปีเกิด	23 พฤษภาคม 2505		
วุฒิการศึกษา			
	วุฒิ	ชื่อสถาบัน	ปีที่สำเร็จการศึกษา
ประกาศนียบัตรพยาบาลศาสตร์และ ผดุงครรภ์ชั้นสูง		วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี สงขลา	2528
สาธารณสุขศาสตรบัณฑิต		มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช	2531
ตำแหน่ง	สถานที่ปฏิบัติงาน		
พยาบาลวิชาชีพ 7	สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดระนอง		